

Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті

Краща практика документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права

ДРУГЕ ВИДАННЯ: БЕРЕЗЕНЬ 2017

Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті

Краща практика документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права

ДРУГЕ ВИДАННЯ: Березень 2017

Сара Ферро Рібейро і Данае ван дер Стратен Понтоз
від імені Міністерства закордонних справ Великої Британії

Переклад українською мовою та друк даної публікації підготовлений в рамках програми з інституційної розбудови проекту ООН Жінки «Гендерна рівність у центрі реформ, миру та безпеки», що здійснюється за фінансової підтримки Швеції.

Думки, висновки чи рекомендації належать авторам/авторкам та упорядникам/упорядницям цього видання і не обов'язково відображають погляди Уряду Швеції. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори/авторки та упорядники/упорядниці видання.

Зміст

Передмова	9
Висловлення подяки	10
Перелік скорочень.....	11
ЧАСТИНА I: Використання Міжнародного Протоколу	10
РОЗДІЛ 1: Використання Міжнародного Протоколу.....	11
А. Що таке Міжнародний Протокол.....	11
Б. Хто може використовувати Міжнародний Протокол	12
В. Як використовувати Міжнародний Протокол.....	15
ЧАСТИНА II:	
Що таке сексуальне насильство?	16
РОЗДІЛ 2: Розуміння сексуального насильства	17
А. Встановлення контексту сексуального насильства	17
Б. Форми сексуального насильства.....	18
В. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами.....	19
Г. Наслідки сексуального насильства	25
ЧАСТИНА III: Сексуальне насильство з точки зору міжнародного права... 28	
РОЗДІЛ 3: Шляхи притягнення до відповідальності та забезпечення відшкодування	29
А. Вступ	29
Б. Сексуальне насильство як порушення та злочин з точки зору міжнародного права	29
В. Огляд шляхів притягнення до відповідальності та відшкодування для жертв	30
РОЗДІЛ 4 Індивідуальна кримінальна відповідальність	41
А. Вступ.....	41
Б. Елементи злочинів з точки зору міжнародного права	43
В. Реальні сценарії.....	56
Г. Правила процедур та доказів	59
РОЗДІЛ 5: Відповідальність держави	65
А. Вступ	65
Б. Дії та бездіяльність, що передбачають відповідальність держави	66
В. Категорії елементів порушень прав людини.....	70
РОЗДІЛ 6: Відшкодування	75
А. Вступ	75
Б. Засоби отримання відшкодування.....	76
В. Принципи та форми відшкодування	77
Г. Елементи для документування шкоди.....	82
Частина IV: Документування на практиці: Підготовка.....	84
РОЗДІЛ 7: Не завдавати шкоди	85
А. Ключові поняття	85
Б. Інформована згода.....	89
В. Зменшення шкоди.....	92
РОЗДІЛ 8: Безпека та захист	105
А. Вступ.....	105

Б. Комплексна стратегія безпеки	106
В. Управління ризиками для спеціалістів-практиків	108
Г. Управління ризиками щодо інформації.....	111
Г. Управління ризиками для постраждалих та свідків	115
РОЗДІЛ 9: Планування	119
А. Вступ.....	119
Б. План документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами.....	121
РОЗДІЛ 10: Види доказів сексуального насильства.....	141
А. Вступ.....	141
Б. Свідчення як докази.....	146
В. Документальні докази	148
Г. Електронні докази	150
Г. Речові докази	154
Частина V: Документування на практиці: Збір інформації	160
РОЗДІЛ 11: Інтерв'ю	161
А. Вступ	161
Б. Схема інтерв'ю	163
В. Запис інформації, отриманої під час інтерв'ю	185
РОЗДІЛ 12: Збір додаткової інформації.....	187
А. Процесуальні документи	187
Б. Оформлення місць правопорушень	189
В. Фотографування, відеофіксація та схематичне зображення місць правопорушень, фізичних доказів та фізичних ушкоджень.....	193
Г. Ланцюг зберігання та передачі речових доказів	199
РОЗДІЛ 13: Зберігання та обробка інформації.....	203
А. Вступ.....	203
Б. Ключові принципи	203
В. Ручна система зберігання даних.....	205
Г. Цифрова система зберігання даних	206
Частина VI: Аналіз доказів та інформації.....	210
РОЗДІЛ 14: Аналіз доказів та інформації	213
А. Вступ.....	213
Б. Оцінка інформації	215
В. Встановлення елементів	221
Г. Посилення доказів	224
Г. Паттерни ідентифікації	224
ЧАСТИНА VII: Наскрізнi питання	230
РОЗДІЛ 15: Травма	231
А. Розуміння травми	231
Б. Травма, пов'язана з сексуальним насильством.....	233
В. Травма від «зґвалтування під час війни»	236
Г. Взаємодія з постраждалими від травми	239
РОЗДІЛ 16: Сексуальне насильство проти дітей.....	245
А. Вступ.....	245
Б. Сексуальне насильство проти дітей	245
В. Законодавча та процедурна база.....	249

Г. Етичні міркування	251
Е. Основні рекомендації щодо залучення дітей до процесу документування	257
РОЗДІЛ 17: Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків	265
А. Вступ	265
Б. Міфи та стереотипи	265
В. Масштаб та форми	267
Г. Досвід та наслідки	271
Г. Нормативно-правова база	273
Е. Особливі міркування у процесі документування	277
ЧАСТИНА VIII: Висновки	282
РОЗДІЛ 18: Висновки	282
А. Використання даних	282
Б. Майбутнє використання Міжнародного протоколу	283
Додатки	284
ДОДАТОК 1: Книга доказів для документування злочинів сексуального насильства.....	284
ДОДАТОК 1а. Перелік елементів злочинів	285
ДОДАТОК 1б: Приклад Робочого журналу доказів	290
ДОДАТОК 2: Оцінювання загроз та ризиків	296
ДОДАТОК 3: Підстави не збирати фізичні докази	300
ДОДАТОК 4 Зразок медичної довідки про сексуальний напад	302
ДОДАТОК 5: Контрольний перелік рекомендованих заходів з організації безпеки	306
ДОДАТОК 6: Вміст тривожної сумки	310
ДОДАТОК 7: Контрольний список інтерв'ю.....	312
ДОДАТОК 8: Паттерн переліку персональних даних, які треба отримати від постраждалих/свідків.....	316
ДОДАТОК 9 - Форма системи охорони речових доказів при їх передачі.....	318
Бібліографія	320

Вступ

Вчинене як воєнний злочин, злочин проти людяності, акт геноциду чи будь-яке інше порушення міжнародного права, сексуальне насильство нерідко є частиною трагічної та жорстокої моделі злочинних дій, скоєних стосовно жінок, чоловіків та дітей в конфлікті та інших масових звірств по всьому світу.

Усі держави зобов'язані переслідувати в судовому порядку осіб, відповідальних за ці злочини.

Проте досі до відповідальності притягнуто лише обмежену кількість порушників.

Цей Міжнародний Протокол запроваджений у червні 2014 року, щоб сприяти подоланню перешкод щодо судового переслідування; він чітко та вичерпно викладає основні принципи документування сексуального насильства як порушення міжнародного права. Міжнародний Протокол наразі перекладений 9 мовами та використовується юристами, поліцейськими, медичними працівниками та неурядовими організаціями, щоб збирати докази, розслідувати злочини та сприяти посиленню судових переслідувань щонайменш у десятках країн Європи, Африки, Азії, Близького Сходу та Південної Америки.

Ми представили Міжнародний Протокол на Глобальному Саміті з боротьби із сексуальним насильством в конфлікті з надією, що з часом цей Протокол буде вдосконалено та підсилено. Висловлюємо подяку всім експертам та спеціалістам-практикам, які зробили свій внесок у перший перегляд видання на основі їх досвіду використання, і тим, хто, часто з ризиком для власного життя, працює із постраждалими від сексуального насильства.

Але найголовніше — ми віддаємо належне самим потерпілим. Сподіваємося, що Міжнародний Протокол, за наявності політичної волі та підтримки з боку урядів, здатний допомогти цим людям досягти справедливості та визнання, на яке вони заслуговують.

**Його Високоповажність, лорд
Гейґ Ричмонд**

Співзасновник Ініціативи запобігання сексуальному насильству в конфлікті

**Анджеліна Джолі, Дама-Командор ордена
Святого Михайла і Святого Георгія**

Співзасновниця Ініціативи запобігання сексуальному насильству в конфлікті та Спеціальна Посланиця Верховного комісара ООН у справах біженців

Передмова

Як Спеціальна представниця прем'єр-міністра з питань запобігання сексуальному насильству в конфлікті, я бачила на власні очі жахливі та довготривалі наслідки сексуального насильства в конфлікті для окремих осіб, їх сімей та широкої громадськості. Я також чула від потерпілих осіб, як важливо віднайти справедливість та притягнути винних у цих злочинах осіб до відповідальності.

Я пишаюся значним внеском, який зробив Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті в боротьбу з безкарністю. Його вплив вже можна побачити у позитивних зрушеннях у зібранні доказів та здійсненні судового процесу в таких країнах, як Сирія, Боснія і Герцеговина та Демократична Республіка Конго.

Із самого початку передбачалося, що Міжнародний Протокол є «живим» документом, який оновлюється водночас із розвитком кращої практики та з урахуванням зворотнього зв'язку, який ми отримуємо щодо його використання. Я задоволена тим, що зараз ми готові виконати зобов'язання, які взяли на себе.

Документ у новій редакції містить декілька доповнень, зокрема: керівні вказівки щодо специфічного контексту, труднощів та методик, необхідних для інтерв'ювання та документування випадків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, та злочинів стосовно дітей та чоловіків, постраждалих від насильства; додаткові керівні вказівки щодо травми; також у ньому приділяється увага аналізу доказів та встановленню форм порушень.

Це друге видання Міжнародного Протоколу було б неможливе без розглянутих пропозицій та порад багатьох спеціалістів-практиків по всьому світу. Я вдячна всім, хто так щедро поділився своїми знаннями та досвідом.

Завдяки цьому Міжнародний Протокол зараз став ще більш важливим інструментом у наших спільних зусиллях щодо протистояння жаху сексуального насильства в конфлікті та забезпечення справедливості для потерпілих.

A handwritten signature in black ink, reading "Jayce Anelay".

**Високоповажна баронеса Енелей Сент-Джонс,
Дама-Командор Ордена Британської Імперії**

Представниця Міністерства закордонних справ Великої Британії та Спеціальна представниця прем'єр-міністра з питань запобігання сексуальному насильству в конфлікті

Висловлення подяки

Провідними авторами другого видання Міжнародного Протоколу були Сара Ферро Рібейро і Данае ван дер Стратен Понтоз, незалежні консультанти та старші радники Ініціативи запобігання сексуальному насильству для Міністерства закордонних справ та у справах Співдружності Націй Великобританії. Еріка Холл, старша радниця з питань політики щодо прав дитини організації World Vision, склала Розділ щодо сексуального насильства проти дітей.

Крім того, Міністерство закордонних справ Великої Британії бажає подякувати багатьом особам, організаціям та установам, які вклали свій цінний час, знання та досвід у нове видання.

Вероніка Ауберта, Save the Children; Стефані Барбур, Комісія міжнародного правосуддя та відповідальності; Вероніка Бірга, Управління Верховного комісара ООН з прав людини; Майкл Бохенек, Нагляд за дотриманням прав людини; доктор Тео Бутруче, незалежний консультант із міжнародних прав людини та гуманітарного права; Рубен Бруер, Управління Верховного комісара ООН з прав людини; Сара Коттон, Міжнародний комітет Червоного Хреста; професор Дейвіс Грехем, Університет Лестера; Ліза Девіс, MADRE; доктор Анн-Марі де Бруер, INTERVICT (Тильбурзький університет) та голова Фонду Мукомезе; Майк Діксон, консультант із міжнародних розслідувань; доктор Кріс Долан, Refugee Law Project; доктор Інгрід Елліот, кавалер Ордена Британської Імперії, британська група експертів ІПЧН; доктор Хоуп Фердоусян, Physicians for Human Rights; Тереза Фернандес Паредес, Всесвітня Жіноча Ліга; Енн Фіцджеральд, Amnesty International; доктор Хізер Флоу, університет Лафборо; Ерін Галлахер, Міжнародний кримінальний суд; Джон Гудвілл, Ground Truth Consulting; Ліза Гормлі, Центр Лондонської Школи Економіки з питань жінок, миру та безпеки; Ізабель Гитар, Child Soldiers International; Адріана Хануш Бекірович, Trial International; Ніам Хейз, консультант з питань сексуального та ґендерно-зумовленого насильства; Марта Ернандес П'єдрайта, Women's Link Worldwide; Сіобан Хоббс, ООН Жінки; Бренда Дж Холліс, залишковий механізм Спеціального суду щодо С'єрра-Леоне, консультантка із міжнародного кримінального права та процедур; доктор Емілі Хантер, Case Matrix Network, Центр досліджень міжнародного права та політики (CILRAP-CMN); Террі Ідденден, Ground Truth Consulting; Мережа Судового переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, Міжнародна асоціація прокурорів; Канцелярія Прокурора (КП), Міжнародний кримінальний суд; Андрея Жерончик, Центр досліджень міжнародного права та політики (CILRAP-CMN); Гармоні Кобанх, Лікарі за права людини; Шару Лата Гогг, Chatham House; Максін Маркус, Консультаційний центр з правосуддя перехідного періоду, Інститут міжнародних кримінальних розслідувань (ІМКР); Томас Макхейл, Physicians for Human Rights; Кармен Мігель Хуан, Світова Мережа Жінок; доктор Раніт Мішорі, Лікарі за права людини; Джеймі Морс, Північно-західний університет; Карен Наймер, Physicians for Human Rights; Габріель Оостіузен, IICI; OTHER SOLUTIONS Consulting; Керолайн Оафо Вафанг, Управління Верховного комісара ООН із прав людини; Джон Ральстон, ІМКР; Індіра Розенталь, Незалежне міжнародне кримінальне правосуддя, експертка з питань сексуального та ґендерно-зумовленого насильства і ґендерних питань; Сусанна Сиркін, Лікарі за права людини; професор Сандеш Сівакумаран, Університет Ноттінгема; доктор Емма Слеат, Університет Ковентрі; Мара Стекачазіні, Управління Верховного комісара ООН із прав людини; Коллін Салліван, Survivors Speak Out Network; Ельза Таке, TRIAL International; Кім Тьюї Сейлінгер, Правозахисний центр в Університеті Берклі; Ілія Утмелідзе, Центр досліджень міжнародного права та політики (CILRAP-CMN); Патрісія Візейр Селлерс, спеціальна радниця для КП з питань МКС та запрошена наукова співробітниця Келлогського коледжу Оксфордського університету; Анета Вільямс, War Child; Бейні Є, REDRESS.

Міністерство закордонних справ Великої Британії також висловлює вдячність тим спеціалістам-практикам в Іраку, Сирії, Боснії, Колумбії та Демократичній Республіці Конго (ДРК), які застосовували Протокол після виходу його першого видання 2014 року, і надали безцінні відгуки, завдяки яким стало можливим створення нового видання.

На Міністерство закордонних справ Великої Британії покладені редакційні повноваження, тому статус експерта-учасника необов'язково означає повне схвалення всіх аспектів Протоколу.

Перелік скорочень

АКПЛН	Африканська Комісія з прав людини та народів
АСПЛ	Африканський Суд з прав людини
АС	Африканський Союз
ЗПЛ	Злочини проти людяності
СНПКЗ	Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами
КПТ	Комітет проти тортур
ССп ЕСП-КЗА	Суд Співтовариства (Економічного співтовариства країн Західної Африки)
КЛДЖ	Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок
КРНСПВ	Комісія з розслідування насильства, скоєного після виборів
CMN	Case Matrix Network
СК	Слідча комісія
КПД	Комітет з прав дитини
НАП	Надзвичайні африканські палати в Сенегальських Судах
САС	Східноафриканський Суд
НПСК	Надзвичайні палати Судів у Камбоджі
ЕСПЛ	Європейський Суд з прав людини
МЗС Великої Британії	Міністерство закордонних справ та у справах Співдружності Націй Великої Британії
Г'ЗН	Гендерно-зумовлене насильство
СУІГ'ЗН	Система управління інформацією щодо гендерно-зумовленого насильства
ГІС	Географічна інформаційна система
МЗК	Міжнародний збройний конфлікт
МАКПЛ	Міжамериканська комісія з прав людини
МАСПЛ	Міжамериканський Суд з прав людини
МКС	Міжнародний кримінальний суд
МС	Міжнародний Суд
МКП	Міжнародне кримінальне право
МКЧХ	Міжнародний Комітет Червоного Хреста
МКТР	Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди

МКТЮ	Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії
ВПО	Внутрішньо переміщена особа
МГП	Міжнародне гуманітарне право
МППЛ	Міжнародне право прав людини
ІМКР	Інститут міжнародних кримінальних розслідувань
МКП	Міжнародний комітет порятунку
ССК	Спеціальний Суд Косова
ЗМАЗ	Заходи з моніторингу, аналізу та звітування щодо сексуального насильства пов'язаного з конфліктом
ММКТ	Механізм міжнародних кримінальних трибуналів
ММЗ	Механізм моніторингу та звітності
НУО	Неурядова організація
НПО	Національна правозахисна організація
НМЗК	Неміжнародний збройний конфлікт
УВКПЛ	Управління Верховного комісара ООН з прав людини
РУШЛ	Розслідування УВКПЛ ООН у Шрі-Ланці
ПТСР	Пост-травматичний стресовий розлад
ППД	Правила процедур та доказів
СССЛ	Спеціальний суд щодо Сьєрра-Леоне
СЕН	Сексуальна експлуатація та насильство
СГ'ЗН	Сексуальне та гендерно-зумовлене насильство
СОП	Стандартні операційні процедури
СКТЗ	Спеціальні комісії з тяжких злочинів
І(Х)СШ	Інфекції (хвороби), що передаються статевим шляхом
УЮ	Універсальна юрисдикція
ООН	Організація Об'єднаних Націй
РПЛ ООН	Рада ООН з прав людини
ЮНІСЕФ	Дитячий фонд ООН
УНЗ ООН	Управління ООН з наркотиків і злочинності
РРБ ООН	Резолюція Ради Безпеки ООН
УПО	Універсальний періодичний огляд

ЧАСТИНА І: Використання Міжнародного Протоколу

Розділ 1. Зміст

РОЗДІЛ 1: Використання Міжнародного Протоколу.....11

А. Що таке Міжнародний Протокол 11

Вставка 1

 Документування чи розслідування..... 11

Б. Хто може використовувати Міжнародний Протокол..... 12

Вставка 2

 Хто може використовувати Міжнародний Протокол..... 13

В. Як використовувати Міжнародний Протокол..... 15

РОЗДІЛ 1: Використання Міжнародного Протоколу

А. Що таке Міжнародний Протокол

Вставка 1

Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті (далі — Протокол) — це комплекс керівних вказівок, які визначають кращу практику: документування чи розслідування сексуального насильства як воєнного злочину, злочину проти людяності, акт геноциду або інших тяжких порушень міжнародного кримінального права, міжнародного права прав людини або гуманітарного права. Для цілей цього Протоколу такі злочини та порушення міжнародного права називаються сексуальним насильством, пов'язаним із конфліктом чи звірствами, або СНПКЗ.

Протокол є практичним документом. Його основне призначення — сприяти відповідальності за СНПКЗ. Він досягає цієї мети викладенням основних принципів документування та розслідування сексуального насильства у такому контексті: від розуміння наслідків СНПКЗ та різних форм відповідальності, яких можна вимагати, до викладення методик інтерв'ювання свідків та збору й аналізу інформації, яка може мати велике значення для цієї діяльності щодо притягнення до відповідальності.

Протокол не є юридичним документом і не є обов'язковим для використання на державно-му рівні. Насправді він може застосовуватися як інструмент підтримки діяльності національного та міжнародного правосуддя та спеціалістів-практиків в області прав людини для ефективного та спрямованого на захист документування СНПКЗ.

Документування чи розслідування

У спільноті спеціалістів-практиків було багато дискусій стосовно термінів «документування» та «розслідування». Деякі активісти НУО можуть називати себе «слідчими» у процесі збору інформації про порушення прав людини, тоді як інші вживають термін «документувачі», тому що вони розглядають розслідування як виняткову функцію держави або судових органів.

Однак у всьому тексті Протоколу термін «документування» вживається для позначення процесу систематичного збору інформації про СНПКЗ, за якою можна встановити, що сталося порушення міжнародного права, хто може бути визнаний відповідальним за це порушення та як, — незалежно від ролі чи мандата відповідного спеціаліста-практика.

Термін «офіційне розслідування» вживається (де це є доречним) стосовно діяльності, яка згідно з цим Протоколом вважається сферою керованих державою офіційних розслідувань, що здійснюються уповноваженими органами юстиції та працівниками правоохоронних органів.

Крім того, незалежно від мети документування, сам процес необхідно здійснювати з дотриманням стандартів, викладених у цьому Протоколі, та прагненням зібрати вірогідну, актуальну та надійну інформацію про СНПКЗ у такий спосіб, який розширює права та можливості потерпілих осіб та зміцнює весь механізм процесів притягнення до відповідальності.

Б. Хто може використовувати Міжнародний Протокол

«Спеціалісти-практики»

Протокол може використовувати будь-яка особа, яка документує СНПКЗ із метою забезпечення або підтримки процесу притягнення до відповідальності для постраждалих.

Наприклад, до них належать неурядові організації (НУО), групи громадянського суспільства, національні органи влади, спеціалісти, що здійснюють моніторинг прав людини та міжнародні слідчі тощо. Термін «спеціалісти-практики» вживається для означення цих різних суб'єктів.

Деякі спеціалісти-практики вважатимуть всі розділи Протоколу безпосередньо необхідними та корисними для своєї роботи. Інші можуть скористатися окремими розділами або інструментами, наприклад, розділом про інтерв'ю або розділом про розуміння наслідків травми, залежно від свого конкретного мандату або функції.

Однак усі спеціалісти-практики, які працюють із жертвами або іншими свідками СНПКЗ — незалежно від того, розслідують вони його чи ні — можуть використовувати Протокол, щоб вдосконалити своє розуміння різноманітних варіантів притягнення до відповідальності, якими можуть скористатися жертви та свою потенційну роль у процесі документування.

Вставка 2

Хто може використовувати Міжнародний Протокол Приклади

НУО та організації громадянського суспільства

- документування випадків сексуального насильства як злочинів з точки зору міжнародного права для національного чи міжнародного кримінального переслідування або щоб зберегти докази для майбутніх кримінальних переслідувань
- представники жертв та сторони громад, що представляють жертв у національних, міжнародних та змішаних судах
- збирання доказів сексуального насильства з метою подання цивільних позовів про компенсацію
- збирання доказів сексуального насильства для судового процесу та захисту інтересів у суді
- документування сексуального насильства для слідчих комісій, встановлення істини та інших механізмів встановлення фактів
- документування наслідків та шкоди для подання адміністративних позовів про компенсацію
- збирання інформації про сексуальне насильство для захисту інтересів у суді
- дослідження сексуального насильства для вдосконалення розуміння щодо його поширеності, форм та наслідків
- запис інформації «з перших рук» від потерпілих та інших свідків для будь-яких із вищеперелічених цілей

Міжнародні органи

- розслідування, кримінальне переслідування та винесення вироку в справах, що стосуються сексуального насильства як злочину за міжнародним правом
- документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права для слідчих комісій та місій зі встановлення фактів

Національні органи влади

- поліцейські слідчі та прокурори, які розслідують випадки СНПКЗ
- слідчі магістрати
- прокурори та адвокати, які формують свою правову стратегію та аргументи, спрямовані на переслідування сексуальних злочинів як міжнародних
- судді, які виносять судові рішення у справах СНПКЗ
- документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права для національних комісій зі встановлення істини

Інші

- лікарі-консультанти, які надають допомогу жертвам сексуального насильства, які прагнуть краще зрозуміти комплексний контекст та вплив актів сексуального насильства, і яким чином їх робота може бути актуальною для процесу притягнення до відповідальності
- фахівці з надзвичайної допомоги / захисту та з питань ґендерно-зумовленого насильства, які шукають інформацію про різні механізми відповідальності по відношенню до жертв.

Спеціалісти-практики повинні докласти всіх зусиль для гарантування того, що їх робота сприяє, а не перешкоджає, наявним офіційним заходам задля забезпечення справедливості для жертв.

Обмеження у застосуванні Протоколу

Міжсекторальна координація. Протидія сексуальному насильству потребує надійного міжсекторального підходу, який передбачає скоординоване надання медичних послуг, захисту, психосоціальної підтримки та доступу до правосуддя для потерпілих осіб. Робота у координації з цими службами є основою, яка підвищує ймовірність того, що потерпілі повідомлять про злочини, пов'язані з сексуальним насильством.

Підготовка та спроможність. Незалежно від їх мети, всім особам та організаціям, які використовують цей Протокол, слід спочатку переконатися, що вони належним чином підготовлені та оснащені для такої діяльності. Протокол не передбачено використовувати як окремий інструмент. Спеціалістам-практикам, які не мають достатніх навичок розслідування слід використовувати Протокол тільки як довідник, водночас із довготривалим навчанням, наставництвом та іншою підтримкою щодо документування СНПКЗ. Відсутність чи недостатність досвіду та навичок розслідувати або документувати СНПКЗ може призвести до тяжких наслідків, особливо для жертв та свідків.

Компетенції. Весь обсяг діяльності, пов'язаної з документуванням СНПКЗ, вимагає від спеціалістів-практиків демонстрації значного переліку навичок, знань та компетенцій що ґрунтуються на певному ставленні до початку роботи з жертвами та іншими свідками, або з доказами. По всьому тексту Протоколу окремо виділені спеціальні навички та методи роботи, необхідні для конкретних видів діяльності (зокрема, для інтерв'ювання дорослих та дітей, збирання фізичних доказів, засвідчення автентичності електронної інформації тощо). Проте всі спеціалісти-практики у своїй роботі повинні демонструвати, як мінімум, такі базові знання та ставлення:

Знання

Розуміння специфічної за контекстом динаміки сексуального насильства та його потенційного впливу на потерпілих (на здоров'я, розвиток, психосоціальний та соціально-економічний вплив).

- » Розуміння таких концепцій, як підхід із фокусуванням на потерпілих, автономія, «не завдай шкоди», інформована згода, конфіденційність та недопущення дискримінації.
- Знання специфічної за контекстом міжсекторальної моделі підтримки та способів доступу до неї.

Ставлення

- » Розуміння та дотримання принципів ґендерної рівності та недопущення дискримінації у будь-якій формі, але особливо в аспекті ґендеру, ґендерної ідентичності, сексуальної орієнтації або стосовно форм сексуального насильства.
- » Співчуття та повага до окремих осіб, сімей та громад і ставлення без суджень.

Повноваження. Повноваження організацій, які збирають інформацію щодо СНПКЗ, безсумнівно, будуть різними, включаючи організації, які безпосередньо працюють із державними органами влади, а також ті, що працюють в умовах, де майже не існує верховенства права та державної інфраструктури. Проте, усі спеціалісти-практики повинні, як мінімум, знати національні та місцеві закони стосовно розслідувань третіми особами, особливо ті закони, які регулюють збирання доказів та зобов'язання передавати докази національним органам влади. Спеціалісти-практики повинні докласти всіх зусиль для гарантування того, що їх робота сприяє наявній офіційній діяльності щодо забезпечення справедливості для жертв, а не перешкоджає їй.

Місцевий контекст. Так само спеціалісти-практики, використовуючи Протокол, повинні пам'ятати про його адаптацію до місцевого контексту, у якому вони працюють. Це означає розуміння місцевої динаміки стосовно ґендерних та сексуальних норм з точки зору культури, релігійних та соціальних норм, які впливають на ставлення до сексуального насильства, а також юридичних визначень та правил процедур і доказів стосовно сексуального насильства, чинних у юрисдикції, де відбувається документування.

В. Як використовувати Міжнародний Протокол

Частина I Протоколу визначає, що таке Протокол, хто може його використовувати та як.

У **Частині II** розглядається СНПКЗ, зокрема його зв'язок із ґендерно-зумовленим насильством та, більш широко, із ґендерною нерівністю, його специфічна динаміка та поширеність, тяжкі наслідки, пов'язані з сексуальним насильством, та перешкоди, з якими стикаються потерпілі, звертаючись за правосуддям. Також у цій Частині окреслено індикатори, або «сигнали тривоги», які можуть означати, що відбувається сексуальне насильство.

У **Частині III** розглядається сексуальне насильство з точки зору міжнародного права. Вона визначає засоби притягнення до відповідальності, особистої або відповідальності держави, та відшкодування. Частина IV визначає, яка підготовка потрібна для практичного документування: що робити, аби дослідити, підготувати та організувати процес документування, та зрозуміти роль різних типів доказів сексуального насильства.

Частина IV містить також ключові принципи концепції «не завдай шкоди» та пропонує практичні стратегії, які спеціалісти-практики можуть використовувати, щоб послабити та усунути можливі ризики, пов'язані з сексуальним насильством, яким чином проводити оцінки небезпек та ризиків, забезпечити інформовану згоду, працювати згідно з принципами конфіденційності та направляти потерпілих та інших свідків до відповідних служб. До цієї частини також включено розділ із безпеки та захисту.

Частина V описує процедури збирання інформації: яким чином проводити безпечне та ефективне інтерв'ю, а також мінімальні вимоги при збиранні, опрацюванні та зберіганні аудіовізуальних, фізичних та документальних доказів сексуального насильства.

Частина VI пропонує шляхи організації, оцінки та підтвердження додатковими фактами зібраних доказів, зокрема паттерни, які слід шукати та яким чином їх визначати.

Частина VII пов'язана з питаннями, які потребують суттєвих додаткових подробиць, але в усьому тексті Протоколу мають розглядатися як наскрізні. Ця частина містить окремі розділи з розуміння травми, особливо травми через зґвалтування під час війни та її різні прояви; документування сексуального насильства проти чоловіків, постраждалих від насильства; та про дітей як жертв і свідків.

Частина VIII визначає ключові міркування, які необхідно враховувати при повідомленні, поданні або використанні інформації про СНПКЗ, та завершується рекомендаціями з подальшого використання Протоколу.

Додатки містять деякі інструменти та інформацію, яка, сподіваємося, безпосередньо стане у пригоді документувачам під час їх розслідувань. Серед додатків є приклад Робочого журналу доказів: у ньому продемонстровано, яким чином встановлювати складові злочинів та різні типи доказів, що відносяться до кожної складової. Також додатки містять, серед іншого, практичні форми та контрольні списки щодо інтерв'ю, документування персональних даних, проведення оцінки небезпеки, роботу з фізичними та документальними доказами, та медичною документацією для доказових цілей тощо.

ЧАСТИНА II:

Що таке сексуальне насильство?

Розділ 2. Зміст

РОЗДІЛ 2: Розуміння сексуального насильства	17
A. Встановлення контексту сексуального насильства	17
1. Гендер і конфлікт	17
Вставка 1	
Гендерно-зумовлене насильство.....	18
Б. Форми сексуального насильства	18
Вставка 2	
Жертви та потерпілі	19
В. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами	19
1. Поширеність та мотиви.....	19
Вставка 3	
Сексуальне насильство під час криз.....	20
2. Низький рівень повідомлень про сексуальне насильство	20
3. Жертви	21
Вставка 4	
Сексуальне насильство проти лесбійок, геїв, бісексуальних, транс- та інтерсексуальних осіб	22
4. Порушники	22
5. Характерні риси	23
6. Індикатори	24
Вставка 5	24
«Сигнали тривоги»	24
Г. Наслідки сексуального насильства	25
Вставка 6	25
Наслідки сексуального насильства	25

РОЗДІЛ 2: Розуміння сексуального насильства

Сексуальне насильство є особливо огидною формою насильства. Воно означає зґвалтування або будь-який інший напад сексуального характеру, вчинений стосовно жінок, дівчат, чоловіків або хлопчиків. Його наслідки можуть бути жорстокими та полягати у сильному фізичному та психологічному впливі на жертв та інших свідків. Сексуальне насильство може спричинювати глибокий дестабілізуючий ефект на громади та населення в цілому (див. Розділ Г: Наслідки сексуального насильства).

А. Встановлення контексту сексуального насильства

1. Гендер і конфлікт

На жаль, сексуальне насильство не є ані новим, ані ізольованим типом насильства, яке чиниться стосовно і чоловіків, і жінок, незалежно від віку, під час збройного конфлікту або інших масових злодіянь. У тій чи в іншій формі воно є виразною рисою багатьох минулих та теперішніх конфліктів.¹ СНПКЗ може бути вчинене будь-ким, із будь-ким, багатьма різними способами, і немає жодного «типового» прикладу. Розуміння того, як гендерні норми проявляються в будь-якому певному суспільстві, є основою для розуміння відмінностей того, як чиниться сексуальне насильство, стосовно кого, ким та з якими наслідками.

Гендерні стереотипи наявні в різних суспільствах та гендерні ролі, що неминуче впливають із них, визначають відмінності у тому, як чоловіки, хлопчики, жінки та дівчата стикаються з конфліктом. Це відбувається тому, що чоловіки, жінки та діти:

мають різний статус; символізують різні речі для своїх громад та тих, хто на них нападає; стають об'єктами нападу по-різному, та їх травми мають різні соціальні та економічні наслідки; мають різні обов'язки у своїх сім'ях та громадах, і тому потрапляють у біду по-різному; мають різні способи підтримання існування, доступ до економіки готівкових розрахунків та здатність претендувати на майно, володіти майном та успадковувати його; все це впливає на ресурси, до яких вони мають доступ, щоб полегшити своє виживання та відновлення².

Крім того, традиційні патріархальні соціальні моделі часто зображують жінок та дівчат покірними, пасивними та менш цінними у порівнянні з чоловіками. Жінки та дівчата можуть також розглядатися як символ сім'ї, чесний та непорочний, і тому — як «природні» жертви. Ці моделі стимулюють скоєння сексуального насильства проти жінок та формують його різні прояви, мотиви та ймовірність того, що це вважатиметься нормою та не визнаватиметься жахливим порушенням.

Аналогічно, гетеронормативні припущення та стереотипи стосовно чоловічої мужності, сили, агресії та домінування можуть бути приводом для чоловіків демонструвати та здійснювати контроль над жінками у формі насильства та призводити до небажання взагалі визнавати існування чоловіків — постраждалих від сексуального насильства. Обидві соціальні установки укорінені в проблематичних гендерних нормах, які лише вкорінюють дисбаланс сили та нерівність між чоловіками та жінками і перешкоджають жертвам, як жінкам, так і чоловікам, добиватися правосуддя щодо СНПКЗ.

1. Для огляду проявів та поширеності див. К. Аскін (2013) «Ставлення до сексуального насильства у збройних конфліктах: Історична перспектива та шляхи розвитку» в А. де Брауер та ін. (ред.) Сексуальне насильство як міжнародний злочин: Міждисциплінарні підходи. Антверпен: Intersentia; М. Бастик, К. Грім, Р. Кунц (2007) Сексуальне насильство у збройному конфлікті: Глобальний огляд та висновки для сектора безпеки. Женева: Центр демократичного контролю збройних сил; Д. К. Коен, і Р. Нордас (2014) «Сексуальне насильство у збройному конфлікті: Представлення набору даних ЗУДС, 1989-2009» Журнал дослідження миру, 51,3: с. 418-428.

2. Д. Мазурана і К. Проктор (2013) Гендер, конфлікт і мир. Сомервілль, МА: Світовий фонд миру, Університет Тафтса.

Фізичне вторгнення в тіло не є обов'язковим для здійснення деяких форм сексуального насильства.

Вставка 1

Гендерно-зумовлене насильство

Сексуальне насильство називають «найбільш прямим та небезпечним типом гендерно-зумовленого насильства, що здійснюється в надзвичайних ситуаціях». Гендерно-зумовлене насильство (ГЗН) описується як «будь-яка шкідлива дія, скоєна проти волі особи та базується на соціально приписаних (тобто гендерних) відмінностях між чоловіками та жінками». Вона полягає у вчинках, які завдають фізичної, сексуальної чи психічної шкоди або страждання, загрози таких діянь, у примусі та інших формах позбавлення волі.³

Усі форми сексуального насильства можуть загалом вважатися актами ГЗН, проте не всі форми ГЗН є сексуальними за характером.⁴

Б. Форми сексуального насильства

Сексуальне насильство може мати багато різних форм і не обмежується зґвалтуванням. Воно охоплює будь-яку дію сексуального характеру із застосуванням сили або у примусових обставинах, або будь-яку дію, яка особливо націлена на статеву функцію чи статеві органи особи. Зловживання неспроможністю жертви дати справжню згоду — наприклад, якщо жертвою є дитина або особа, яка фізично або психічно не здатна погодитися — також є формою примусу.

Сексуальне насильство часто описується як «будь-яка сексуальна дія, спроба домогтися сексуального акту, небажані сексуальні коментарі або загравання, або інші дії спрямовані проти сексуальності особи з застосуванням примусу, будь-якою особою, незалежно від її стосунків із жертвою, у будь-якій обстановці, зокрема, вдома та на роботі проте не обмежуючись ними».⁵

Фізичне вторгнення в тіло не є обов'язковим для здійснення деяких форм сексуального насильства.

Сексуальне насильство охоплює, але не обмежується таким:

- » зґвалтування, зокрема вагінальне та анальне проникнення частиною тіла або об'єктом, або оральне проникнення статевим органом як порушника, так і жертви
- » погрози та спроби будь-якої форми зґвалтування або погрози та спроби інших сексуальних нападів
- » каліцтво жіночих геніталій, зокрема каліцтво піхви, статевих губ, клітора, каліцтво грудей та сосків, каліцтво або відсікання чоловічих геніталій, або інші типи насильства проти статевих органів
- » сексуальне рабство, зокрема шлюбне рабство або позашлюбне співжиття
- » сексуальне катування, зокрема ураження геніталій електричним струмом або стискання сосків, або примус дивитися на сексуальну наругу над партнером чи дитиною
- » примусова проституція
- » примусова вагітність
- » примусова стерилізація та примусовий аборт
- » примусове оголення.

(Наприклад, зверніться до Додатка 1, переліку складових злочину сексуального насильства, наведених у Римському статуті Міжнародного кримінального суду.)

3. Постійний міжвідомчий комітет (2015) Керівні вказівки щодо втручання у гендерно-зумовлене насильство в гуманітарних умовах: Зниження ризику, підвищення адаптації та сприяння відновленню. Женева: ПМК.

4. Цей Протокол безпосередньо не відноситься до документування гендерно-зумовлених злочинів, які не є сексуальними (наприклад, цілеспрямований відбір та вбивство чоловіків призовного віку конкретної групи), хоча деякі інструменти та методи будуть корисними для документування випадків несексуального гендерно-обумовленого насильства.

5. Всесвітня організація охорони здоров'я (2016) Насильство проти жінок — інтимний партнер та Сексуальне насильство проти жінок: Інформаційний бюлетень. Женева: ВООЗ.

Вставка 2

Жертви та потерпілі

Термін «жертва» переважно вживається в усьому тексті Протоколу не лише стосовно тих, хто став жертвами злочинів та порушень сексуального насильства, а й стосовно членів їх сім'ї та громади, зокрема дітей, народжених внаслідок вагітності від зґвалтування. Важливо, що термін «жертва» стосується й осіб, які зазнали сексуального насильства, й тих, які його не пережили, і могли померти внаслідок своїх травм або були вбиті після нападу.

Вживання терміна «жертва» замість «потерпілого» жодним чином не применшує представництво, автономію та адаптацію окремих жертв, а термін «потерпілий» навряд чи краще їх визначає. Однак, щоб відповідати призначенню цього Протоколу — домагатися відповідальності за сексуальне насильство — вживаний термін повинен точно відбивати та визнавати правовий статус осіб як жертв злочинів та порушень з точки зору міжнародного права, права яких порушені — індивідуально та колективно.

В. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами

Для пояснення терміна «сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами» (СНПКЗ), який вживається в цьому Протоколі, зверніться до параграфа в Розділі 1: Використання Міжнародного Протоколу

1. Поширеність та мотиви

Вчинене як воєнний злочин, злочин проти людяності та (або) акт геноциду чи будь-яке інше порушення міжнародного права, сексуальне насильство часто є частиною трагічної та жорстокої моделі злочинних дій, скоєних стосовно осіб чоловічої та жіночої статі, зокрема дітей, в конфлікті.

Наприклад:

- » В конфлікті сексуальне насильство може скоюватися стосовно багатьох осіб, зокрема цивільних, як стратегії досягнення військових цілей. Таке сексуальне насильство може бути частиною широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення, або актів геноциду.
- » Сексуальне насильство можуть використовувати, щоб послабити громади та отримати над ними контроль. Його можуть використовувати, щоб покарати або знищити певну групу, тероризувати її членів, помститися їм або змусити їх втекти з території, та поширити повідомлення про напади.
- » У місцях тримання під вартою, в'язницях та слідчих ізоляторах сексуальне насильство можуть використовувати як форму катувань, щоб карати, принижувати, залякувати або шляхом примусу домагатися інформації від затриманих чоловіків та жінок.
- » Люди можуть ставати об'єктом випадків сексуального насильства через свої конкретні функції, роль або посаду у громаді — як лідери, активісти або прихильники. Члени їх сімей можуть ставати ціллю для нападу як виду покарання, для примушення надання інформації про їх діяльність або місцезнаходження, або можуть піддаватися катуванням.
- » Сексуальне насильство можуть вчиняти над цивільними особами або членами ворожих сил як спосіб об'єднання солдатів та бійців, як форму товариства, винагороди або ритуалу ініціації,

або як метод, за яким молоді члени групи стають співучасниками злочину і через те прив'язаними до більшої групи.

- » Сексуальне насильство може здійснюватися як частина ритуальних або шкідливих колективних практик, наприклад, у віруваннях, що статеві зносини — часто з незайманими та (або) дітьми — наділяють бійців особливою силою, непере-можністю або є зціленням від хвороб.

Вставка 3

Сексуальне насильство під час криз

В обставинах конфлікту, надзвичайної ситуації та переміщення сексуальне насильство не обмежується актами СНПКЗ — насправді воно переважно стає наслідком розпаду громадських та сімейних структур, браку безпеки та верховенства права та панування безкарності. Це, зазвичай, відбувається на тлі нерівності, наявності якої може призвести до того, що жінки, діти та сексуальні меншини стають особливо вразливими та зазнають крайніх форм ґендерно-зумовленого насильства, скоюваного озброєними комбатантами або цивільними особами, незнайомцями або інтимними партнерами. Хоча у центрі уваги цього Протоколу є документування СНПКЗ, спеціалісти-практики повинні знати, що СНПКЗ не здійснюється окремо від інших форм сексуального насильства, за скоєння яких слід домагатися національної кримінальної відповідальності та міжнародної відповідальності в області прав людини.

2. Низький рівень повідомлень про сексуальне насильство

На відміну від інших форм насильства, які відбуваються під час кризи, інформація про сексуальне насильство часто є недостатньо висвітленою та неповністю задокументованою. Жертви сексуального насильства стикаються зі значними труднощами у доступі до послуг, механізмів правосуддя та інших постконфліктних засобів правового захисту.

Деякі потерпілі не повідомляють інформацію через накладену суспільством стигму, сором і приниження, та через виснажливу травму, пережиту потерпілими та їх сім'ями. Інші бояться остракізму з боку подружжя, інших членів родини та своєї громади. Деякі бояться подальшого насильства, зокрема, помсти або так званих вбивств честі. Жертвам також не вистачає довіри до органів влади, наприклад, до національної поліції або до міжнародних миротворців чи слідчих. У деяких країнах жертви сексуального насильства можуть стикнутися з кримінальним переслідуванням за звинувачення в гомосексуалізмі або перелюбстві.

Спеціалістам-практикам, які протидіють сексуальному насильству, і, зокрема, документують його, не слід припускати, що жертви не повідомляють інформацію, тому що відчувають непереборний сором — часто причиною їх нездатності звернутися за правосуддям є відсутність безпечного та комфортного середовища для цього та (або) ризику, на які жертви та свідки наражаються, повідомляючи інформацію. Усі спеціалісти-практики повинні докласти зусиль, щоб спільно створити безпечне, приватне та комфортне середовище, в якому потерпілі та свідки сексуального насильства відчують себе достатньо захищеними та спокійними, щоб повідомити про злочини.

3. Жертви

Будь-хто може постраждати від сексуального насильства:

Жінки

Хоча будь-хто може постраждати від сексуального насильства, історична та структурна нерівність, що існує між чоловіками та жінками, та різні форми ґендерно-зумовленої дискримінації, якій жінки піддаються у всьому світі, сприяє тому, що жінки та дівчата непропорційно страждають від сексуального насильства в конфлікті. Сексуальне насильство в конфлікті необхідно розглядати у більш широкому контексті та як частину глобального перетворення на норму насильства проти жінок та дівчат, яке охоплює надзвичайно високі рівні насильства з боку інтимних партнерів, сексуальне та фізичне насильство з боку не-комбатантів, примусове раннє заміжжя, каліцтво жіночих геніталій, «вбивства честі» та торгівлю людьми для сексуальної експлуатації.

Усі вікові групи

Страждають особи жіночої та чоловічої статі будь-якого віку. Дослідження 2010 року в східній Демократичній Республіці Конго виявило, що жінки старші 49 років страждали від тих самих рівнів сексуального насильства, що й інша частина населення.⁶

Особи з обмеженими можливостями

Особи з фізичними та (або) психічними обмеженими можливостями є особливо вразливими. У доповіді організації «Human Rights Watch» зазначено,

що третина опитаних жінок із інвалідністю піддавалася сексуальному насильству⁷ через «їх ізоляцію, відсутність структур підтримки, обмеження фізичної мобільності, комунікаційні бар'єри та також через міфи, що жінки з інвалідністю — слабкі, дурні або асексуальні».⁸

Чоловіки

Чоловіки становлять значний відсоток жертв сексуального насильства. Хоча такі дані є обмеженими, нещодавні результати досліджень вказують, що розрив між жертвами сексуального насильства чоловічої та жіночої статі менше, ніж історично визнавалося.

Діти

У деяких конфліктах діти, і дівчата, і хлопчики, в тому числі і діти, що не досягли віку статевого дозрівання та підлітки, становлять понад 80 відсотків жертв сексуального насильства. Є повідомлення про немовлят віком шість місяців, які стали жертвами сексуального насильства.

«Типових» жертв сексуального насильства немає — це злочин, жертви якого не обмежені молодими, здоровими жінками.

Деякі групи можуть ставати об'єктами сексуального насильства частіше, ніж інші. До них входять внутрішньо переміщені особи, біженці, діти, жінки-домогосподарки, чоловіки та жінки — захисники прав людини, чоловіки та жінки, які перебувають під вартою (зокрема ті, хто знаходиться під контролем збройної групи), особи, пов'язані зі збройними силами або групами, ті, хто належить до конкретної расової, релігійної, політичної, національної або етнічної групи, та з іншим дискримінаційним статусом.

6. Гарвардська гуманітарна ініціатива та організація «Oxfam International» (2010) «Нині світ залишився без мене»: Розслідування сексуального насильства у східній Демократичній Республіці Конго. Кембридж, МА: Гарвардська гуманітарна ініціатива; Оксфорд: Оксфам Інтернешнл. с. 9
7. Human Rights Watch (2010) «Наче ми не були людьми»: Дискримінація та насильство проти жінок із обмеженими можливостями в північній Уганді. Нью-Йорк: «Human Rights Watch».
8. Human Rights Watch (2010) «Наче ми не були людьми»: Дискримінація та насильство проти жінок із обмеженими можливостями в північній Уганді. Нью-Йорк: Human Rights Watch. с. 8
9. Див. Розділ 17: Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків
10. Save the Children (2014) Огидні злочини стосовно дітей: Сексуальне насильство в конфлікті. Лондон: Організація «Save the Children».

...дітьми, які скоюють акти сексуального насильства, часто маніпулюють або примушують їх до таких актів, і діти самі є жертвами.

Вставка 4

Сексуальне насильство проти лесбійок, геїв, бісексуальних, транс- та інтерсексуальних осіб

По всьому світу лесбійки, геї, бі-, транс- та інтерсексуали (ЛГБТІ) стикаються з насильством та дискримінацією внаслідок своєї сексуальної орієнтації та ґендерної ідентичності. У ситуаціях збройного конфлікту та політичної нестабільності трапляються акти СНПКЗ, скоєні проти спільноти ЛГБТІ, і вони є жакливою формою ґендерно-зумовленого насильства та порушення прав людини. Однак такі випадки документуються дуже неповною мірою.

Державні службовці, працівники поліції та бойовики релігійних чи політичних утворень, або цивільні особи-співучасники вдаються до різних форм зґвалтувань, каліцтва геніталій та інших актів сексуального нападу стосовно осіб ЛГБТІ, щоб карати, тероризувати або «виправляти» їх сексуальну поведінку та ґендерну ідентичність. Більш того, у багатьох регіонах криміналізація гомосексуальності, широко розповсюджена дискримінація та переслідування сексуальних меншин, відсутність відповідних послуг та охорони здоров'я означають, що жертви сексуального насильства стикаються зі значними труднощами в доступі до психосоціальних або медичних послуг, юридичної або економічної допомоги та правосуддя, зокрема до компенсації за ті злочини та порушення прав людини.

4. Порушники

Сексуальне насильство може скоювати будь-яка особа, зокрема члени збройних сил, працівники поліції та інші державні службовці, воєнізовані групи, недержавні збройні групи, миротворці, представники гуманітарних організацій та цивільні особи.¹¹

Хоча переважну більшість актів сексуального насильства здійснюють чоловіки, встановлено, що жінки також можуть бути виконавцями, співвиконавцями або підбурювати до скоєння сексуального насильства.¹²

У випадках сексуального насильства, скоєного дітьми¹³, пов'язаними зі збройними групами та силами, спеціалісти-практики повинні пам'ятати, що дітьми, які скоюють акти сексуального насильства, часто маніпулюють або примушують їх до таких актів, і що ці діти самі є жертвами. До дітей слід ставитися як до потерпілих (свідків), а не як до порушників, відповідно до Керівних принципів ООН щодо судочинства у питаннях дітей, постраждалих від насильства, та дітей-свідків злочину¹⁴ та Конвенції ООН про права дитини¹⁵.

11. Див. приклади: Рада безпеки Організації Об'єднаних Націй, Доповідь Генерального Секретаря про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом 5/2016/361) [EW/AP]; Генеральна Асамблея ООН, Доповідь із незалежного огляду щодо сексуальної експлуатації та зловживань міжнародними миротворчими силами в Центральній-Африканській Республіці (A/71/99); УВКБ ООН та Save the Children «Сексуальне насильство та експлуатація — Досвід дітей-біженців у Гвінеї, Ліберії та С'єрра-Леоне» Нью-Йорк та Лондон, (2002).
12. А. де Брауер і Л. Руїз (2017) «Сексуальне насильство проти чоловіків та жінки, які скоюють сексуальне насильство в конфлікті» в С. Мутахан і О. Юрас (ред.) Сексуальне насильство у правосудді перехідного періоду. Антверпен: intersentia (готується до публікації).
13. Визначення та обговорення щодо дітей та сексуального насильства див. у Розділі 16: Сексуальне насильство та діти.
14. ЮНІСЕФ та УНЗ ООН (2005) Керівні принципи ООН щодо судочинства у питаннях дітей, постраждалих від насильства, та дітей-свідків злочину. Нью-Йорк та Відень: ЮНІСЕФ та УНЗ ООН.
15. Генеральна Асамблея ООН, Конвенція про права дитини, 20 листопада 1989 р.

5. Характерні риси

Сексуальне насильство в конфлікті відрізняється від сексуального насильства «в мирний час» особливостями, які виходять за межі умов та мотивів. Сексуальне насильство в конфлікті часто має такі характерні риси:

i. Тривале насильство та загальна небезпека

Часто сексуальне насильство скоюється не ізольовано, а скоріше як частина широкої кампанії злочинів (наприклад, масових вбивств, мародерства). Потерпілі від СНПКЗ особи, найбільш імовірно, будуть також і потерпілими від інших злочинів та свідками інших злочинів. Безперервність насильства та властива конфлікту небезпека означають, що більшість потерпілих від сексуального насильства не може повернутися додому або втекти в безпечне місце після нападу. Реальні загрози фізичної небезпеки все ще існують, тому потерпілі можуть бути нездатні вийти з постійного стану тривоги, страху та хвилювання. Іноді потерпілі можуть бути вимушені співіснувати з порушниками, або тому, що живуть в одній з ними громаді, або тому, що працюють у розташованих поблизу місцях. Вони можуть жити з цілком обґрунтованим страхом, що їх можуть знову зґвалтувати або вчинити напад — і з багатьма це дійсно трапляється.

ii. Публічний характер дій

Часто, хоча не завжди, СНПКЗ є публічним злочином: його свідками стають інші жертви, солдати або члени громади. Дружин гвалтують на очах у їх чоловіків, над чоловіками вчиняють сексуальну наругу на очах у інших затриманих, на дітей нападають на очах їх батьків і навпаки. Щодо громад, етнічних груп та сексуальних меншин можуть вчиняти колективний сексуальний терор. Публічність таких актів може посилювати у потерпілих відчуття ганьби та сорому. Така ситуація може призвести до того, що ці люди вважатимуть себе символом поразки всієї громади, а свідки — батьки, родичі чи інші — відчують, що вони не змогли захистити своїх близьких.

Акти СНПКЗ також можуть заохочуватися публічно — у ЗМІ, державі та всередині збройних груп, у такий спосіб створюючи нагоду скоїти СНПКЗ у більшому масштабі, ніж могло бути.

iii. Жорстокість дій

Сексуальне насильство в конфлікті може бути особливо жорстоким, садистським, ксенофобним та жінконенависницьким. Часто жертв гвалтують групою, і з кожним наступним гвалтуванням ще більш жорстоко. Фізичні травми, що супроводжують сексуальне насильство, можуть бути особливо тяжкими, та включають каліцтво або інші травми генітальної зони внаслідок пострілів або використання зброї, наприклад, рушниць та багнетів, щоб проникати у тіло жертв. У тіло жертв можуть проникати покаліченими частинами тіла їх близьких. Жінкам можуть відрізати груди або соски. У випадках сексуального насильства проти чоловіків до пенісів можуть прив'язувати мотузки та тягнути, щоб спричинити жакливі травми, та чоловіків можуть примушувати займатися сексом з їх сестрами, дочками або матерями.

Жертв та інших свідків можуть змушувати дивитись, як їх близьких, зокрема малих дітей, гвалтують, травмують і вбивають. Відзначалися повідомлення про чоловіків, яких примушували займатися сексом із трупами. Надзвичайна жорстокість, дегуманізація та об'єктивізація, які спостерігаються в багатьох формах сексуального насильства в конфлікті, означають, що багато жертв страждає від серйозних фізичних та психічних травм, щодо яких вони часто не отримують належної допомоги (див. Розділ 15: Травма).

6. Індикатори

Певні ситуації та випадки можуть слугувати індикаторами того, що акти сексуального насильства готуються або вже відбуваються. Ці «сигнали тривоги» включають, але не обмежуються такими¹⁶: примусове вербування у збройні групи; викрадення; мародерство, яке скоюють військові або збройні групи; рейди по школах; блокпости; утримання під вартою; ситуації, у яких примусово розділяють чоловіків та жінок; повідомлення про катування; втечі й переміщення. Проте, навіть якщо вищезгаданих ознак немає, СНП-КЗ все одно може відбуватися.

Вставка 5

«Сигнали тривоги»

Ситуації та випадки, які можуть вказувати, що напади сексуального насильства назрівають або відбуваються

Військові / пов'язані з безпекою	» примусове вербування та викрадення » примусове відділення чоловіків та старших хлопчиків від жінок та дітей молодшого віку » рейди по домівках » рейди по школах » мародерство та свавілля » напади із помсти » блокпости та засідки на транспортні засоби » утримання під вартою, допити та катування
Політичні / правові	» пропаганда та ненависницькі виступи, зокрема виступи, що принижують та дегуманізують жінок » розділення за етнічною ознакою » оголошення законів про надзвичайний стан, переконань або релігійних імперативів, які обмежують права жінок і права людини » переслідування та напади на жінок-політиків, кандидатів та захисників прав жінок » переслідування та напади на сексуальні меншини, зокрема, членів спільноти ЛГБТІ » переслідування та напади на осіб, що не відповідають ґендерним стандартам
Соціальні / гуманітарні	» втеча та переміщення біженців та внутрішньо переміщених осіб (ВПО) » погана безпека та інфраструктура в умовах переміщення » помітна відсутність жінок у громадських місцях та на заходах » збройний контроль таборів » повідомлення про несанкціонований обмін товарами та послугами між миротворцями й іншими збройними групами і вразливими членами місцевого населення » повідомлення про присутність сторонніх цивільних жінок та дітей у воєнних таборах, поліцейських дільницях або казармах, або на базах миротворців

16. Програма дій ООН проти сексуального насильства в конфлікті (2001) Таблиця: Ранні попереджувальні ознаки сексуального насильства пов'язаного з конфліктом. Нью-Йорк: Програма дій ООН; Інститут міжнародних кримінальних розслідувань (2015) Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті: Навчальні матеріали; Б. С. Браммертц, М. Джарвіс, ред. (2016) Переслідування пов'язаного з конфліктом сексуального насильства у МКТЮ. Оксфорд: Oxford University Press. 250-253.

Г. Наслідки сексуального насильства

Розуміння наслідків сексуального насильства є ключем і до спрямування жертв та інших свідків до відповідних служб, і до точного документування шкоди, завданої окремим особам, їх сім'ям та громадам.

Зазвичай сексуальне насильство має довготривалі та з загрозами для життя фізичні й психологічні наслідки, а також соціальні, економічні та правові наслідки, і призводить до підвищеного ризику та вразливості потерпілих. Громадські та комунальні структури можуть бути пошкоджені та зруйновані всередині через скоєння сексуального насильства проти їх членів.

Вставка 6

Наслідки сексуального насильства

Сексуальне насильство може завдати безпосередню та тяжку фізичну й психологічну шкоду потерпілим. Воно може включати травму, хворобу та інфекцію, шок, посттравматичний стрес і депресію.

Проте додаткову тяжку шкоду потерпілим завдають байдужі, неналежні або згубні послуги та механізми охорони здоров'я, поліції або правосуддя, члени родини та громади, які не підтримують потерпілих і можуть навіть піддавати їх остракізму, обвинувачувати та карати.

Фізичні наслідки

Усі жертви	Жінки, постраждали	Чоловіки, постраждали	Діти, постраждали
» травми, зокрема тазові, генітальні, анальні та оральні, які іноді призводять до смерті » хвороба » інфекції, що передаються статевим шляхом (ICSH), зокрема ВІЛ, хламідії, гонорея, сифіліс, герпес та вірус папіломи людини (ВПЛ) » інвалідність » статева дисфункція » безплідність	» генітальні, тазові та ректальні травми, зокрема розриви / травматичні фістули » викидень » небажана вагітність » ускладнення після небезпечних абортів » порушення менструального циклу » ускладнення вагітності » гінекологічні розлади » безплідність » тазовий біль та дисфункція	» ректальні ушкодження (наприклад, розриви, тріщини, випадання та пов'язане з ними нетримання) » ушкодження пеніса та яєчок (тендиніт підтримуючої зв'язки пеніса) » недоїдання, коли жертви відмовляються від їжі, аби мінімізувати подальші ректальні ушкодження » атрофія статевих органів через їх перев'язування, яке може перешкоджати кровотоку » хронічні болі спини та прямої кишки	» смерть від вагітності в юному віці » тяжкі фізичні травми (можуть бути ще більш тяжкими, тому що тіла ще не є повністю розвиненими) » підвищений ризик ICSH (посилене руйнування тканини статевих органів через менший фізичний розмір)

Вставка 6

Наслідки сексуального насильства

Психологічні (психіатричні) наслідки

Усі жертви

- » гострий стресовий розлад
- » депресія
- » гнів, патологічний стан тривоги, страх
- » сором, самозвинувачення та низька самооцінка
- » суїцидальні думки та поведінка
- » поведінка з високим ризиком щодо здоров'я, зокрема зловживання наркотичними речовинами
- » емоційний ступор
- » посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та пов'язані з ним захворювання
- » хронічна втома
- » поведінкові розлади
- » розлади сну
- » втрата інтересу до сексуальної активності
- » сексуальна поведінка з високим ризиком
- » статева дисфункція (імпотенція)

Додаткову детальну інформацію див. у Розділі 15 (Травма)

Діти, постраждалі від насильства

- » неврологічні зміни в мозку внаслідок травми, що, розвиваючись, призводять до дисфункції нервової системи та неврологічних дисфункцій
- » «нормалізація» зґвалтування (не розвивається здорове розуміння сексуального акту)

Соціальні

Усі жертви

- » зруйновані відносини з партнерами (подружжям) та дітьми
- » покинуті партнери/подружжя
- » соціальне тавро ганьби, неприйняття громадами та ізоляція
- » ізоляція внаслідок переселення

Жінки, постраждалі від насильства

- » культурно-специфічне відчуття порушеної жіночості, зокрема, відчуття збещеності, що жінки та дівчата «заплямовані» та більше не є чистими
- » відмова від жіночості та жіночої сексуальності, які тепер сприймаються як причина агресії
- » складні стосунки з власними дітьми, народженими від зґвалтування

Чоловіки, постраждалі від насильства

- » порушена маскуліність через фізичну нездатність працювати, що загрожує здатності отримувати дохід та забезпечувати свої сім'ї
- » підвищена ймовірність насильства в сім'ї

Діти, постраждалі від насильства

- » труднощі щодо відчуття довіри або побудови близьких відносин у період зростання

Вставка 6

Наслідки сексуального насильства

Соціально-економічні та правові

Усі жертви	Жінки, постраждали від насильства	Чоловіки, постраждали від насильства	Діти, постраждали від насильства
» втрата засобів до існування та економічна залежність » втрата ролі або функції в суспільстві	» арешт, утримання під вартою та покарання за позашлюбні сексуальні відносини або перелюбство, що може включати у деяких країнах смертну кару / каменування » підвищена ґендерна нерівність	» арешт, утримання під вартою або покарання за одностатеві акти, зокрема смертна кара у деяких країнах	» втрата доступу до освіти » втрата професійних та економічних можливостей у дорослому житті

ЧАСТИНА III: Сексуальне насильство з точки зору міжнародного права

Розділ 3. Зміст

РОЗДІЛ 3: Шляхи притягнення до відповідальності та забезпечення відшкодування	29
А. Вступ	29
Б. Сексуальне насильство як порушення та злочин з точки зору міжнародного права.....	29
<i>Вставка 1</i>	
Яка різниця між міжнародним кримінальним правом, міжнародним правом прав людини та міжнародним гуманітарним правом?.....	30
В. Огляд шляхів притягнення до відповідальності та відшкодування для жертв	30
1. Національні засоби.....	32
<i>Вставка 2</i>	
Універсальна юрисдикція як інструмент боротьби з безкарністю	33
2. Регіональні та міжнародні механізми захисту прав людини	34
3. Органи розслідування та встановлення фактів.....	35
4. Міжнародні та змішані суди та трибунали	36
5. Засоби вирішення міждержавних спорів	37

РОЗДІЛ 3: Шляхи притягнення до відповідальності та забезпечення відшкодування

А. Вступ

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами, може полягати у таких злочинах, як зґвалтування, катування та інші форми сексуального насильства, які — вчинені в конфлікті або як напади на цивільне населення — можуть являти собою не тільки порушення прав людини, а також і воєнні злочини, злочини проти людяності або акти геноциду.

З точки зору міжнародного звичаєвого права — загальних неписаних правил, якими зв'язані всі держави незалежно від того, чи є вони сторонами конкретного міжнародного договору — постраждалі від сексуального насильства, що досягло рівня тяжких порушень та злочинів згідно з міжнародним правом, мають право на:¹

- » рівний та дієвий доступ до правосуддя
- » належну, дієву та невідкладну компенсацію за завдану шкоду

Існує багато засобів, за допомогою яких зібрану спеціалістами-практиками інформацію про сексуальне насильство можна використовувати для притягнення до відповідальності. Зокрема така інформація може бути корисною для кримінального переслідування, цивільних позовів про компенсацію, позовів щодо порушення прав людини або для осіб, які отримують офіційний статус постраждалого для компенсації або державної соціальної підтримки. Огляд ключових засобів притягнення до відповідальності та засобів правового захисту, які можуть бути доступними для постраждалих на національному, регіональному та міжнародному рівні, надано в параграфі В.

Б. Сексуальне насильство як порушення та злочин з точки зору міжнародного права

Зґвалтування та інші форми сексуального насильства давно заборонені міжнародним гуманітарним правом (МГП) та зараз визнані постійно забороненими з точки зору звичаєвого міжнародного права (і в мирний час, і під час збройних конфліктів).² Сексуальне насильство заборонено згідно з різними договорами міжнародного права прав людини (МППЛ), включно з правом на безпеку, заборонаю дискримінації, катування та жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність поводження або покарання, та згідно з міжнародним кримінальним правом (МКП). Саме через судову практику Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди (тимчасові трибунали), зокрема, зґвалтування вперше переслідувалося як воєнний злочин, злочин проти людяності та акт геноциду. Наприклад, у справі Акаєсу МКТР визнав не тільки, що зґвалтування було основним актом злочину геноциду, а також те, що зґвалтування могло означати катування.³

1. Генеральна асамблея ООН, Основні принципи та керівні положення ООН, що стосуються права на відшкодування та репарацію жертвам серйозних порушень міжнародного права прав людини та гуманітарного права, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 60/147 (2005) (Основні принципи ООН щодо права на правовий захист та відшкодування), VII «Право жертв на правовий захист», принцип 11.
 2. Міжнародний Комітет Червоного Хреста, база даних звичаєвого міжнародного гуманітарного права, правило 93, «Зґвалтування та інші форми сексуального насильства заборонені», режим доступу: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule93
 3. «Прокурор проти Акаєсу» (судове рішення), МКТР-96-4-T, 2 вересня 1998 року, пункт 687.

...міжнародне право містить норми та стандарти як щодо визначення самих актів, так і того, що сексуальне насильство означає з точки зору міжнародного права.

Вставка 1

Яка різниця між міжнародним кримінальним правом, міжнародним правом прав людини та міжнародним гуманітарним правом?

Міжнародне кримінальне право (МКП) — це сукупність норм публічного міжнародного права, які регулюють кримінальну відповідальність осіб за найбільш тяжкі міжнародні злочини, такі як воєнні злочини, злочини проти людяності та акти геноциду, та можуть тягти за собою такі покарання, як позбавлення волі.

Міжнародне право прав людини (МППЛ) зобов'язує держави поважати, захищати та гарантувати дотримання широкого обсягу прав, чи то громадянських, політичних, економічних, соціальних або культурних. Його головна мета — захищати осіб на території або під юрисдикцією держави від свавільних актів та зловживання владою цієї державою. Це право застосовується і в мирні часи, і під час конфлікту. Держави можуть нести відповідальність за дії та бездіяльність, що порушують ці права, не лише через власні органи чи осіб, що діють за їх дозволом, згодою або підтримкою, але також за невиконання дій щодо захисту цих прав та запобігання або реагування на порушення державними та недержавними суб'єктами.

Міжнародне гуманітарне право (МГП) застосовується у ході збройного конфлікту, воно спрямоване на захист певних категорій осіб, які не беруть або більше не беруть участь у військових діях, а також регулює засоби та методи ведення війни. Правила МГП накладають обов'язки на сторони конфлікту (держави та недержавні організовані збройні групи), та багато порушень МГП з точки зору МКП вважаються воєнними злочинами, за які особи можуть нести кримінальну відповідальність.

МКП, МППЛ та МГП доповнюють одне одного і можуть одночасно застосовуватися до конкретної справи за умови, що факти відповідають різним правовим вимогам.

необхідно розрізняти визначення актів сексуального насильства (наприклад, зґвалтування) та те, як ці акти класифікуватимуться з точки зору міжнародного права, зокрема, які щодо них будуть висуватися обвинувачення на основі різних типів міжнародних злочинів.

Це розмежування важливе, тому що міжнародне право містить норми та стандарти як щодо визначення самих актів, так і того, що сексуальне насильство означає з точки зору міжнародного права. Будь-яка спроба документувати сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами, вимагатиме збору доказів із обох аспектів, тобто і доказів стосовно самого акту, але також і контексту, у якому вчинений злочин, та який може зробити його злочином з точки зору міжнародного права. Національні закони можуть не відповідати обом аспектам: і визначенню актів сексуального насильства, і класифікації актів як злочинів. Наприклад, у чинному національному кримінальному кодексі зґвалтування може визначатися обмежено, а саме: стосовно зґвалтування використовувати терміни чоловіки-винуватці та жінки-постраждалі, що несумісне з міжнародними стандартами, які визначають його у ґендерно-нейтральних виразах. Крім того, зґвалтування та інші форми сексуального насильства, що досягають рівня порушення або злочину з точки зору міжнародного права (наприклад, катування, воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид), повинні криміналізуватися та переслідуватися на національному рівні таким чином, щоб відповідати насильницькому характеру та тяжкості злочину, що не завжди відбувається в державах.

В. Огляд шляхів притягнення до відповідальності та відшкодування для жертв

Ця частина розглядає ключові системи відповідальності та відшкодування, які можуть бути доступними для постраждалих від сексуального насильства, що досягло рівня злочину або порушення з точки зору міжнародного права.

Важливо зауважити, що обов'язки держави притягати до відповідальності винних у зґвалтуванні та сексуальному насильстві та права постраждалих на правовий захист і відшкодування є двома сукупно-

...документування також має служити гарантією, що повний обсяг завданої шкоди задокументований, щоб сприяти відшкодуванню, яке є справедливим та адекватним...

стями норм міжнародного права, що доповнюють одна одну. Держави несуть основний обов'язок розслідувати та в судовому порядку переслідувати винних в актах сексуального насильства, які становлять злочини з точки зору міжнародного або національного права, а також надавати постраждалим від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, дієві засоби правового захисту та відшкодування, за дії або бездіяльність, що можуть стосуватися держави та означають порушення міжнародного права⁴. Відшкодування, як правило, передбачають компенсації, але також, включають, за необхідністю, «реституцію, реабілітацію та заходи сатисфакції, такі як публічні вибачення, публічні меморіали, гарантії неповторення та зміни у відповідних законах і практиці, а також притягнення до відповідальності порушників прав людини».⁵

Хоча документування сексуального насильства в основному вважається спрямованим на успішні судові переслідування завдяки власне збиранню інформації про злочин; все ж важливо здійснювати документування, пам'ятаючи про позов постраждалих на відшкодування, тому документування також має служити гарантією, що повний обсяг заподіяної шкоди задокументований, щоб сприяти справедливій та відповідній компенсації завданої шкоди. (Більш детальну інформацію див. у Розділі 6: Відшкодування, Вставка 2: «Що являють собою належне відшкодування та репарація?»).

Однак, якщо національні установи не здатні або не бажають розслідувати злочини сексуального насильства, спеціалісти-практики з відповідною підготовкою, інструментами та повноваженнями можуть відігравати ключову роль у сприянні притягненню до відповідальності та правам постраждалих на ефективний засіб правового захисту та відшкодування шляхом належного документування злочинів сексуального насильства та зберігання зібраних доказів, у такий спосіб лишаючи варіанти доступними для постраждалих.

Сукупність доступних для постраждалих механізмів притягнення до відповідальності може залежати від

деяких таких факторів:

- » чинна нормативно-правова база у країні, де сталися злочини
- » регіональні та міжнародні договори, стороною яких є відповідна країна, та яким чином вони виконуються
- » можливе вичерпання національних засобів правового захисту (що є необхідною умовою доступу до більшості регіональних механізмів захисту прав людини)
- » ратифікація Римського статуту, що створив перший постійний Міжнародний кримінальний суд (МКС)
- » відповідні дії з боку міжнародної спільноти (наприклад, створення слідчих комісій, міжнародного або змішаного суду, або передача ситуації на розгляд у МКС тощо)

Постраждалі від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, можуть домагатися правосуддя та відшкодування на національному, регіональному та міжнародному рівні.⁶ У зв'язку з цим механізми притягнення до відповідальності можна широко розподілити на такі категорії:

- i. судові, тобто ті, що згідно із законом ведуть до обов'язкового для виконання рішення компетентного суду;
- ii. квазі-судові (наприклад, ті, що ведуть до рекомендацій, наданих державі Договірними Органами ООН та іншими регіональними механізмами нагляду за дотриманням прав людини, або до визнання статусу постраждалих)
- iii. несудові (наприклад, слідчі комісії, комісії зі встановлення істини та примирення, Спеціальні процедури Ради ООН з прав людини, такі як спеціальні доповідачі та робочі групи).⁷

4. Основні принципи ООН щодо права на правовий захист та відшкодування, виноска 1 вище, IX «Відшкодування за завдану шкоду», принцип 15.

5. Найнар В. (2012) Стратегія судового процесу щодо сексуального насильства в Африці. Лондон: ВЕРВЕЗЗ.

6. Більш детальну інформацію про певні засоби притягнення до відповідальності, доступні постраждалим від сексуального насильства, можна дізнатися у роботі Найнар Вахіди «Стратегія судового процесу щодо сексуального насильства в Африці» (Лондон, ВЕРВЕЗЗ, 2012).

7. Робоча група з питань свавільних затримань, частина Спеціальних Процедур ООН, може вважатися квазі-судовим органом з урахуванням методів її роботи.

Спроби домогтися притягнення до відповідальності через квазі-судові та несудові механізми не обов'язково означають, що судові механізми стають недоступними — насправді, як тільки до інформації привертається увага міжнародної спільноти, квазі-судові та несудові механізми можуть призводити до кримінальної відповідальності та інших відповідних дій судових органів.

1. Національні засоби

На національному рівні постраждалі можуть, наприклад:

а. Судові механізми

» Подати **заяву про скоєння злочину**, щоб ініціювати судове переслідування окремого порушника за сексуальне насильство як злочин з точки зору міжнародного права або як «звичайний»⁸ злочин з точки зору національного (внутрішнього) законодавства, залежно від відповідної нормативно-правової бази. Держава здійснює кримінальне переслідування підозрюваного порушника(-ів), і за умови підтвердження порушника(-ів) засуджують та виносять судовий вирок. У деяких країнах зґвалтування та інші форми сексуального насильства можуть криміналізуватися тільки як звичайні злочини у національному кримінальному праві. В інших країнах, зокрема тих, де прийнятий або іншим чином діє Римський статут МКС (див. параграф 4, Міжнародні та змішані суди та трибунали) або інші частини МКП, можуть співіснувати два правові режими: один для звичайних злочинів, інший — для злочинів з точки зору міжнародного права. Сфера застосування, визначення та правові елементи одного режиму можуть відрізнятися від іншого, у рамках останнього також можуть існувати й важливі відмінності, залежно від конкретного джерела МКП. Деякі держави передбачають виключну юрисдикцію військових судів щодо міжнародних злочинів, тоді як більш передові країни для розгляду справ міжнародних злочинів створили спеціальні органи судочинства, судового переслідування та розслідування в рамках цивільної юрисдикції, які укомплектовані спеціально призначеним персона-

лом.⁹

» Подати цивільний позов на компенсацію та (або) інші форми відшкодування (наприклад, реституцію майна, форми сатисфакції, такі як вибачення та гарантії неповторення), проти порушника, корпорації (за співучасть компанії у вчиненні злочину з точки зору міжнародного права) або у деяких випадках проти відповідальної держави (наприклад, якщо сексуальне насильство скоєно працівниками поліції, військовими та іншими урядовими службовцями, або якщо порушник неплатоспроможний). Деякі національні правові системи дозволяють присудження компенсації у рамках кримінального судочинства, однак, щоб виконати судові рішення, ще вимагають окремого цивільного позову, тоді як в інших системах це може бути не обов'язковим.

» Подати **конституційний позов** проти держави, щоб ініціювати встановлення порушення їх основоположних прав та (або) змусити органи влади здійснити ретельне розслідування фактів, а також вжити інші заходи, спрямовані на захист їх прав (див. Розділ 5: Відповідальність держави).

б. Квазі-судові механізми

» Вимагати компенсації чи визначення вчинення злочину в квазі-судовому органі, такому як національна інституція з прав людини, цільовий фонд для постраждалих або програма адміністративного відшкодування. Характер програм адміністративного відшкодування залежить від їх структури, але такі програми все більш стають квазі-судовими.

в. Несудові механізми¹⁰

» Передати інформацію до механізмів правосуддя перехідного періоду, таких як комісії зі встановлення істини та примирення.¹¹

8. Термін «звичайний» вживається, щоб позначити злочини, які не визначаються як міжнародні з точки зору національного законодавства (наприклад, зґвалтування як таке і зґвалтування не як злочин проти людяності) та ні в якому разі не припускає, що ці злочини не є надзвичайно тяжкими.

9. Управління Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань гендерного насильства в конфлікті (2013) Звіт з семінару щодо сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях. с. 19.

10. У деяких країнах сім'ї та громади постраждалих примушують їх звернутися зі своїми справами до процесу неформального правосуддя, за яким сім'я постраждалого та порушник укладають «мирову» угоду. Такі позасудові улагодження, як правило, не підтримують підхід із фокусуванням на постраждалому та не забезпечують для нього повноцінної справедливості.

11. Наприклад, у завдання Комісії Тимору-Лешті з прийняття, встановлення істини та примирення входило розслідування порушень прав людини між 1974 та 1999 роками, зокрема доказів сексуального насильства.

Вставка 2

Універсальна юрисдикція як інструмент боротьби з безкарністю

Згідно з національним законодавством кримінальна юрисдикція, як правило, пов'язана з принципом територіальності (тобто злочин скоєний у державі, яка здійснює юрисдикцію) або національністю підозрюваного порушника чи постраждалого. Проте у конфліктних та постконфліктних країнах суди у «державі територіальної юрисдикції» часто є недоступними для постраждалих із багатьох причин: проблеми небезпеки, відсутність ресурсів та інституційної спроможності, наявність внутрішньої непідсудності, амністії або відсутність політичної волі, особливо коли злочини підтримуються державою або до них залучені державні посадові особи, або тому, що порушники покинули країну.

У найбільш широкому розумінні принцип універсальної юрисдикції дозволяє національним органам влади будь-якої держави здійснювати розслідування та переслідувати у судовому порядку осіб, підозрюваних у певних злочинах з точки зору міжнародного права, таких як воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та катування, незалежно від того, де ці злочини було скоєно, та незалежно від національності або місця проживання постраждалих чи підозрюваних осіб.

У багатьох державах є нормативно-правова база, яка певною мірою визнає цей принцип, проте на практиці більшість випадків, які врешті-решт перейшли до судового розгляду, сталися у Західній Європі (переважно у Бельгії, Німеччині, Іспанії, Швейцарії та Нідерландах) і в Африці (наприклад, у Південній Африці), та проти порушників, які отримали постійне проживання у цих країнах.

Принцип універсальної юрисдикції є важливим інструментом боротьби з безкарністю за злочини з точки зору міжнародного права. Держави переважно беруть на себе зобов'язання не ставати безпечним місцем для порушників, які шукають притулку на їх території.

Приклад 1 — Німеччина. Завершуючи чотирирічне прецедентне слідство універсальної юрисдикції, 28 вересня 2015 року Вищий регіональний суд у Штутгарті, засудив двох руандійців, колишніх вищих керівників Демократичних сил звільнення Руанди, відповідно до 13 та 8 років ув'язнення за керівництво терористичною організацією та воєнні злочини, скоєні у провінціях Ківу східної Демократичної Республіки Конго.

Приклад 2 — Аргентина. У 2010 році в Аргентині родичі громадян Іспанії та Аргентини, користуючись принципом універсальної юрисдикції, подали скаргу в Аргентині щодо злочинів проти людяності та геноциду, скоєних в період диктатури Франсіско Франко в Іспанії (1939—1975 рр.). Зараз справу розслідує Федеральний кримінальний та виправний суд № 1 Буенос-Айреса. У 2016 році НУО Women's Link Worldwide подала додатковий позов, вимагаючи врахувати та розслідувати злочини сексуального та ґендерно-зумовленого насильства, скоєні проти жінок та дівчат, підозрюваних у приналежності до Республіканської або лівої партії у той період, зокрема: сексуальні наруги та зґвалтування; ґендерно-зумовлені акти катування (зокрема, ураження геніталій електричним струмом та агресивні дії щодо репродуктивних органів жінок); примусові аборти; та викрадання дітей жінок — політичних в'язнів, щоб передати їх сім'ям, що підтримували режим, із фальшивими свідоцтвами про народження, у яких приїмні батьки видавалися за рідних. У зв'язку з давністю скоєння порушень позов ґрунтувався на міцних непрямих доказах, що стосувалися обставин та типових проявів, а також на аналізі всіх доказів із точки зору ґендеру та використанням стандартів МКП та МППЛ.

...міжнародне право містить норми та стандарти як щодо визначення самих актів, так і того, що сексуальне насильство означає з точки зору міжнародного права.

2. Регіональні та міжнародні механізми захисту прав людини

На субрегіональному, регіональному та міжнародному рівнях постраждали також можуть подати скаргу, щоб домагатися правового захисту та відшкодування в механізмах захисту прав людини, та щоб ініціювати відповідальність держави за порушення матеріальних або процесуальних прав за конкретним договором (на противагу індивідуальній кримінальній відповідальності порушника(-ів)) (див. Розділ 5: Відповідальність держави).

Більшість договорів щодо прав людини не містять конкретних або точних заборон сексуального насильства.¹² Проте сексуальне насильство може спричиняти порушення інших прав та свобод, таких як право бути вільним / заборона катування, нелюдського та принизливого поведіння та (або) права на життя, свободу, особисту безпеку, фізичну недоторканість, здоров'я, рівний захист за законом та ефективний засіб правового захисту. Основні регіональні та міжнародні договори щодо прав людини, як правило, містять положення, що закріплюють ці права.

Реалізація договорів та конвенцій щодо прав людини звичайно контролюється або може контролюватися судами або наглядовими органами, деякі з них дозволяють робити подання окремим особам та (або) НУО. Доступність конкретного механізму залежить від декількох умов, зокрема:

- » Держава ратифікувала відповідний міжнародний договір або приєдналася до нього та (або) відкрито визнала компетенцію відповідного суду, комісії або комітету.
- » Передбачувані порушення скоєні після того, як документ набрав чинності для відповідної держави.
- » Усі критерії прийнятності дотримані, зокрема, попереднє вичерпання національних засобів правового захисту, що є основною вимогою для більшості міжнародних механізмів захисту прав людини, якщо не діють особливі умови або винятки.

Деякі з механізмів захисту прав людини, які можуть розглядати жертви сексуального насильства, перелічені нижче:

а. Судові механізми

Рішення судів із прав людини є обов'язковими для виконання на державному рівні.

Регіональні

- » Африканський суд з прав людини та народів (АС-ПЛН)
- » Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ)
- » Міжамериканський суд з прав людини (МАСПЛ).¹³

12. Див., наприклад, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (прийнятий 16 грудня 1966 р., набув чинності 23 березня 1976 р.) МКГПП); Європейська Конвенція з прав людини (прийнята 4 листопада 1950 р., набула чинності 3 вересня 1953 р.) 36Д 5 6КПЛ); Американська конвенція про права людини (прийнята 22 листопада 1969 р., набула чинності 18 липня (1978 р.) «Пакт Сан-Хосе», Коста-Рика АКПЛ); Африканська хартія прав людини та народів (прийнята 27 червня 1981 р., набула чинності 21 жовтня 1986 р.). Навіть Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (прийнята 18 грудня 1979 р., набула чинності 3 вересня 1981 р.) 1249 ЗД ООН 13 (КЛДЖ) відкрито забороняє тільки «торгівлю жінками та використання проституції жінок» (стаття 6), а не сексуальне насильство. При цьому на міжнародному рівні Конвенція про права дитини (прийнята 20 листопада 1989 р., набула чинності 2 вересня 1990 р.) 1577 ЗД ООН 3 (КПД) 1989 року у прямій формі передбачає, що держави повинні захищати дітей від усіх форм сексуальної експлуатації та насильства, зокрема завдяки вживанню відповідних законодавчих, адміністративних, соціальних та освітніх заходів (стаття 19 (1) та 34). На регіональному рівні деякі договори містять положення, що забороняють «насильство проти жінок», зокрема сексуальне насильство, але вони загалом не мають наглядового механізму, який дозволяє окремим особам подавати скарги. Див., наприклад, Міжамериканську конвенцію про запобігання, покарання та викорінення насильства проти жінок (прийнята 9 червня 1994 р., набула чинності 5 березня 1995 р.) («Конвенція Белем-до-Пара») (статті 1-3); Протокол з прав жінок до Африканської хартії прав людини та народів (11 липня 2003 р.) («Протокол Мапуту») (статті 3(4), 4(2), 11(3), 12(1)(c)(cl), 13(c), 14(2)(c), 22(b), 23(b)).

13. Окремі особи не можуть подавати справи безпосередньо у МАСПЛ. Спочатку справи мають опрацювати в Міжамериканській комісії з прав людини та потім передати на розгляд у Міжамериканський суд з прав людини.

Субрегіональні

- » Суд Співтовариства (Економічного співтовариства країн Західної Африки) (СС ЕКОВАС)¹⁴
- » Східноафриканський суд (САС)

б. Квазі-судові механізми

Рішення квазі-судових органів, як правило, за законом не є обов'язковими для виконання, проте вони мають цінність авторитету. Звичайно вони надають загальні рекомендації та утримуються від конкретних розпоряджень або виносять рішення, залишаючи державам право вирішувати, яким чином ці рішення виконувати. Деякі з механізмів, які варто розглянути, перераховані нижче:

- » Договірні органи ООН, зокрема:
 - Комітет з прав людини (КПЛ)
 - Комітет проти катувань (КПК)
 - Комітет ООН з ліквідації дискримінації жінок (КЛДЖ)
- » Комітет з прав дитини (КПД).

Регіональні

- » Африканська комісія з прав людини та народів (АКПЛН)
- » Міжамериканська комісія з прав людини (МАКПЛ)

в. Несудові механізми*Міжнародні*

Інформацію про конкретні порушення прав людини можна також передати Спеціальним процедурам ООН, зокрема, спеціальним доповідачам та робочим групам, які мають мандати за конкретною країною або тематичні мандати.

Спеціальні процедури не мають судової влади, проте вони можуть звернутися до урядів із заявами про порушення прав людини, що відповідають їх мандатам, шляхом подання листів із терміновими зверненнями або іншими повідомленнями.¹⁵

У рамках своєї правозахисної роботи організації громадянського суспільства, зокрема НУО та окремі особи, можуть також подати на розгляд інформацію про сексуальне насильство у процесі Універсального періодичного огляду, який забезпечує огляд зобов'язань кожної держави-члена ООН за чотирирічний період.

Регіональні

Аналогічні спеціальні механізми створені як частина Африканської та Міжамериканської систем захисту прав людини:

- » Спеціальні механізми АКПЛН Африканського Союзу (наприклад, спеціальні доповідачі, комітети та робочі групи)
- » Організація доповідачів американських держав МАКПЛ.

3. Органи розслідування та встановлення фактів

Інформацію про сексуальне насильство можна також передати до органів розслідування та встановлення фактів, створених, щоб розслідувати порушення прав людини та (або) міжнародні злочини, скоєні у конкретній країні або конкретному регіоні, як правило, з метою надання рекомендацій щодо подальших дій. Ці органи можуть створюватися регіональними або національними органами влади з відповідною юрисдикцією (наприклад, Комісія з розслідування насильства, скоєного після виборів (КРНПВ) / Комісія Вакі, створена урядом Кенії для розслідування насильства після виборів 2007-2008 років; Комісія Африканського Союзу з розслідування щодо Південного Судану).

14. Щоб подати справу до СС ЕКОВАС, немає необхідності у вичерпанні національних засобів правового захисту.

15. Подання інформації до Спеціальних процедур може здійснюватися будь-ким (не тільки постраждалими) і не залежить від ратифікації будь-якого договору, що робить цей засіб набагато доступнішим, ніж судовий процес у судових та квазі-судових органах. Крім того, щоб подати окрему справу або ситуацію до Спеціальних процедур, немає необхідності у вичерпанні національних засобів правового захисту. Повідомлення можуть стосуватися окремих справ, загальних патернів та тенденцій, випадків, що охоплюють окрему групу, змісту законопроектів або чинного законодавства, політики або практики, яка не вважається повністю сумісною зі стандартами міжнародних прав людини. Звернення можуть стосуватися порушень прав людини, які вже сталися, відбуваються або мають високий ризик виникнення. Більш детальну інформацію див. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Welcomepage.aspx>.

Міжнародні комісії з розслідування та місії щодо встановлення фактів також періодично створювалися Радою Безпеки, Генеральною Асамблеєю, Радою з прав людини, Генеральним секретарем та Верховним комісаром ООН з прав людини у різноманітних контекстах, кількість яких зростає. На сьогодні різними органами ООН створено понад 50 міжнародних слідчих комісій та місій щодо встановлення фактів, нещодавні приклади: Незалежна міжнародна слідча комісія щодо Сирійської Арабської Республіки (СК щодо Сирії), Розслідування Управління Верховного комісара ООН з прав людини у Шрі-Ланці та Слідча комісія з прав людини в Еритреї (СК щодо Еритреї).

Звіти органів розслідування та встановлення фактів зазвичай надають рекомендації щодо кращих способів забезпечення відповідальності та можуть стимулювати судові переслідування на національному та міжнародному рівні.

4. Міжнародні та змішані суди та трибунали

Осіб, винних у сексуальному насильстві, що визнається як злочин з точки зору міжнародного права, можна також переслідувати в міжнародних, тимчасових та змішаних судах і трибуналах з відповідною юрисдикцією.

МКС функціонує як постійний суд останньої інстанції та може здійснювати свою юрисдикцію¹⁷, щоб притягати до судової відповідальності осіб, обвинувачених у геноциді, воєнних злочинах та злочинах проти людяності, у сексуальному насильстві включно, коли національні правові системи цього не роблять, зокрема якщо вони мають такі наміри, але у дійсності не бажають або не здатні щиро це зробити. Цей принцип взаємодоповнюваності національних кримінальних юрисдикцій регулює здійснення юрисдикції МКС¹⁸, а Римський статут МКС ясно визнає, що держави мають першочергове зобов'язання та право розслідувати та переслідувати в судовому порядку злочини з точки зору міжнародного права.¹⁹

Міжнародні тимчасові трибунали (такі як Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії та Міжнародний трибунал щодо Руанди²⁰) або змішані суди (такі як Спеціальний суд щодо Сьєрра-Леоне, Спеціальні комісії щодо тяжких злочинів у Східному Тиморі та Надзвичайні африканські палати в Сенегальських судах, які засудили Хіссена Хабре, колишнього президента Чаду) створені, щоб розглядати конкретні ситуації²¹. До інших спеціальних палат та змішаних судів (і національних, і міжнародних за походженням) відносяться Надзвичайні палати судів у Камбоджі (НПСК), які досі визнають постраждалих-учасників.

16. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (2015) Слідча комісія та місія щодо встановлення фактів з міжнародних прав людини та міжнародне право: керівні вказівки та практика. Женева: УВК ООН ПЛ Додаток 3 (перелік 50 міжнародних слідчих комісій та місій щодо встановлення фактів, підтримуваних або розгорнутих УВК ООН ПЛ з 1992 по 2014 рік).

17. МКС може здійснювати юрисдикцію, тільки якщо: а) обвинувачуваний є громадянином Держави-учасниці або Держави, яка іншим чином визнає юрисдикцію суду, б) злочин стався на території Держави-учасниці або Держави якимось іншим чином визнає юрисдикцію Суду, або в) Рада Безпеки ООН передала ситуацію на розгляд прокурору, незалежно від національності обвинувачуваного або місця скоєння злочину див., зокрема, статті 12 та 13 Римського статуту).

18. Стаття 1 Римського статуту МКС.

19. Міжнародний кримінальний суд, Канцелярія прокурора (2003) Неофіційний експертний документ: Принцип взаємодоповнюваності на практиці. Гаага: МКС — КП. с. 3.

20. Механізм для міжнародних кримінальних трибуналів (ММКТ), створений Радою Безпеки ООН у 2010 році (офіційно Міжнародний залишковий механізм для кримінальних трибуналів) взяв на себе відповідальність за декілька основних функцій, які раніше здійснювалися МКТР та МКТЮ, та досі має відкриті справи щодо розслідування стосовно руандійського геноциду. Протягом перших років ММКТ працював паралельно з МКТР та МКТЮ та продовжує функціонувати після їх закриття. МКТР закритий 31 грудня 2015 року, закриття МКТЮ очікується наприкінці 2017 року. За більш детальною інформацією зверніться до www.unmitc.org

21. Зверніть увагу, що у тексті Протоколу ці установи називатимуться «тимчасові та змішані трибунали».

Цей Протокол викладає методологію документування, яка, головним чином, має сприяти збиранню фактів відповідно до міжнародної кримінальної нормативно-правової бази.

Центральноафриканська Республіка також зараз перебуває в процесі створення в рамках національної судової системи змішаного Спеціального кримінального суду (СКС), щоб розслідувати та переслідувати у судовому порядку воєнні злочини та злочини проти людяності, скоєні в тій країні з 2003 року.²² Крім того, у 2017 році очікується початок роботи Спеціального суду Косова, створеного за підтримки ЄС для притягнення до судової відповідальності за передбачувані злочини колишніх бойовиків Армії Визволення Косова у 1998—2000 роках.²³

5. Засоби вирішення міждержавних спорів

Інформація про злочини сексуального насильства та інші порушення міжнародного права також може бути частиною міждержавних спорів, якщо порушення скоєні стосовно громадян держави збройними силами або групами іншої держави. Міждержавні спори можуть подаватися державами від їх власного імені або від імені їх громадян на розгляд у Міжнародний Суд — головний судовий орган ООН, роль якого полягає у тому, щоб відповідно до міжнародного права вирішувати правові спори між державами та надавати консультативні висновки з правових питань, переданих на розгляд уповноваженими органами ООН та спеціалізованими установами. Також міждержавні спори можуть подаватися зацікавленими державами на розгляд до міжнародних арбітражних комісій, таких як комісія, створена Постійним арбітражним судом, який у 2009 році вирішував спір між Ефіопією та Еритреєю та виніс рішення про компенсації за смерть, травми, згвалтування, мародерство та зруйнування внаслідок дворічної війни між країнами.²⁴ Ці механізми можуть запускатися лише через офіційні державні канали і не є засобами, загалом доступними окремим особам або групам.

Важливі зауваження

- » Хоча всі вищеперелічені варіанти спрямовані на досягнення спільної мети — сприяти притягненню до відповідальності, усі вони мають різні мандати, прийнятність та вимоги стосовно доказів. Наприклад, правила доказів або тягаря доказів можуть бути більш суворими у кримінальній справі, ніж у конституційній справі, цивільному позові або позові у правозахисну установу.
- » Деякі засоби притягнення до відповідальності можуть застосовуватися паралельно, тоді як інші є взаємовиключними. Наприклад, загальний принцип кримінального права полягає у тому, що одна й та сама особа або суб'єкт не можуть бути засудженими двічі за ті ж самі злочини (*ne bis in idem*).
- » Документування сексуального насильства може також здійснюватися, навіть якщо на той момент немає механізмів притягнення до відповідальності, щоб зберегти докази для майбутніх судових процесів.
- » Цей Протокол викладає методологію документування, яка головним чином має сприяти збиранню фактів відповідно до міжнародної кримінальної нормативно-правової бази. Проте інформація, зібрана для встановлення кримінальної відповідальності за сексуальне насильство як злочин з точки зору міжнародного права, може використовуватися у багатьох механізмах. Також її можна використати, аби сприяти встановленню відповідальності держави, та, якщо це на законній підставі можливо, корпоративної відповідальності або відповідальності інших недержавних суб'єктів. Крім того, її можна використати для програм відшкодування, звітів та подання у несудові механізми — що у кінцевому підсумку може привести до кримінального переслідування.

22. МКС також здійснює розслідування у Центральноафриканській Республіці, але, скоріш за все, притягне до судової відповідальності лише декілька підозрюваних осіб. Із початку його створення МКС доповнює національну судову систему та Спеціальний кримінальний суд.

23. Спеціальний суд Косова (офіційно Спеціальна переміщена судова установа Косова) буде національним судом Косова, який створений в Гаазі та діє відповідно до косовського права.

24. За більш детальною інформацією зверніться до <https://pca-cpa.org/en/cases/71/>

Нижченаведена таблиця не претендує на всеосяжність і лише розглядає деякі можливі засоби притягнення до відповідальності та засоби правового захисту:

 Міжнародний рівень		
Індивідуальна відповідальність	Відповідальність держави	Обидві
Судові механізми Міжнародний кримінальний суд (МКС) Механізм для міжнародних кримінальних трибуналів (ММКТ), який бере на себе обов'язки від: - Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії (МКТЮ, закриття очікується у 2017 році) - Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди (МКТР, закриття 31.12.2015)	Судові механізми - Міжнародний Суд (МС)¹ - Міжнародні арбітражні комісії² Квазі-судові механізми Договірні органи ООН, наприклад - Комітет з прав людини - Комітет проти катувань - Комітет КЛДЖ - Комітет з прав дитини Несудові механізми - Спеціальні Процедури ООН (наприклад, спеціальні доповідачі та робочі групи) - Універсальний періодичний огляд (УПО)	Несудові механізми Міжнародні слідчі комісії (МСК) та місії щодо встановлення фактів - СК щодо Сирії - Розслідування УВК ООН ПЛ щодо Шрі-Ланки - СК щодо Еритреї - Інше

 Регіональний рівень		
Індивідуальна відповідальність	Відповідальність держави	Обидві
Судові механізми Африканський суд з прав людини (Африканський суд, ще не створений)	Судові механізми - Африканський суд з прав людини та народів (АСПЛН, очікується його злиття з Африканським судом з прав людини) - Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) - Міжамериканський суд з прав людини (МАСПЛ) - Суд Співдружності ЕКОВАС (СС ЕКОВАС) - Східноафриканський суд (САС) Квазі-судові механізми - Африканська комісія з прав людини та народів (АКПЛН) - Міжамериканська комісія з прав людини (МАКПЛ) Несудові механізми - Спеціальні механізми АКПЛН Африканського Союзу (наприклад, спеціальні доповідачі, комітети та робочі групи) - Організація доповідачів американських держав МАКПЛ	Несудові механізми Міжнародні слідчі комісії (МСК) та місії щодо встановлення фактів - СК щодо Сирії - Розслідування УВК ООН ПЛ щодо Шрі-Ланки - СК щодо Еритреї - Інше

1. Міжнародний Суд в основному розглядає міждержавні спори і не є відкритим для позовів окремих осіб або НУО.

2. Міжнародні арбітражні комісії можуть створюватися державами для врегулювання їх спорів. Вони не є засобами, доступними окремим особам або НУО для судових процесів щодо прав людини.

Розділ 4. Зміст

РОЗДІЛ 4 Індивідуальна кримінальна відповідальність	41
А. Вступ	41
1. Нормативно-правова база.....	41
Вставка 1	
Основні типи злочинів з точки зору міжнародного права, що стосуються сексуального насильства.....	41
2. Правові визначення.....	42
Б. Елементи злочинів з точки зору міжнародного права	43
Вставка 2	
Встановлення контексту сексуального насильства.....	44
2. Вимоги до елементів злочину	45
(1) Частина А: Конкретні елементи основного злочину	45
Вставка 3	
Досвід колег — інші злочини із застосуванням сексуального насильства	46
Вставка 4	
Конкретні акти, які можуть становити воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид.....	47
(2) Частина Б: Загальні елементи категорії злочину «Яким був контекст, у якому скоєно основний злочин?»	48
Вставка 5	
Конкретні акти, які можуть становити воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид.....	49
Вставка 6	
Приклади прецедентного права — сексуальне насильство як геноцид.....	53
(3) Частина В: Елементи для встановлення зв'язків/ види відповідальності «Хто несе відповідальність та як?»	53
Вставка 7	
Елементи для встановлення зв'язків / види відповідальності	54
Вставка 8	
Приклад прецедентного права — відповідальність командира — справа Бемби	55
В. Реальні сценарії.....	56
Вставка 9	
Сексуальна експлуатація та насильство, скоювані миротворцями	58
Г. Правила процедур та доказів	59
1. Згода.....	59
Вставка 10	
Відсутність згоди у примусових обставинах	60
2. Підтвердження додатковими фактами	61
Вставка 11	
Приклад прецедентного права — Вирок Хабре	61
3. Попередня та подальша сексуальна поведінка	62
Вставка 12	
Незайманість постраждалих та «перевірки на незайманість».....	62
4. Інші захисні механізми	63
Вставка 13	
Приклади захисних механізмів	63

РОЗДІЛ 4 Індивідуальна кримінальна відповідальність

А. Вступ

1. Нормативно-правова база

Протягом останніх 20 років міжнародне право розвинулося у напрямку пошуку більш суворої відповідальності за найжахливіші злочини, зокрема злочини, пов'язані з сексуальним насильством, якщо вони скоєні як воєнні злочини, злочини проти людяності або акти геноциду. Із розвитком кримінальної судової практики — спочатку в контексті МКТЮ¹ та МКТР², згодом подальшим закріпленням у Римському статуті МКС (Римський статут) та вдосконаленням завдяки СССЛ, НПСК, НАП та іншим змішаним та національним трибуналам — зґвалтування та інші форми сексуального насильства розслідуються та переслідуються в судовому порядку, як на національному рівні, так і на міжнародному. Ці злочини класифікують за такими трьома основними типами, з точки зору міжнародного права:

Вставка 1

Основні типи злочинів з точки зору міжнародного права, що стосуються сексуального насильства

Ознайомтесь, яким чином воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид визначаються у національному законодавстві, за наявності такого.

Сексуальне насильство може становити	Воєнні злочини	Злочини проти людяності	Геноцид
Якщо	Вчинено в контексті збройного конфлікту та пов'язано з ним ³	Вчинено в контексті широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення	Вчинено з метою знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу
Зв'язок із збройним конфліктом	Вимагається	Не вимагається	Не вимагається

Відправною точкою розгляду міжнародних злочинів, що стосуються актів сексуального насильства в контексті цього Протоколу, є Римський статут. Однак Римський статут не є найбільш вичерпним напрацюванням застосовного міжнародного кримінального права; звичаєве міжнародне право та право деяких країн у багатьох відношеннях є більш широким. Тимчасові трибунали, НПСК та СССЛ, обидва застосували принципи звичаєвого міжнародного права, та судова практика, що виникла з діяльності згаданих установ, також несе зміст та відображення цих більш широких принципів. Тоді як цей Протокол концентрує увагу на положеннях, викладених у Римському статуті, спеціалістам-практикам слід пам'ятати значення судової практики тимчасових та змішаних трибуналів як джерела застосовних принципів, зокрема, тому, що велика кількість положень Римського статуту ще не винесена на розгляд або не ухвалена. Саме тому тільки судова практика тимчасових та змішаних трибуналів може надати корисні керівні вказівки. Рішення та тлумачення національних кримінальних судів, судів із прав людини та інших механізмів також можуть бути корисними, наприклад, у визначенні звичаєвого міжнародного права, або, за необхідністю, загальних принципів права.

1. Б. С. Браммертц, М. Джарвіс, ред. (2016) Судове переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом у МКТЮ. Оксфорд: Оксфорд Юніверсіті Прес.
2. Механізм Організації Об'єднаних Націй для міжнародних кримінальних трибуналів (2014) Судове переслідування сексуального насильства: Посібник з кращої практики для розслідування та судового переслідування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, у постконфліктних регіонах: Досвід Канцелярії прокурора Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди, <https://www.unict.org>
3. Згідно зі Статутом МКТЮ та МКТР має бути зв'язок між актом насильства та збройним конфліктом.

2. Правові визначення

Хоча багато Держав-учасниць Римського статуту внесли визначення сексуального насильства як міжнародного злочину до складу національного права, багато інших держав цього не зробили. Деякі Держави-учасниці МКС ввели або можуть застосовувати тільки визначення зі Статуту, а не більш деталізовані елементи⁴ цих злочинів, викладені в документі «Елементи Злочинів МКС». Деякі адаптували визначення МКС. Деякі держави також ввели або можуть застосовувати інші аспекти права МКС, зокрема ті, що стосуються видів відповідальності⁵. Щодо введення до складу права та застосовності — або ні — інших відповідних договорів або звичаєвих джерел міжнародного права, картина у різних країнах також відрізняється.

Незважаючи на позитивні зрушення у міжнародному праві, у законах багатьох держав зґвалтування та інші форми сексуального насильства залишаються головним чином забороненими як «звичайні кримінальні злочини». Визначення злочинних дій та їх складу — а також інших відповідних частин кримінального права (таких як закон про види відповідальності та закон про захист від кримінальної відповідальності чи підстави для її виключення) — можуть певною мірою відрізнятися залежно від юрисдикції, у якій розслідується або в судовому порядку переслідується(-ються) злочин(-и), навіть якщо національне законодавство розглядає їх як міжнародні. Це може мати значення для документування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством. Наприклад, у міжнародній кримінальній практиці катування сексуального характеру переслідуються як воєнний злочин або злочин проти людяності, проте національні кримінальні кодекси можуть криміналізувати катування як окремий злочин, не в рамках воєнних злочинів, злочинів проти людяності або геноциду. Національні визначення злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством — таких як зґвалтування або катування — також не завжди можуть узгоджуватися з міжнародними класифікаціями.⁶

У країнах, де одночасно існують два правові режими, один для зґвалтування та інших форм сексуального насильства як звичайних злочинів, та другий як для злочинів з точки зору міжнародного права, визначення двох режимів можуть відрізнятися, і часто тільки конкретний національний суд може бути правочинним, щоб судити злочини за міжнародним правом.

Цей параграф розглядає зґвалтування та інші форми сексуального насильства, які визнаються злочинами з точки зору міжнародного права, незалежно від того, існує спеціальний правовий режим на національному рівні чи ні.

Оскільки правові визначення злочинів та їх складу безпосередньо впливають на тип інформації, яку необхідно зібрати, та на питання, які слід ставити постраждалим та іншим свідкам на інтерв'ю, щоб отримати необхідну інформацію, спеціалістам-практикам, які документують сексуальне насильство як злочини з точки зору міжнародного права, треба знати:

- » елементи злочинів згідно з Римським статутом
- » елементи злочинів та відповідний закон про види відповідальності, підстави для виключення кримінальної відповідальності (такі як примус) та правові перешкоди до здійснення кримінальної юрисдикції нормативно-правової бази, в рамках якої вони діють

4. Елементи злочину є його складом. Це те, що має бути доведено чи задоволено, щоб доказати конкретний злочин.

5. Види відповідальності означають те, яким чином особа може бути визнана кримінально відповідальною за злочин.

6. Залежно від мандата спеціалісти-практики у рамках своєї правозахисної роботи можливо захочуть виявити прогалини у національних визначеннях злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, та опротестувати ретроградні та дискримінаційні визначення, які суперечать міжнародним стандартам — наприклад, закони, у яких жінки можуть бути тільки постраждалими, а чоловіки — тільки порушниками, де оральний секс або застосування предметів не визнається зґвалтуванням, або в яких застосування сили або опір постраждалих необхідно доводити тощо).

- » відповідну судову практику тимчасових та змішаних трибуналів та МКС⁷
- » відповідний закон про процедури та докази нормативно-правової бази, в рамках якої вони діють.

Також заохочується, щоб спеціалісти-практики ознайомилися з:

- » відповідними рішеннями та тлумаченнями національних судів та механізмів із захисту прав людини, у разі потреби.

У контексті Протоколу основну увагу приділено системі Римського статуту, що застосовується до злочинів сексуального насильства.

Б. Елементи злочинів з точки зору міжнародного права

1. Огляд елементів злочину

Як детально зазначено у Робочому журналі доказів, щоб визначити будь-який акт зґвалтування та сексуального насильства як міжнародний злочин, спеціалістам-практикам необхідно виявити інформацію, яка підтверджує три категорії елементів: (див. Додаток 1: Робочий журнал доказів для документування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством: Інструмент на допомогу слідчим у заповненні прогалин у доказах):⁸

- А. Конкретні елементи основного злочину
- Б. Загальні елементи
- В. Елементи для встановлення зв'язків або види відповідальності

Можна вважати, що ці три категорії інформації складають частини А, Б та В повної інформації, необхідної, щоб показати, що конкретні акти становлять воєнні злочини, злочини проти людяності або геноцид, і припустити, хто може нести особисту кримінальну відповідальність за скоєння цих злочинів.

Для того, щоб хтось поніс індивідуальну кримінальну відповідальність за злочин з точки зору міжнародного права, потрібно довести поза всяким розумним сумнівом елементи основного злочину (такі як зґвалтування), загальні елементи категорії злочину (такі як злочини проти людяності) та види відповідальності (такі як віддача наказів).

Наприклад, у випадку зґвалтування як злочину проти людяності, вчиненого внаслідок віддання наказу, відповідно до Римського статуту (статті 7(1)(д)-1 та 25(3)(б)), необхідними елементами для доказування є:

7. У Проекті з ґендерної судової практики та міжнародного кримінального права на базі Вашингтонського коледжу права Американського університету зберігається велике зібрання актуальних документів, опублікованих міжнародними кримінальними судами, таких як судові рішення та постанови, вони доступні в базі даних Проекту на сайті: <http://www.genderjurisprudence.org/index.php/gender-jurisprudence-collections>. Також зверніться до Баз даних щодо злочинів сексуального характеру під час конфліктів, розробленої Міжнародною академією Нюрнберзьких принципів <https://www.nurembergacademy.org/>. Ця онлайн-база даних містить зібрання літератури та прецедентного права щодо пов'язаного з конфліктом сексуального та ґендерно-зумовленого насильства з міжнародних, тимчасових та змішаних трибуналів, регіональних та національних судів, зокрема військових, разом з відповідними висновками механізмів правосуддя перехідного періоду, таких як слідчі комісії та комісії щодо встановлення істини.
8. Маркус М. (2013) Розслідування злочинів сексуального та ґендерно-зумовленого насильства з точки зору міжнародного кримінального права у А. де Бруер та ін. (ред.) Сексуальне насильство як міжнародний злочин: Міждисциплінарні підходи. Антверпен: Інтерсентіа. с. 227-233.

Спеціалістам-практикам слід також систематично збирати докази наслідків злочину для постраждалих...

A. Конкретні елементи основного злочину: ЗГВАЛТУВАННЯ

1. Порушник вторгся в тіло людини вчинком, що призвів до проникнення, навіть неглибокого, будь-якої частини тіла постраждалого або порушника статевим органом, або анального чи генітального отвору постраждалого будь-яким предметом або будь-якою частиною тіла.
2. Проникнення було здійснене силою, або погрозою сили чи примусу, такими як страх насильства, примусу, затримання, психологічного пригнічення чи зловживання владою стосовно такої особи іншою особою, або зловживанням примусовими обставинами, або проникнення було здійснене щодо особи, нездатної надати справжню згоду.⁹

B. Загальні елементи: ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

3. Вчинок, скоєний як частина широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення.
4. Порушник знав, що вчинок був частиною або задумував вчинок як частину широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення.
5. Напад здійснений відповідно до або за підтримки державної або організаційної політики вчинити такий напад (складова МКС, яка може або не може вимагатися в юрисдикції, у якій спеціалісти-практики займаються документуванням).

B. Елементи для встановлення зв'язків / вид відповідальності: ВІДДАЧА НАКАЗУ

6. Обвинувачуваний мав повноваження віддавати накази та очікував їх виконання.
7. Віддача наказів відіграла основну впливову роль у скоєнні злочину або основного правопорушення.

Вставка 2

Встановлення контексту сексуального насильства

Спеціалістам-практикам слід здійснювати документування з розумінням того, що напад може складатися з кількох різних злочинів. Встановлення контексту сексуального насильства означає, що вони мають розуміти зв'язки між сексуальним насильством та іншими злочинами, та роль сексуального насильства у кампанії насильства. Наприклад, у випадку Нтаганди¹⁰ акти мародерства часто супроводжувалися актами вбивств та згвалтування, фізичними та вербальними образами або погрозами насильства. Збирання інформації про ці елементи, щоб встановити всі злочини та зв'язок сексуального насильства з контекстом, необхідне, аби точно описати та позначити весь масштаб злочинної поведінки; це також може допомогти у встановленні зв'язку між сексуальним насильством та службовцями вищого рівня.¹¹

9. Мається на увазі, що особа може бути неспроможною дати справжню згоду, якщо вона має природну, спричинену або пов'язану з віком невідєдатність. Див. Римський статут, складові злочину, с. 8.

10. «Прокурор проти Боско Нтаганди» МКС-01/04.02/06 (триває).

11. Байг Л., Джарвіс М., Сальгадо Е. М., Пінзауті Г (2016) Встановлення контексту сексуального насильства: Вибірка злочинів, у Б. С. Браммерц та М. Джарвіс (ред.) Судове переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, у МКТЮ. Оксфорд: Oxford University Press. с. 172-216.

А. Конкретні елементи основного злочину*«Що сталося, з ким та де?»*

Конкретні елементи доводяться інформацією, яка показує, що скоєно конкретний акт та є наявним конкретний склад основного злочину зґвалтування, сексуального рабства, примусової стерилізації, катувань або іншого відповідного злочину.

Б. загальні елементи категорії злочину (воєнного злочину, злочину проти людяності або геноциду)*«Яким був контекст», у якому скоєно акт (основний злочин)?*

Загальні елементи, які часто називають «об'єднуючими», доводяться інформацією, що описує обставини, у яких скоєно конкретний акт, та підіймають його до рівня воєнного злочину, злочину проти людяності або геноциду.

Основне правопорушення (див. пункт А) може означати злочин з точки зору міжнародного права тільки тоді, коли воно скоєно в конкретному фактичному контексті, який робить його воєнним злочином, злочином проти людяності або актом геноциду (наприклад, сексуальне рабство як воєнний злочин, зґвалтування як злочин проти людяності, завдання членам групи тяжкої фізичної або психічної шкоди як геноцид).

Це означає, що якщо загальні елементи не задокументовані належним чином, злочин буде підлягати судовому переслідуванню тільки як «звичайний злочин» згідно з національним законодавством (наприклад, зґвалтування як таке), а не як злочин з точки зору міжнародного права (наприклад, зґвалтування як воєнний злочин або як злочин проти людяності). Визнання особи винною у зґвалтуванні та інших формах сексуального насильства може призвести до більш жорстких санкцій, якщо злочин переслідується як міжнародний, а не звичайний. формах сексуального насильства може призвести до більш жорстких санкцій, якщо злочин переслідується як міжнародний, а не звичайний.

В. Елементи для встановлення зв'язків / види відповідальності*«Хто несе відповідальність та як?»*

Елементи для встановлення зв'язків, також відомі як «види відповідальності», доводяться інформацією, що описує спосіб, яким один чи більше порушників несуть кримінальну відповідальність за дії або бездіяльність, що означає злочин з точки зору міжнародного права.

2. Вимоги до елементів злочину

У наступних параграфах викладатимуться вимоги до кожного з трьох етапів у розслідуванні спеціалістом-практиком злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством. У Робочому журналі доказів (див. Додаток 1) спеціалісти-практики можуть ознайомитися з прикладами свідчень, документальних та фотографічних (візуальних) доказів, які сприятимуть доведенню конкретних, контекстних та пов'язаних елементів цих міжнародних злочинів (див. також Розділ 10: Типи доказів сексуального насильства).

*(1) Частина А: Конкретні елементи основного злочину**«Що сталося, з ким та де?»*

Щоб довести, що вчинено конкретний акт / основний злочин (наприклад, зґвалтування), спеціалістам-практикам необхідно зібрати інформацію, яка показує, що саме сталося, із ким та де. Ця інформація має доводити кожну з конкретних елементів відповідного основного злочину. Одні й ті самі факти можуть відноситися до більш ніж одного основного злочину.

Спеціалістам-практикам слід також систематично збирати докази наслідків злочину для постраждалих, оскільки це може бути елементом певних злочинів. Наприклад, основний злочин катування вимагає спричинення «сильного болю або страждання, фізичного або психічного», а геноцид може скоюватися через спричинення «тяжкої фізичної або психічної шкоди». Ці докази можуть також бути корисними, якщо для призначення покарання та відшкодування застосовується «рівень тяжкості» (наприклад, злочин «порівняної тяжкості») (див. Розділ 6, Г) Складові, що фіксують шкоду).

Є злочини з точки зору кримінального права, які завжди містять акти сексуального насильства, такі як зґвалтування або примусова проституція, але також існують інші злочини, які можуть бути скоєні через вчинки сексуального або несексуального характеру, такі як катування або вбивство. Докази сексуального насильства можуть використовуватися, щоб довести обидва типи злочинів:

- конкретні злочини сексуального насильства
- інші злочини з точки зору міжнародного права, які можуть бути скоєні через застосування сексуального насильства.¹²

Сексуальне насильство не можна документувати окремо від інших злочинів та слід встановлювати їх контекст. Рекомендується, щоб спеціалісти-практики, починаючи процес визначення злочинів, які будуть документувати, не обмежувались виключно тими злочинами, що можуть скоюватися тільки актами сексуального насильства.

Вставка 3

Досвід колег — інші злочини із застосуванням сексуального насильства

Ааріф, слідчий: «Важливо завжди починати розслідування з неупередженим розумом та збирати докази, які об'єктивно відповідають усім видам елементів різних злочинів. Я пам'ятаю випадок, коли чоловіків із групи етнічної меншини змусили роздягнутися догола, натерли їх геніталії порошком чилійського перцю та зґвалтували.

Ми зібрали докази, які доводять складові не тільки злочину зґвалтування та інших форм сексуального насильства, але й злочину катувань. Обвинувачення в катуваннях було важливим, оскільки воно краще характеризувало насильницький характер злочину та дало змогу точно та повністю описати масштаб шкоди, якої зазнали ті чоловіки».

12. У Римському статуті перелічено злочини, пов'язані з сексуальним насильством, а також інші злочини, які можуть мати сексуальний характер та становити воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид, деякі з них наведені у Вставці 4. За більш докладною інформацією про елементи кожного з цих злочинів зверніться до Робочого журналу доказів (див. Додаток 1). Більш широка підбірка злочинів з точки зору міжнародного права та їх елементів згідно з Римським статутом міститься у «Елементах злочинів МКС». Крім того, додатковими джерелами застосовних положень та визначень можуть слугувати статuti та елементи злочинів тимчасових та змішаних трибуналів і положення національних кримінальних кодексів.

Вставка 4

Конкретні акти, які можуть становити воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ (наприклад, у випадку внутрішнього збройного конфлікту, стаття 8.2 (с)-(е) Римського статуту)

Перелічені нижче конкретні акти / основні злочини становлять воєнний злочин, якщо він скоєний у контексті збройного конфлікту та пов'язаний з ним

Воєнні злочини сексуального насильства

Воєнний злочин

- » зґвалтування
- » сексуальне рабство
- » примусова проституція
- » примусова вагітність
- » примусова стерилізація
- » інші форми сексуального насильства

Інші застосовні воєнні злочини

Воєнний злочин

- » вбивство
- » катування
- » жорстоке поводження
- » каліцтво або медичний (науковий) експеримент
- » використання дітей-солдат
- » насильство над особою гідністю, наприклад принизливе поводження

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ (стаття 7, Римський статут)

Перелічені нижче конкретні акти / основні злочини становлять злочин проти людяності, якщо вони скоєні в контексті широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення

Злочини проти людяності — сексуальне насильство

Злочин проти людяності

- » зґвалтування
- » сексуальне рабство
- » примусова проституція
- » примусова вагітність
- » примусова стерилізація
- » інші форми сексуального насильства порівняної тяжкості

Інші застосовні злочини проти людяності

Злочин проти людяності

- » вбивство¹³
- » винищення¹⁴
- » поневолення
- » ув'язнення
- » катування
- » гоніння
- » інші нелюдські дії

ГЕНОЦИД (стаття 6, Римський статут)

Перелічені нижче конкретні акти / основні злочини становлять геноцид, якщо скоєні з метою знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу

- » вбивство членів групи, наприклад, зґвалтування, а потім вбивство
- » завдання членам групи тяжкої фізичної або психічної шкоди, наприклад, зґвалтуванням
- » завдання шкоди умовам життя, розраховане на знищення групи
- » здійснення заходів із наміром не допустити народжень в групі, наприклад, стерилізація
- » примусова передача дітей групи в іншу групу

13. Оостервельд В. (2012) Гендер та справа Чарльза Тейлора у Спеціальному суді щодо С'єрра-Леоне, William & Mary Journal of Women and the Law, 19, 1: 6-33.

14. Наприклад, збирати цивільних осіб разом, утримувати їх під вартою, роздягати їх та бити в область геніталій (або в інші) до смерті, при здійсненні масових вбивств цивільного населення.

- » Конкретні елементи, які необхідно доводити для кожного основного злочину (наприклад, зґвалтування, сексуальне рабство, катування, гоніння тощо), викладені у Робочому журналі доказів в Додатку 1.
- » Сексуальне насильство не можна документувати окремо від інших злочинів, і спеціалістам-практикам рекомендується документувати сексуальне насильство разом з іншими злочинами, скоєними в контексті того самого нападу або ситуації.
- » Крім того, за умови підтвердження фактами, спеціалістам-практикам рекомендується документувати та розслідувати вчинки сексуального насильства і з точки зору наведених злочинів сексуального насильства, і з точки зору інших злочинів. Це може сприяти посиленню відповідальності за вчинки сексуального насильства, показуючи, що як злочин з точки зору міжнародного права такий вчинок є іншою формою кримінального насильства і не є чимось окремим від інших злочинів, скоєних в контексті масових злочинів. Також це може сприяти тому, що характер конкретної шкоди буде точно визначеним та засудженим у судовому порядку. Щоб досягти цього, спеціалістам-практикам необхідно добре знати визначення всіх основних злочинів, не тільки сексуального насильства, та під час розслідування шукати факти, які сприятимуть встановленню елементів цих злочинів. Наприклад, якщо постраждалий(-а) від зґвалтування (або іншого злочину, пов'язаного з сексуальним насильством) є членом конкретної етнічної групи, спеціалістам-практикам слід обмірковувати, чи є докази того, що сексуальне насильство спрямоване на постраждалого(-у) внаслідок його (її) етнічної приналежності та (або) ґендеру, оскільки це може сприяти доведенню гоніння як додаткового основного злочину.

- » Римський статут, Статути МКТЮ та МКТР (Механізм для міжнародних кримінальних три-

буналів — ММКТ) та Статут СССЛ, серед інших, вважають злочином проти людяності «інші не-людські дії». Цей злочин виступає як залишковий, або узагальнюючий для інших злочинних дій, які конкретно не перелічені. У СССЛ цей злочин використовувався як підстава для розслідування, судового переслідування та остаточного засудження примусового шлюбу, щодо якого СССЛ згодом запропонував термін «шлюбне рабство»¹⁵. До інших кримінальних вчинків, які можуть підлягати обвинуваченню як злочини проти людяності «інші нелюдські дії», можуть відноситися примусовий аборт та примусова оголеність.

- » Римський статут є першим міжнародним правовим документом, який відносить гоніння за ґендерною ознакою до злочину проти людяності. Оскільки з точки зору міжнародного права геноцид охоплює чотири конкретні групи (національну, етнічну, расову або релігійну; див. Частина Б, Вставку 5), ґендерно-зумовлене гоніння як злочин проти людяності може використовуватися як правова підстава для (1) злочинів внаслідок дискримінації за ґендерною ознакою¹⁶ (наприклад, гоніння осіб ЛГБТІ за їх сексуальну орієнтацію або невідповідність ґендерним стандартам, зокрема, таких як трансвестити) або (2) актів, які мають сексуальну та ґендерно-зумовлену форму шкоди (наприклад, сексуальне поневолення або зґвалтування жінок, обраних об'єктом нападу за приналежність до певної політичної групи).

- (2) Частина Б: Загальні елементи категорії злочину «Яким був контекст, у якому скоєно основний злочин?»

Для кожної з трьох категорій міжнародних злочинів — воєнного злочину, злочину проти людяності та геноциду — існують певні загальні елементи, які необхідно доводити додатково до зазначених у Частині А елементів, що мають відношення до самих актів / основних злочинів.

1. Судове рішення СССЛ у справі «Прокурор проти Ісси Хасана Сесая, Морріса Каллона та Августіна Гбао» (обвинувачуваних членів РОФ) № СССЛ-04-15-А, відомий як справа Революційного об'єднаного фронту (РОФ) — підтвердженій Апеляційною палатою 26 жовтня 2009 року — вперше в історії винесло на міжнародному або змішаному трибуналі обвинувальний вирок за сексуальне рабство як злочин проти людяності та за інші нелюдські дії як злочин проти людяності, якими були визнані акти примусового шлюбу (оскільки Статут СССЛ відкрито не забороняв примусовий шлюб). СССЛ закріпив міжнародне правове визначення сексуального рабства у своєму прецедентному рішенні у справі «Прокурор проти Чарльза Тейлора № СССЛ-03-01-Т 18 травня 2012 року та запропонував, щоб термін «шлюбне рабство» (сполучення сексуального рабства та ґендерно-зумовлених форм примусової праці через поневолення) використовувалося, щоб позначати те, що раніше у СССЛ називалося «примусовий шлюб». Див. Оостервельд Валері, «ґендер та справа Чарльза Тейлора у Спеціальному суді щодо Сьєрра-Леоне», *William & Mary Journal of Women and the Law*, 19/1 (2012), 6–33.

2. Зверніть увагу, що Римський статут визначає «ґендер» як дві статі, чоловічу та жіночу, у рамках суспільного контексту. Див. Римський статут, стаття 7 (3).

Загальні елементи задовільняють вимоги судочинства, які піднімають конкретний злочин до рівня злочину з точки зору міжнародного права...

Загальні елементи задовільняють вимоги судочинства, які піднімають конкретний злочин до рівня злочину з точки зору міжнародного права, і обставини подій мають досягти рівня тяжкості, щоб це сталося.

Щоб стверджувати скоєння злочинів сексуального насильства як порушень міжнародного кримінального права, отримана командою спеціалістів-практиків інформація повинна містити факти про обставини, за яких стався акт. Ці факти повинні підтверджувати загальні елементи, застосовні до воєнних злочинів, злочинів проти людяності або геноциду. Ці злочини часто перекриваються, і той самий акт сексуального насильства, наприклад зґвалтування, може — залежно від правової системи — розслідуватися та переслідуватися в судовому порядку одночасно як воєнний злочин, злочин проти людяності та геноцид.

Вставка 5

Конкретні акти, які можуть становити воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид

Щоб довести акти сексуального насильства як воєнні злочини, злочини проти людяності або геноцид, спеціалістам-практикам необхідно переконатися, що вони збирають достатню інформацію, яка засвідчує наступні загальні елементи, закріплені Римським статутом:

Воєнні злочини

1. Заборонений основний акт (див. Частину А, Вставку 4), скоєний «у контексті збройного конфлікту та пов'язаний з ним» (міжнародним або неміжнародним).
2. Кривдник усвідомлював фактичні обставини, якими визначається існування збройного конфлікту.

Злочини проти людяності

1. Заборонений основний акт (див. Частину А, Вставку 4), скоєний як частина «нападу», який є:
 - «широкомасштабним» або «систематичним»
 - спрямованим на цивільне населення.
2. Кривдник «знав» або «замислював», що вчинок становитиме частину нападу.

Геноцид

Заборонений основний акт (див. Частину А, Вставку 4), скоєний

1. з метою знищити, повністю або частково,
2. національну, етнічну, расову або релігійну групу.

Головні аспекти при документуванні та розслідуванні ймовірних воєнних злочинів:

- » Зґвалтування та інші форми сексуального насильства заборонені і в міжнародних, і в неміжнародних збройних конфліктах¹⁷, проте різні нормативно-правові бази по-різному визначають, що становить обидва типи збройних конфліктів. Міжнародне гуманітарне право розрізняє два типи збройних конфліктів, які визначаються таким чином:
 - Міжнародні збройні конфлікти (МЗК) існують, коли є застосування збройної сили між двома або більше державами (незалежно від причин або інтенсивності зіткнення, або від того, чи була війна проголошена офіційно).
 - Неміжнародні збройні конфлікти (НМЗК) — це затяжні збройні зіткнення, що виникають між урядовими збройними силами та силами однієї або більше недержавних збройних груп, або між такими групами на території держави. Збройний конфлікт має досягти мінімального рівня інтенсивності, а залучені до конфлікту сторони — демонструвати мінімальну організованість.¹⁸
- » Важливо зібрати докази про час початку та закінчення збройного конфлікту, і, особливо для внутрішнього конфлікту, докази інтенсивності та тривалості зіткнення. Порушення громадського порядку, соціальні заворушення та поліцейські операції, як правило, не є внутрішнім збройним конфліктом.
- » Захист від сексуального насильства згідно з міжнародним гуманітарним правом (МГП) не обмежується членами протиборчих збройних сил, особами, які стали небоєздатними, або цивільними особами, які не беруть безпосередню участь у військових діях. На відміну від інших воєнних злочинів, з цієї причини немає необхідності доводити, що постраждалі від сексуального насильства були цивільними особами або іншими захищеними законом особами. За умови, що загальні елементи воєнного злочину підтверджуються (див. Вставку 5) відповідно до Римського статуту МКС, акт сексуального насильства завжди становитиме воєнний злочин незалежно від статусу постраждалих. Зокрема, зґвалтування та сексуальне рабство, скоєне стосовно членів тієї ж самої збройної групи, у ситуаціях МЗК чи НМЗК, можуть згідно з Римським статутом становити воєнні злочини.¹⁹

17. Гаджіолі Г. (2014) «Сексуальне насильство у збройних конфліктах: Порушення міжнародного гуманітарного права та права в області прав людини», Огляд Червоного Хреста, 96, 894: 511-313.

18. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (2008) Визначення терміна «збройний конфлікт» у міжнародному гуманітарному праві: Експертний документ, Женева: МКЧХ. с. 5.

19. У справі «Прокурор проти Боско Нтаганди» 4 січня 2017 року Палата VI Трибуналу МКС дійшла висновку, що члени збройних груп самі по собі не виключаються як потенційні постраждалі від воєнних злочинів зґвалтування та сексуального рабства, тому суд міг здійснити судочинство за передбачувані акти зґвалтування та або) сексуального рабства, скоєні членами Союзу конголезьких патріотів (СКП) / Патріотичних сил за визволення Конго (ПСВК) стосовно дітей-солдат СКП/ПСВК віком молодше 15 років. Аналогічно, Трибунал правосуддя та миру Медельїну виніс рішення, що примусові аборти жінок-комбатантів, скоєні членами їх власної збройної групи у період колумбійського внутрішнього збройного конфлікту, означали порушення їх основоположних прав та воєнний злочин; див. справу Олімпо де Єзуса Санчеса Каро 16 грудня 2015 року, доступна іспанською мовою на сайті: <http://www.saladepartidopazmedellin.com/comu%ADnicadoprensa/c21/16.12.2015-sentencia-ejercito-revolucionario-guevarista-olimpodejesus-sanchez-caroyotros.pdf>

Порушення громадського порядку соціальні заворушення та поліцейські операції, як правило, не є внутрішнім збройним конфліктом.

Головні аспекти при документуванні та розслідуванні можливих злочинів проти людяності:

- » Згідно з Римським статутом злочини проти людяності не вимагають зв'язку зі збройним конфліктом — вони можуть статися в мирний час. Проте загальновідомо, що воєнні злочини та злочини проти людяності скоюють у тому ж самому або подібному контексті.
- » Необхідно, щоб акт був частиною широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення — не обов'язково частиною обох. Напад не має бути збройним або військовим, якщо він широкомасштабний або систематичний.²⁰ «Широкомасштабний» визнається як масовий, означаючи, що напад спрямований на велику кількість постраждалих. Поняття «систематичний» означає, що напад має мати заздалегідь складений план або політику.²¹
- » Не сексуальне насильство само по собі має бути широкомасштабним або систематичним, щоб становити злочин проти людяності, а напад²² — на цивільне населення. Насправді, окремий акт зґвалтування або іншої форми сексуального насильства може бути злочином проти людяності, якщо вчинений як частина широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення. Проте докази масового сексуального насильства можуть також сприяти доведенню нападу.
- » Римський статут також вимагає доказів, що напад мав бути здійснений «відповідно до або за підтримки державної чи організаційної політики» вчинити напад.²³ Ця вимога може або може не бути необхідною в юрисдикції, у якій спеціалісти-практики збирають інформацію; обов'язком спеціаліста-практика є знати, що за законом вимагається в контексті, у якому він (вона) збирає інформацію, щоб надійно зібрати достатню інформацію, за допомогою якої можна зробити висновок, що вчинено злочин проти людяності. Навіть якщо це не є правовою вимогою у відповідній юрисдикції, збирання доказів державної або організаційної політики може бути корисним, зокрема щоб довести, що акт був «спрямований» на цивільне населення.

20. Елементи злочинів за МКС, стаття 7, Вступ, пункт 3.

21. Підготовча комісія Міжнародного кримінального суду, Робоча група щодо елементів злочину, <http://www.iccnw.org/documents/3rdSesProposalsArticle7.pdf>.

22. Стаття 7 Римського статуту визначає «напад» у цьому контексті як «напрямок дій, що складається з багаторазового скоєння актів», які є злочинами проти людяності.

23. З точки зору звичаєвого міжнародного права ця вимога не вважається загальним елементом злочинів проти людяності. Статути тимчасових та змішаних трибуналів не містять цієї додаткової вимоги. Включення цієї вимоги до елементів злочинів проти людяності за МКС обмежує злочини, які можуть підлягати юрисдикції МКС.

...окремий акт зґвалтування... може бути злочином проти людяності, якщо він скоєний як частина широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого на цивільне населення.

Головні аспекти при документуванні та розслідуванні можливих актів геноциду:

- » Геноцид не потребує зв'язку зі збройним конфліктом — він може статися за його відсутності.
- » Для геноциду необхідно, щоб конкретні основні акти геноциду здійснювалися з безпосереднім наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову або релігійну групу. Яким тяжким не був би злочин, багато випадків масових вбивств, сексуального насильства та інших злочинів самі по собі не можуть вважатися геноцидом.
- » Геноцид не обов'язково, або не тільки, означає масові вбивства. Геноцид також може здійснюватися через зґвалтування та інші форми сексуального насильства за умови, якщо вони здійснюються з безпосереднім наміром знищити, повністю або частково, конкретну групу як таку (наприклад, зґвалтування та інші форми сексуального насильства роблять менш імовірним те, що члени конкретної групи відтворюють свою чисельність, і тому може задовольнити елемент безпосереднього наміру).
- » Сексуальне насильство загалом вважається основним актом геноциду за елементом «заподіяння членам групи тяжкої фізичної або психічної шкоди». Проте сексуальне насильство може означати геноцид і за іншими елементами. Наприклад, складова «вбивство членів групи» може бути доведена відносно постраждалих, яких спочатку гвалтують, а потім вбивають, або які вмирають внаслідок сексуального насильства.
- » Крім того, каліцтво статевих органів, стерилізація, примусовий контроль народжуваності, розділення статей та заборона шлюбів також можуть інтерпретуватися як «заходи з наміром не допустити народження» у цільовій групі або як «умови життя, розраховані на знищення групи». Примусова вагітність внаслідок зґвалтування також може становити акт геноциду, коли наміром є народження постраждалою дитини, яка не належатиме групі своєї матері, а викрадання дітей може відповідати складовій «примусова передача дітей одній групі в іншу групу».
- » Пряме та публічне підбурювання до вчинення геноциду також може бути злочином, що спонукає до сексуального насильства, і воно криміналізується як таке згідно зі звичаєвим міжнародним правом та Римським статутом (стаття 25(3)(e)).²⁴

Геноцид є злочином стосовно групи, навіть якщо він включає завдання шкоди окремим особам.

- » Для геноциду необхідно, щоб порушник перебував у дуже специфічному психічному стані, коли вчиняє злочин: безпосередній намір знищити конкретну групу фізично або біологічно. Геноцид є злочином, який не просто довести, оскільки часто складно знайти докази, що підтверджують безпосередній намір знищити конкретну групу, повністю або частково.

Згідно з міжнародним правом геноцид охоплює тільки національні, етнічні, расові або релігійні групи (у деяких національних юрисдикціях додано інші групи). Обрання членів інших груп об'єктом нападу за дискримінаційними ознаками — такими як ґендер, сексуальна орієнтація або політичні переконання — може ще визнаватися гонінням як злочин проти людяності. Винищення як злочин проти людяності може також перетинатися з геноцидом, що включає масові вбивства людей.

24. Тіммерманн В. К. (2005) «Зв'язок між пропагандою ненависті та підбурюванням до геноциду: Новий напрям у міжнародному праві до криміналізації пропаганди ненависті?» Лейденський журнал міжнародного права, 18, 2: 257-282.

Геноцид є злочином стосовно групи, навіть якщо він включає завдання шкоди окремим особам.

Вставка 6

Приклади прецедентного права — сексуальне насильство як геноцид

МКТР був першим міжнародним трибуналом, який визнав, що зґвалтування та сексуальне насильство можуть становити геноцид, у своєму прецедентному рішенні у справі «Прокурор проти Акаєсу» 2 вересня 1998 року (справа номер МКТР 96-4-Т). МКТР дійшов висновку, що «зґвалтування та сексуальне насильство, безсумнівно, становлять завдання постраждалим тяжкої фізичної та психічної шкоди, і, крім того, з точки зору Палати, одним із найгірших способів завдання постраждалим шкоди. Сексуальне насильство було невід'ємною частиною процесу знищення, який безпосередньо спрямовувався на жінок тутсі та безпосередньо сприяв знищенню їх самих та групи тутсі в цілому» (пункт 731).

На національному рівні Хосе Ефраїн Піос Монтт — колишній президент хунти та Республіки Гватемала — 10 травня 2013 року був засуджений до 80 років ув'язнення за звинуваченнями в геноциді та злочинах проти людяності та визнаний відповідальним за вбивство й катування 1771 представника корінного народу ішіль (етнічної групи майя) та примусове переміщення десятків тисяч осіб. Користуючись свідченнями жінок та експертів із міжнародних ґендерно-зумовлених злочинів як доказами, у своєму рішенні суд підтвердив, що жінки ішіль постраждали від масових зґвалтувань солдатами, примусової оголеності, сексуального рабства та насильства над вагітними жінками, яких не тільки зґвалтували, а плід яких вирізали розпорюванням животів. Суд визнав сексуальне та ґендерно-зумовлене насильство актами, що становлять злочин геноциду, та дійшов висновку, що «фізичне перетворення жінок на власність актами насильства, незалежно від того, вбивали їх чи ні, є актом, який деморалізує і чоловіків, і жінок, та становить один із аспектів, що підсилили знищення основ їх ідентичності та фізичну репродукцію членів народності ішіль етнічної групи майя»²⁵. Це рішення було першим, у якому колишнього голову держави засудили за злочини сексуального характеру та ґендерно-зумовлене насильство як геноцид та злочини проти людяності, перше засудження в Гватемалі та по всій Латинській Америці.

(3) Частина В: Елементи для встановлення зв'язків/ види відповідальності
«Хто несе відповідальність та як?»

Елемент «Види відповідальності» описує правову теорію, яка застосовується, щоб поширювати кримінальну відповідальність на осіб, обвинувачуваних у зазначених вище різних злочинах. Основний принцип, який лежить в основі цього параграфа, такий: разом зі збором інформації про саму злочинну дію (Частина А) та додатково збору інформації про контекст, у якому скоєна злочинна дія (Частина Б), процес документування також має містити збір інформації про те, яким чином, за твердженнями, скоєно злочин та який характер мала роль підозрюваних порушників у скоєнні цієї злочинної дії сексуального насильства.

25. Див. Women's Link Worldwide, Судові рішення стосовно ґендеру та справедливості, справа: Піос Монтт, пункт 72, режим доступу: <https://www.womenslinkworldwide.org/premios/interna-caso.php?lis=1%2524%2524-42BLXMn2mtPXMbVvgB&idi=en>. У квітні 2013 року юрист організації Women's Link Worldwide постав перед судом, даючи експертні свідчення про те, яким чином жінки та дівчата ставали об'єктами нападу гватемальських військових; див. <https://vimeo.com/109211759>

Вставка 7

Елементи для встановлення зв'язків / види відповідальності

Щоб довести нижченаведені основні види відповідальності, викладені у Римському статуті²⁶, спеціалістам-практикам необхідно переконатися, що вони збирають достатню інформацію, яка показує, що:

Види відповідальності	Положення Римського статуту	Вимоги до доказів
Співучасть	25 (3) (а)	Підозрюваний склав план разом із групою осіб вчинити злочини з точки зору міжнародного права ²⁷ .
Відповідальність за спільну мету	25 (3) (ф)	Підозрюваний бере участь у злочині, що вчиняється групою осіб зі спільною метою.
Непряме вчинення злочину	25 (3) (а)	Підозрюваний мав контроль над злочином (наприклад, контроль над волею безпосереднього порушника або організованої владної структури, такої як поліція або військові), скеровував прямого порушника, який вчинив злочин, та усвідомлював обставини, які дали йому (їй) можливість контролювати злочин ²⁸ .
Віддача наказу	25 (3) (б)	Підозрюваний мав повноваження віддавати накази та очікував їх виконання, та їх віддача відіграла істотну впливову роль у скоєнні злочинів або основного злочину.
Підбурювання (схилання)	25 (3) (б)	Підозрюваний підбурював, провокував, спонукав або переконував безпосереднього порушника вчинити злочини.
Допомога та сприяння	25 (3) (с)	Підозрюваний надавав безпосередньому порушнику практичну допомогу (наприклад, наданням засобів вчинення злочину), заохочення або моральну підтримку.
Відповідальність командира ²⁹	28 (а)	Військовий командир (1) мав ефективний контроль над підлеглими, (2) знав або мав знати, що його підлеглі вчиняли злочини, (3) не вжив розумних заходів, щоб не допустити або покарати злочини або повідомити належні органи влади для розслідування та (4) внаслідок цього був вчинений злочин.
Відповідальність керівника	28 (б)	(1) між керівником та прямим порушником були владно-підвладні відносини, (2) керівник знав або свідомо ігнорував інформацію, яка ясно вказувала, що підлеглі вчиняли сексуальне насильство, (3) злочини були діяльністю під дійсною відповідальністю та контролем керівника, (4) керівник не вжив усіх необхідних та розумних заходів, щоб не допустити або покарати злочини або повідомити належні органи влади для розслідування та (5) внаслідок цього був вчинений злочин.

26. Зверніть увагу, що види відповідальності з точки зору звичаєвого міжнародного права відрізняються від закріплених у Римському статуті, та є потенційно більш широкими. Наприклад, додатковим видом відповідальності згідно зі Статутами МКТЮ, МКТР та СССЛ є планування та підбурювання, якщо МКС не інтерпретує власний Статут, щоб включити цей вид відповідальності.

27. Тимчасові трибунали розвинули прецедентне право щодо співучасті під теорією, яку назвали спільною кримінальною справою або участю у спільному плані або задумі. Деякі національні суди та змішані трибунали застосували цю теорію, але інші — ні.

28. Зверніть увагу, що фактичні основи цього виду відповідальності можуть також служити для доведення інших, таких як відповідальність військового командира згідно зі статтею 28 (а).

29. Римський статут та інспіровані ним національні закони проводять чітке розмежування між відповідальністю військових командирів під доктриною «відповідальності командира» та відповідальністю цивільних керівників, яка є дещо складнішою, ніж відповідальність командира.

Головні аспекти при документуванні та розслідуванні видів відповідальності:

- » Римський статут встановлює види відповідальності, застосовні до порушників, обвинувачуваних у МКС.³⁰ Спеціалістам-практикам слід пригадати, що національне законодавство у конкретному контексті, у якому вони працюють, може встановлювати види відповідальності, дуже відмінні від тих, що застосовуються на міжнародному рівні. Деякі з видів відповідальності за Римським статутом, викладені у цьому Протоколі, можуть взагалі не існувати на національному рівні.
- » Згідно зі звичаєвим міжнародним правом є можливість притягнути до відповідальності не тільки кривдника (виконавця акту сексуального насильства), але й також дистанційних кривдників, які могли не знаходитися на місці злочину або навіть не зустрічатися з постраждалим(-ою), але діяли через інших, наприклад, віддали наказ, підбурювали, прямо та публічно схилилися до злочину, допомагали або сприяли його здійсненню підтримкою або бездіяльністю.
- » Римський статут передбачає пряму відповідальність порушників, які скоюють (безпосередньо, опосередковано або як співучасник) злочин, віддають наказ, намовляють, схилиються до злочину, допомагають та сприяють або іншим чином підтримують здійснення злочину (або роблять замах) групою, що діє зі спільною метою. Військових командирів, які знали або мали знати, що їх підлеглі вчиняли сексуальне насильство, та цивільних керівників, які знали або свідомо ігнорували інформацію, яка чітко вказувала, що підлеглі вчиняли сексуальне насильство, також можуть притягнути до відповідальності на підставі відповідальності командира та начальника відповідно, якщо вони не вжили розумних заходів, щоб не допустити або покарати скоєння таких злочинів.³¹
- » Більшість міжнародних судів та змішаних трибуналів обмежують свою юрисдикцію або мають політику судового переслідування тільки порушників середнього та вищого рівня командування або найбільш відповідальних осіб через обмеженість ресурсів та часу. Це, зокрема, є в МКС.³²
- » Які б форми кримінальної відповідальності не застосовувалися у відповідній юрисдикції спеціалістів-практиків, для них головним є документування докладної інформації, яка може сприяти доведенню зв'язку з тими, хто несе відповідальність за злочин.

Вставка 8

Приклад прецедентного права — відповідальність командира — справа Бемби

21 березня 2016 року Жан-П'єр Бемба Гомбо був визнаний винним за двома пунктами злочину проти людяності (вбивство та зґвалтування) та за трьома пунктами воєнних злочинів (вбивство, зґвалтування та мародерство), за злочини, вчинені контингентом Визвольного руху Конго (ВРК) в Центральноафриканській Республіці (ЦАР) із жовтня 2002 по березень 2003 року.

У своєму рішенні Судова палата засудила пана Бембу за статтею 28 (а) Римського статуту як особу, що фактично виконувала обов'язки військового командира, який знав, що сили ВРК під його фактичною владою та контролем вчиняли або мали намір вчинити злочини проти людяності через вбивства шляхом скоєння зґвалтування і воєнних злочинів вбивства, зґвалтування та мародерства. Палата дійшла висновку, що ці злочини були наслідком нездійснення паном Бембою належного контролю. Серед іншого Палата зауважила — із точки зору доказів, на які вона спиралася — що пан Бемба мав послідовну інформацію про злочини, вчинені солдатами ВРК в ЦАР, над якими він мав вищу фактичну владу та контроль. Така влада поширювалася на логістику, комунікації, військові операції, стратегію та дисципліну.

Хоча він і не був присутнім фізично, пан Бемба підтримував постійну віддалену присутність, вимагаючи та отримуючи регулярні, якщо не щоденні, доповіді та здійснюючи свою владу, зокрема шляхом прийняття найважливіших рішень, таких як введення військ ВРК у ЦАР та їх виведення. Пан Бемба також відвідав ЦАР декілька разів, зокрема в листопаді 2002 року, коли зустрічався з військами ВРК. Він постачав зброю, боеприпаси та підтвердження додатковими фактами для своїх військ та сил у союзі з президентом Патассе³³.

30. Зверніть увагу, що види відповідальності з точки зору звичаєвого міжнародного права потенційно більш широкі, ніж ті, що закріплені у Римському статуті.

31. У ситуаціях, коли кривдник є мертвим, невідомим або втік до іншої країни, відповідальність командира та керівника можуть бути для постраждалих єдиним засобом домогтися правосуддя за скоєні злочини.

32. Міжнародний кримінальний суд (2014) Програмний документ щодо сексуальних та ґендерно-обумовлених злочинів. Гаага: МКС Пункт 13.

33. МКС, «Прокурор проти Жан-П'єра Бемби Гомбо», МКС-01/05-01/08, 21 березня 2016 року.

В. Реальні сценарії

Як зазначалося вище, той самий акт сексуального насильства може підтверджувати істотні елементи різних основних злочинів, і спеціалістам-практикам рекомендується документувати і злочини, що завжди містять сексуальне насильство, такі як зґвалтування, примусова вагітність або сексуальне рабство, й інші злочини, які можуть бути скоєні через вчинки сексуального та несексуального характеру, такі як катування або вбивство.

Той самий акт сексуального насильства може одночасно підтверджувати загальні елементи різних категорій міжнародних злочинів, таких як воєнні злочини, злочини проти людяності та (або) геноцид, у залежності від обставин подій.

Нижче наведені приклади реальних сценаріїв та можливі злочини, які вони можуть означати згідно з Римським статуттом.

Фактичні сценарії / Індикатори ³⁴ Скоєні акти	Воєнні злочини в контексті збройного конфлікту та у зв'язку з ним		Злочини проти людяності як частина широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення		Геноцид з метою знищити конкретну групу
	Воєнний злочин, пов'язаний із сексуальним насильством	Інші воєнні злочини	Злочини проти людяності — сексуальне насильство	Інші злочини проти людяності	
У селі знайдено роздягнуті тіла жінок, деякі з розставленими ногами	Зґвалтування? Інші форми сексуального насильства?	Вбивство? Катування? Насильство над особою гідністю?	Зґвалтування? Інші форми сексуального насильства?	Вбивство? Катування? Інші нелюдські дії?	Вбивство членів групи? Недопущення народжень у групі?
Хлопчика-солдата, закріпленого за жінкою-командиром, яка бажає дитину, змушують займатися з нею сексом, поки вона не завагітніє	Зґвалтування? Сексуальне рабство? Інші форми сексуального насильства?	Використання дітей-солдат? Насильство над особою гідністю?	Зґвалтування? Сексуальне рабство? Інші форми сексуального насильства?	Ув'язнення? Інші нелюдські дії?	
Військовополонених чоловіків та жінок фотографують оголеними у принизливих позах	Інші форми сексуального насильства (примусова оголеність)?	Насильство над особою гідністю?			
Тюремники змушують двох військовополонених займатися оральним сексом один з одним	Зґвалтування?	Катування? Насильство над особою гідністю?	Зґвалтування?	Катування? Ув'язнення? Інші нелюдські дії?	
Солдат-повстанець ³⁴ на допиті поліції прив'язаний до стільця, коли його пеніс та яєчка б'ють зав'язаною вузлами мотузкою	Інші форми сексуального насильства?	Катування? Насильство над особою гідністю?	Інші форми сексуального насильства?	Катування? Інші нелюдські дії?	

РОЗДІЛ 4: Особиста кримінальна відповідальність

ЧАСТИНА III: Сексуальне насильство з точки зору міжнародного права

Фактичні сценарії / Індикатори ³⁴ Акти, скоєні	Воєнні злочини в контексті збройного конфлікту та у зв'язку з ним		Злочини проти людяності як частина широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення		Геноцид з метою знищити конкретну групу
	Воєнний злочин, пов'язаний із сексуальним насильством	Інші воєнні злочини	Злочини проти людяності — сексуальне насильство	Інші злочини проти людяності	
Міліцейська група викрадає кілька груп молодих дівчат зі шкіл в окупованій зоні та відвозить їх на ринок, щоб продати як рабів	Сексуальне рабство?	Насильство над особою гідністю?	Сексуальне рабство? Примусовий шлюб як інша нелюдська дія?	Поневолення? Інша нелюдська дія?	Заподіяння членам групи тяжкої фізичної або психічної шкоди?
Жінку-лідера опозиційної партії заарештовують разом із членами її партії та кажуть, що якщо вона не зізнається у плануванні державного перевороту, її юного сина зґвалтують у неї на очах		Катування?		Катування? Гоніння?	
Жінка в окупованій зоні погоджується спати зі старшим командиром, щоб захистити себе від посягань військових нижчої ланки	Зґвалтування? Сексуальне рабство? Інші форми сексуального насильства?	Насильство над особою гідністю?	Зґвалтування? Сексуальне рабство? Інші форми сексуального насильства?	Інші нелюдські дії?	
Ув'язнено всіх мешканців поселень, у яких проживає мала етнічна група. Чоловіків призовного віку б'ють та вбивають, а жінок та дівчат віддають у «дружини» представникам іншої етнічної групи.	Зґвалтування? Сексуальне рабство? Інші форми сексуального насильства?	Вбивство (чоловіки)? Насильство над особою гідністю (жінки)?	Зґвалтування? Сексуальне рабство? Інші форми сексуального насильства?	Вбивство (чоловіки)? Гоніння (жінки)? Інші нелюдські дії?	Вбивство членів групи (чоловіки)? Заподіяння членам групи тяжкої фізичної або психічної шкоди / Недопущення народжень у групі (жінки)?

34. Ці реальні сценарії складено на основі Навчальних матеріалів ІМКР з Міжнародного протоколу про документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті (2015).

35. Секретаріат ООН (2003) Бюлетень Генерального секретаря ООН: Спеціальні заходи щодо захисту від сексуальної експлуатації та насильства, ЗТ/ЗСВ/2003/13, 9 жовтня 2003 року.

Сексуальна експлуатація та насильство, скоювані миротворцями

Приклад сценарію: Представники миротворчих військ дають дівчині-підлітку мобільний телефон та одяг в обмін на сексуальні послуги.

За умови, якщо фактичні обставини підтверджують відповідні правові вимоги, сексуальна експлуатація та насильство (СЕН), здійснювані гуманітарними організаціями, зокрема миротворцями, можуть становити злочини проти людяності або воєнні злочини. Норми поведінки ООН та Постійного міжвідомчого комітету (МПК) щодо СЕН, зокрема, забороняють статеві відносини з неповнолітніми молодше 18 років та статеві відносини в обмін на допомогу, їжу, товари, послуги або гроші (це часто називають «комерційним сексом»). Деякі з цих актів можуть бути злочинами. На практиці такі злочини часто залишаються безкарними або тільки іноді переслідуються на національному рівні країнами, що надають війська (КНВ). Відповідно до Типового Меморандуму ООН про взаєморозуміння з КНВ такі країни мають виключне зобов'язання притягати до дисциплінарної відповідальності та карати свої військові контингенти. Тому зобов'язання КНВ є надзвичайно важливим для цілей забезпечення відповідальності, й ООН закликала їх організувати військові трибунали у приймаючих країнах як захід реальної відповідальності. Також для країн-членів важливо завершити оформлення міжнародної угоди, щоб забезпечити відповідальність цивільного персоналу ООН та персоналу з правовим статусом експертів із таких місій, як працівники поліції ООН та військові наглядачі ООН, у зв'язку зі злочинами, які скоюються в миротворчих операціях.³⁶

ООН докладає постійних зусиль, щоб вдосконалити та зміцнити свою політику нульової толерантності щодо СЕН, включно із запровадженням у 2016 році посади Спеціального координатора з вдосконалення боротьби ООН з СЕН³⁷ та створення цільової групи високого рівня, яка розробляє стратегію вдосконалення боротьби ООН з СЕН³⁸.

Діяльність щодо документування здійснюваного миротворцями СЕН, чи то суб'єкти ООН або зовнішні суб'єкти, може бути корисною для сприяння притягненню до відповідальності у національній юрисдикції залученої особи, у МКС або в іншому міжнародному трибуналі, який можуть згодом створити для такої мети.³⁹

36. Секретаріат ООН, Бюлетень Генерального секретаря: У «Спеціальних заходах щодо захисту від сексуальної експлуатації та насильства», ЗТ/ЗОВ/2003/13, 9 жовтня 2003 року, «сексуальна експлуатація» визначається як «будь-яке дійсне, або обмежене спробою, зловживання положенням вразливості, різницею в силі або довірою для сексуальних цілей, зокрема, проте не обмежуючись цим, для отримання грошової, соціальної або політичної вигоди від сексуального використання іншої особи»; та термін «сексуальне насильство» як «реальне фізичне вторгнення сексуального характеру, здійснюване силою або за нерівних чи примусових обставин, або загроза такого вторгнення».
37. де Брюер Анн-Марі, «Боротьба з сексуальною експлуатацією та насильством у миротворчих операціях» — Террі Гілл, Дітер Флек і Білл Бутбі (ред.), «Посібник із міжнародного права, застосовного до миротворчих операцій» (Гаага) (готується до публікації 2017 року).
38. Прес-центр ООН, «Для координації зусиль ООН у боротьбі з сексуальним насильством миротворців призначено досвідченого службовця» 8 лютого (2016 р.).
39. Прес-центр ООН, «Нова цільова група, яка розробляє стратегію вдосконалення боротьби ООН із сексуальною експлуатацією та насильством» (6 січня 2017 р.).
40. Див. ООН Жінки, «Запобігання конфлікту, трансформація правосуддя, безпеки та миру: Глобальне дослідження виконання Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325» Нью-Йорк (2015 р.), міркування щодо створення Міжнародного трибуналу для судового переслідування СЕН, скоєного миротворцями та працівниками ООН; О'Брайен Мелані, «Сексуальна експлуатація та більше: Застосування Римського статуту Міжнародного кримінального суду для судового переслідування миротворців ООН за гендерно-обумовлені злочини» Огляд Міжнародного кримінального права, 11 (2011), с. 803-827.

Г. Правила процедур та доказів

Правила процедур та доказів (ППД) можуть використовуватися як інструменти для захисту постраждалих та інших свідків. Кожна юрисдикція різна, і кожен суд матиме різні ППД. Докази, які необхідні, щоб поза всяким розумним сумнівом довести злочин при кримінальному переслідуванні в національному суді, часто є строгими, докладними та мають високий рівень. Також, незважаючи на застосування доказової бази високого рівня, міжнародні суди та трибунали, з іншої сторони, загалом прийняли більш ліберальний підхід до питання прийнятності доказів: за відсутності або навіть знищення документальних доказів вони проявляють тенденцію спиратися на свідчення свідків як докази та приймати майже всі докази, які мають доказову цінність, зокрема інформацію з відкритих джерел, звіти НУО або ООН — хоча цінність різних типів доказів може бути різною.

Крім того, МКС⁴¹ та інші міжнародні трибунали⁴² та суди створили правила та механізми, щоб захистити постраждалих (свідків) під час надання свідчень та щоб вирішити питання:

1. згоди
2. підтвердження додатковими фактами
3. попередньої та подальшої сексуальної поведінки
4. та інших захисних заходів.

Ці правила призначені, щоб захистити постраждалих (свідків) від додаткової травми та врахувати специфічний характер злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, зокрема за своєю суттю примусові обставини, у яких вони були вчинені. Вони розроблені, щоб захистити постраждалих від неналежних, явно агресивних та принизливих методів допитів.

Спеціалісти-практики можуть використовувати цей параграф як засіб для відстоювання прийняття схожих правил, щоб покращити участь постраждалих (свідків) у процесі правосуддя, їх захист під час надання свідчень у суді та відповідальність за

злочини сексуального насильства на національному рівні. Сподіваємося, що ці поради можуть надіхнути на застосування національними прокурорами та суддями творчих рішень до чинних застосовних правил для постраждалих (свідків), які дають свідчення в суді.

У міжнародній кримінальній практиці існують такі ППД:⁴³

1. Згода

У національних умовах постраждалі від злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, часто зобов'язані продемонструвати суду, що не давали згоду на статевий акт. У міжнародній кримінальній практиці розроблено юриспруденцію, яка захищає постраждалих від питань стосовно згоди: акцент зміщено від необхідності доводити відсутність згоди до доведення наявності примусових обставин. В обставинах масового насильства, примусу, утримання, загроз та позбавлення волі справжня згода неможлива по суті. Крім того, примус може бути невід'ємним у певних обставинах, таких як утримання під вартою, збройний конфлікт або військова присутність, або у злочинах, вчинених стосовно осіб, які неспроможні дати справжню згоду — дітей або осіб з інтелектуальними або іншими когнітивними обмеженнями можливостями.

У міжнародній кримінальній практиці, як тільки надано достатні докази примусових обставин, які зробили згоду неможливою, немає необхідності витягувати з постраждалих подальші конкретні докази, щоб довести відсутність згоди, зокрема, питання про те, чи чинив(-ла) постраждалий(-а) фізичний опір правопорушнику.

41. Гопалан П., Кравець Д., Менон А. (2016) «Доведення злочинів сексуального насильства» у Б. С. Браммерц і М. Джарвіс (ред.) Судове переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, у МКТЮ Оксфорд: Оксфордський університет, с. 111-167.

42. Див. МКТЮ/МКТР, ПДД 96; Гопалан Прія, Кравець Д., Менон А. «Доведення злочинів сексуального насильства» у Барон Сердж Браммерц і Мішель Джарвіс (ред.) Судове переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, у МКТЮ (Оксфорд, 2016 р.), с. 111-167.

43. Ці концепції по-різному визначені у ПДД МКС, тимчасових та змішаних трибуналів. У цьому параграфі Протоколу концепції викладено в загальних рисах, без спеціальних посилань на конкретну юрисдикцію.

44. Див., наприклад, МКС, «Прокурор проти Жан-П'єра Бемби Гомбо», МКС-01/05-01/08-3343, 21 березня 2016 року, пункти 105-106: «Палата зауважує, що відсутність згоди постраждалого(-ої) згідно зі Статутом не є правовою складовою злочину зґвалтування. Підготовчі документи Статуту показують, що укладачі вирішили не вимагати, щоб Обвинувачення поза всяким розумним сумнівом доводило незгоду постраждалих, на підставі того, що така вимога у багатьох випадках перешкоджала б зусиллям притягнути порушників до відповідальності. Тому, якщо доведено «застосування сили», «загрозу сили або примусу», або «зловживання примусовими обставинами», Палата вважає, що Обвинуваченню не потрібно доводити відсутність згоди постраждалих».

Вставка 10

Відсутність згоди у примусових обставинах

Щоб узгоджуватися з міжнародними стандартами⁴⁴, національні ППД для випадків сексуального насильства як злочинів з точки зору міжнародного права мають забезпечувати, що:

- » Прокурорам не потрібно надавати докази застосування сили або загрози сили, щоб довести відсутність згоди⁴⁵.
- » Достатні докази, які доводять наявність примусових обставин, виключають можливість надання справжньої згоди.
- » Мовчання або відсутність фізичного опору постраждалих не означає згоду.
- » Постраждалим (свідкам) не можуть ставити жодних питань стосовно згоди, якщо суд не влаштує закриту сесію, на якій дасть на це попередній прямий дозвіл після врахування аргументів сторін, і таке розпитування здійснюється на закритому слуханні.

Спеціалісти-практики — особливо прокурори та адвокати постраждалих — повинні мати наготові докази та аргументи стосовно існування примусових обставин у відповідь на можливі вимоги захисту навести докази згоди.

Приклади прецедентного права

МКТР зауважив, що «немає необхідності доводити примусові обставини показом фізичної сили. Загрози, залякування, вимагання та інші форми примусу, які спрямовані на досягнення страху та відчаю, можуть становити примус, та примус може бути невід'ємним у певних обставинах, таких як збройний конфлікт або військова присутність...» («Прокурор проти Жан-Поля Акаєсу» (1998), параграф 688).

МКТЮ також визнав, що «сила сама по собі не є складовою зґвалтування» та «вузький акцент на силі або загрозі сили може дозволити порушникам уникнути відповідальності за сексуальну активність, на яку інша сторона не погодилася, користуючись примусовими обставинами і не покладаючись на фізичну силу». Стосовно зґвалтування жінок у фактичній військовій штаб-квартирі, місцях тримання під вартою та приміщеннях, що слугували місцями проживання солдатів, Апеляційна палата визнала, що «такі місця утримання означають обставини, які були настільки примусовими, що спростовують будь-яку можливість справжньої згоди» («Прокурор проти Драголюб Кунарака, Радомира Кови і Зорана Вуковіка (2002)», пункти 129-133).

45. Див., наприклад, МКС ППД 7-72; МКТЮ/МКТР ППД 96.

46. Відсутність згоди не є складовою зґвалтування як злочину проти людяності або як воєнного злочину згідно з Римським статутим (відповідно до статті 7 (1) (д) та 8 (2) (б)(ххii)) Доведення відсутності згоди формально залишається складовою зґвалтування згідно з інтерпретацією тимчасових трибуналів, проте ця складова може підтверджуватися доказом примусових обставин.

В обставинах масового насильства, примусу, утримання, загроз та позбавлення волі справжня згода як така неможлива в принципі

2. Підтвердження додатковими фактами

Згідно з принципами міжнародної кримінальної процедури у випадках сексуального насильства підтвердження додатковими фактами не вимагається. На практиці це означає, що свідчення постраждалих — за умови, якщо вони надійні та заслуговують на довіру — можуть бути достатніми доказами скоєння злочину сексуального насильства, за відсутності будь-якого іншого додаткового підтвердження фактами від інших свідків, документів, медичних документів, фотографій або будь-яких інших потенційно підтверджувальних доказів⁴⁷. У дійсності, підтвердження додатковими фактами може, звичайно, зміцнити справу, проте їх відсутність не означає, що доказів, на яких ґрунтується обвинувачення або навіть вирок, буде недостатньо.

Однак це може часто означати, що на перехресному допиті правдивість постраждалих можуть піддати сумніву, щоб дискредитувати її (його) свідчення. Спеціалістам-практикам слід добре знати міжнародне та національне прецедентне право, яке визначає, що свідчення постраждалих не є за своєю суттю менш вірогідними, та що підтвердження додатковими фактами не вимагається, щоб встановити вірогідність.

Вставка 11

Приклад прецедентного права — Вирок Хабре

30 травня 2016 року Надзвичайні африканські палати в Сенегальських судах визнали винним та засудили колишнього президента Чаду, Хіссена Хабре, до довічного ув'язнення за воєнні злочини та злочини проти людяності, скоєні в Чаді з 1982 по 1990 рік. Зокрема, його визнали винним у катуваннях як окремому злочині та як злочині проти людяності, а також у зґвалтуванні та сексуальному рабстві як злочинах проти людяності стосовно зґвалтування затриманих жінок тюремними охоронцями та солдатами, що Палати вважали передбачуваним наслідком спільної кримінальної справи, учасником якої був Хабре. Хабре також визнали винним за вчинене особисто зґвалтування Хадіджи Хассан Зідан, спираючись винятково на її свідчення. Палата проаналізувала надійність свідчень постраждалої з урахуванням гендерної специфіки, беручи до уваги, зокрема, що хоча її свідчення дещо змінилися з часом, «причини, що виправдовують ці зміни, переконливі та не впливають на її надійність як свідка» (пункт 733). Крім того, Палата зробила висновок, що «неточності або упущення в свідченнях Хадіджи Хассан Зідан обумовлені лише труднощами згадати у суді факти, які вона намагалася забути, щоб вижити в особливо тяжких та ворожих умовах для жінок, постраждалих від сексуального насильства» (параграф 734).

«Прокурор проти Хабре», Надзвичайні африканські палати в Сенегальських судах, 30 травня 2016 року (зокрема, пункти 719-736 та 1577-1582).

47. Зверніть увагу, що ППД МКС ясно стверджують, що для будь-якого злочину, що переслідується згідно з Римським статутом, ніякого підтвердження додатковими фактами не вимагається. У справі Бемби, виноска 44 вище, пункт 245, Палата визнала, що: «Правило 63 (4) забороняє Палаті «запровадження правової вимоги, за якою є потрібним підтвердження додатковими фактами, щоб довести будь-який злочин в рамках юрисдикції Суду, зокрема, злочини, пов'язані з сексуальним насильством». Ступінь, до якого окремий доказ є достатнім, щоб засвідчити предмет доведення, цілком залежить від питання, що розглядається, та сили доказів. Апеляційна палата дійшла висновку, що «залежно від обставин, одного доказу може бути достатньо, щоб встановити конкретний факт. Однак [...] це не означає, щоб будь-який окремий доказ надає достатню доказову базу для фактичного висновку». Палата погоджується з таким підходом».

3. Попередня та подальша сексуальна поведінка

Більшість міжнародних кримінальних трибуналів забороняють ставити питання стосовно попередньої сексуальної поведінки постраждалих. ППД МКС забороняють також розпитування щодо подальшої сексуальної поведінки. Такі питання можуть бути особливо принизливими та, у контексті воєнних злочинів, злочинів проти людяності й актів геноциду, вважаються зайвими і недоречними. Доречні питання стосуються навколишніх обставин та того, дозволяли вони чи не дозволяли постраждалим вільно погодитися на сексуальні акти з підозрюваним порушником у конкретному випадку.

Питання про попередню або подальшу сексуальну поведінку недоречні, оскільки на кожний статевий акт має бути окрема згода, і такі питання не надають жодної інформації стосовно згоди на момент здійснення ймовірного злочину. Вони ґрунтуються на патріархальних ґендерних стереотипах, що жінки та дівчата, які погоджуються на секс у різних ситуаціях, швидше за все, погодилися на секс із підозрюваним порушником у цьому випадку. Ці питання використовуються як спосіб піддати сумніву правдивість постраждалих — сказати, що вони брехуни (тобто, погоджуючись на секс у багатьох випадках, вони, скоріш за все, погодилися і в цьому випадку), а також, що жінки та дівчата, які схильні до статевих відносин з багатьма партнерами, менш гідні та варті поваги, ніж жінки та дівчата, які займаються сексом тільки з чоловіком або партнером.

Вставка 12

Незайманість постраждалих та «перевірки на незайманість»

Не слід дозволяти ставити такі питання, як «ви є (були) незайманою?», оскільки вони можуть бути неприємними для постраждалих та недоречними, щоб довести або спростувати ймовірні злочини. Взагалі кажучи, наведення будь-яких доказів із цього питання слід забороняти, якщо постраждала не погоджується, що це важливо для неї, щоб задокументувати фізичні, психічні та соціальні наслідки злочину. Спеціалісти-практики можуть розглядати міжнародну практику як підставу, щоб підтримувати застосування процедур, які виключають такі питання.

У певних юрисдикціях поширеними є гінекологічні огляди, щоб довести «незайманість» жінки або дівчини, або той факт, що вона була звичною до статевих зносин. Всесвітня організація охорони здоров'я⁴⁸ та Незалежна судово-медична експертна група⁴⁹ засудили ці перевірки як «принизливі, дискримінаційні та антинаукові». Крім того, що ці процедури є надзвичайно принизливими психологічно та фізично дуже болісними, їх застосування становить форму дискримінації, яка є незаконною згідно з Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та іншими стандартами. Примушування дівчини або жінки пройти таку процедуру як вимогу кримінальної судової системи є тяжким порушенням прав людини.⁵⁰ Якщо вона здійснюється примусово та з вагінальним проникненням (відомим як «перевірка двома пальцями»), це може означати зґвалтування та катування й ініціює відповідальність держави. Навіть візуальний огляд може бути психологічно неприємним та принизливим, означаючи принизливе ставлення, за яке держави можуть нести відповідальність (див., зокрема, статті 1 та 16 Конвенції ООН проти катувань).

48. Всесвітня організація охорони здоров'я (2014) Медична допомога жінкам, постраждалим від насильства з боку інтимного партнера та сексуального насильства, Клінічний довідник. Женева: ВООЗ.

49. Незалежна судово-медична експертна група (2015) «Заява щодо перевірок на незайманість», Журнал судово-медичної правової медицини, 33, с. 121-124.

50. Гормлі Л. (2016) Доступ жінок до правосуддя за ґендерно-обумовлене насильство, Міжнародна комісія юристів, Керівництво для спеціалістів-практиків № 12, с. 239-240.

4. Інші захисні механізми

Постраждалих (або їх сім'ї та близьких друзів) ніколи не слід піддавати ризику помсти або повторної травми внаслідок їх співпраці у ролі свідка.

Вставка 13

Приклади захисних механізмів

У кожній судовій системі мають існувати захисні механізми, доступні для постраждалих (свідків). Такі механізми можуть містити таке:

Структурні

- » справедливе представництво чоловіків і жінок у структурі судової влади
- » персонал із досвідом роботи з травмою, зокрема травмою, пов'язаною зі злочинами сексуального насильства
- » персонал із правовим досвідом розслідувань та судового переслідування ґендерних злочинів
- » персонал із досвідом роботи з дітьми як постраждалими та свідками.

Фізичний (позасудовий) захист свідка

- » організувати безпечне транспортування та (або) розміщення свідка у період надання показань, інтерв'ю або іншим способом гарантувати безпечне контактне середовище
- » гарантувати безпеку свідка вдома (наприклад, зовнішні стіни, ворота або охорона)
- » програми переселення свідка (рішення тільки у крайньому випадку).

Процесуальний захист свідків (у суді)

- » закриття слухань для громадськості
- » віддалене свідчення, наприклад, через відеозв'язок
- » свідчення під псевдонімом⁵²
- » свідчення з використанням спотворення голосу та зображення, або використання екранів (завіс) там, де технічні засоби є недоступними
- » окремий вхід та зони очікування для свідків сторін захисту та обвинувачення
- » відкладена трансляція (судового процесу по телебаченню)
- » право бути представленим адвокатом.

Підтримка свідків, наприклад, спеціальним підрозділом захисту постраждалих (свідків) до, під час та після судового процесу

- » безоплатна юридична консультація щодо прав та обов'язків свідків
- » пояснення процесу свідчення нейтральною стороною та візит до залу судового засідання до початку свідчення
- » завчасне повідомлення та час, щоб підготуватися до свідчення
- » консультування
- » адміністративна підтримка матеріальнотехнічним забезпеченням, наприклад, переклад, перевезення та вимоги про компенсацію витрат
- » надання «компаньйона», що супроводжує свідка протягом судового процесу, як додаткове джерело підтримки

Спеціалісти-практики зобов'язані з'ясовувати обсяг цих заходів та виступати за їх розширення для постраждалих (свідків) від цих типів злочинів.

51. Пригадування подробиць злочинів може призвести до емоційного та психологічного стресу після свідчення, включно з «флеш-беками», чого не завжди можна уникнути, тому необхідно забезпечити постраждалим належну підтримку до, під час та після свідчення.

52. Це означає отримання судового дозволу, який забезпечує, що в усіх контекстах, до, під час та після судового процесу буде використовуватися псевдонім постраждалого (свідка), а ім'я постраждалого (свідка) може не використовуватися.

Розділ 5. Зміст

РОЗДІЛ 5: Відповідальність держави	65
A. Вступ	65
Вставка 1	
Категорії діянь, що передбачають відповідальність держави	66
Б. Дії та бездіяльність, що передбачають відповідальність держави.....	66
Вставка 2	
Приклад прецедентного права — ЦЖПВ проти Судану: зобов'язання держави належним чином попереджати, розслідувати та переслідувати в судовому порядку сексуальне насильство	68
Вставка 3	
Оскарження правових та процесуальних перешкод, які обмежують доступ постраждалих до правосуддя	69
В. Категорії елементів порушень прав людини.....	70
1. «Які права порушено?».....	70
2. «Яким чином держава є відповідальною?».....	71
Вставка 4	
Зґвалтування як форма катувань або іншого жорстокого поводження.....	72
Вставка 5	
Приклади прецедентного права — зґвалтування як форма катувань або іншого жорстокого поводження	73

РОЗДІЛ 5: Відповідальність держави

А. Вступ

Міжнародне право прав людини (МППЛ) встановлює обов'язки, які держави повинні поважати, та можуть спричиняти їх відповідальність.¹ Коли держави ратифікують або приєднуються до міжнародних угод із прав людини, вони беруть на себе зобов'язання **поважати, захищати та реалізовувати** правові положення, що містяться у таких угодах. Зобов'язання поважати означає, що держави повинні утримуватися від втручання у реалізацію прав людини або від їх обмеження. Зобов'язання захищати вимагає від держав захищати окремих осіб та групи від порушень прав людини. Зобов'язання реалізовувати означає, що держави повинні вживати позитивні заходи, щоб сприяти дотриманню прав людини.²

Гарантовані міжнародним правом права людини можуть бути підставою для оскарження та відшкодування на національному рівні, коли держави не виконують свої зобов'язання. Коли національний судовий процес не вирішує питання, пов'язані з порушенням прав людини, на регіональному та міжнародному рівнях для індивідуальних та групових скарг доступні механізми та процедури, які сприяють тому, що стандарти міжнародних прав людини поважаються, виконуються та забезпечуються примусово на національному рівні.

Зокрема, держави можуть бути притягнуті до відповідальності:

- (1) **за їх дії або бездіяльність, та за дії або бездіяльність осіб** чи груп осіб, які діють за їх дозволом, згодою або при їх підтримці
- (2) **за нездатність попереджати, захищати та відповідним чином реагувати** на порушення, скоєні державними та недержавними суб'єктами, якщо держава знала або мала знати про їх дії.

Обидва типи відповідальності можуть виникати в умовах конфлікту або в мирний час.

У залежності від контексту та фактичних обставин постраждалі від сексуального насильства можуть розглянути можливість подання позову проти відповідальної держави із заявою про:

- » **На національному рівні:** порушення їх основоположних прав, гарантованих конституцією або іншими національними законами, а також міжнародними угодами, якщо вони прямо застосовні у національному законодавстві. Якщо національне законодавство суперечить міжнародним стандартам, положення міжнародних угод про права людини, учасником яких є держава, та їх тлумачення — особливо зі застосуванням прецедентного права — також можуть стати в пригоді, щоб заповнити прогалини та встановити, які права надані постраждалим, або щоб допомогти тлумаченню національних положень.
- » **На регіональному (міжнародному) рівні:** порушення основоположних прав, гарантованих угодою про права людини, за що відповідає відповідний суд із прав людини, комісія або комітет, за умови — серед інших — що відповідна держава відкрито визнала компетенцію такого механізму, та що всі критерії прийнятності дотримано, зокрема, попереднє вичерпання національних засобів правового захисту, яке у більшості випадків є основною вимогою, якщо не діють особливі умови або винятки (див. Розділ 3: Шляхи притягнення до відповідальності та правового захисту).

1. Відповідальність держав не має кримінального характеру.

2. Гормлі Л. (2016) Доступ жінок до правосуддя за ґендерно-зумовлене насильство, Керівництво для спеціалістів-практиків, Міжнародна комісія юристів, Керівництво для спеціалістів-практиків № 12, с. 50

Категорії діянь, що передбачають відповідальність держави

Злочини сексуального насильства можуть становити порушення права в області прав людини, якщо:

Відповідальність держави стосовно акту порушення:

- » ці злочини скоюють державні посадові особи
- » ці злочини скоюються особами або групами осіб, які діють за дозволом, згодою або за підтримки держави
- » держави не попереджають скоєння цих злочинів недержавними суб'єктами.

Відповідальність держави стосовно реагування (невичерпний перелік):

- » держави не здійснюють невідкладні, ефективні, незалежні, неупереджені, ретельні розслідування з урахуванням ґендерної специфіки
- » держави не переслідують у судовому порядку та не карають належним чином відповідальних осіб так, щоб це було адекватним тяжкості цих злочинів
- » держави не надають ефективний та належний засіб судового захисту, зокрема відшкодування з урахуванням ґендерної специфіки для постраждалих, зокрема коли ці злочини скоєні недержавними суб'єктами
- » держави не забезпечують доступ до послуг охорони здоров'я для постраждалих, зокрема до терміново необхідних товарів та послуг в сфері статевого та репродуктивного здоров'я у відповідь на потреби, що виникають внаслідок сексуального насильства
- » держави сприяють подальшій віктимізації постраждалих протягом судового процесу
- » держави загострюють дискримінацію стосовно постраждалих у численних та перекресних формах, у різних умовах (наприклад, у сфері освіти, на роботі, у сім'ї та громаді, та у доступі до соціальних послуг)
- » держави не повідомляють постраждалим інформацію щодо термінів та ходу розслідування, або іншим чином відмовляють їм у праві реально брати участь у розслідуванні
- » держави не залучають постраждалих до планування, реалізації, моніторингу та оцінки відшкодування.

Держави можна притягнути до відповідальності, використовуючи інструменти та механізми систем захисту прав людини, зокрема національні конституційні суди, наглядові органи за дотриманням договорів ООН та Європейські, Африканські та Міжамериканські системи захисту прав людини (див. Розділ 3: Шляхи притягнення до відповідальності та правового захисту).

Б. Дії та бездіяльність, що передбачають відповідальність держави

Сексуальне насильство заборонене багатьма міжнародними договорами з прав людини, головним чином як порушення права на фізичну та психічну недоторканість та як форма катувань і жорстокого, нелюдського та принизливого поводження.³ Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок (КЛДЖ) підкреслює, що сексуальне насильство є формою ґендерно-зумовленого насильства та проявом структурної дискримінації стосовно жінок та дівчат, що глибоко укорінена в шкідливих ґендерних стереотипах, послабляє та зводить нанівець реалізацію жінками та дівчатами прав людини та основоположних свобод.⁴ Конвенція про права дитини (КПД) — яка ратифікована всіма державами, окрім Сполучених Штатів — у прямій формі передбачає, що держави повинні захищати дітей від усіх форм сексуальної експлуатації та насильства, зокрема шляхом вживання відповідних законодавчих, адміністративних, соціальних та освітніх заходів.⁵ На регіональному рівні, «Конвенція Белем-до-Пара»⁶ у Міжамериканській системі захисту прав людини, декілька договорів у Африканській системі⁷ та

3. Див., наприклад, МКГПП, 1966; ЄКПЛ, 1950; АКПЛ, Пакт Сан-Хосе, Коста-Рика, 1969; Банжувська хартія, 1981.

4. Комітет ООН з ліквідації всіх форм дискримінації жінок (1992) Загальна рекомендація КЛДЖ № 19: Насильство проти жінок. Нью-Йорк: КЛДЖ. Пункти 7, 9, 24 (а).

5. КПД, 1989, статті 19 (1) та 34.

6. «Конвенція Белем-до-Пара», (1994 статті 1-3).

7. Див., наприклад, Протокол Мапуту, 2003, (статті 3(4), 4(2), 11(3), 12(1) c) cl), 13 c), 14 (2) c), 22 b), 23 b)).

ЧАСТИНА III: Сексуальне насильство з точки зору міжнародного права

Стамбульська конвенція⁸ в Європейській системі у прямій формі забороняють «насильство проти жінок», що охоплює, зокрема, сексуальне насильство.

Крім того, сексуальне насильство може спричинити порушення інших матеріальних, а також процесуальних прав, ініціюючи відповідальність держави (детальніше див. нижче).

Невичерпний перелік форм сексуального насильства, дій та ситуацій, які можуть ініціювати відповідальність держави, містить:⁹

Відповідальність держави стосовно акту порушення:

- » зґвалтування та сексуальне насильство урядовими службовцями (військовими, працівниками поліції тощо)¹⁰
- » інвазивні медичні огляди працівниками в'язниці, такі як огляд оголених жінок чоловіками-охоронцями та обшуки порожнин тіла (наприклад, вагінальні «обстеження» пальцями)¹¹
- » примусова стерилізація
- » зґвалтування та сексуальне насильство особами або групами осіб, які діють за інструкціями або під контролем держави, такими як приватні військові чи агенти служби безпеки, найняті державою для управління в'язницями або здійснення військових операцій чи операцій безпеки

» зґвалтування та сексуальне насильство недержавними суб'єктами, зокрема приватними особами та групами бойовиків, якщо держава була нездатна діяти з належною старанністю щодо свого обов'язку захищати осіб під її юрисдикцією.¹² Держави мають безумовно позитивне зобов'язання не допускати такі акти. Відповідальність держави можна ініціювати, наприклад, коли поліція або армія не вживають заходів, щоб захистити осіб, про перебування яких під ризиком насильства було відомо, або через загальні умови, які дозволили існування такої моделі насильства.

Відповідальність держави стосовно реагування:

- » у випадку, коли сталося порушення або насильство, нездатність держави належним чином виконати свій обов'язок невідкладно, ефективно, незалежно, неупереджено та ретельно розслідувати, переслідувати та покарати злочини сексуального насильства (вчинені урядовими службовцями або недержавними суб'єктами).¹³ У випадку тяжких порушень прав людини, зокрема катувань та зґвалтування, розслідування повинне здійснюватися з огляду на посаду, без необхідності для постраждалих першими подавати скаргу.¹⁴ Більш того, воно має здійснюватися у такий спосіб, що враховує ґендерні та вікові аспекти, а також поважає конфіденційність.

8. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (прийнята 11 травня 2011 року, набула чинності 1 серпня 2014 року), ЗДРЕ № 210 Стамбульська конвенція (статті 2-4).

9. Щоб переглянути невичерпний перелік актуального прецедентного права ЄСПЛ, зверніться до розділу щодо зґвалтування та сексуального насильства в інформаційному бюлетені «Насильство проти жінок», червень 2016 року, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Violence_Woman_ENG.pdf

10. Див., наприклад, МАКПЛ, «Ракель Мартін де Меджа проти Перу», Справа № 10.970, Доповідь № 5/96, 1 березня 1996 року (зґвалтування дружини правозахисника військовослужбовцями); МАСПЛ, «Посендо Канту проти Мексики», 31 серпня 2010 року (зґвалтування місцевої дівчини військовими у воєнізованому районі); «Фатіма Мехаллі проти Алжиру», ССРН/ С/110/0/1900/2009, 21 березня 2014 року (поліція зґвалтувала затриману жінку із застосуванням палиці під час алжирської громадянської війни).

11. Див., наприклад, МАКПЛ, «Х проти Аргентини», Справа № 10.506, Доповідь № 38/96, 15 жовтня 1996 року (вагінальне обстеження жінок-відвідувачів в'язниці, Х та її 13-річної доньки).

12. Див., наприклад, АКПЛН «Єгипетська ініціатива за особисті права та Міжнародний центр захисту прав людини проти Єгипту», Повідомлення 323/06, 16 грудня 2011 року (сексуальне переслідування жінок-журналістів поліцією та приватними особами у період протестів).

13. Див., наприклад, МАСПЛ, «Гонзалес та ін. (справа «бавовняного поля») проти Мексики», Судове рішення від 16 листопада 2009 року (нездійснення ефективного розслідування, судового переслідування та запобігання зґвалтуванню і вбивствам трьох жінок).

14. Див., наприклад, МАКПЛ, «Еспіноза Гонзалес проти Перу», судове рішення від 20 листопада 2014 року, пункт 241 (зґвалтування та інші акти, що становлять катування під час затримання поліцією, та нездійснення належного розслідування злочинів); АКПЛН, «Форум НУО з захисту прав людини в Зімбабве проти Зімбабве», Повідомлення 245/02, 15 травня 2006 року, пункт 70 (зґвалтування та інші форми широкомасштабного насильства після виборів).

Розслідування повинне бути спрямоване на виявлення відповідальних осіб, належне судове переслідування та покарання порушників, забезпечення ефективного правового захисту та відшкодування для постраждалих та надання їм можливості реально брати участь у розслідуванні.¹⁵ Невиконання цих зобов'язань державою може призвести до окремих процесуальних порушень

- » національні визначення зґвалтування суперечать міжнародним стандартам, обмежуючи доступ постраждалих до правосуддя, зокрема, доказ застосування сили, фізичний опір постраждалих¹⁶ або виключення чоловіків як постраждалих
- » Повторна віктимізація постраждалих протягом судового процесу, що може досягати рівня забороненого жорстокого поводження, наприклад дискримінаційні правила процедур або «міфи про зґвалтування»¹⁷

Вставка 2

Приклад прецедентного права — ЦЖПВ проти Судану: зобов'язання держави належним чином попереджати, розслідувати та переслідувати в судовому порядку сексуальне насильство

Після спалаху збройного конфлікту в суданському регіоні Дарфур у 2003 році збройна група, відома як «Джан-джавід», почала примусово виселяти, вбивати та гвалтувати тисячі осіб чорношкірого корінного населення регіону. Після подання петиції Африканська комісія винесла рішення про порушення Республікою Судан кількох статей Африканської хартії прав людини та народів, зокрема статей 4 та 5. Комісія дійшла висновку, що Судан не запобігав широкомасштабним катуванням, зґвалтуванням та іншим тяжким порушенням прав людини у регіоні Дарфур та, крім цього, не здійснив їх належне розслідування та покарання (АКПЛН, Організація із захисту прав у Судані та Центр житлових прав та питань виселення (ЦЖПВ) проти Судану (2005)).

15. Див., наприклад, МАСПЛ, «Дж. проти Перу», судові рішення від 27 листопада 2013 року, пункти 393-408 (катування та сексуальне насильство затриманої жінки, нездійснення належного розслідування злочинів та ненадання повного відшкодування, зокрема реабілітації, сатисфакції та гарантій неповторення); ЄСПЛ, «Ель-Масрі проти колишньої Югославської Республіки Македонія», судові рішення від 13 грудня 2012 року, пункт 185 (зґвалтування — акт содомії з застосуванням предмета — та інше жорстоке поводження із затриманим чоловіком державними службовцями).

16. Див., наприклад, ЄСПЛ, «М.К. проти Болгарії» Дод. № 39272/98, 4 грудня 2003 року, пункти 180-182 (виправдання не пов'язаного з конфліктом зґвалтування, тому що постраждала не чинила опір, порушує зобов'язання належної старанності; застосування сили не є складовою злочину зґвалтування з точки зору міжнародного права, і примусові обставини спростовують згоду).

17. Див., наприклад, КЛДЖ, «Карен ТайагВертідо проти Філіппін», Повідомлення № 18/2008, Док. ООН КПДЖ/С/46/Ц/18/2008, 22 вересня 2010 року (гендерне стереотипування в судовому процесі щодо зґвалтування).

Вставка 3

Оскарження правових та процесуальних перешкод, які обмежують доступ постраждалих до правосуддя

Національне законодавство часто містить положення або процедури, які фактично сприяють безкарності та перешкоджають постраждалим звертатися до правосуддя, наприклад:

- » закони, які криміналізують перелюбство, навіть якщо на акт не було згоди; це означає, що постраждала може стикнутися з обвинуваченням
- » закони, які визнають постраждалими тільки жінок та дівчат, та (або) такі, де особа, постраждала від одностатевого акту, скоєного без згоди, може бути криміналізована, що робить практично неможливим правосуддя для постраждалих від насильства чоловіків
- » труднощі у наданні доказів, зокрема, «правило чотирьох свідків-чоловіків»¹⁸ для доведення зґвалтування, що робить визнання винним майже неможливим, якщо порушник сам не зізнається у злочині
- » відсутність програм та (або) процесуальних норм, які спрямовані на надання постраждалим від сексуального насильства захисту та уникнення повторної травматизації
- » амністії
- » строки позовної давності¹⁹
- » недоторканість службовців, обвинувачених у сексуальному насильстві
- » процесуальні перешкоди до надання відшкодування, зокрема відсутність уважного ставлення до відмінностей у досвіді жінок, чоловіків, дівчаток та хлопчиків, та відсутність досвіду взаємодії з травмованими постраждалими.

Такі правові перешкоди можна оскаржити, і вони можуть ініціювати відповідальність держав, особливо стосовно їх процесуальних зобов'язань та (або) прав постраждалих на правовий захист згідно з різними договорами про захист прав людини, які держави ратифікували чи до яких приєдналися.

18. У деяких країнах, де діють закони шариату, поки обвинувачуваний не зізнається, жінка, що заявляє про зґвалтування, повинна привести чотирьох чоловіків-очевидців, щоб довести зґвалтування.

19. Строки позовної давності є законами, що встановлюють часові рамки, протягом яких має розпочатися судовий процес. Див., наприклад, Основні принципи та керівні вказівки ООН щодо права на правовий захист та відшкодування для жертв тяжких порушень міжнародних норм в області прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 60/147 від 16 грудня 2005 року, IV, «Строки позовної давності», принципи 6-7.

В. Категорії елементів порушень прав людини

Нормативно-правова база, застосовна до кожного механізму захисту прав людини, буде різною і визначатиме конкретні права, про порушення яких можна заявити, та елементи, які необхідно встановити, щоб довести порушення цих прав державою. Спеціалістам-практикам необхідно збирати докази, які доводять наступні елементи:²⁰

1. «Які права порушено?»

Сексуальне насильство може призвести до порушення цілої сукупності прав. Матеріально-правові та процесуальні порушення можуть у той самий час виникати внаслідок матеріально-правових та процесуальних відгалужень певних прав ²¹.

Матеріально-правові порушення

Матеріально-правові порушення — це порушення матеріальної складової права. Наприклад, право на фізичну недоторканість; особисту безпеку; свободу; життя; сімейне життя; заборону катувань та жорстокого поводження; право на здоров'я; недопущення дискримінації; рівний захист за законом; право на ефективний засіб правового захисту та відшкодування (див. Вставку 4: «Згвалтування як форма катувань або іншого жорстокого поводження» та Розділ 6: Відшкодування).

Процесуальні порушення

Певні права містять процесуальні компоненти, пов'язані з їх можливістю розгляду в судовому порядку, а процесуальні порушення є порушеннями процесуальних аспектів, необхідних, щоб реалізовувати право. Порушення процесуальних прав можуть мати значення в оцінці ймовірних порушень основних прав та призводити до окремих процесуальних порушень, незалежно від того, чи порушені матеріальні права.

Наприклад, право на ефективний засіб правового захисту містить і основне право на відшкодування, і процесуальні права, необхідні для доступу до відшкодування, такі як право на інформацію про механізм відшкодування, порушення якого може перешкоджати доступу постраждалих до їх матеріального права на відшкодування. Крім цього, неспроможність держави виявити належну старанність та виконати свій обов'язок невідкладно, ефективно, незалежно, неупереджено та ретельно розслідувати злочини сексуального насильства (вчинені урядовими службовцями чи недержавними суб'єктами) може призводити до окремих процесуальних порушень.

Спеціалістам-практикам слід збирати інформацію, у разі потреби, щоб показати таке:

- (1) **Що конкретний акт сексуального насильства скоєний** відповідно до інформації, яку зібрали, щоб довести «Що сталося» та «Яким був контекст» для визначення кримінальної відповідальності (Розділ 4: Індивідуальна кримінальна відповідальність).
- (2) **Що такий акт призвів до порушення сукупності прав** (наприклад, на заборону катувань та жорстокого поводження, право на недопущення дискримінації, особисту свободу, особисте життя, здоров'я, сімейне життя, освіту, роботу, ефективний засіб правового захисту та відшкодування тощо). Для цього необхідно зібрати інформацію, яка підтверджує елементи кожного права, про порушення якого можна заявити на підставі фактичних обставин. Наприклад, щоб довести, що акт сексуального насильства порушив заборону катувань згідно з Конвенцією ООН проти катувань, необхідно довести такі елементи:²²
 - » акт спричинив сильний біль та страждання, фізичне або психічне
 - » акт був навмисним
 - » страждання завдано з конкретною метою (наприклад, зізнання, покарання, примус, дискримінація)
 - » акт скоєний посадовою особою або особою, яка виступає в офіційній ролі, або з її залученням чи згодою.

20. Відшкодування (2013) Відшкодування за згвалтування: Застосування міжнародної судової практики щодо згвалтування як форми катувань або іншого жорстокого поводження. Лондон: РеСрезз. с. 45-100.

21. Розмежування матеріальних та процесуальних прав має прагматичний характер із певним рівнем наближення та частковим збігом у деяких випадках. Воно має допомагати спеціалістам-практикам враховувати процесуальні аспекти прав та пов'язані з ними порушення.

22. Конвенція ООН проти катувань та іншого жорстокого, нелюдського та принизливого поводження або покарання, 10 грудня 1984 року, стаття 1.

Іншим прикладом порушення внаслідок сексуального насильства може бути дискримінація у сфері освіти. Зокрема, це може статися, коли сексуальне насильство призводить до вагітності, а постраждалі особи є ученицями, яких виключають із навчальних закладів, тому що вони вагітні. Щоб довести це порушення, спеціалістам-практикам необхідно довести:

- » Що сексуальне насильство призвело до вагітності;
- » Що постраждала особа отримувала освіту певної форми, зокрема професійну;
- » Що її позбавили можливості отримувати таку освіту;
- » Що виключення з навчального закладу було фактично чи юридично пов'язане з її вагітністю.²³

- (3) Завдана постраждалій особі фізична, психічна та соціально-економічна шкода підкріплює позов. Ретельне документування завданої постраждалій особі шкоди може підкріпити позов, що невиконання державою своїх процесуальних обов'язків спричинило постраждалій особі шкоду та само по собі становить порушення прав людини.

2. «Яким чином держава є відповідальною?»

Спеціалістам-практикам також необхідно збирати інформацію, яка визначить:

- (4) **Потенційні дії або бездіяльність держави та (або) недержавних суб'єктів** (якщо це доречно), які відповідальні за сексуальне насильство або інші порушення. Така інформація необхідна, щоб встановити, яка категорія (категорії) діянь (перелічених у Вставці 1) може тягти за собою відповідальність держави в цьому випадку.
- (5) **Чи виконала держава свої позитивні зобов'язання** щодо попередження сексуального насильства та пов'язаних з ним порушень, зокрема розслідування, судове переслідування та покарання злочинів сексуального насильства, а також надання постраждалим відшкодування. Спеціалістам-практикам знадобиться, серед іншого, з'ясувати, чи здійснила держава такі дії:

- » вжила відповідні заходи, спрямовані на захист постраждалих (наприклад, забезпечила, щоб затримана особа, яку піддавали сексуальним катуванням, не залишилася в руках своїх мучителів)
- » невідкладно почала кримінальне розслідування
- » здійснила старання розслідування справи
- » повідомила постраждалим інформацію про хід розслідування та надала їм можливість реально брати участь у такому розслідуванні
- » винесла судові рішення, що відповідає тяжкості злочину
- » надала належне відшкодування (див. Розділ 6: Відшкодування)
- » забезпечила доступ до послуг охорони здоров'я, зокрема до товарів та послуг для репродуктивного здоров'я
- » вжила заходи, щоб не допустити або усунути дискримінацію стосовно постраждалих, зокрема в освіті та на роботі.

Де це можливо, спеціалісти-практики повинні збирати докази того, що держава була поінформована про сексуальне насильство (наприклад, із повідомлень ЗМІ, доповідей ООН) та, незважаючи на це, не виконала — або несвоєчасно чи недостатньо старанно — свої зобов'язання щодо запобігання та реагування, зокрема, починаючи розслідування ex officio. Щоб зміцнити справу, спеціалістам-практикам також рекомендується збирати докази того, що постраждала особа активно намагалася віднайти справедливість, наприклад, через контактування зі слідчими органами, які мали ініціювати розслідування, та надання їм інформації.

Якщо розслідування ініціювали, але провели не-ефективно та незадовільно, або справу закрито, або постраждалу особу, чи її (його) сім'ю або заявлених підозрюваних взагалі не опитували, або злочини залишилися безкарними, або були покарані мінімально в обхід закону, або постраждала особа взагалі не отримала належне відшкодування, або держава не вжила

23. Зверніть увагу, що позбавлення вагітних дівчат або жінок можливості отримувати освіту є порушенням прав людини незалежно від того, є вагітність наслідком сексуального насильства або ні. У цьому прикладі зв'язок між сексуальним насильством та вагітністю має значення, коли спеціалістам-практикам необхідно довести інші порушення, що виникли внаслідок сексуального насильства.

зґвалтування та інші форми сексуального насильства можуть вважатися особливо тяжкою формою катувань.

Відповідні заходи, щоб не допустити скоєння злочинів сексуального насильства, ці дії та бездіяльність можуть ініціювати відповідальність держави.

Докази, зібрані для доведення того, яким чином держава відповідальна, відповідають інформації, яку збирають для встановлення того, «Хто несе відповідальність та як» для випадку кримінальної відповідальності (Розділ 4: Індивідуальна кримінальна відповідальність).

Вставка 4

Зґвалтування як форма катувань або іншого жорстокого поводження²⁴

Важливі зауваження

- » В конфлікті, як і в мирний час, на катування та жорстоке, нелюдське або принизливе поводження чи покарання («інше жорстоке поводження») існує пряма та абсолютна заборона в області прав людини, міжнародному гуманітарному та міжнародному кримінальному праві, і вона є обов'язковою для всіх держав відповідно до міжнародного звичаєвого права.
- » Щоб акт був визнаний як заборонене жорстоке поводження, він має загалом досягти мінімального рівня тяжкості. Із прецедентного права відомо, що зґвалтування — скоєне державним або недержавним суб'єктом — становить заборонене жорстоке поводження само по собі, та ініціює зобов'язання держав, відповідно до міжнародного права в області прав людини, виявити належну старанність, щоб попередити його та боротися з ним.
- » Катування є однією з форм забороненого жорстокого поводження. Різні органи мають різні визначення того, що відрізняє катування від інших форм жорстокого поводження. Проте загальноприйнятим є те, що катування передбачає:

- (1) завдання сильного болю та страждання, фізичного або психічного
- (2) що такий акт є навмисним
- (3) що таке страждання завдане з конкретною метою (наприклад, допит, залякування, покарання, помста, приниження та дискримінація за ґендерною ознакою)²⁵

Для різних органів катування також вимагають залучення або згоду державного службовця, згідно з визначенням Конвенції ООН проти катувань та Міжамериканською конвенцією про запобігання та покарання катувань. Однак це не є вимогою відповідно до звичаєвого міжнародного права та різних національних кримінальних кодексів.

Якщо це скоюється державними суб'єктами або особами чи групами осіб, які діють за дозволом, згодою або підтримкою держави, зґвалтування та інші форми сексуального насильства можуть вважатися особливо тяжкою формою катувань.

24. Відшкодування (2013) Відшкодування за зґвалтування: Застосування міжнародної судової практики щодо зґвалтування як форми катувань або іншого жорстокого поводження. Лондон: ВІДШКОДУВАННЯ.

25. Зверніть увагу, що згідно з Римським статутом конкретна мета вимагається для катувань як воєнного злочину, але не для катувань як злочину проти людяності (див. Елементи злочинів МКС).

Вставка 5

Приклади прецедентного права — зґвалтування як форма катувань або іншого жорстокого поводження

Судова практика у міжнародному праві прав людини

Катування та жорстоке поводження часто відбуваються в умовах утримання під вартою через невід'ємну нерівність сил між затриманою особою та органом влади, що здійснює тримання під вартою. Європейський суд з прав людини, Міжамериканська комісія з прав людини та Міжамериканський суд з прав людини в прямій формі визнали, що зґвалтування затриманої особи державним службовцем означає катування.²⁶ Зґвалтування може бути катуванням, навіть якщо воно складається з одного акту або відбувається за межами державних закладів.²⁷

Судова практика у міжнародному кримінальному праві

МКТР вперше виніс рішення, що зґвалтування є катуванням, у справі Акаєсу. МКТЮ також визнав, що примусовий оральний секс затриманим означав зґвалтування та катування як воєнний злочин,²⁸ та проголосив, що не може бути жодних сумнівів у тому, що акти зґвалтування можуть становити катування згідно з міжнародним звичаєвим правом.²⁹ Також у справі Кунараца він визначив, що «вимога щодо державного службовця не є вимогою згідно з міжнародним звичаєвим правом стосовно кримінальної відповідальності особи за катування поза рамками Конвенції ООН проти катувань».³⁰ Пізніше цю точку зору прийняв МКТР у судовому рішенні у справі Семанзи.³¹

26. Див., наприклад, ЄСПЛ, «Айдін проти Туреччини», 25 вересня 1997 року; МАКПЛ, «Ракель Меджа проти Перу», справа 10.970, Доповідь № 5/96, 1 березня 1996 року; МАСПЛ, «В'язниця Мігель Кастро Кастро проти Перу», Судове рішення від 25 листопада 2006 року.

27. Див. виноска 91 вище «Розендо Канту проти Мексики» пункт 118; В. Л. проти Швейцарії, Рішення від 22 січня 2007 року, ООН Рос/CAT/C/37Ю/262/2005, пункт 8.10; МАСПЛ, «Фернандез Ортега та ін. проти Мексики», Судове рішення від 30 серпня 2010 року.

28. МКТЮ, «Прокурор проти Анто Фурундзія», Справа № IT-95-17/1, 10 грудня 1998 року, пункт 183.

29. МКТЮ, «Прокурор проти Мукіка та ін.», Справа № IT-96-21-T, 16 листопада 1998 року, пункти 495-496.

30. МКТЮ, «Прокурор проти Драголюбa Кунарака, Радомира Ковача і Зорана Вуковіка», 12 червня 2002 року, пункти 146-148.

31. МКТР, «Прокурор проти Лорана Семанзи», 15 травня 2003 року, пункти 342-343.

Розділ 6. Зміст

РОЗДІЛ 6: Відшкодування	75
А. Вступ	75
Б. Засоби отримання відшкодування	76
<i>Вставка 1</i>	
Який зв'язок між кримінальним переслідуванням та цивільними позовами про компенсацію?	77
В. Принципи та форми відшкодування	77
<i>Вставка 2</i>	
Що являють собою належний засіб судового захисту та відшкодування?	79
Г. Елементи для документування шкоди	82

РОЗДІЛ 6: Відшкодування

А. Вступ

Право на ефективний засіб правового захисту, коли права особи порушені, є частиною міжнародного звичаєвого права та закріплене у різних міжнародних¹ та регіональних² договорах права в області прав людини та гуманітарного права. Відшкодування для жертв сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом — це частина процесу, який складається зі встановлення істини, правосуддя, відшкодування та гарантій неповторення. Засоби правового захисту у випадку порушень МППЛ та серйозних порушень МГП, за які несуть відповідальність держави, згідно з міжнародним правом включають:³

1. **рівний та дієвий доступ до правосуддя** через використання судових та позасудових засобів правового захисту, зокрема доступ до адміністративних та інших органів і механізмів відповідно до національного права
2. **належне, ефективне та невідкладне відшкодування** за завдану шкоду (детальніше див. нижче, зокрема Вставку 2: Що являють собою належний засіб судового захисту та відшкодування?)⁴

3. **доступ до необхідної інформації стосовно порушень та механізмів відшкодування.** Це означає, що держави повинні інформувати громадськість та особливо постраждалих осіб про всі доступні правові, медичні, психологічні, соціальні, адміністративні та всі інші послуги, право на доступ до яких вони мають.

Римський статут та правила процедур і доказів МКС втілюють ці принципи та впроваджують систему відшкодування, яка відбиває зростаюче визнання МКП того, що існує потреба вийти за межі уявлення про каральне правосуддя у напрямку рішення, яке є більш інклюзивним, сприяє участі та визнає необхідність надавати постраждалим особам ефективні засоби правового захисту.⁵

Стосовно відшкодування необхідно широко визначити коло постраждалих та включити до них осіб, які особисто або колективно постраждали від насильства, а також членів їх сімей, таких як діти або партнери, та дітей, народжених у результаті вагітності внаслідок зґвалтування. Особи, які залежать від постраждалих від сексуального насильства, та інші також можуть бути постраждалими внаслідок шкоди, завданої насильством.

1. Положення багатьох міжнародних договорів передбачають право постраждалих на правовий захист у випадках порушень міжнародного права в області прав людини: стаття 8 Загальної декларації прав людини (прийнята 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН Рез. 217 А III) (ЗДПЛ); стаття 2 МППЛ; стаття 14 Конвенції проти катувань та іншого жорстокого, нелюдського та принизливого поведіння або покарання (прийнята 10 грудня 1984 року, набула чинності 26 червня 1987 року) ЗД ООН 1465; стаття 39 КПД; та стаття 6 Міжнародної Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (прийнята 21 грудня 1965 року, набула чинності 4 січня 1969 року) ЗД ООН 660. Також у міжнародному гуманітарному праві, зокрема, стаття 3 Гаазької Конвенції про закони та звичаї війни від 18 жовтня 1907 року (Конвенція IV); стаття 91 Додаткового Протоколу до Женевської Конвенції від 12 серпня 1949 року про захист жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року; та статті 68 та 75 Римського статуту МКС.
2. Положення різних регіональних конвенцій також передбачають право постраждалих на правовий захист у випадках порушень міжнародних прав людини, зокрема: стаття 7 Банжувської хартії; стаття 45 Протоколу Статуту Африканського суду прав людини (змінена статтею 20 Протоколу про внесення змін до Протоколу Статуту Африканського суду з прав людини); стаття 25 АКПЛ; та стаття 13 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (прийнята 4 листопада 1950 року, набула чинності 3 вересня 1953 року) ЗЄД 5.
3. Основні принципи та керівні вказівки ООН щодо права на правовий захист та відшкодування для жертв тяжких порушень міжнародних норм в області прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН Д/НЕС/60/147 (21 березня 2006 року) (Основні принципи ООН щодо права на правовий захист та відшкодування), VII «Право жертв на правовий захист», принцип 11.
4. Відповідно до МППЛ держави повинні надавати відшкодування постраждалим від тяжких порушень МППЛ та МГП, які можуть бути віднесені до держав. Крім того, якщо відповідальна сторона — зокрема інша держава — не бажає або не може надати відшкодування, то держава, громадянином якої є постраждала особа, зобов'язана захистити її права та надати відшкодування; див., зокрема, Основні принципи ООН щодо права на правовий захист та відшкодування, принципи 1(с), 3 (6), 11, 13, 15, 16.
5. МКС, «Прокурор проти Томаса Лубанги Дейло», Судове рішення щодо принципів відшкодування, МКС-01/04-01/06-3129, 3 березня 2015 року, Додаток А (Змінене розпорядження про відшкодування у справі Лубанги), пункт 1.

Програми адміністративного відшкодування є кращою формою відшкодування для постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами...

Постраждалими також можуть бути особи, які зазнали шкоди, намагаючись допомогти постраждалим у біді або не допустити віктимізації.⁶

Б. Засоби отримання відшкодування

Постраждалі особи можуть домагатися різних форм відшкодування через використання різних засобів на національному, регіональному та міжнародному рівнях, зокрема:

- » через цивільний процес, поданням цивільного позову про відшкодування проти особи, корпорації або іншого суб'єкту, відповідального за сексуальне насильство на національному рівні
- » через судовий процес з прав людини, поданням цивільного або конституційного позову на національному рівні або як частину індивідуальної скарги у національному, регіональному або міжнародному механізмі захисту прав людини (наприклад, НПО, уповноважені з прав людини, суд, комісія або комітет) проти відповідальної держави (див. Розділ 5: Відповідальність держави).
- » через кримінальне переслідування, вимогою рішення про компенсацію та (або) реституцію в контексті кримінального процесу в конкретних ситуаціях, де цей засіб відшкодування передбачається законом (див. Вставку 1: «Який зв'язок між кримінальним переслідуванням та громадянськими позовами про компенсацію?»)
- » через адміністративні програми відшкодування та допомоги постраждалим, які держави повинні надавати, коли відбуваються широкомасштабні порушення або сторони, відповідальні за завдану шкоду — зокрема інші держави — не можуть або не бажають виконувати свої зобов'язання. Програми адміністративного відшкодування є кра-

щою формою компенсацій для постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, із багатьох причин (зокрема, запобігання тавра ганьби, легкість доступу, часові рамки). отримати відшкодування через національні або міжнародні суди, які мають врахувати та доповнити відшкодування, присуджене програмами адміністративного відшкодування.⁷

- » через Цільовий фонд МКС для постраждалих (ЦФЖ), місія якого — надавати підтримку постраждалим від геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів згідно з юрисдикцією МКС через два його окремі мандати — відшкодування та допомоги. Цільове фінансування становить важливу частину ресурсів ЦФЖ за мандатом допомоги, особливо для підтримки постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами.⁸

6. Організація Об'єднаних Націй (2014) *Директивна записка Генерального секретаря щодо відшкодування за пов'язане з конфліктом сексуальне насильство*. Нью-Йорк: ООН. с. 3.

7. Див., зокрема, Основні принципи ООН щодо права на правовий захист та відшкодування, принципи, виноска 3 вище, принцип 16; Директивна записка ООН щодо відшкодування за пов'язане з конфліктом сексуальне насильство, виноска 6 вище, с. 6; Загальний коментар № 3 Комітету проти катувань щодо реалізації статті 14 Конвенції ООН проти катувань, 19 листопада 2012 року (ЗК КПТ № 3), пункт 29.

8. 1) Мандат відшкодування: виконання присуджень на відшкодування за розпорядженням МКС засудженій особі; 2) Мандат допомоги: використання інших ресурсів добровільних внесків та приватних пожертвувань, щоб забезпечити постраждалих під юрисдикцією МКС фізичною реабілітацією, психологічною реабілітацією та/або матеріальною підтримкою. Основна різниця між мандатами допомоги та відшкодування полягає у тому, що відшкодування пов'язане з відповідальністю, що впливає з особистої кримінальної відповідальності засудженої особи, тоді як мандат допомоги — ні; див. статтю 79 Римського статуту та <https://www.trustfundforvictims.org/>

Вставка 1

Який зв'язок між кримінальним переслідуванням та цивільними позовами про компенсацію?

Кримінальне переслідування та цивільний позов можуть здійснюватися одночасно або альтернативно, залежно від юрисдикції. У деяких контекстах цивільний позов недоступний, якщо немає засудження в кримінальному порядку, що може зробити доступ до відшкодування складним та суперечить міжнародним стандартам,⁹ тоді як в інших випадках цивільні позови про компенсацію можливі навіть без попереднього засудження в кримінальному порядку. У деяких ситуаціях цивільні позови становлять частину кримінального процесу і компенсація може присуджуватися безпосередньо кримінальними судами.¹⁰

В. Принципи та форми відшкодування

Головні аспекти та принципи відшкодування:¹¹

- » Відшкодування повинно базуватися на інтересах постраждалих, враховувати гендерну специфіку, бути відповідним, ефективним та вичерпним, спеціально призначеним для конкретних потреб постраждалих та пропорційним тяжкості завданої шкоди. Відповідне відшкодування для постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, може включати комбінацію різних форм відшкодування, які доповнюють та посилюють одна одну, таких як реституція, компенсації, задоволення, реабілітація та гарантії неповторення (див. Вставку 2: «Що являють собою належний засіб судового захисту та відшкодування?»).

- » Судові та (або) адміністративні відшкодування слід зробити доступними для постраждалих як частину їх права отримати невідкладний, відповідний та ефективний засіб правового захисту. Якщо відбуваються широкомасштабні порушення, та якщо сторона, відповідальна за порушення, не може або не бажає надати відшкодування, держави повинні створити програми адміністративного відшкодування та іншої допомоги для постраждалих.¹²
- » Програми адміністративного відшкодування потенційно можуть бути більш своєчасними, інклюзивними та доступними, ніж суди, і тому здатні охопити більшу кількість постраждалих. Функціонування цих програм повинне бути простим, і адміністративні органи влади повинні визначати та присуджувати відшкодування з мінімальною формальністю, без публічної ідентифікації постраждалих, та уникати стресу, витрат, складності та тривалості часу, якої вимагає судовий позов.
- » Доступ до програм адміністративного відшкодування не слід неправомірно обмежувати в часі. Потенційним заявникам слід надавати інформацію про програму відшкодування, зокрема про засоби доступу, і програма має бути доступною достатню кількість часу.

9. Див., наприклад, ЗК КПТ № 3, виноска 7 вище, пункт 26 «Незважаючи на доказові переваги, що надаються кримінальним розслідуванням, цивільний судовий розгляд та позов постраждалих про відшкодування не повинні залежати від рішення кримінального процесу. (...) Цивільна відповідальність має бути доступною незалежно від кримінального процесу і для такої мети мають існувати відповідне законодавство та установи».

10. Trial International (2016) Надання потерпілим відшкодування в кримінальному процесі: Перспективи на місцях. Боснія і Герцеговина: TRIAL.

11. Ці аспекти головним чином ґрунтуються на Основних принципах ООН щодо права на правовий захист та відшкодування, виноска 3 вище; Зміненому розпорядженні про відшкодування у справі Лубанги, виноска 5 вище; Директивній записці ООН щодо відшкодування за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом виноска 6 вище.

12. Основні принципи ООН щодо права на правовий захист та відшкодування, принципи, виноска 3 вище, IX «Відшкодування за заподіяну шкоду», принцип 16.

...необхідно прагнути, щоб відшкодування було трансформаційним у розробці, реалізації та наслідках...

- » Програми відшкодування можуть складатися з матеріальних та (або) символічних компенсацій та надаватися на індивідуальній та (або) колективній основі. Індивідуальне та колективне відшкодування, як правило, призначається для різних цілей, і не слід замінювати індивідуальне відшкодування колективним. Однак колективне відшкодування для постраждалих, може, наприклад, сприяти забезпеченню конфіденційності та запобігти стигми, оскільки воно не потребує іменування окремих постраждалих. Крім того, таке відшкодування може призначатися для можливостей, реінтеграції, засобів до існування та проектів з розширення прав та можливостей у громадах, де проживають постраждалі.
- » Необхідно прагнути, щоб відшкодування було трансформаційним у розробці, реалізації та наслідках, а також протистояло структурній нерівності та ґендерним стереотипам — першопричинам сексуального насильства. Постраждалим слід брати на себе активну та наділену правами та можливостями роль в отриманні відшкодування.
- » Повноцінна участь та консультування постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, щодо визначення, планування, реалізації, моніторингу та оцінки відшкодування є обов'язковими і мають заохочуватися активними програмами щодо підвищення обізнаності та громадської роботи. Мета — забезпечити, зокрема, що постраждалі особи повністю поінформовані, відшкодування доступне всім, не виключає або не ізолює будь-яку групу постраждалих, враховує ґендерну специфіку, є культурно доречним, має заплановані наслідки та у процесі наявна відповідальність.
- » Аспекти приватності та конфіденційності необхідні на всіх етапах процесу відшкодування, щоб заохотити постраждалих повідомити інформацію, дати їм віру в процес, побудувати (відновити) довіру між постраждалими та державою та захистити їх від подальшої шкоди (див. Розділ 7: Не завдай шкоди / Конфіденційність). Необхідно вжити заходів, щоб забезпечити, що постраждалі особи можуть брати активну участь у фазах планування, реалізації та моніторингу програм відшкодування, без загрози для їх прав на приватність та вимог анонімності.
- » Держави повинні докладати зусиль, щоб впровадити термінове проміжне відшкодування, яке задовольняє найбільш термінові та невідкладні потреби постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами. Термінові програми адміністративного відшкодування можуть, зокрема, включати операцію фістули, доступ до антиретровірусних препаратів, доступ до безпечних послуг абортів, допологові, пологові та післяпологові послуги, психосоціальну підтримку та інші подібні заходи. Оскільки характер встановлення кримінальної відповідальності та присудження відшкодування дуже різний, судам та іншим органам, що розглядають позови про відшкодування за сексуальне насильство, необхідно:
 - застосувати стандарт доказу нижчий, ніж вимагається для засудження в кримінальному порядку (наприклад, «баланс імовірностей» на протипагу доказу «поза всяким розумним сумнівом»)¹³
 - прийняти правила процедур, які конкретно спрямовані на захист інтересів постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами (наприклад, не вимагати підтвердження додатковими фактами)¹⁴
 - розширити обсяг доказів сексуального насильства, щоб він включав, наприклад, свідчення інших свідків та експертів, таких як психологи та соціологи, які можуть допомогти у поясненні поведінки, рішень та потреб постраждалих.
- » Співпраця та допомога в області розвитку мають сприяти зобов'язанню держави забезпечувати доступ до відшкодування. Проте вони не можуть замінювати роль, яку держави повинні виконувати у наданні відшкодування.¹⁵

13. Змінене розпорядження про відшкодування у справі Лубанги, виноска 5 вище, пункт 22: «З огляду на, по суті, різний характер процесів щодо відшкодування, слід застосовувати стандарт менш суворий, ніж у суді, коли обвинувачення повинне встановити відповідні факти за стандартом «поза всяким розумним сумнівом». У визначенні доречного стандарту доказу в процесі щодо відшкодування слід враховувати різні фактори, специфічні для справи, зокрема труднощі, з якими можуть стикатися постраждалі особи в отриманні доказів на підтримку їх позову з причини знищення або недоступності доказів».

14. Наприклад, у деяких країнах вимога надати підтвердження додатковими фактами, які встановлюють статус постраждалих для того, щоб отримати пенсію за інвалідністю або інші соціальні заходи, може виявитися неможливою, і тому практично забороняє їм доступ до цих заходів захисту.

15. Директивна записка ООН щодо відшкодування за пов'язане з конфліктом сексуальне насильство, виноска 6 вище, с. 9-10.

Одна тільки грошова компенсація не є достатньою формою відшкодування для постраждалих від сексуального насильства.

Вставка 2

Що являють собою належний засіб судового захисту та відшкодування?

Відповідно до міжнародного права та практики¹⁶, відшкодування має базуватися на інтересах постраждалих, враховувати ґендерну специфіку, бути відповідним, ефективним та вичерпним, спеціально призначеним для конкретних потреб постраждалих та пропорційним тяжкості завданої шкоди. Відшкодування, на які мають право постраждалі від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, містять п'ять таких складових¹⁷:

1. Реституція

- » Це означає, наскільки це можливо, відновлення початкового стану постраждалих до порушення.
- » До цього можуть відноситися реституція житла, землі та власності або переселення, доступу до освітніх та інших програм, відновлення свободи, працевлаштування та здійснення інших прав людини.
- » Оскільки вимагається, щоб відшкодування було трансформаційним, приділяти уваги тільки реституції може бути недостатньо і може закріпити структурну ґендерну нерівність, що існувала раніше, та нерівні соціальні відносини, які сприяють дискримінації та насильству (див. «трансформаційне відшкодування» нижче).

2. Компенсації

- » Це означає передбачення грошової компенсації економічно оцінюваного збитку, у разі потреби.
- » Це включає врахування: (1) фізичної та психічної шкоди, (2) втрачених можливостей, зокрема щодо працевлаштування, освіти, шлюбу, сімейного життя та соціальних виплат, (3) матеріальних збитків, втрати доходу та потенціалу отримувати дохід, (4) морального збитку, (5) медичних витрат та вартості майбутніх реабілітаційних послуг та гонорарів за правову та іншу експертну допомогу.
- » Одна тільки грошова компенсація не є достатньою формою відшкодування для постраждалих від сексуального насильства.
- » У прагненні надати компенсації за ці види шкоди необхідно потурбуватися, щоб не зміцнити існуючі стереотипи та культурні норми, які завдають шкоду постраждалим. Також варто звернути увагу на те, яким чином форма, у якій надано відшкодування — одноразова сума або пенсія — здатна збільшити трансформаційний потенціал відшкодування (наприклад, питання стосовно конфіденційності та стигми, а також безпеки та фінансової незалежності).

16. Див. Основні принципи ООН щодо права на правовий захист та відшкодування, виноска 3 вище; Змінене розпорядження про відшкодування у справі Лубанги, виноска 5 вище; Директивна записка ООН щодо відшкодування за пов'язане з конфліктом сексуальне насильство, виноска 6 вище.

17. Хоча стаття 75 Римського статуту конкретно називає тільки реституцію, компенсації та реабілітацію формами відшкодування, цей перелік не є виключним. Інші типи відшкодування, наприклад, ті, що мають символічну, попереджувальну або трансформаційну цінність, також можуть застосовуватися МКС; див. Змінене розпорядження про відшкодування у справі Лубанги, виноска 5 вище, пункт 34.

Вставка 2

Що являють собою належний засіб судового захисту та відшкодування?

3. Реабілітація

Означає надання постраждалим всіх послуг, які необхідні їм для гідного життя. Серед іншого це означає відповідну, своєчасну, послідовну та з урахуванням ґендерних та культурних аспектів медичну та психологічну допомогу, правові та соціальні послуги (наприклад, забезпечення житлом) та економічну реабілітацію. Реабілітація може сприяти розширенню прав та можливостей постраждалих, якщо вона поширюється на такі ініціативи, як можливості освіти та працевлаштування.

4. Задоволення може мати багато форм та має включати, де це можливо або доречно:

- » Ефективні заходи, що припиняють порушення;
- » Притягнення до справедливості та належне покарання порушників;
- » Публічні меморіали, поминання та вшанування пам'яті постраждалих;
- » Публічні вибачення з визнанням фактів та відповідальності.

Розробка заходів, призначених, щоб забезпечити задоволення, вимагає глибокого розуміння соціального сорому та стигми, і не має піддавати постраждалих ризику подальшої шкоди. Заходи задоволення повинні враховувати ґендерну специфіку, робити акцент на захисті прав постраждалих як рівних громадян і не посилювати поняття віктимності та вразливості.

5. Гарантії неповторення, зокрема ті, що виконують вимогу «трансформаційного відшкодування»,¹⁸ усуваючи структурні причини порушення, включаючи будь-який тип дискримінації стосовно, наприклад, статі, ґендеру, сексуальної орієнтації, ґендерної ідентичності, психічного або іншого обмеження можливостей, раси, кольору шкіри, політичних та інших поглядів, етнічності, віку, релігії, економічного або місцевого статусу та інших ознак дискримінації. До них можуть належати, де це доречно:

- » зміни у відповідному законодавстві та практиках
- » реформи судової системи та зміцнення незалежності судової влади
- » ефективний цивільний контроль військових сил та сил безпеки
- » забезпечення дотримання міжнародних стандартів у цивільних та військових судових процесах
- » стимулювання дотримання кодексів поведінки та етичних норм
- » навчання державних службовців міжнародним стандартам
- » роз'яснювальні кампанії, які змінюють дискримінаційні уявлення та ґендерні упередження
- » створення Комісій щодо встановлення істини, які виявляють першопричини насильства та дають рекомендації з боротьби з ними.

18. Звіт Спеціального доповідача щодо насильства проти жінок, його причин та наслідків, Рашида Манжу, Д/НРО/14/22, пункт 31; МАСПЛ «Бавовняне поле проти Мексики», виноска 97 вище, пункт 450; Найробська декларація про право жінок і дівчат на засіб правового захисту та відшкодування, принцип 3.Н; МКС «Прокурор проти Томаса Лубанги Дейло», Рішення, що встановлює принципи та процедури, застосовні до відшкодування, МКС-01/04-01/06-2904, 7 серпня 2012 р., пункт 222.

Вставка 2

Що являють собою належний засіб судового захисту та відшкодування?

Ці п'ять форм відшкодування є не взаємовиключними, а доповнюють одна одну, оскільки всі ці різноманітні форми відшкодування задовольняють різні типи потреб, які можуть мати постраждалі особи. Щоб належним чином надати відшкодування за сексуальне насильство, ці форми необхідно розглядати широко, щоб не посилювати структурну та іншу нерівність.¹⁹ Структурна ґендерна нерівність, що існувала раніше, може не тільки ускладнювати наслідки сексуального насильства, але й становити загрозу для розробки та реалізації заходів, спрямованих на усунення шкоди від сексуального насильства.

Необхідно подбати про те, щоб уникнути стереотипів, що існували раніше, та завдання подальшої шкоди. Цього можна досягти відповідними консультаціями з постраждалими, повагою до конфіденційності, забезпеченням ґендерної рівності та належним розумінням культурних умов.

Додаткову детальну інформацію див., зокрема:

- » Основні принципи та керівні вказівки ООН щодо права на правовий захист та відшкодування для жертв тяжких порушень міжнародних норм в області прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 60/147 (2005)
- » Директивна записка Генерального секретаря ООН щодо відшкодування за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (червень 2014 р.)
- » Найробська декларація про право жінок і дівчат на засіб правового захисту та відшкодування, складена захисниками прав жінок, активістами, а також потерпілими від сексуального насильства в конфлікті з Африки, Азії, Європи, Центральної, Північної та Південної Америки (березень 2007 р.)
- » Комітет з прав людини, Загальний коментар № 31 (2004), пункт 16
- » КЛДЖ, Загальна рекомендація № 28 (2010), пункт 32
- » Комітет проти катувань, Загальний коментар № 3 «Реалізація статті 14 державами-учасницями» (2012), зокрема, пункти 6, 29, 38 та 39
- » Веб-сайт Цільового фонду МКС для постраждалих осіб <http://www.trustfundforvictims.com>

19. ООН Жінки (2016) Конфлікт не приніс нам квітів: Потреба у вичерпному відшкодуванні для потерпілих від пов'язаного з конфліктом сексуального насильства в Косово. Нью-Йорк: ООН Жінки. с. 20-21.

Г. Елементи для документування шкоди

Щоб дати постраждалим можливість домогтися відшкодування — незалежно від засобу, яким його в кінцевому підсумку вимагають — спеціалісти-практики повинні ретельно документувати різні форми шкоди, завданої постраждалим, їх сім'ям та громадам (див. Розділ 2: Розуміння сексуального насильства, параграф Г, Наслідки сексуального насильства). Документування шкоди може також зміцнити кримінальні докази: воно може сприяти доведенню елементів злочину (див. Розділ 4: Індивідуальна кримінальна відповідальність, параграф Б, частина А. Конкретні елементи основного злочину) та необхідне для призначення покарання, яке повинно відповідати тяжкості злочину.²⁰

Форми шкоди, яку слід зафіксувати, повинні включати:

- (1) фізичну шкоду, наприклад, негайні та довготривалі травми та хвороби, зокрема проблеми з репродуктивним здоров'ям
- (2) психічну шкоду, наприклад, травму, депресію та психічні хвороби
- (3) соціальну шкоду, наприклад, стигму, остракізм, зіпсовану репутацію, розлучення / втрату можливостей шлюбу та інші джерела моральних збитків витрати на виховання дитини, яка народилася внаслідок зґвалтування та виховання дітей одним з батьків після розпаду шлюбу або можливості повторного укладання шлюбу, та остракізму з боку сім'ї; переміщення.
- (4) економічну шкоду, наприклад, втрату доходу та потенціалу отримувати дохід; втрачені можливості, зокрема щодо працевлаштування, освіти та соціальних виплат; понесені медичні витрати та вартість майбутньої реабілітаційної допомоги; вартість юридичного процесу (гонорари за правову/експертну допомогу); витрати на виховання

дитини, яка народилася внаслідок зґвалтування та виховання дітей одним з батьків після розпаду шлюбу або можливості повторного укладання шлюбу, та остракізму з боку сім'ї; переміщення.

Розрахунок відшкодування за економічно оцінюваний збиток вимагає розуміння шкоди від сексуального насильства, а також ґендерних факторів, успадкованих у структурній нерівності, яка може впливати на такі розрахунки. Наприклад, моральний збиток, який сексуальне насильство завдало постраждалим, зокрема, жінкам та дівчатам, складно визначити та довести. Аналогічно, розрахунок збитку від доходу та потенціалу отримувати дохід, можливо, знадобиться обмірковувати для тих осіб, хто може працювати вдома або на сімейній земельній ділянці, де вони не отримують доходу.²¹

Документування шкоди буде виконано, зокрема:

- (1) постановкою відповідних запитань під час інтерв'ю; (2) документуванням та фотографуванням фізичних травм; та (3) отриманням копій документальних доказів, таких як медична довідка та медичні/юридичні рахунки (див. Додаток 4, Зразок медичної довідки про сексуальний напад).

20. Ретельне документування шкоди, заподіяної постраждалим, необхідне, наприклад, у випадку злочинів, у яких складовою є «порівняна тяжкість», у випадку катувань, які передбачають завдання «сильного болю або страждання, фізичного або психічного», та геноциду, який може здійснюватися через завдання «тяжкої фізичної або психічної шкоди».

21. Директивна записка ООН щодо відшкодування за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом виноска 6 вище, с. 17.

Частина IV: Документування на практиці: Підготовка

Розділ 7. Зміст

РОЗДІЛ 7: Не завдавати шкоди	85
А. Ключові поняття	85
1. Шкода	85
Вставка 1	
Досвід постраждалого — джерела шкоди	88
2. Автономія	88
Б. Інформована згода	89
Вставка 2	
Принципи інформованої згоди	89
В. Зменшення шкоди	92
Вставка 3	
Зменшення шкоди	92
1. Оцінювання загроз та ризиків	92
Вставка 4	
Загрози, ризики та ознаки вразливості	92
2. Координація	93
3. Конфіденціальність	95
Вставка 5	
Офіційні запити про інформацію	96
Вставка 6	
Досвід колег — межі конфіденційності	97
4. Перенаправлення	98
Вставка 7	
Умови перенаправлення	98
Вставка 8	
Види перенаправлення	99
Вставка 9	
Досвід колег — створення правильних направлень	100
Вставка 10	
Поширений брак послуг підтримки для чоловіків та хлопчиків	102

РОЗДІЛ 7: Не завдавати шкоди

А. Ключові поняття

1. Шкода

Що означає «не завдавати шкоди»?

Ключовий етичний принцип, що лежить в основі документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, — зобов'язання, щонайменше, не завдавати шкоди. Це означає, що спеціалісти-практики повинні повністю усвідомлювати можливі негативні наслідки від документування свідчень на постраждалих та інших свідків, ширшу спільноту та самих слідчих; бути готовими до шкоди, яку можуть завдати такі наслідки; вжити заходів, щоб запобігти такій шкоді або мінімізувати її.

Як зазначалося у Розділі 2: Розуміти, що сексуальне насильство, зґвалтування, серйозні напади сексуального характеру та інші форми сексуального насильства можуть завдати тяжкої фізичної, психологічної та іншої шкоди постраждалим та іншим. Однак постраждалі та інші свідки можуть зазнати шкоди шляхами, що виходять за межі безпосереднього насильства, скоєного щодо них злочинцями. Додаткової серйозної шкоди можуть завдати невідповідні чи неадекватні послуги та реагування органів охорони здоров'я, поліції та правосуддя; члени сім'ї чи спільноти, які не підтримують постраждалих і навіть можуть піддавати їх ostracism, звинувачувати чи карати; особливо — спроби документування з боку погано навчених, не підготовлених або таких спеціалістів, які керуються лише результатами та не вважають потерпілого пріоритетним у своєму підході, не планують належним чином свої оперативні заходи та не застосовують стратегії зменшення потенційної шкоди.

При документуванні сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, деяких ризиків уникнути неможливо. Слідчі не можуть надати повної гарантії захисту та добробуту постраждалим, свідкам чи цілим спільнотам.

Проте слідчі повинні пам'ятати, що безпека та гідність тих, хто вижив, складають основу всього процесу документування. Це означає забезпечення у процесі пріоритету їх потреб та прохань, особливо коли йдеться про питання безпеки. Незважаючи на це, ризик додаткової шкоди повинен також бути збалансованим з урахуванням бажання потерпілого розповісти свою історію та шукати правосуддя і відшкодування збитків від скоєних злочинців.

Дотримання принципу «не завдати шкоди» не повинно автоматично інтерпретуватися як причина не здійснювати документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами; навпаки, воно може прокласти шлях до безпечного та етичного надання постраждалим можливості говорити вголос, одночасно визначаючи можливі механізми підтримки для них. Це, в першу чергу, означає повагу та підтримку потерпілих.

Хто завдає шкоди постраждалим/потерпілим від сексуального насильства?

Види шкоди / хто її спричинює	Приклади
Безпосередня фізична шкода Злочинці	Акти сексуального насильства, результатом яких стає безпосередня фізична шкода та (або) смерть
Вторинна фізична шкода - Злочинці - Установи - Громада - Спеціалісти-практики	Неефективне реагування на сексуальне насильство з точки зору медицини, у результаті чого виникають довготермінові ускладнення, зокрема інфекції, яких можна було уникнути Ризиковані аборти, які проводяться місцевими громадами на територіях, де постраждала від зґвалтування не має доступу до легальних абортів Ускладнення, що виникають через відсутність лікування фізичних ушкоджень, тому що члени сім'ї чи спільноти соромляться розкривати факт сексуального насильства над одним з їх членів Вбивства честі
Психологічна шкода - Злочинці - Установи - Громада - Спеціалісти-практики	Травма від сексуального насильства Проблеми з психічним здоров'ям як результат відсутності послуг підтримки чи інституційного визнання порушення Депресія, ізоляція, тривога та суїцидальні думки, спричинені звинуваченням постраждалих з боку громади або недовірою. Невміло проведені інтерв'ю призводять до повторної травматизації
Соціально-економічна шкода - Установи - Громада - Спеціалісти-практики	Відсутність відшкодування постраждалим, які не можуть пройти реінтеграцію та продовжити нормально жити Втрата роботи, навчання через стигму Неадекватні заходи щодо захисту конфіденційності, які призводять до небажаного розкриття постраждалої особи ширшій спільноті, у результаті чого її можуть звільнити з роботи чи виключити зі школи
Правова шкода - Установи - Громада - Спеціалісти-практики	Розкриття зґвалтування, що стає причиною позбавлення свободи у випадках, коли позашлюбний секс або гомосексуальність криміналізовано. Механізми неформального правосуддя, що застосовуються громадою та не представляють прав постраждалих адекватним чином, а також надають перевагу компенсації на рівні сім'ї над особистим правом на правосуддя та відшкодування Процеси документування, при яких не поважаються відповідні правила щодо збору доказів, негативно впливають на здатність постраждалих домагатися правосуддя шляхом офіційного розслідування та судового переслідування злочинів

Вставка 1

Досвід постраждалого — джерела шкоди

Сафаа*, 17 р.: «Мені було 12, коли мене вперше зґвалтував (озброєний працівник міліції); другий раз мені вже було 13. Це було кілька років тому. Мені досі дуже боляче про це думати. Першого разу мене знайшов брат і сказав помитися та нікому не розповідати. Він сказав, що нашим батькам буде надто соромно, і краще, щоб ми зберегли це в таємниці. Я так боялася їх розчарувати, що мовчала. Сказала, що синяки у мене через падіння. У мене було багато нічних жаків, я не могла спати, не могла їсти. Я чула, як вони пошепки казали, що я не така сильна дівчина, як вони вважали.

Наступного разу, коли це сталося, було неможливо приховати. Там було троє чоловіків, і всередині у мене була надто сильна кровотеча, я була розбита. Лікар, до якого мене відвели, запитав мене, чи я незаймана. Я сказала, що ні, але що це через перше зґвалтування. Він мені не повірив, бо я зберігала все в таємниці. Він сказав, що тіла дівчат, які не зберігають цноту, надсилають чоловікам сигнал. Він сказав: «Як можна звинувачувати чоловіків?» Він говорив, що я не заслуговую на лікування, як інші пацієнтки, невинні постраждалі. Моїм батькам надто соромно зі мною розмовляти. Стало дуже важко, тому я пішла.

У таборі життя важке, але принаймні ніхто не знав про моє минуле. Тоді я розповіла працівнику табору про те, що сталося. Я сказала, що можна направити мої дані тим, хто може допомогти. Я думала, що хтось міг би прийти і допомогти мені позбутися нічних жаків чи знайти відповідальних осіб. Замість цього принаймні шестеро різних осіб приходили до мене і ставили однакові запитання знову і знову. А коли вони йдуть, я нічого не отримую, і все починається знову. Я ніколи не повинна була говорити».

(*це не справжнє її ім'я)

2. Автономія

Використання підходу до документування, орієнтованого на постраждалого та зменшення шкоди включає, перш за все, повагу до автономії потерпілого. Автономія означає можливість потерпілого приймати власні рішення, а повага до автономії вимагає визнання права особистості робити незалежний вибір та вдаватися до дій, заснованих на її цінностях та переконаннях.

Етичний обов'язок «не завдати шкоди» може інколи суперечити обов'язку поважати автономію потерпілого, коли і якщо потерпілі приймають рішення, які спеціалістам-практикам здаються шкідливими та саморуйнівними. Проте перш за все слід дотримуватися автономії потерпілих. Це не завжди легко. Не завжди можливо відокремити здатність до автономного прийняття рішень від, наприклад, культурного чи сімейного тиску, що впливає на прийняття рішень, але спеціалісти-практики повинні відчувати, що потерпілі діють не у своїх найкращих інтересах, а скоріше в інтересах групи. Із цих причин критично важливо, щоб спеціалісти-практики зробили все від них залежне, щоб поділитися інформацією з потерпілими та іншими свідками, поважати конфіденційність, де це можливо, та підтримувати їх доступ до послуг і допомоги, які можуть бути потрібними для прийняття найкращого можливого рішення.

Б. Інформована згода

Інформована згода базується на принципі автономії та уособлює ідею, що особистість має вільно обирати власний план дій стосовно документування сексуального насильства.

Потерпілі та інші свідки мають найвищі повноваження давати згоду на участь. Такі повноваження базуються на етичній повазі як їх автономії, так і законного права на вільне вираження волі.

Отримання інформованої згоди є законним та етичним обов'язком будь-кого, хто збирає у постраждалих/свідків інформацію про злочини відповідно до чинного міжнародного законодавства, включно з порушенням прав людини.

Вставка 2

Принципи інформованої згоди

Давати інформовану згоду означає, що потерпілі, свідки та будь-які інші особи, що співпрацюють, погоджуються на участь, на основі:

1. Розуміння

- » повне розкриття інформації стосовно всіх аспектів і стадій процесу документування, а також його ризиків та переваг
- » розуміння інформації, яку було їм надано

2. Добровільності

- » надання добровільної згоди без примусу

3. Висловленого дозволу

- » позначення згоди.

ХТО НЕ МОЖЕ ДАВАТИ ІНФОРМОВАНУ ЗГОДУ?

Можливість надавати добровільну інформовану згоду базується на загальних вимогах до компетентності. Дорослі чоловіки та жінки з серйозними розумовими порушеннями, психічними захворюваннями або іншими психічними чи емоційними станами, що можуть погіршити їх здатність до повного розуміння усіх відповідних фактів, не можуть вважатися компетентними надавати інформовану згоду.

Як правило, діти вважаються недостатньо компетентними давати згоду, але залежно від їх віку та інших факторів, таких як зрілість, їм можна надавати запит на інформовану згоду. (Для отримання подробиць дивіться Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей.)

Стосовно осіб, дорослих чи дітей, які не здатні надавати інформовану згоду, замість інформованої згоди слід отримати дозвіл представника, офіційно уповноваженого відповідно до чинного законодавства.

Важливі зауваження

Інформована згода є процесом і включає надання згоди на всіх ЕТАПАХ документування:

Усі особи, що співпрацюють, повинні дати інформовану згоду на кожну застосовну стадію процесу, яка може включати таке:

1. бути опитаними та (або) оглянутими
2. бути сфотографованими
3. запис наданої інформації бути перенаправленими до будь-яких служб підтримки
4. передачу їх інформації та контактів третій стороні.

Інформована згода також передбачає надання згоди на всі АСПЕКТИ документування: Спеціалісти-практики повинні повністю та чітко усвідомлювати:

1. мету всіх аспектів документування та ймовірне використання в майбутньому
2. значення конфіденційності та як вона застосовується, чи не застосовується, щодо інформації, яку вони надають
3. процедури, яких буде дотримано: включно з видами інформації, які буде потрібно надати, та інформацією, яку доведеться розкрити в майбутньому
4. їх ризики та переваги від участі.

Інформована згода є юридичним обов'язком.

Результати інтерв'ю, проведеного без забезпечення належної та інформованої згоди, також можуть бути не прийнятими в певних юридичних процедурах з тієї причини, що інформацію було надано під певним тиском або примусом чи на основі гарантій, що вводять в оману.

Навіщо отримувати інформовану згоду?

Отримання інформованої згоди перед документуванням свідчень:

Забезпечує потерпілим/свідкам повний контроль та владу над їх власним досвідом та підтверджує їх інформовану й добровільну участь у процесі правосуддя.

Відсутність інформованої згоди:

Порушує права постраждалої особи / свідка, показує неповагу до нього/неї та завдає йому/їй шкоди.

Перешкоди для інформованої згоди

А. Брехня, омана та часткове надання інформації. Це охоплює, наприклад, неповне розкриття ризиків для того, щоб отримати згоду. Це також може охоплювати ситуації, коли намір приховати інформацію не є зловмисним, а спрямований на уникнення хвилювання чи тривоги постраждалого. Окрім уникнення навмисного обману, культура інформованої згоди надає широкі позитивні зобов'язання розкривати всю релевантну інформацію.

Б. Неможливість повного розуміння. Надання інформації саме по собі не означає автоматичного розуміння потерпілими та іншими свідками, навіть коли вони повністю компетентні. У ситуаціях, коли докладаються зусилля для пояснення всіх релевантних фактів у належній та доступній формі, може зберігатися обмежене розуміння. Наприклад, аналіз практики показав, що високий відсоток учасників медичних досліджень не повністю усвідомлюють статистичну інформацію про ризики.¹ Отже, ефективна комунікація — це ключ до досягнення більш повної згоди.

В. Примус і спонукання. Добровільна згода не сумісна з примусом, незалежно від того, чи такий примус іде від самих слідчих, чи від членів сім'ї потерпілого/свідка, громади тощо.

1. Б'юкемп Т Л., Чілдресс Дж. Ф. (2008) Принципи біомедичної етики, 6-е вид. Нью-Йорк: Оксфорд Юніверсіті Прес.

Погроза відмовити в допомозі, наприклад, якщо постраждалим/свідок не розкриє факти сексуального насильства, робить згоду недейсною. Аналогічно, спонукання отримати допомогу в обмін на розкриття інформації може зробити згоду недейсною: коли увага надмірно фіксується на потенційній користі, повне врахування ризиків ставиться під загрозу.

Отримання інформованої згоди — це процес:

1. Переконайтеся, що згода надана постраждалою особою / свідком за його/її власною волею

- » Створюйте ситуацію справжньої довіри, що дозволять постраждалим/свідкам вільно та добровільно погоджуватися, або почуватися достатньо комфортно, щоб відмовити. Деякі пропозиції щодо того, як побудувати таку довіру на практиці, викладено у Розділі 11 «Проведення інтерв'ю».
- » Чітко пояснюйте постраждалим/свідкам, що вони мають вибір, спілкуватися чи ні зі спеціалістами-практиками, і що такий вибір можна зробити у будь-який момент процесу.
- » Запропонуйте постраждалим/свідкам можливість ставити запитання та ділитися тривогами.
- » Обережно ставтеся до власної позиції та її впливу як спеціаліста-практика і взаємодійте з постраждалими/свідками з повагою.
- » Будьте обачним щодо динаміки впливу та потенційної обстановки примусу з боку будь-яких інших осіб, які супроводжують постраждалу особу / свідка, наприклад, партнерів-чоловіків та батьків.
- » Забезпечте постраждалій особі / свідку достатній час для прийняття рішення, усвідомлюючи складнощі, з якими може стикнутися постраждала особа в разі оцінювання ризиків у ситуації вразливості та за обставин конфлікту, що швидко змінюються. Виділяючи час, враховуйте значні та комплексні наслідки участі для постраждалих, їх сімей та громад, як на цей момент, так і в майбутньому.
- » Кожного разу при контакті з постраждалою особою / свідком отримуйте підтвердження від постраждалої особи / свідка, що вони не змінили рішення про використання їх свідчень чи передачу інформації до певних третіх осіб.
- » Обирайте слова, які постраждала особа / свідок легко розуміє, зокрема, використовуйте будь-які формулювання, вживані у власному мовленні постраждалої особи / свідка.
- » Користуйтеся послугами перекладачів, які можуть компетентно виконувати дослівний переклад, та переконайтеся, що вони повністю розуміють значення та вимоги до інформованої згоди.

2. Виділіть час на пояснення усіх релевантних факторів постраждалим/свідкам

- » Розкажіть про присутніх членів команди, їх функції, на кого вони працюють та для кого збирають інформацію.
- » Детально поясніть мету та природу процесу збору інформації і склад, приналежність і повноваження команди.
- » Опишіть та отримайте згоду на всі можливі шляхи використання наданої інформації (наприклад, збір даних, обмін інформацією тощо), включно з можливістю того, що інформацію, можливо, доведеться розкрити, незалежно від того, чи попросять особу дати свідчення у будь-якому виді провадження.
- » Поясніть переваги та ризики участі у процесі документування та обмеження послуг, які надаються, якщо такі існують.
- » Розкрийте типи запитань, які можуть поставити постраждалим/свідкам.
- » Презентуйте інформацію у спосіб, зрозумілий потерпілим/свідкам, та переконайтеся, що інформація була зрозумілою. Гарною практикою для спеціалістів-практиків є прохання до потерпілих/свідків пояснити спеціалісту, що вони зрозуміли про процес.

3. Отримайте безпосередню згоду на конкретні види діяльності

- » Постраждалі/свідки мають відкрито погодитися на передачу особистої, контактної та пов'язаної з суттю справи інформації третім особам, якщо це передбачено, зокрема, національним чи міжнародним слідчим чи організаціям, судам та поліції.
- » Слід отримати згоду на ведення записів та використання пристроїв, таких як диктофон чи відеокамера, протягом інтерв'ю. Переконайтеся, що постраждалі/свідки знають, що ведеться аудіо- чи відеозапис.
- » Необхідно отримувати додаткову спеціальну згоду на фотографування, фізичні огляди, копіювання задокументованого та отримання будь-якої іншої форми доказів, які може надати постраждала особа.

В. Зменшення шкоди

Особи, які розслідують сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами, мають етичну відповідальність вживати заходів, які можуть запобігти, зменшити або відреагувати на потенційну додаткову шкоду. Заходи щодо зменшення повинні досягати більшого, ніж просто запобігання потенційній шкоді, завданій самими слідчими, та поширюватися на зменшення і реагування на шкоду, спричинену іншими ситуативними, соціальними чи інституціональними впливами.

Вставка 3

Зменшення шкоди

Як зменшити шкоду?

1. **Оцінити ризики** та вжити заходи для протидії
2. **Координувати** зусилля з іншими групами, наскільки це можливо
3. **Поважати конфіденційність** та усвідомлювати обмеження
4. **Направляти** постраждалих та інших свідків до відповідних служб і закладів

1. Оцінювання загроз та ризиків

Оцінювання ризиків включає попереднє визначення потенційних загроз, оцінювання факторів ризику, що впливають на вірогідність матеріалізації загрози та остаточне вжиття заходів для протидії таким потенційним ризикам.

Під час планування документування сексуального насильства спеціалісти-практики повинні оцінювати **загрози** — реальні, уявні чи відчуті — які потенційно можуть завдати шкоди постраждалим чи іншим свідкам, громаді та самим слідчим, а також **ризики** справдження таких загроз.

Вставка 4

Загрози, ризики та ознаки вразливості

Загрозами називаються будь-які фактори (дії, контексти чи події), які можуть завдати шкоди постраждалим/свідкам, ширшій спільноті чи самим спеціалістам-практикам, пошкодити чи знищити докази, будь-яку інфраструктуру чи процес у цілому.

Ознаки вразливості — це слабкі місця або прогалини, які можуть експлуатуватися загрозами для завдання реальної шкоди.

Ризик указує на вірогідність того, що загрозу буде здійснено насправді на додачу до наслідків, які спричинить загроза, у разі її настання.

Оцінювання ризиків включає попереднє визначення потенційних загроз, оцінювання факторів ризику, що впливають на вірогідність матеріалізації загрози, визначення впливу, який вони матимуть, та, нарешті, вжиття заходів для протидії таким потенційним ризикам.

Важливо знати

Ретельне оцінювання загроз і ризиків — це перший і найголовніший крок у напрямі впровадження заходів, які можуть зменшити шкоду, як шляхом запобігання, так і адекватною реакцією на завдану шкоду.

Оцінювання загроз і ризиків має повторно проводитися під час документування з метою врахування зміни реальних обставин та зміни на кожній стадії документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами. Безперервна оцінка ризиків задаватиме напрям, у якому має рухатись процес документування.

Найбільш важливим оцінюванням, яке слід провести, є те, що враховує потенційні загрози для всіх осіб, на яких потенційно може вплинути розслідування.

Однак оцінювання загроз/ризиків має проводитися цілісно і також врахувати безпеку інфраструктури та обладнання (дивіться Розділ 8: Безпека та захист).

Не слід залучати свідка чи інформацію, коли ризик є занадто значним і не може бути зменшеним

Документування **сексуального насильства** може викликати **певний вид загрози або ризику** для постраждалих та їх сімей. Постраждали від сексуального насильства часто стикаються з загрозою відплати з боку членів сім'ї, які почуваються «збещеченими» насильством; із примусовим тиском на постраждалих щодо одруження з нападниками або примусом брехати про те, що сталося; і навіть із покаранням або арештом постраждалих у суспільствах, що таврують чи криміналізують сексуальні стосунки поза шлюбом чи гомосексуальні стосунки. Спеціалісти-практики повинні враховувати існування не тільки звичайних ризиків, пов'язаних із розкриттям інших типів злочинів і правопорушень, які не настільки табуовані, а також інституційні, соціальні та законодавчі перепони на шляху постраждалих.

2. Координація

У будь-який момент часу може вестись одночасна робота за декількома напрямками щодо збору, записування та аналізу інформації про сексуальне насильство в зонах, що постраждали від конфліктів. Це є особливо характерним для територій, де сексуальне насильство вважається дуже розповсюдженим, де організовано служби гуманітарного реагування, або де було розпочато офіційні міжнародні чи національні розслідування.

Існування кількох форм та ліній інтерв'ю може бути шкідливим для осіб та громад, впливати на якість зібраної інформації та можливість її використання у кримінальному судочинстві, а також впливати на роботу організацій, що функціонують на території.

Як виконувати оцінювання загроз та ризиків

Крок перший: скласти список загроз: Які є загрози? Хто або що під загрозою? Хто або що загрожує?

Крок другий: Оцінити ризики: Наскільки ймовірно, що загроза стане реальністю? Наскільки сильним може бути вплив: на окремих осіб, інфраструктуру, інформацію?

Крок третій: Зменшення або управління ризиком: Які заходи можна вжити, щоб знизити такі ризики або протидіяти їм?

Дивіться Додаток 2: Оцінювання загроз та ризиків

Погана координація може призвести до:

- » Постраждалими/свідками може довестись **повторно** розповідати **свою історію** за різних обставин, для різних цілей, різним людям. У певних випадках це може призвести до **ретравматизації**. Постановка запитань, якими б чуйними вони не були, може сприйматися постраждалими/свідками як допит.
- » **Втома від оцінювання** — громади перенасичуються численними запитами, втручаннями та обіцянками без надання допомоги.
- » Окремі особи та громади **стикаються з ризиком** через посилену увагу та відчуття, що вони зраджують членів власного суспільства чи обвинувачують інших.
- » Кілька варіантів документування можуть стати причиною **невідповідності та суперечності викладення фактів**, що може вплинути на надійність та репутацію потерпілих у майбутніх кримінальних провадженнях, процесах щодо відшкодування тощо.

Такі процеси повинні координуватися, де це можливо, щоб виражати повагу до постраждалих/свідків та забезпечити адекватний збір інформації. У зв'язку з цим спеціалісти-практики мають:

З'ясувати, чи було документування вже проведено. Оцінити, наскільки можливо, чи було вже задокументовано інформацію, яку вони шукають, іншими спеціалістами-практиками та організаціями, чи є така інформація доступною та чи потрібне повторне документування, включно з інтерв'ю.

Встановити відносини з іншими організаціями перед тим, як їхати до регіону і, де це можливо, оцінити тип, якість, частоту та мету інформації, яку вони могли зібрати чи не зібрати.

З'ясувати наявні механізми координації щодо ґендерно-зумовленого насильства на державному, регіональному та місцевому рівнях. Обізнаність із наявними системами може сприяти обміну інформацією та доступу до даних, а також посилити заходи захисту для постраждалих/свідків.

Пам'ятати про безпеку та додаткові завдання інших організацій, які збирають інформацію. Певні організації можуть збирати інформацію таємно та діяти за суворими протоколами безпеки, які вимагають від інших прийняти власний спосіб підходу та координації.

Бути обізнаними з інформацією про організації та окремих осіб, які погано поводитися з постраждалою спільнотою, маніпулюючи інформацією, погрожуючи їм наслідками у разі виступу, публікуючи неправдиву інформацію з метою нівелювання зусиль, пов'язаних із документуванням.

Ознайомитися із наявними системами збору інформації щодо сексуального насильства: їх мету, як вони запроваджуються та які існують обмеження на обмін інформацією, зібраною за їх допомогою. Це включає Систему управління інформацією про ґендерно-зумовлене насильство (СУІГЗН) та Заходи з моніторингу, аналізу та звітування щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, представлені у Резолюції Ради Безпеки ООН 1960.

Поважати мандати інших організацій, які працюють зі спільнотами за іншими програмами. Часто надавачі послуг працюють над неупередженим наданням допомоги всім та посередництвом у конфлікті, залишаючись незалежними від зусиль, спрямованих на судове переслідування, і ключовою для такої ролі є інтеграція з усією громадою.

Вживати додаткових запобіжних заходів під час відвідування організацій та спільнот у таборах та місцях для біженців і переселенців, офісах працівників служб допомоги, у клініках та безпечних зонах спільнот. Де доцільно, планувати такі візити заздалегідь та не з'являтися без попередження із запитом про інформацію.

Знати, що часто надання послуг постраждалим/свідкам базується на гарантіях конфіденційності, які не можуть порушуватися та які у деяких випадках забороняють ділитися навіть анонімними даними, що могли б стати у пригоді для визначення схем, місця, реагування та типів скоєного сексуального насильства.

Пам'ятати про Резолюцію Ради Безпеки ООН 1888, у якій міститься заклик до ООН, урядових та неурядових організацій підтримувати на державному та міжнародному рівні покращення моніторингу, документування та звітування про злочини, пов'язані з сексуальним насильством. Надавачі послуг та інші установи, що підтримують постраждалих, можуть відповісти на такий заклик шляхом надання інформації про постраждалих згідно з найкращими етичними практиками та інформованою згодою постраждалих.

3. Конфіденційність

Що мається на увазі під «конфіденційністю»?

Конфіденційність — це етичний принцип для документування сексуального насильства, який вимагає від спеціалістів-практиків захищати інформацію про сексуальне насильство, яку вони збирають; цей принцип застосовується протягом усього процесу документування. Інформація про постраждалих та інших свідків повинна збиратися, використовуватися та зберігатися конфіденційно. Залежно від контексту, можуть вживатися заходи щодо захисту конфіденційності, за яких приховується не тільки особистість постраждалих та інших свідків, але і будь-яка зібрана інформація, зроблені перенаправлення та вжиті заходи захисту, а також факт існування самого процесу документування. Для цього, спеціалісти-практики повинні мати наготові відповідні засоби та процедури (дивіться також Розділ 8: Безпека та захист).

Як працювати за принципами конфіденційності:

КАРТА КОНТРОЛЮ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ

- ☑ **Визначити процедури конфіденційності** та переконатися, що всі учасники команди документувачів знають, яка інформація буде використовуватися, а яка — ні, де та яким чином її можна зберігати та хто має до неї доступ. Визначити політику стосовно дозволу на аудіо чи відеозапис.
- ☑ Впевнитися, **що вжито заходи щодо захисту** всієї ідентифікаційної інформації про постраждалих/свідків та їх свідчення, включно з використанням псевдонімів та систем кодування інформації, викладеної у свідченні, а також інформації про перенаправлення та вжиті заходи захисту (дивіться також Розділ 8: Безпека та захист, а також Розділ 13: Зберігання та обробка інформації).
- ☑ Переконатися, що всі члени команди **розуміють та застосовують** параметри конфіденційності, встановлені у процесі документування, та не обговорювати деталі справи з родичами, друзями чи колегами, які не є частиною команди.
- ☑ Повністю та чітко пояснити постраждалим/свідкам **умови й обмеження конфіденційності** та пересвідчитися, що вони надали інформовану згоду на те, як буде використано їх інформацію.
- ☑ Узгодити з постраждалими/свідками те, як ви маєте до них підходити та взаємодіяти з ними на людях, і чи можна це робити, а також як підтримувати зв'язок з ними та іншими потенційними свідками, щоб поважати їх приватність та потребу в безпеці.

Усі члени команди документувачів мають бути обізнаними з обмеженнями конфіденційності та потенційними наслідками відмови виступати у ролі свідка чи передавати інформацію.

Які існують обмеження конфіденційності?

Роботу відповідно до принципів конфіденційності слід розуміти як етичний обов'язок та оперативну необхідність. Вжиття заходів конфіденційності часто є критично важливим для формування довіри з постраждалими/свідками, захищає їх та поважає їх право на приватність, а також інколи захищає самих спеціалістів-практиків.

Документувачі мають бути чесними з постраждалими від сексуального насильства щодо меж конфіденційності. Про можливе розкриття інформації органам кримінальної юстиції та що це означає — має бути пояснено до того, як інформацію постраждалих буде записано, особливо якщо в кінцевому підсумку це може означати розкриття інформації захисникам іншої сторони. Крім того, документувачі ніколи не мають обіцяти повної анонімності або дотримання конфіденційності, тому що завжди можливі ненавмисні порушення. Постраждалі повинні бути повною мірою інформовані про те, що конфіденційність може бути забезпечена лише відповідно до найкращих можливостей команди документувачів та згідно з передбаченими способами використання інформації. Де це можливо, таку інформацію слід надавати в письмовому вигляді.

Документувачі з неурядових організацій також повинні мати на увазі, що заходи щодо забезпечення конфіденційності, які вони використовують, не можуть розглядатися як юридичний привілей залишати відому їм інформацію конфіденційною.

Робочі матеріали, зібрані неурядовими організаціями про злочини, пов'язані з сексуальним насильством, не завжди захищені від запитів національних та міжнародних судів про передачу такої інформації. Це особливо стосується випадків, коли неурядові організації подають частину інформації, а не всю, у формі звітів. Суди можуть вимагати від неурядових організацій передачі більш повної, ніж спочатку, інформації, наприклад, детальної інформації з перших рук, інформації про особистість свідка та будь-яких зібраних доказів. Спеціалістів-практиків також можуть попросити дати свідчення у суді про те, чому вони особисто були свідками.

Якщо вони працюють у ситуаціях, коли проводяться розслідування, і виклики до суду свідком є дуже вірогідними, а спеціалісти-практики мають обґрунто-

ване занепокоєння щодо безпеки та захисту постраждалих та свідків у разі оприлюднення інформації про них, краще не брати свідчення, у яких містяться ідентифікаційні дані чи подробиці про їх місце знаходження.

Усі члени команди документувачів мають бути обізнаними з обмеженнями конфіденційності та потенційними наслідками відмови виступати у ролі свідка чи передавати інформацію.

Вставка 5

Офіційні запити про інформацію

Суди як міжнародного, так і національного рівня мають формальні повноваження примусити свідка бути присутнім на засіданнях суду, надавати докази та інформацію. На міжнародному рівні неурядові організації не можуть автоматично користуватися привілеєм на докази (тобто право відмовитися надавати докази), щоб відхилити такі запити про інформацію. В певних країнах деякі неурядові організації можуть мати можливість заявляти це право, але це залежить від природи роботи, проведеної НУО, та національних законів держави, у якій вона функціонує.

Привілеї

Наприклад, національне законодавство багатьох країн навіть забороняє юристам, лікарям та священнослужителям свідчити про конфіденційну взаємодію з окремими особами. В умовах міжнародного суду такий тип професійних привілеїв гарантується Правилами процедур та доказів МКС, який заохочує суди визнавати як привілейовані комунікації між особистістю та її чи його лікарем, психіатром, психологом, консультантом чи священнослужителем (Правила процедур та доказів МКС, 73). Однак докази, зібрані багатьма громадськими організаціями у ході документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, зазвичай не підпадають під цю категорію захищеної комунікації.

Наслідки ігнорування викликів до суду в якості свідка чи наказів на появу до суду можуть бути різними, залежно від контексту, але результатом можуть стати штрафи, призупинення функціонування та, у певних випадках, навіть ув'язнення.

Якщо слідчі або судові органи подають запити про інформацію, неурядові організації мають отримати юридичну консультацію перед тим, як відповісти на запит.

Вставка 6

Досвід колег — межі конфіденційності

Фредеріко, керівник групи з консультування: «Кілька місяців ми проводили проект «Безпечне місце» у таборі в УУУ, щоб жінки могли зібратися разом і обговорити свої проблеми. Через нього ми будували стосунки довіри з громадою, і після кожної зустрічі один чи двоє консультантів з моєї команди залишалися, щоб поговорити наодинці з жінками, якщо вони того хотіли. Ми вже отримали кілька повідомлень про напади на молодих жінок з боку однієї місцевої банди, що діяла неподалік від табору, і документували випадки, направляючи постраждалих за подальшою допомогою.

Одна дівчина, МЕ, завжди соромилася брати участь у сесіях. Але виявилось, що у мене з нею є певні сімейні зв'язки, і вона завжди приходила до намету під час сесій, а після них заходила до мене — і ми пили каву неофіційно розмовляючи. Одного разу вона розповіла про чоловіка, що приходив до її намету щотижня, інколи два рази на тиждень. Вона не сказала мені, хто це був, але він проводив з нею цілу ніч, беручи її силою, та йшов до того, як хтось міг би помітити. Він сказав, що якщо вона комусь розповість про це, він скаже, що вона сама про це домовилася — і всі казатимуть, що вона розпусна.

Я сказав дівчині піти до лікаря, повідомити про те, що відбувається, але вона відмовилась і примусила пообіцяти не казати нікому того, що вона розповіла. Одного ранку ми приїхали до табору, а всюди була поліція. Чоловіка знайшли у Блоці Д, де вона жила. У нього було багато колотих ран. Скоро поліція з'ясувала, що він до неї ходив. Вона відмовлялася говорити. Тоді вони з'ясували, що весь час вона пила зі мною каву.

Мене викликали і запитали, чи вона колись щось розповідала про того чоловіка. Я відмовився відповідати. Сказав, що це конфіденційна інформація. Вони зауважили, що інформація не є конфіденційною, бо я не був її офіційним консультантом, і ми не розмовляли на офіційній сесії. Вони пригрозили накласти на мою організацію штраф, а коли я знову відмовився, сказали, що мене заарештують. Я хотів її захистити, бо ми завжди обіцяємо зберігати інформацію в таємниці. Але моя дружина була вагітна, і в нас було небагато грошей — я не міг собі дозволити бути заарештованим, хоча дуже співчував тій дівчині у її ситуації. Врешті-решт мені довелося давати свідчення про те, що вона мені розповіла. Я не знав, що в мене не було права на відмову. Я знаю, що деякі міжнародні організації, такі як ООН, мають це право, але в нас його не було».

Перенаправлення постраждалих до інших спеціалістів не залежить від їх участі у процесі документування.

4. Перенаправлення

Перш ніж почати процес документування, спеціалісти-практики мають визначити можливості для перенаправлення постраждалих/свідків (включно з постраждалими дітьми та чоловіками) за допомогою і підтримкою та запровадити процедури для самого процесу перенаправлення. Постраждалі/свідки, із якими вони зустрічаються, можуть потребувати негайної медичної, психосоціальної допомоги чи захисту, або вони також можуть вважати процес розкриття інформації сам по собі емоційно важким, травмуючим чи таким, що наражає їх на додатковий ризик. Усі постраждалі та свідки до того, як будуть опитані, мають право знати, які юридичні, соціальні та медичні послуги доступні для них.

Вставка 7

Умови перенаправлення

Чоловіки, жінки та діти, які зазнали сексуального насильства, можуть мати різні потреби, зокрема, необхідність медичної та психо-соціальної допомоги, захисту та юридичного консультування. **ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ** постраждалих до цих різних служб є критично важливим компонентом будь-якого реагування на сексуальне насильство, включно з документуванням.

Малоймовірно, що одна-єдина організація чи заклад здатні надати постраждалим усі різноманітні типи допомоги, яких вони можуть потребувати. Різні організації, служби та окремі особи мають співпрацювати у різних секторах, щоб надати постраждалим комплексну допомогу. При ефективній роботі таку форму координування та підтримки часто називають **БАГАТОСЕКТОРАЛЬНОЮ МОДЕЛЛЮ**.

Термін **СИСТЕМИ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ**, інколи відомий як **ШЛЯХИ ПЕРЕНАПРАВЛЕННЯ**, описує схему та процес поєднання різних служб, закладів та окремих осіб між собою таким чином, щоб постраждалі, їх потреби та побажання знаходилися у центрі будь-якого реагування.

Важливі зауваження

Спеціалісти-практики не мають обіцяти постраждалим направлення до служби, яка може бути недоступною.

Направлення постраждалих не залежить від їх участі у процесі документування. Кожна постраждала особа / свідок, із яким була взаємодія, має, за власною згодою та відповідно до власних потреб, бути перенаправлена/-ий до відповідної служби, навіть якщо вони відмовляються надати вам свої свідчення.

Слід бути обережними, щоб перенаправлення не були інтерпретовані як обмін товарів чи послуг на свідчення, а також треба мати прозору політику стосовно того, наскільки далеко можуть зайти спеціалісти-практики у підтримці доступу постраждалих до перенаправлень.

Можливість потерпілої особи / свідка скористатися перенаправленням та службами допомоги може бути визначено за ґендером: до постраждалих чоловіків та жінок, які шукають підтримки, інколи ставляться по-різному (дивіться ВСТАВКУ 10: «Поширений брак підтримки для чоловіків та хлопчиків»).

Якщо формальні служби недоступні або відсутні, спеціалісти-практики мають оцінити, які існують неформальні системи, що можуть надати підтримку постраждалим/свідкам, включно з системами сімейної та соціальної підтримки. Такі форми сімейної та соціальної підтримки повинні завжди розглядатися під час визначення постраждалих та свідків серед дітей.

Спеціалісти-практики при замість про контакті з дітьми, яким, на їх думку, було завдано шкоди, можуть бути зобов'язаними повідомити про це відповідні органи влади, оскільки в деяких країнах існують обов'язкові закони про звітність.

i. Види допомоги для перенаправлення

Нижче наведено типи допомоги, які можуть бути доступні постраждалим/свідкам:

Вставка 8

Види перенаправлення	
Медична допомога	Психосоціальна допомога
Лікарні, центри здоров'я та клініки з відповідними засобами лікування та підтримки постраждалих/свідків сексуального насильства. Заклади повинні надавати як мінімум: » лікування та перенаправлення до спеціаліста при наявності ускладнень, небезпечних для життя » лікування або превентивне лікування інфекцій, що передаються статевим шляхом, включно з постконтактною профілактикою ВІЛ » екстрена контрацепція » лікування ран » психіатричні послуги » консультації щодо підтримки » направлення до служб соціальної підтримки та психосоціального консультування.	Консультаційні послуги, групи підтримки постраждалих, організації з можливістю кейс менеджменту та громадські центри, які можуть запропонувати: » конфіденційну емоційну підтримку та пряме юридичне консультування » сімейне посередництво та юридичне консультування » реінтеграцію та допомогу щодо засобів до існування » професійне навчання та програми генерації доходів.
Юридична допомога	Допомога у захисті
Юридичні клініки, групи підтримки постраждалих, програми, які пропонують: » юридичне просвітництво щодо прав потерпілих/свідків за чинним законодавством » конфіденційні поради щодо законних прав і можливостей » юридичне представництво потерпілих/свідків.	Організації, групи підтримки постраждалих, центри, які пропонують: » безпечний притулок » допомогу з переміщенням і транспортуванням » програми захисту свідків.

ii. Як направити: Оцінювання допомоги та розвиток механізмів перенаправлення

Документувачі повинні **розвивати власні шляхи перенаправлення**, що **відображають або адаптують наявні системи перенаправлення** у їх регіоні, а також враховують **можливі потреби постраждалих/свідків**, із якими вони матимуть справу, **їх власну** можливість контролювати та супроводжувати постраждалих/свідків до надання послуг, а також **будь-які обмеження у доступі до служб**, із якими вони стикнулися на етапі оцінки допомоги.

Вставка 9

Досвід колег — створення правильних напрямлень

Флоренс, дослідник: «(...) ми створили команду, щоб відреагувати на запит малої місцевої неурядової організації взяти свідчення групи жінок, які стверджували, що їх гвалтували та катували воєнні сили уряду в часи громадянських заворушень. На етапі планування, ми зв'язалися з клініками та оцінили їх можливість надати медичну допомогу постраждалим від зґвалтування, а також отримали контакти двох місцевих психіатрів. Але коли ми почали процес інтерв'ю, то зрозуміли, що домовилися про «неправильні» послуги. Цих жінок зґвалтували 10-15 років тому. Більшість із них не мала невідкладних медичних потреб, пов'язаних із сексуальним насильством; більшість із них вже отримала медичну та психологічну допомогу від неурядових організацій, які направили їх до нас. Тепер, коли вони були готові розповісти свою історію та шукати справедливості, вони були більше зацікавлені у можливості отримання юридичної допомоги. На жаль, ми були не підготовленими для цього: ми просто не продумали таку можливість».

Як перенаправляти потерпілих та інших свідків.

Крок 1	Зробіть карту наявних закладів та з'ясуйте, чи працює там система перенаправлення. Це може включати: » конкретні послуги, що надаються окремими організаціями, наприклад НУО, що спеціалізуються на психосоціальній допомозі, незалежні медичні клініки та правова допомога » національні, регіональні чи місцеві механізми перенаправлення у випадках ґендерно-зумовленого насильства серед міжнародних та національних агентств допомоги » механізми перенаправлення незахищених дітей, включаючи неформальних лідерів громад та контактних осіб, групи, керовані дітьми, та спеціалізовану підтримку у випадку травми » неформальні групи підтримки, релігійні лідери та мережі самопомоги, створені самими постраждалими » національні стандартні процедури для вирішення проблем сексуального насильства » послуги, що надаються кол-центрами чи «гарячими лініями» для постраждалих/свідків » багатогалузеві служби реагування на місцях у центрах направлення до спеціалістів для постраждалих від сексуальних нападів, «служби одного вікна»
Крок 2	Оцініть безпеку та можливість доступу до служб допомоги. Після виявлення доступних закладів і служб визначте, які є обмеження для перенаправлення окремих осіб від вас до таких закладів, чи є у постраждалих та свідків можливість доступу до них. Поставте такі запитання: <i>Обмеження щодо якості:</i> Чи надають доступні служби адекватну допомогу, спрямовану на підтримку? <i>Обмеження щодо безпеки:</i> Чи буде звернення до служби підтримки додатковим ризиком для постраждалих/свідків? Наприклад, можливо виникнення проблем, коли служби охорони здоров'я та захисту працюють під патронатом держави або якщо інформація не обробляється відповідно до стандартів конфіденційності. Чи будуть соціальні групи чи ключові особи підтримувати постраждалих та свідків, або примушуватимуть їх діяти проти власних бажань? <i>Логістичні та фінансові обмеження:</i> Чи знаходяться служби підтримки занадто далеко чи у місці, до якого складно дістатися постраждалим/свідкам? <i>Інші обмеження, такі як культурні переконання та ставлення, що виключають, дискримінують певних осіб:</i> Чи існують панівні культурні переконання, такі як дискримінаційні стереотипи чи політики, що перешкоджають постраждалим/свідкам звернутися до місцевих служб?
Крок 3	Розробити, адаптувати чи перейняти механізми перенаправлення, якими ви користуватиметесь Укласти угоди, стандартні процедури та меморандуми про взаєморозуміння з постачальниками послуг, щоб сприяти ефективності, конфіденційності та безпеці перенаправлень. Встановити точку або точки входу до механізмів перенаправлення, до яких служб ви будете перенаправляти і як вони пов'язуватимуться одна з одною.

Крок 4	Впровадити внутрішні стандартні процедури для направлення постраждалих/свідків Встановити критерії, які складатимуться з: » кого спеціалісти-практики активно рекомендуватимуть для подальшої підтримки: це можуть бути постраждалі/свідки, члени сім'ї або члени громади » чому спеціалісти-практики зроблять перенаправлення » до яких служб направлятимуть спеціалісти-практики окремих осіб » як постраждалі отримають доступ до послуг: якою є політика транспортування постраждалих/свідків » коли буде зроблено направлення: на якому етапі процесу документування та інтерв'ю.
Крок 5	Спілкуватися з постраждалими/свідками чітко і зрозуміло Чітко пояснити постраждалим/свідкам межі допомоги, яку можуть надати спеціалісти-практики. Повністю ознайомити постраждалих/свідків з доступними варіантами. Пояснити, що допомога не залежить від надання свідчень і що не треба давати будь-які свідчення, щоб гарантувати допомогу.

Вставка 10

Поширений брак послуг підтримки для чоловіків та хлопчиків

У більшості середовищ, що зазнали впливу конфлікту, відсутні притулки для чоловіків, а служб для чоловіків, постраждалих від сексуального насильства, не існує, вони не організовані чи не доступні, особливо для медичних втручань. Чоловіків-потерпілих часто направляють до гінекологічних кабінетів та примушують чекати в одній черзі з жінками, через що і чоловіки, і жінки почуваються незручно.

Медичним, психосоціальним та гуманітарним фахівцям зазвичай бракує обладнання, щоб визначити та лікувати наслідки чоловічого зґвалтування та інших форм сексуального насильства; такі фахівці можуть виражати недовіру чи демонструвати негативне ставлення, що може додатково стигматизувати чоловіків-постраждалих і шкодити їм.

Враховуючи цей інституційний розрив, часто планування адекватних шляхів направлення для чоловіків, постраждалих від насильства, потребує зусиль. Перед початком роботи з чоловіками, які постраждали від сексуального насильства, спеціалістам-практикам, можливо, доведеться розглянути неформальні системи, а також мережі самопомоги та (або) підвищити потенціал місцевих надавачів послуг, щоб переконатися, що вони мають потрібне розуміння, знання та ставлення, щоб належним чином реагувати на такі види насильства.

Розділ 8. Зміст

РОЗДІЛ 8: Безпека та захист	105
А. Вступ	105
Б. Комплексна стратегія безпеки	106
<i>Вставка 1</i>	
Ключові положення безпеки та захисту	107
В. Управління ризиками для спеціалістів-практиків	108
1. Ризики для спеціалістів-практиків	108
2. Заходи для зменшення ризиків	108
<i>Вставка 2</i>	
Досвід колег — план безпеки.....	108
<i>Вставка 3</i>	
Зменшення ризиків для спеціалістів-практиків.....	109
<i>Вставка 3.....</i>	110
Зменшення ризиків для спеціалістів-практиків.....	110
Г. Управління ризиками щодо інформації	111
1. Ризики щодо інформації.....	111
2. Заходи для зменшення ризиків	111
<i>Вставка 4.....</i>	112
Зменшення ризиків щодо інформації	112
Г. Управління ризиками для постраждалих та свідків	115
1. Ризики для постраждалих та свідків	115
2. Заходи для зменшення ризиків	115
<i>Вставка 5.....</i>	116
Зменшення ризиків щодо інформації	116

РОЗДІЛ 8: Безпека та захист

А. Вступ

Міркування щодо безпеки та захисту мають першочергове значення, і ці два терміни взаємопов'язані. Безпека вимірюється як емоційно, так і фізично, і позначає стан емоційного добробуту, а також відчуття захищеності від фізичної шкоди. Захист—це процес забезпечення безпеки через вживання певних запобіжних заходів.

Спеціалісти-практики повинні усвідомлювати аспекти безпеки та захисту і ризики, які можуть виникнути для них самих, а також для постраждалих і свідків та їх родин і спільнот. Слабкі системи захисту, порушення конфіденційності чи неадекватні послуги щодо підтримки та захисту можуть посилити ризики не тільки для окремих осіб, а й для процесу документування та самої інформації. Отже, належна організація заходів з безпеки та захисту є як етичним, так і операційним обов'язком.

Документування воєнних злочинів, злочинів проти людяності, геноциду та інших тяжких порушень часто відбувається у нестабільному та небезпечному середовищі, у якому слід враховувати численні потенційні небезпеки. Додаткові ризики та вірогідна шкода асоціюються з самим процесом документування, особливо якщо він включає злочини, пов'язані з сексуальним насильством.

У багатьох організаціях планування управління безпекою має бути функцією належно підготованих, спеціалізованих координаційних центрів із питань безпеки, а не службовим обов'язком самих документувачів. Однак незалежно від того, чи керуються документувачі у своїх діях заходами безпеки, розробленими фахівцями, або мають покладатися на створення власних протоколів безпеки, у цьому розділі надано деякі мінімальні вказівки, які слід урахувати.

Організація заходів з безпеки та захисту залежить від:

- » відповідної країни/контексту, у якому відбувається документування, зокрема наявність збройного конфлікту
- » мандат, профіль та ґендер спеціалістів-практиків
- » особистість, приналежність до організацій/груп та ресурси потенційних злочинців чи виконавців правопорушень, що задокументовані
- » профіль постраждалих та свідків
- » вразливі місця, визначені протягом стадії попереднього планування, включаючи, наприклад: відсутність повністю конфіденційних місць, де можна провести інтерв'ю; неможливість мати офісні приміщення у місцях, розташованих далеко від територій, де триває конфлікт; обмежені кадрові можливості, що впливають на кількість відпрацьованих годин, особисту здатність протистояти вікарній травмі.

Міркування з безпеки та захисту пов'язані з принципом «Не завдавати шкоди» (дивіться Розділ 7: Не завдавати шкоди) та мають бути фундаментом для будь-якої дії, здійсненої спеціалістами-практиками протягом процесу документування: починаючи з діяльності щодо планування, вибору підходу до постраждалих та свідків і місця зустрічей, запису, переміщення та збереження інформації, до перенаправлення до інших спеціалістів та служб.

Б. Комплексна стратегія безпеки

Спеціалісти-практики заохочуються до створення організованого та комплексного підходу до управління ризиками, який включає такі складові:¹

- » **Фізична та організаційна безпека:** зменшення ризиків щодо фізичної недоторканності осіб; будинків, офісів та транспортних засобів організацій / фізичних осіб; а також фізичної/матеріальної інформації та активів
- » **Психологічний добробут:** зменшення ризиків щодо психологічного здоров'я фізичних осіб
- » **Цифрова безпека:** зменшення ризиків для цифрової інформації, комунікації та обладнання.

Із наведених компонентів складається комплексна стратегія зменшення загальних ризиків для процесу документування та організації в цілому.

Ці різні компоненти пов'язані між собою та повинні комплексно розглядатися спеціалістами-практиками під час розробки детальної стратегії безпеки. Плани безпеки складаються з:

- » оцінок
- » заходів для зменшення та запобігання ризикам, спрямованим на зниження ймовірності того, що загроза стане реальністю
- » заходів реагування, спрямованих на зниження шкоди, спричиненої реалізованою небезпекою.

Загрози постійно змінюються, тому стратегія та план безпеки спеціалістів-практиків будуть ефективними лише якщо вони динамічно пристосовуватимуться до обставин, що постійно трансформуються.

- » Заходи, до яких можуть вдаватися спеціалісти-практики на рівні організації, не слід виділяти лише як управління безпекою та захистом. Натомість, планування безпеки має охоплювати всі такі сфери:

- » особиста безпека
- » людські ресурси
- » охорона закладів та офісів
- » планування
- » подорожі та перевезення
- » комунікація та інформація
- » здоров'я та добробут.

Зверніться до Додатку 5: «Контрольний перелік рекомендованих заходів з організації безпеки»² за практичними кроками з організації безпеки для кожної з цих організаційних областей.

Окремі ризики для (В) спеціалістів-практиків, (Г) інформації та (Д) постраждалих і свідків описані нижче в окремих секціях, але в реальності вони принципово поєднані між собою. Наприклад, ризик для інформації через погано організовану безпеку комунікації (наприклад, називання імен постраждалих та зазначення іншої ідентифікаційної інформації у незахищених електронних листах) може розкрити особи постраждалих для помсти з боку злочинців та неприйняття сім'ями і спільнотами, а також поставити під загрозу безпеку спеціалістів-практиків.

1. Цей контрольний перелік було розроблено для Міжнародної групи із захисту прав людини та люб'язно надано Александром Карлом, Кеті Скардтведт та Катерін Х. Таунсенд.

2. Комплексна безпека: Стратегічна інструкція для захисників прав людини, колективу з тактичної технології, 2016 р., доступна онлайн.

Загрози, ризики та вразливі місця необхідно оцінити на етапі планування та постійно переоцінювати протягом всього процесу документування

Вставка 1

Ключові положення безпеки та захисту

1. Організації мають піклуватися про своїх працівників. Крім того, кожна людина також несе відповідальність за власну безпеку та безпеку колег.
2. Спеціалісти-практики та їх організації зобов'язані:
 - » визначити структурний підхід до управління ризиками щодо безпеки у формі глобальної політики безпеки, а також розвивати міжнародні протоколи безпеки для оцінювання загроз та ризиків
 - » вживати розумних заходів, щоб гарантувати безпеку та захист власних робітників, постраждалих та свідків, їх сімей та спільнот, а також інформації
 - » підтримувати рівень фінансування і ресурсів, достатній для своєчасного та уважного реагування на безпекові ризики, що виникають
 - » визначити внутрішні механізми управління людськими ресурсами та зовнішніх партнерів, які можуть з ними взаємодіяти або допомагати з ситуаціями щодо безпеки у короткий термін.
3. Загрози, ризики та вразливі місця необхідно оцінити на етапі планування та постійно переоцінювати протягом всього процесу документування, щоб відобразити внутрішнє та зовнішнє середовище, яке постійно змінюється, зокрема, наприклад: зміни у політиці та безпеці; зміни в структурі команди та її можливостях; зміни на пряму документування; або підвищення ризиків у результаті розкриття протягом самого процесу документування.
4. Спеціалісти-практики повинні докладати зусиль щодо зниження визначених ризиків до прийняттого рівня. Якщо це неможливо, заплановану діяльність треба відкласти або не здійснювати.
5. У багатьох контекстах, вражені тривалими збройними конфліктами, тероризмом чи нестабільністю, залишкові ризики можуть виявитися неминучими.
6. Управління ризиками також вимагає чіткого розуміння, що таке прийнятний та непотрібний ризик; коли переваги фактично переважають над витратами та навпаки. Прийняття певного ступеня ризику є функцією оцінки та управління ризиками і має здійснюватися постійно, оскільки виникають нові ризики. Організації/спеціалісти-практики повинні приймати рішення щодо рівня толерантності до ризику та прозоро запроваджувати відповідні заходи, включно з відмовою від діяльності, яка перевищує прийнятний рівень ризику.

...розслідування, проведені без попереднього визначення стратегії безпеки, зазвичай приречені на провал.

В. Управління ризиками для спеціалістів-практиків

1. Ризики для спеціалістів-практиків

Специфіка середовища, в якому вони працюють, наражає спеціалістів-практиків на декілька видів загроз та ризиків, пов'язаних із фізичним та емоційним здоров'ям та добробутом, в тому числі і летальних. Нижче наведено загальний список загроз. Цей список не є вичерпним та має адаптуватися щодо кожного спеціаліста-практика у конкретних обставинах:

- » дорожньо-транспортні пригоди³
- » небезпеки для здоров'я, пов'язані з руйнуванням чи деградацією державних послуг
- » стрес, виснаження, вікарна травма та ПТСР
- » викрадення
- » насильницькі напади з боку збройних угруповань, терористичних чи кримінальних мереж
- » випадкові спалахи насильства
- » цілеспрямовані напади окремих осіб або груп, які знаходяться під слідством, та тих, хто їх підтримує
- » саморобні вибухові пристрої (СВП), вибухонебезпечні залишки війни та боеприпаси, що не вибухнули,⁴ які можуть здетонувати під впливом навколишнього середовища (наприклад, зміни температури, вологості)
- » обстріл або повітряна атака
- » екологічні ризики (наприклад, повені, зсуви чи екстремальні погодні умови)
- » крадіжка.

Захисники прав людини та інші спеціалісти-практики, які документують злочини, у вчиненні яких звинувачуються державні чиновники (наприклад, співробітники поліції, представники збройних сил та влади), якщо їх діяльність стає відома владі, стикаються з додатковими загрозами, зокрема:

- » офісні рейди
- » скомпрометоване документування та розкриття ідентифікаційної інформації у результаті інфільтрації
- » судові переслідування, самовільний арешт/затримання, позасудова страта (особливо для спеціалістів-практиків із тієї ж країни)
- » скасування реєстрації (для місцевих неурядових організацій)
- » відмова у в'їзних візах та інші адміністративні перепони (для іноземців).

Дивіться Розділ 9: Планування, ВСТАВКА 4: «Керівні запитання щодо загроз та ризиків».

2. Заходи для зменшення ризиків

Вставка 2

Досвід колег — план безпеки

Ненсі, захисниця прав людини: «Найперший документ у нашій організації — план безпеки, який базується на ретельному аналізі відповідного контексту. Причиною цього є те, що розслідування, проведені без попереднього визначення стратегії безпеки, зазвичай приречені на провал».

3. ДТП/аварії є одним із найбільш поширених та найбільш імовірних ризиків у нестабільному та ворожому середовищі.

4. Дуже корисним інструментом для кращого розуміння таких загроз є додаток для смартфонів «Наземні міни та вибухонебезпечні залишки війни», розроблений Службою ООН із розмінування, який можна завантажити у Магазині додатків (App Store).

Вставка 3

Зменшення ризиків для спеціалістів-практиків

Деякі заходи щодо самозахисту, про які мають подбати спеціалісти-практики:

Знизити рівень ризиків шляхом планування безпеки

- (1) Прийняти структурований та комплексний підхід до безпеки, що включає виділені ресурси (дивіться нижче), динамічне оцінювання загроз та ризиків, а також адекватне планування для зменшення визначених ризиків.
- (2) Розвивати глобальний план безпеки / політику та визначити протоколи безпеки для найбільш імовірних інцидентів. Після інцидентів переглядати та поновлювати протоколи, щоб включити до них отриманий досвід.⁵
- (3) Визначати розвиток подій (політичних, юридичних, соціальних, технологічних, законотворчих чи екологічних), які здатні вплинути на безпеку.
- (4) Сприяти відкритій і здоровій комунікації щодо безпеки з метою побудови солідарності, довіри та здатності пристосовуватися до нових умов, а також планувати регулярні командні наради, де різні аспекти безпеки будуть постійними пунктами у порядку денному,⁶ включно з брифінгами, що базуються на вхідній інформації про можливі загрози та ризики, обговореннями та аналізом індикаторів безпеки та пристосування конфіденційної діяльності відповідним чином (наприклад, місце, час чи видимість зустрічей).
- (5) Розробити плани на випадок надзвичайних ситуацій.

Проведення навчань

- (1) Навчати співробітників щодо аспектів безпеки та захисту, найбільш пов'язаних із їх роботою (наприклад, особистий захист, управління безпекою, перша допомога, цифрова безпека, захисне водіння) та оцінювати таке навчання заради постійного покращення.
- (2) Як мінімум, усі працівники повинні знати про можливе вороже спостереження та пройти навчання щодо персональної та комунікаційної безпеки.
- (3) Підвищувати обізнаність працівників щодо цифрових технологій; як вони працюють і чи захищають (а часто не захищають) інформацію — це важлива частина загальної безпеки.

Виділені ресурси

- (1) Забезпечити, щоб на програмному рівні пропозиції та бюджети проектів містили елементи безпеки та захисту.
- (2) Тримати готівковий резерв для надзвичайної ситуації на випадок, якщо працівникам знадобляться гроші на покриття медичних, юридичних чи інших непередбачених витрат, пов'язаних із їх діяльністю, або для термінової евакуації.
- (3) Розглянути можливість подання заявки щодо надання інституційної чи приватної термінової допомоги або гранту на захист, якщо спеціаліст-практик відповідає критеріям (наприклад, захисники прав людини, жінки, ЛГБТІ-особи, кібер-активісти, журналісти, вчені) та включеним типам підтримки (наприклад, фізична безпека, цифрова безпека, переміщення, юридична, медична та інші види допомоги), які можуть відрізнятися залежно від гранту.⁷

Мережа захисту

- (1) Створити мережу контактів із питань безпеки, включаючи у відповідних випадках місцеві правоохоронні органи, військових та цивільних миротворців, приватні компанії з охорони, релігійних лідерів, старших, посольства, партнерів та інших актуальних союзників, які можуть надати інформацію чи втрутитись у критичних ситуаціях.
- (2) Вирішити, варто зберігати список контактів з деталями про таку мережу конфіденційним чи ні.

Зменшення ризиків для спеціалістів-практиків

Подорожі⁸

- (1) Розробити протоколи дозволу на поїздки, які гарантують, що подорож відбудеться лише у разі, якщо ризики було оцінено та зменшено.
- (2) Дозволяти лише належним чином навченим особам здійснювати діяльність в умовах високого ризику.
- (3) Встановити кілька маршрутів, якими можна дістатися пункту призначення, та бути готовими негайно змінити маршрут.
- (4) Чітко дотримуватися планів поїздок працівників, забезпечити регулярну комунікацію у межах протоколів відмічання (check-in) та узгодити контактну особу у випадку, якщо контрольну відмітку не було зроблено.
- (5) Розробити протоколи зв'язку у надзвичайних ситуаціях для випадків, коли було пропущено контрольну відмітку.
- (6) Визначити безпечний притулок та забезпечити передачу працівникам контактної інформації на випадок надзвичайних ситуацій (наприклад, найближчий контакт, номер офісу, швидкі медичні послуги, компанія з безпеки, адвокат) під час поїздки, а також зберігати контакти для надзвичайних ситуацій у телефонах працівників, якщо це можливо — на кнопках швидкого виклику / у «вибраному».
- (7) Уникати демонстрацій та великих натовпів, таких як ринки.
- (8) Обладнати транспортні засоби запасними засобами зв'язку (наприклад, альтернативним мобільним телефоном, радіо- чи супутниковим телефоном, якщо це доречно), базовими засобами безпеки (наприклад, наборами інструментів, вогнегасниками) та завжди тримати при собі тривожну сумку (наприклад, медичну аптечку / травматичні набори, ліхтарики, воду, їжу, запас готівки, документи щодо посвідчення особи, фотографії на документи). Зверніться до Додатку 6: Вміст тривожної сумки
- (9) Носити із собою фотокопії паспорта / посвідчення особистості на випадок, якщо оригінали буде втрачено чи викрадено, та надіслати копію електронною поштою собі та довіреним особам.
- (10) Уникати відкритих позначень на транспортних засобах та обладнанні для збереження конфіденційності.
- (11) Змінювати маршрути для рутинних поїздок, таких як подорож до та з офісу.
- (12) Користуватися послугами спеціально навченого водія.
- (13) Подбати про те, щоб возити з собою дозволи / листи підтримки, якщо це безпечно.

Здоров'я та догляд за собою

- (1) Дізнатися та пам'ятати, як дістатися до найближчого медичного закладу, а також інших служб підтримки, особливо під час поїздки по віддалених районах.
- (2) Проводити регулярні дебрифінги з працівниками, щоб мінімізувати ризик вікарної травми.⁹ Це також знизить ризик того, що працівники будуть обговорювати конфіденційні теми поза робочим місцем і пов'язаний ризик порушення конфіденційності. Направляти їх до служб психологічної підтримки, якщо потрібно.
- (3) Заохочувати працівників розробити плани самопомогі та започаткувати здорові звички щодо збереження фізичного та емоційного добробуту, а також зберігати гарний баланс роботи і життя, тому що стрес, виснаження і травмування можуть впливати на можливість окремої особи визначати ризики та реагувати на них.¹⁰ (дивіться Розділ 9: Планування/Самопоміг).

5. Зверніться до документа Правової ініціативи відкритого суспільства (ПІВС), «Практичне керівництво: Безпека для неурядових організацій з прав людини», Додаток 2, для отримання прикладу Форми звіту про випадок порушення безпеки.

6. Якщо регулярні наради команди уже відбуваються, питання безпеки може просто бути доданим до порядку денного.

7. Для отримання неповного списку грантів на випадок надзвичайних ситуацій зверніться до: Довідник грантів на надзвичайні ситуації / швидке реагування 2015, Міжнародна група із захисту прав людини, <https://www.hrfn.org>, <https://www.protectdefenders.eu/en/supporting-defenders.html#emergency-support>, <http://www.icanpeacework.org/>

8. Зверніться до документа ПІВС «Практичне керівництво: Безпека для неурядових організацій із прав людини», Додаток 1, для отримання прикладу Пам'ятки безпеки перед подорожжю.

9. Для отримання переліку практичних кроків щодо уникнення або обмеження вторинної травми для спеціалістів-практиків, які зазнають впливу травмуючого цифрового контенту, такого як фотографії чи відео, зверніться до документа The Engine Room, Benetech, Amnesty International (2016) Навігація даних: «Як шукати цифрові дані для досліджень в області прав людини» (2016), с. 71.

10. Комплексна безпека, виноска 1, 1.2. Індивідуальне реагування на загрози.

Г. Управління ризиками щодо інформації

1. Ризики щодо інформації

Усі типи інформації можуть наражатися на різні типи загроз та ризиків, що може призвести до порушень конфіденційності, піддати загрозі особисту безпеку спеціалістів-практиків, постраждалих чи інших свідків, або іншим чином скомпрометувати процес документування, включаючи:

- » крадіжку
- » втрату чи знищення
- » вилучення
- » змінення
- » комп'ютерний злам / неавторизований доступ (зовнішніми чи внутрішніми особами)
- » стеження
- » перехоплення.

Загрози бувають не тільки зовнішніми (наприклад, хакерські атаки): «інсайдерські загрози» (наприклад, неавторизований доступ внутрішніх осіб, випадкове знищення), незалежно від того, є вони зловмисними чи ні, також становлять серйозний ризик.

2. Заходи для зменшення ризиків

Управління інформацією та захист — критично важливий компонент будь-якого плану безпеки. Його мета — захистити не лише дані, але й спеціалістів-практиків та інших осіб, які зробили внесок у збір даних, а також осіб, які в них фігурують, таких як постраждалі та інші свідки. Загалом, наша можливість визначати цифрові загрози ще набагато слабша, ніж можливість визначати загрози фізичні. Отже важливо, щоб спеціалісти-практики були добре ознайомлені з цифровими інструментами, якими користуються у повсякденній роботі (наприклад, як і де зберігається інформація, хто має до неї доступ), а також обізнаними з новітніми інструментами та технологічними розробками.¹¹

Заходи щодо збереження безпеки інформації повинні включати:

- » інформацію «під час транзиту» — це дані, які повідомляються (наприклад, особисто, телефоном чи у розмовах під час відеодзвінка, електронною поштою, у чатах, за допомогою СМС, інформація, яку завантажують або до якої отримують доступ у «хмарі» (cloud), а також її метадані)
- » інформацію «у спокої», тобто дані, що зберігаються (наприклад, паперові копії, що зберігаються у шафі для документів, столі, включно з документами, які зазвичай зберігаються в цифровому вигляді; цифрові файли на жорсткому диску, у «хмарі» чи цифрових пристроях, а також їх метадані)

11. Комплексна безпека, виноска 1, 1.2 Індивідуальна відповідь на загрозу.

Вставка 4

Зменшення ризиків щодо інформації

Деякі заходи щодо захисту інформації, про які мають подбати спеціалісти-практики:

Процедури інформаційної політики:

(Впровадьте процедури інформаційної політики, які окрім іншого, регулювали б доступ до чутливої інформації, передачі та зберігання даних, використання соціальних медіа, поводження з чутливою інформацією під час місій для документування та транспортування. Такі процедури повинні переглядатися та оновлюватися, щоразу, коли порушено безпеку. Такі процедури особливо передбачають, що практики повинні:

- (1) Використовувати систему кодування, щоб поєднувати особисту інформацію жертв та свідків (див. Додаток 8. Бланк особистих даних, які потрібно зібрати у жертв/свідків) із їх свідченнями
- (2) Запровадити практику поширення інформації виключно на засадах “необхідно знати”, що дозволить швидко встановити джерело витоку інформації
- (3) Обмежити кількість осіб із доступом до електронної версії чутливої інформації, іншим надається паперова версія, яку знищують у шредері після використання
- (4) Використовувати жорсткий диск, який може зберігатися або у вогнетривкому сейфі або в окремому комп’ютері, що не під’єднаний до сервера, для зберігання чутливої інформації
- (5) Використовувати папки захищені пароллями та зашифровані диски
- (6) Слідувати політиці “чистого столу” (не залишати документів із чутливою інформацією на столі, коли офіс не використовується)
- (7) Розглядати можливість використання ноутбуків, які можна зберігати у сейфі
- (8) Ніколи не залишати документи чи електронні прилади з конфіденційною інформацією без нагляду в автомобілях, ресторанах, готелях, чи вдома
- (9) Намагатися не носити з собою закриту інформацію, що ідентифікує жертв та свідків по імені, особливо, під час перетину блокпостів.

Цифрові дані

- (1) Переконайтеся, що є можливість, час та ресурси збирати, зберігати, аналізувати та перевіряти цифрові дані перед тим, як вирішити збирати такий тип інформації для цілей документування. Оцінюючи переваги та недоліки використання цифрових даних та онлайн медіа особливо для цілей документування, потрібно уважно зважити ризик неправильного використання інформації (див. Розділ 10, секцію Г Цифрові докази та пункт вище про навчання).
- (2) У деяких умовах, через ризик розвідки/шпигування, збір цифрових даних чи комунікація може бути небажаною.
- (3) Використовуючи додатки для комунікації чи для підтримки документування, беріть до уваги рівень шифрування та умови обслуговування для користувачів. Деякі додатки насправді не конфіденційні і користування ними може створити умови для надання прав користувачів їх власникам чи третім сторонам.

...наша можливість визначати цифрові загрози набагато слабша, ніж можливість визначати загрози фізичні...

Вставка 4

Зменшення ризиків щодо інформації

Деякі заходи щодо захисту інформації, про які мають подбати спеціалісти-практики:

Передача даних

- (1) Завжди поводитися так, ніби за вами стежать.
- (2) Уникати обговорення справ та конфіденційної інформації по телефону чи передавати таку інформацію електронною поштою або через соціальні мережі без додаткових заходів безпеки.
- (3) Подбати про використання електронних систем шифрування високого рівня (наприклад, для чатів, електронної пошти), але пам'ятати, що шифрування часто регулюється національними законодавствами і може бути незаконним у деяких країнах.¹³ Таким чином, для з'ясування того, що є дозволим у конкретному контексті, спеціалістам-практикам треба проконсультуватися з місцевими експертами з безпеки чи звернутися до ресурсів у мережі Інтернет. Залежно від контексту використання шифрування може бути законним, але, проте, недоцільним (особливо для тих, хто документує порушення, які можуть інкримінувати владу), тому що це може привернути увагу владних структур. У деяких випадках краще не використовувати шифрування, а вдатися до інших технік передачі інформації та захищати її у процесі передачі.
- (4) Коли неможливо уникнути комунікації через незахищені канали, слід робити це без використання ідентифікаційної інформації, наприклад, імен постраждалих/свідків, місця їх знаходження.¹⁴

Зберігання даних

- (1) Переконайтеся, що дані (цифрові чи ні) зберігаються у безпеці, відповідно до ключових принципів, названих у Розділі 13: Зберігання та обробка інформації.
- (2) Для цифрових даних розглянути можливість використання технологій шифрування (дивіться пункт (3) вище), використовувати найновіші версії антивірусів, захистити всі IT-пристрої та конфіденційні папки надійними паролями, регулярно робити резервні копії на віддалений сервер та, у разі потреби, знищити жорсткий диск.
- (3) Зберігати копії документів, USB-накопичувачі тощо у вогнетривких сейфах, які можна закрити.

Публікації в Інтернеті

- (1) Для будь-якого матеріалу, що публікується в Інтернеті, на сайті організації чи через соціальні мережі (наприклад, Facebook, Twitter), повинна існувати процедура затвердження, щоб бути впевненими, що конфіденційну інформацію ретельно відредатовано, не публікувати документи чи фотографії, що через недбалість розкривають дані про постраждалу особу / свідка, її/його місце перебування, місце проведення інтерв'ю, фотографії робочого місця чи фотографії на його фоні тощо.
- (2) Продовжувати підвищення обізнаності персоналу щодо відсутності розділення між їх професійним та особистим життям та ризиками розкриття себе, постраждалих і свідків через необачне використання соціальних мереж (наприклад, публікація інформації про поточне місце перебування чи іншої конфіденційної інформації).

Зменшення ризиків для спеціалістів-практиків

Деякі заходи щодо захисту інформації, про які мають подбати спеціалісти-практики:

Безпека місця перебування

Для безпеки офісу варто розглянути захист та обладнання офісів та інших будівель відповідним чином, якщо це можливо, використовуючи такі засоби:

- (1) фізичні бар'єри, такі як паркани та системи контролю доступу
- (2) безпечні двері та вікна, які можна замкнути
- (3) системи виявлення вторгнень
- (4) освітлення території під охороною та відеонагляд
- (5) персонал зі спеціальною підготовкою щодо безпеки
- (6) шредери для безпечного знищення документів
- (7) політики безпеки та процедури, що включають обмеження доступу до серверної кімнати, до голови / менеджера офісу та членів команди ІТ¹⁵
- (8) безпечна кімната
- (9) обладнання для пожежогасіння
- (10) мати шлях евакуації.

Для безпеки в особистому помешканні, готелі чи іншому місці проживання, яке використовується протягом місії з документування, спеціалісти-практики повинні:

- (1) завжди закривати двері та користуватися засобами закривання дверей (такими як дверний клин чи будь-який інший засіб), навіть коли вони перебувають всередині, не спати з відкритими вікнами, якщо не вжито додаткових заходів безпеки (таких як встановлення решіток)
- (2) не залишати конфіденційні документи чи електронні пристрої вдома / у готелі, коли сам спеціаліст перебуває в іншому місці
- (3) носити ключі при собі та бути присутніми, коли хтось заходить до приміщення з їх дозволу (наприклад, прибиральниця, спеціаліст із ремонтних робіт)
- (4) ознайомитися зі своїм приміщенням, знайти аварійний вихід, а також познайомитися зі своїми сусідами та місцевістю
- (5) визначити безпечне місце поблизу на випадок потреби терміново покинути приміщення.

ІТ-безпека

- (1) Користуватися найновішими розробками технології та програмних засобів безпеки.
- (2) Використовувати програмне забезпечення, яке має відкритий програмний код (у вільному доступі) і функції безпеки якого були незалежно переглянуті та перевірені. Програмний код такого ПЗ знаходиться у широкому доступі, тому відкрите програмне забезпечення постійно розвивається — у процесі оновлення розробниками та внесення змін. Це означає, що воно може бути більш безпечним, ніж системи із закритим кодом, та адаптоване до ваших власних потреб.
- (3) Використовувати пристрої з функцією аварійного знищення, яку можна запустити віддалено у випадку втрати чи вразливості.

12. The Engine Room, Benetech, Amnesty International (2016) *Навігація даних: «Як шукати цифрові дані для досліджень в області прав людини»*, <https://www.theengineroom.org/datnav-digital-data-in-human-rights-research> (2016), с. 14.

13. ПІВС «Практична замітка: Безпека для неурядових організацій в області прав людини», березень 2016 р., с. 7.

14. За додатковими інструкціями, практичними порадами та інструментами для захисту інформації, включно з анонімним переглядом сторінок у мережі Інтернет, шифруванням електронної пошти, використанням голосового та відеозв'язку, зверніться до документа ПІВС «Практичне керівництво: Безпека для неурядових організацій в області прав людини», березень 2016 р., с. 7-17.

15. Для подальших інструкцій щодо розташування, обладнання та практик для посилення безпеки офісу, зверніться до ПІВС «Практичне керівництво: Безпека для неурядових організацій в області прав людини», березень 2016 р., с. 3-4.

Про порушення безпеки та політики конфіденційності стосовно інформації свідків та інших видів чутливої інформації слід негайно і вичерпно сповістити вищу інстанцію, щоб мати змогу оцінити ризик і управляти ним за наявності. Для заохочення розкриття фактів порушення слід розглянути політику відсутності дисциплінарного покарання за умови негайного і повного розкриття.

Г. Управління ризиками для постраждалих та свідків

1. Ризики для постраждалих та свідків

Потерпілі та свідки піддаються кільком видам загроз та ризиків, пов'язаних із фізичним та емоційним здоров'ям та добробутом. Сама участь у процесі документування може наразити на величезний ризик постраждалих та свідків, їх сім'ї та спільноти (дивіться Розділ 7: Не завдавати шкоди).

Постраждалих та свідків слід проконсультувати про індивідуальні, локальні чи специфічні для окремої спільноти ризики протягом етапу планування документування та перед прийняттям будь-якого рішення про особисту зустріч. Однак спеціалісти-практики мають пам'ятати, що постраждалі та свідки можуть інколи не розпізнавати загроз, применшувати ризики як механізм пристосування чи мати необґрунтовані страхи в результаті дезінформування чи попереднього травматичного досвіду.

Нижче наведено загальний список загроз та ризиків. Цей список не є вичерпним та має бути адаптованим до окремих постраждалих/свідків у конкретних обставинах (дивіться Розділ 7: Не завдавати шкоди):

- » залякування чи помста з боку злочинців
- » арешт та утримання під вартою
- » соціальна стигма
- » розлучення, неприйняття сім'ї, зменшення шансу одружитися
- » убивство честі
- » повторна травматизація через недостатність ґендерної чутливості у надавачів послуг, спеціалістів-практиків та (або) системи правосуддя, яка може спричинити самопошкодження чи навіть самогубство
- » ув'язнення через «перелюбство» чи «стосунки поза шлюбом» для жінок та «одностатеві акти» через гомофобські закони для чоловіків, навіть якщо такі акти не були добровільними у визначеному контексті.

2. Заходи для зменшення ризиків

Вказівки та стратегії зменшення ризиків для постраждалих і свідків можна знайти в усьому Протоколі та, зокрема, у Розділах 7: Не завдавати шкоди, 9: Планування, та 11: Проведення інтерв'ю. Нижче наведено конкретні практичні заходи, яких слід ужити з точки зору управління безпекою, поряд із настановами, які подані в інших розділах цього Протоколу.

Постраждалих та свідків необхідно проконсультувати про особисті, місцеві та специфічні для окремої спільноти ризики протягом стадії планування документування...

Вставка 5

Зменшення ризиків щодо інформації

Деякі заходи щодо захисту інформації, про які мають подбати спеціалісти-практики:

Не завдавати шкоди

- (1) Ставити постраждалим питання про сексуальне насильство лише за суворої необхідності та у випадку, коли до інформації не можливо отримати доступ іншим чином; обмежити кількість опитувань.
- (2) Інформувати постраждалих та свідків про можливі ризики та заходи безпеки, які мають бути прийняті, в ідеалі, до особистої зустрічі.
- (3) Захищати особистість постраждалих/свідків та проводити інтерв'ю у місцях, які є безпечними, приватними, нейтральними, зручними, легко доступними та культурно прийнятними (дивіться Розділ 11: Проведення інтерв'ю, ВСТАВКА 3: «Правила підготовки до інтерв'ю»).
- (4) Як загальне правило, не слід записувати зображення чи голос свідка, якщо існують проблеми з безпекою.
- (5) Не слід обговорювати роботу / конфіденційні проблеми на публіці, у таксі чи перед водіями, з друзями / членами родини чи з колегами поза командою документувачів.
- (6) Завжди обговорювати з постраждалими/свідками найбільш безпечний шлях зв'язку та взаємодії, тому що, телефонуючи додому, залишаючи повідомлення, відправляючи електронні повідомлення чи підтверджуючи факт знаходження поруч із ними, можна наражати їх на ризик.
- (7) Давати постраждалим/свідкам поради щодо розкриття інформації про проведення документування (кому можна розповідати і скільки).
- (8) Не розповідати постраждалим/свідкам про проведення документування нічого з того, що їм не треба знати. Ніколи не показувати постраждалим/свідкам записи розслідування, свідчення чи інші документи, які не стосуються їх свідчень.
- (9) Ніколи не давати свідкам інформацію про інших свідків.
- (10) Бути чуйними, піклуватися, проявляти турботу під час будь-якої взаємодії з постраждалими та свідками, незважаючи на власну роль (дивіться Розділ 15: Травма).
- (11) Направляти постраждалих від сексуального насильства чоловічої та жіночої статі до служб підтримки, які взаємопов'язані з іншими службами та надають комплексну підтримку, спрямовану на реагування щодо багатьох різних потреб, які вони можуть мати. Постраждалі від сексуального насильства, швидше за все, могли зазнати й інших форм шкоди наприклад, переміщення, утримання під вартою, погане поводження, відсутність родичів), тому слід уникати роздроблення насильства. Направлення до служб, які надають послуги, спеціально розроблені для постраждалих від сексуального насильства чи катувань, може зробити постраждалих вразливими до подальшої стигматизації.

У ситуаціях, коли, незважаючи на вжиті заходи, ризики неможливо знизити до прийнятних рівнів... контакт із постраждалими чи свідками має не відбуватися взагалі або бути відкладеним...

Вставка 5

Зменшення ризиків щодо інформації

Деякі заходи щодо захисту інформації, про які мають подбати спеціалісти-практики:

План дій у надзвичайних ситуаціях

- (1) Забезпечити постраждалих та свідків номером телефону, що працює цілодобово, для контактів у разі надзвичайної ситуації.
- (2) Мати достатньо коштів та план дій у надзвичайних ситуаціях для постраждалих/свідків, а також членів їх сім'ї на випадок, якщо щось піде не так — це може включати їх розміщення у безпечному помешканні.

Заходи захисту

- (1) Зв'язатися з постраждалими/свідками для перевірки емоційного стану через 24 години після проведення інтерв'ю та, якщо це можливо, через регулярні проміжки часу після цього.
- (2) Тримати особисту інформацію постраждалих/свідків окремо від записів інтерв'ю та використовувати систему кодування.
- (3) Надавати підтримку, розроблену відповідно до ризиків особистої безпеки та захисту постраждалих/свідків, щоб уникнути враження, що свідчення винагороджуються.
- (4) Уникати контактів із судами та іншими механізмами відповідальності, які не захищають свідків.
- (5) Дивіться Розділ 4, частина Д, ВСТАВКА 13: «Приклади інших заходів захисту» для отримання прикладів заходів, які може вживати система правосуддя для захисту постраждалих і свідків.¹⁶

У ситуаціях, коли, незважаючи на вжиті заходи, ризики неможливо знизити до прийнятних рівнів, і вони залишаються занадто високими, контакт із постраждалими чи свідками має не відбуватися загалом або бути відкладеним до наступного етапу.

16. Секретаріат Співдружності (2011) Найкращий практичний посібник для захисту постраждалих/свідків у системі кримінального судочинства. Лондон: Секретаріат Співдружності.

Розділ 9. Зміст

РОЗДІЛ 9: Планування	119
А. Вступ.....	119
Вставка 1	
Досвід колег — для чого планувати?.....	120
Б. План документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами 121	
1. Підготовче дослідження та аналіз	122
Вставка 2	
Керівні запитання для дослідження та аналізу.....	123
2. Мета	125
3. Основні правопорушення	125
Вставка 3	
Досвід колег — яке порушення?	126
5. Ризики.....	126
Вставка 4	
Керівні запитання про ризики та загрози.....	127
6. Ресурси.....	129
7. Стратегія збору інформації	129
Вставка 5	
Стратегія збору інформації.....	129
7а. Яка потрібна інформація про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?.....	130
7б. Де отримати інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?	130
Вставка 6	
Досвід колег — пошук доказів	130
7в. Як збирати інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?	131
і. Визначення постраждалих та свідків.....	131
ii. Контакткування через посередників.....	132
Вставка 7	
Приклад прецедентного права: ризики у використанні посередників — справа Лубанґа у МКС ..	132
Вставка 8	
Контрольний список для взаємодії з посередниками.....	133
Вставка 8	
Контрольний список для взаємодії з посередниками.....	134
iii. Використання перекладачів	134
7г. Як зберігати та передавати інформацію?	135
7г. Як організувати інформацію?	135
8. Перевірка та підготовка звітів.....	137
Вставка 9	
Перевірка та підготовка звітів	137
9. Кодекс поведінки.....	138
Вставка 10.....	138
Приклади принципів, що включені до кодексів поведінки	138
10. Стандартні операційні процедури.....	139
11. Самодопомога	139

РОЗДІЛ 9: Планування

А. Вступ

Правильне документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, базується на ретельному процесі планування документування: спланувати процес документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, означає продумати та організувати усі види діяльності, необхідні для досягнення конкретної мети щодо відповідальності.

План документування, викладений нижче, складається насамперед із кроків, які слід здійснити під час документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, відповідно до предмета Протоколу. **Проте як міжнародний злочин сексуальне насильство не повинне документуватися ізольовано.** Скоріше, ключовим є документування того, як такі злочини пов'язані з широкою серією правопорушень (наприклад, масовими вбивствами, насильницькими зникненнями, залученням дітей до збройних сил/груп, знищенням сіл), тому що це буде особливо важливим для встановлення контекстних та пов'язаних елементів.

Якою б не була першочергова мета організації — працює вона над провадженням кримінального судочинства чи над іншими формами відповідальності — основоположними є обговорення цієї мети та організація видів діяльності, потрібних для її досягнення. Це означає подумати про те, чому спеціалістам-практикам слід збирати інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами, як цей процес доповнює, а не перешкоджає, наявним розслідуванням, а також як спланувати збір такої інформації, з якою метою, відповідно до яких умов.

Усі ці базові моменти можуть бути організованими

як частина Плану документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами. Щоб дати відповіді на такі запитання — **чому** збирати інформацію; як збирати таку інформацію; **з якою метою**; та відповідно до **яких** умов — і внести відповіді до плану, потрібна велика кількість досліджень, оцінювань та підготовки.

Належне планування перед початком процесу документування дозволить спеціалістам-практикам:

- » зібрати пов'язані та доречні докази, потрібні для досягнення поставленої мети
- » уникнути необов'язкових ризиків
- » бути логістично та фінансово підготованим
- » знати, що робити із зібраними доказами
- » організувати адекватні можливості перенаправлення до інших спеціалістів.

Вставка 1

Досвід колег — для чого планувати?

Наяні, організатор Групи з прав жінок: «Наша організація реалізує програму безпечного притулку для жінок. Спочатку ми надавали притулок жінкам, які втекли з насильницьких шлюбів, де з ними жорстоко поводитися, вони також приводили з собою дітей. Тепер тут багато жінок, які залишилися з нами, оскільки вони були вимушені переселитися через конфлікт, вбивство їх сімей чи їм просто нікуди йти. Коли вони почали розповідати свої історії, ми перенаправили їх до юридичної консультації. Тоді вони почали надавати більше деталей і питати, чи ми зможемо допомогти їм знайти тих чоловіків, що зробили з ними таке, і зупинити їх, щоб вони не робили такого з іншими; або чи можемо ми передати їх історію міжнародним організаціям. Ми почали збирати їх свідчення більш послідовно. Але коли ми стали подавати звіти до Х (міжнародного інструменту щодо дотримання прав людини), нам продовжували казати, що ми не маємо «правильних» фактів, що ми не поставили правильних запитань. Ми також не розуміли, наскільки багато інших речей нам потрібно було впровадити, щоб забезпечити безпеку жінок та допомогти їм керувати процесом. Тепер ми підготовані краще. У нас є гарна методологія, і ми також допомагаємо іншим, меншим організаціям планувати власну діяльність».

Детальний план документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, повинен якомога повніше відповідати на набір запитань для планування, наведений нижче.

Однак упродовж процесу документування плани часто змінюються, і спеціалісти-практики, мабуть, не матимуть змоги відповісти на всі запитання, наведені нижче, до початку самого процесу збору інформації.

План документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, — це динамічний документ, який потребує перегляду і, якщо необхідно, внесення змін відповідно до розвитку ситуації та після кожного інтерв'ю, щоб урахувати зібрану інформацію, недоліки, які залишилися, та можливі нові підходи розпитування (дивіться Розділ 11: Проведення інтерв'ю, частина Б, Межі інтерв'ю, 5. Оцінювання).

Крім того, запитання пронумеровані по порядку, але більшість відповідей на них неможливо знайти окремо одну від одної. Наприклад, вирішення питань про те, які основні правопорушення документувати, буде, серед іншого, залежати і від загальної мети щодо відповідальності, якої слід досягти, працездатності та навичок, які зможе розвинути організація, пов'язаних ризиків та можливості визначення та захисту пов'язаних свідків.

Б. План документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами

План документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, складається з 3 основних елементів

А. Попередні проблеми для дослідження та оцінки

1. Що було з'ясовано протягом дослідження та аналізу?
2. Яка ваша мета?
3. Які основні правопорушення розслідуються?
4. Яким буде обсяг вашого інтерв'ю?
5. Які існують ризики?
6. Які ресурси будуть потрібні та скільки вони коштуватимуть?

Б. Стратегія збору інформації

7. Яка у вас стратегія збору інформації?
 - а. Яка потрібна інформація про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?
 - б. Які є інформаційні прогалини?
 - в. Де ви отримаєте інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?
 - г. Як ви отримаєте інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?
 - г. Як ви будете зберігати та передавати інформацію?
 - д. Як ви організуєте інформацію?

В. Процедури, які слід запровадити

8. Якими будуть заходи щодо звітування?
9. Як ви будете переглядати процедуру?
10. Який у вас кодекс поведінки?
11. Які стандартні операційні процедури?
12. Як ви будете займатися самопомогою?

1. Підготовче дослідження та аналіз

Що було з'ясовано протягом попереднього дослідження та аналізу? Перш за все, спеціалісти-практики мають оцінити, наскільки можливо, чи було інформацію, яку вони шукають, вже задокументовано іншими спеціалістами-практиками та організаціями, чи є така інформація доступною та чи потрібне повторне документування, зокрема інтерв'ю.

Якщо потрібне подальше документування, існує багато проблем, які спеціалісти-практики мають ретельно оцінити та дослідити перед початком процесу документування. Така інформація може складати підґрунтя, на якому має базуватися план документування: вона вимагає великої обережності та знань про суспільний контекст, щоб постраждалі від сексуального насильства не були позбавлені повністю прав, могли мати доступ до правосуддя, а їх безпека не опинилася під загрозою

Нижче наведено деякі ключові теми, особливо пов'язані з документуванням сексуального насильства, із якими спеціалісти-практики мають ознайомитися як із відправною точкою для запитань.

Певна інформація буде легко доступною у відкритих звітах, документах та на веб-сайтах. Деяка інформація потребуватиме більш ретельного пошуку, її можна буде отримати від ООН та інших організацій, міжнародних та національних неурядових організацій, а також місцевих організацій та неурядових аналітичних центрів. Іншу інформацію спеціалісти-практики зможуть отримати безпосередньо на місцях, працюючи в певному національному контексті.

Вставка 2

Керівні питання для дослідження та аналізу

Попереднє дослідження конкретних злочинів

- » Яка ґендерна динаміка в регіоні (включно з ґендерним вираженням та сексуальною орієнтацією) на загальнодержавному та локальному рівні, де відбуваються правопорушення? Які існують традиційні та культурні уявлення в суспільстві щодо ґендерних ролей? Наскільки це впливає на можливість постраждалих заявляти про злочини сексуального характеру та мати доступ до правосуддя?
- » Якими є природа та обсяг актів сексуального насильства, зокрема погрози, залякування та тероризування, що, як стверджується, відбулись? Якою є модель таких злочинних дій та як вони вписуються у загальну картину нападу?
- » Про що офіційно повідомлялося? Кому надавалися такі повідомлення? Де скоювалися напади на окремих осіб?
- » Яке громадське розуміння та ставлення до різних форм сексуального насильства, включно з насильством над дітьми, людьми з інвалідністю, расовими меншинами, корінним населенням чи членами спільноти ЛГБТІ? Якщо є наслідки, якими вони є для постраждалих/свідків? Як може відреагувати суспільство чи родина, якщо отримають інформацію про злочин, пов'язаний із сексуальним насильством, скоєний щодо одного зі своїх членів? Чи відрізнятиметься реакція залежно від віку та статі постраждалих/свідків?
- » Якою є ситуація у сфері безпеки та які існують перепони для постраждалих, що намагаються отримати доступ до механізмів відповідальності?
- » Як кримінально караються різні форми сексуального насильства, якщо взагалі караються? Які є законодавчі вимоги для доказу звинувачень у сексуальному насильстві? Чи забезпечує національна правова система рівність перед законом? Якщо так, чи застосовується вона на практиці? Правила щодо процедури та доказів допомагають чи перешкоджають доступу потерпілих до правосуддя? Наприклад, чи мають свідчення чоловіків та жінок однакову вагу? Чи існують конкретні законодавчі положення щодо дітей?
- » Як розслідуються та розглядаються в судовому порядку справи на національному та місцевому рівнях? Чи існують спеціальні підрозділи поліції, здатні розслідувати та переслідувати в судовому порядку злочини, пов'язані з сексуальним насильством, зокрема підрозділи з особливим досвідом роботи з дітьми?
- » Які різні форми правосуддя, як формальні, так і неформальні, доступні постраждалим/свідкам? Які є сильні та слабкі сторони таких форм правосуддя? Чи відображають або закріплюють неформальні механізми ґендерну нерівність у країні? Чи однаково ставляться до чоловіків та жінок механізми неформального правосуддя? Якими є наслідки для постраждалих/свідків, які не продовжують діяти у межах звичних механізмів, а обирають загальнодержавні механізми (якщо такі існують)? Чи мають вони доступ до обох видів? Чи мають доступ до обох видів діти?

Корисним інструментом для проведення такого дослідження є Контрольний список індикаторів, складений організацією «Жіночі ініціативи щодо ґендерної рівності правосуддя» (СЕТ) у публікації «Ґендер на практиці»: керівництво та методи реагування на ґендерно-зумовлені злочини у збройному конфлікті», с. 9-14 (доступний у http://www.iccwomen.org/whatwedo/training/docs/Gender_Training_Handbook.pdf).

Вставка 2

Керівні питання для дослідження та аналізу

Попереднє дослідження контексту

- » Яка склалася ситуація щодо політики та безпеки? Яка історія конфлікту чи бойових дій? Чи існує історія етнічних, релігійних чи расових переслідувань? Чи існує історія переслідувань за статевою ознакою (наприклад, суворе обмеження у фундаментальних правах за ознакою статі)?
- » На кого вони націлені? Чи націлені вони на певні групи? Чи є вони спеціально націленими на дітей? Звідки відомо, що ці групи стали мішенню? Чиєю мішенню вони стали? Вони стали ціллю чоловіків, хлопчиків, жінок чи дівчат?
- » Чи були повідомлення або записи про інші кримінальні дії, скоєні у ході цього нападу? Чи були повідомлення про випадки набігів на помешкання, арешти і затримання цивільних, напади на села чи пропускні пункти, або повідомлення про катування сексуального та несексуального характеру? Яка загальна схема злочинів?

Попереднє дослідження щодо ймовірних порушників

- » Як організовано політичну, військову інфраструктуру та інфраструктуру безпеки? Які групи, озброєні чи інші, діють на території? Які в них стосунки з місцевим населенням?
- » Звідки беруться озброєні групи? Яку вони мають приналежність? Чи складаються такі групи з чоловіків та жінок? Чи складаються такі групи з дівчат та хлопчиків? Якими є різні ролі цих груп?
- » Який зв'язок (якщо є) між групою ймовірних порушників та силами безпеки, що присутні на території, де відбуватиметься документування? Чи матимуть якийсь вплив правопорушники та їх підлеглі на постраждалу спільноту під час проведення документування?

Попереднє дослідження наявних та доступних послуг

- » Якої медичної, психосоціальної підтримки потенційно можуть потребувати постраждалі?
- » Яку медичну допомогу та психосоціальні послуги отримали потерпілі?
- » Які існують можливості для надання медичних, юридичних та економічних послуг для жертв/свідків сексуального насильства? Які існують місцеві системи чи механізми? Чи є вони безпечними, захищеними та ефективними?
- » Які суб'єкти надають такі послуги на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівні?
- » Чи існують якісь перепони для доступу жертв/свідків до таких послуг (наприклад, проблеми безпеки, фінансові складнощі чи дискримінаційне ставлення та політика)?

2. Мета

Яка ваша мета? Критично важливим є продумати на початковому етапі «мету щодо притягнення до відповідальності». Спеціалісти-практики повинні визначити, **(1) чому вони документують сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами:** чи їхньою метою є зберегти докази для подальшого використання у механізмах притягнення до відповідальності, для висвітлення порушення прав людини чи для підтримки міжнародних кримінальних розслідувань.

Якщо мета — оцінювання механізмів правосуддя, тоді повторне проведення інтерв'ю може бути неминучим. Однак це може бути непотрібним, якщо їх метою є адвокація (дивіться Розділ 7: Не завдавати шкоди, частина В, 2. Координація).

Спеціалісти-практики також повинні ретельно обдумати, **(2) які конкретні результати** вони хочуть отримати внаслідок проведення документування: наприклад, подальше засудження, збільшення фінансування діяльності чи міжнародний тиск на окремі держави. Визначення цих факторів вестиме до прийняття рішення про те, **(3) до якого механізму притягнення до відповідальності** звернутися, **(4) які є вимоги для звернення до цього конкретного механізму**, чи ви маєте **(5) необхідні можливості та вміння звернутися до цього конкретного механізму**.

Відповіді на ці запитання допоможуть спеціалістам-практикам у **(6) встановленні загальної нормативно-правової бази** для збору інформації щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами: тобто чи є метою встановлення особистої кримінальної відповідальності, державної відповідальності чи певні інші цілі на місцевому, регіональному чи міжнародному рівні; відповідні правила надання доказів; а також застосовні стандарти доказування (дивіться Розділ 3: Огляд шляхів притягнення до відповідальності). Це справедливо навіть для тих спеціалістів-практиків, які збирають інформацію з метою її збереження для можливого притягнення до відповідальності у майбутньому, включно з кримінальними провадженнями.

3. Основні правопорушення

Які основні правопорушення буде задокументовано? Визначивши, на яку нормативно-правову базу спиратися у документуванні сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, спеціалісти-практики зможуть вивчити, які правопорушення з цієї бази можна задокументувати та якими є їх складові елементи. Щоб це визначити, спеціалісти-практики можуть поставити такі запитання:

- » Про що було повідомлено?
- » Які конкретно злочини були, як кажуть, скоєні?
- » Якими є складові таких злочинів, відповідно до застосовної нормативно-правової бази?
- » Що вам необхідно довести?
- » Для чого у вас є можливості, повноваження та експертний досвід? *(наприклад, для випадку звинувачення у зґвалтуванні та сексуальному рабстві, зробленому щодо конкретного злочинця, які елементи цих злочинів ви здатні задокументувати?)*

Вставка 3

Досвід колег — яке порушення?

Насім, дослідник порушень прав людини: «Одна молода жінка, яка давала свідчення для нашої програми, перелічила серію жорстоких правопорушень вчинених проти неї, її сім'ї та інших постраждалих. Вона стала свідком страти власних братів та батька, після чого її саму перевозили у різні місця, де тримали у неволі та багаторазово гвалтували, щоб «перевірити», наскільки вона була «вмілою». Вона згадує, що в останньому місці її продали, а згодом подарували іншому бійцю. Вона змогла втекти через 6 місяців неволі. Протягом часу, який пройшов між її полонем та даруванням у якості «дружини», вона була свідком смертей інших жінок у неволі: деяких у результаті жорстоких зґвалтувань через те, що їх поранення не лікували належним чином. А хтось взагалі наклав на себе руки.

Ми розглянули її історію поряд зі схожими випадками і визначили, що потенційно могли б щонайменше сфокусувати розслідування на систематичному організованому зґвалтуванні та сексуальних нападах, а також сексуальному рабстві, і зібрати докази убивства, катувань та примусового одруження».

Яким є обсяг вашого інтерв'ю? Визначення обсягу документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, є дуже важливим для процесу планування, як географічного, так і часового. Спеціалісти-практики повинні на ранньому етапі процесу встановити як напрям докладання своїх зусиль, так і наявну кількість часу. У документуванні історичних звинувачень у сексуальному насильстві ключовим є також встановлення чітких проміжків часу.

- » Визначаючи обсяг своїх запитів, спеціалісти-практики повинні враховувати наслідки такого рішення для власних ресурсів та повноважень. Нереалістично і неетично брати участь у складному процесі документування, що включає багато звинувачень, ліній розпитування та місць,

коли організації знають, що не зможуть працювати у певному регіоні довгостроково, а також не матимуть достатнього фінансування для покриття робочих потреб.

- » Це особливо важливо у випадках масових злочинів, тому що спеціалісти-практики можуть вважати, що інтерв'ю якомога більшої кількості людей є базою для встановлення широкомасштабних правопорушень. Однак у багатьох випадках краще належним чином опитати невелику кількість постраждалих та спробувати встановити схему, базуючись на цих свідченнях та доказах, ніж намагатися опитати набагато більше людей, ніж дозволяють ресурси спеціалістів-практиків — фінансові, людські та технічні.

5. Ризики

Які існують ризики? Оцінювання ризиків та загроз має проводитися на стадії планування, а також протягом процесу документування. Результати таких оцінювань — включно з визначеними ризиками та запланованими заходами зменшення чи реагування на них — мають включатися до Плану документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами.

- » При оцінюванні загроз та ризиків на стадії планування спеціалісти-практики мають враховувати існування небезпеки не тільки для постраждалих і свідків, але й для інформації та самих себе (дивіться також Розділ 8: Безпека та захист).

(Детальне керівництво щодо проведення оцінювання загроз та ризиків включено до Розділу 7: Не завдавати шкоди, та Додатку 2: Проведення оцінювання загроз та ризиків.)

Вставка 4

Керівні запитання про ризики та загрози

Загальні ризики

- » Хто (фізична особа, група чи організація) може становити загрозу для документування в цілому, включно із постраждалими, спеціалістами-практиками та інформацією, і на що вони здатні?

Оцінювання ризиків для постраждалих та свідків

- » Чи вплине ваше документування на безпеку та захист постраждалих; свідків; їх громад?
- » Чи є поряд медичний заклад і, якщо так, чи є у вас доступ до нього? Він буде обслуговувати усіх постраждалих/свідків, з якими ви взаємодієте, чи лише деяких із них, і якщо не всіх, то хто зможе надати допомогу іншим?
- » Чи відбуватиметься документування на територіях, де ведуться бойові дії, все ще перебувають правопорушники, або потерпілі/свідки наражаються на ризик залякування, подальших нападів (зокрема на помсту за повідомлення) чи переміщення? Якщо так, які стратегії ви задієте для подолання цих перешкод?
- » Чи знаходиться інформація про знаходження місця, яку повідомив постраждалий/свідок, під ризиком розкриття, якщо таку інформацію пов'яжуть із ним/нею? Якщо так, які механізми ви застосуєте для захисту постраждалих/свідків чи джерел від будь-яких ризиків?
- » Чи наражатиме відвідування певних місць злочину осіб, які сказали вам про ці місця, на додатковий ризик? Якщо так, чи існують інші шляхи (наприклад, через посередника) зібрати інформацію про такі місця?
- » На які конкретні ризики наражаються жінки/чоловіки/діти, якщо дадуть справі рух? Чи можуть вони бути стигматизовані або ізольовані, якщо сповістять про злочин? Чи можуть вони бути засудженими за шлюбну зраду або одностатеві акти? Які існують протоколи для реагування на визначені ризики або шкоду для окремих категорій постраждалих?
- » Чи врахували ви свої знання про ризики, а також знання постраждалих/свідків? Спеціалісти-практики повинні консулюватися з постраждалими/свідками, тому що лише вони можуть знати про певні ризики, індивідуальні, місцеві чи специфічні для спільноти.

Вставка 4

Керівні запитання про ризики та загрози

Оцінювання ризиків для спеціалістів-практиків

- » Чи вплине ваше документування на вашу/загальну безпеку та захист, а також безпеку вашої команди та організації?
- » Чи є доступ до території та подорожування нею потенційно ризиковими?
- » Чи є ризик діяльності озброєних груп, терористичних чи злочинних мереж на території чи на самому об'єкті?
- » Чи існує ризик, що на вашу команду цілеспрямовано полюватимуть? Чи існує ризик, що ви чи ваша команда можете опинитися під загрозою з боку злочинців, їх сімей та прихильників (це особливо важливо для спеціалістів-практиків із тієї ж країни)?
- » Чи обдумували ви додаткові, не фізичні ризики (особливо для неурядових організацій із тієї ж країни)? Наприклад, місцевим неурядовим організаціям можуть погрожувати анулюванням реєстрації, якщо вони продовжать роботу.
- » Чи існує ризик судового переслідування, свавільного затримання тощо?
- » Чи ризикують спеціалісти-практики отримати вікарну травму?
- » Чи є фізично безпечним відвідувати певні об'єкти?
- » Чи є доступ до території або об'єкту безпечним, чи відсутні ризики повені, зсувів або екстремальних погодних умов?
- » Чи розташовані окремі об'єкти на такій відстані, щоб до них можна було дістатися без ночівлі, а якщо ні, то чи можлива така ночівля?
- » Чи є небезпека існування на об'єкті снарядів, що не вибухнули?
- » Чи знаходиться об'єкт всередині чи поблизу структурно ненадійної будівлі?
- » Яким буде наслідок виявлення у вас будь-якої інформації чи доказів, які ви можете зібрати?
- » Чи будете ви належним чином забезпечені для роботи у будь-яких непередбачених обставинах? Наприклад, чи матимете ви достатній запас пального, запчастин, аптечок та засобів комунікації?
- » Чи має ваша команда доступ до найближчих медичних закладів?
- » Чи зможете ви зняти розпізнавальні знаки зі своїх транспортних засобів та обладнання, у разі потреби?

Оцінювання ризиків для інформації

- » Чи маєте ви можливість безпечно та конфіденційно зберігати будь-яку інформацію, яку збираєте?
- » Чи є у вас безпечна система передавання інформації та доказів?
- » Чи працюєте ви на території, де наявні пункти пропуску та проводяться звичні обшуки?
- » Скільки людей знає про тип інформації, яку ви збираєте, та де ви її зберігаєте, і чи представляє хтось із них ризик для інформації?

6. Ресурси

Протягом процесу планування слід оцінити необхідні ресурси та кількість супровідних витрат.

- » До ресурсів відносяться кадрові потреби та, зокрема, визначення необхідності додаткових працівників, таких як перекладачі, детективи та технічні експерти: наприклад, якщо спеціалістам-практикам потрібно залучити спеціалістів із захисту дітей чи ІТ-спеціалістів.
- » До планування ресурсів також входить оцінка вашого майбутнього обладнання, транспорту, інфраструктурних та матеріальних потреб, особливо таких ресурсів, як засоби для зберігання, додаткове програмне забезпечення (таке як системи організації та розгляду справ чи інші електронні бази даних) та, якщо потрібно, потреби у навчанні.
- » Додатково до оцінювання ресурсів приблизна оцінка вартості повинна включати транспорт, розміщення, витрати на відрядження, а також будь-які витрати, пов'язані з постраждалими та свідками, такі як покриття їх транспортних витрат чи розміщення для ночівлі, якщо застосовано.

7. Стратегія збору інформації

Як частину більш широкого Плану документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, спеціалісти-практики повинні також розробити конкретну **стратегію збору інформації**. Стратегія збору інформації повинна визначати, які дані потрібні згідно з вимогами до виду/видів злочинів чи правопорушень, які документуються, правил підтвердження доказів та інших питань, пов'язаних із доказами; звідки спеціалісти-практики можуть отримати інформацію; а також визначити систематичний і практичний підхід до збору інформації, її організації та, врешті, зберігання і передачі зібраної інформації.

Вставка 5

Стратегія збору інформації

Стратегія збору інформації включає

а) Яка потрібна інформація про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?	Яка інформація необхідна вам для доведення елементів злочину/злочинів чи правопорушень, які ви документуєте?
б) Які існують прогалини і де можна отримати інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?	Які доступні потенційні джерела та типи інформації: свідчень, документів, електронної чи фізичної? Де вони знаходяться?
в) Як збирати інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?	Як підійти до виявлення, встановлення контакту та проведення інтерв'ю з постраждалими та іншими свідками? Як ви зберете інші типи інформації та доказів?
г) Як зберігати та передавати інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?	Як надійно передавати та зберігати інформацію, яку ви збираєте?
г) Як організувати інформацію?	Яку систему буде застосовано для ефективної організації інформації?

7а. Яка потрібна інформація про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?

На цій стадії процесу планування спеціалісти-практики мають розробити детальний робочий журнал доказів, у якому знаходитимуться окремі елементи, що мають бути надані для кожного звинувачення у злочині чи правопорушенні, а також типи інформації, яка може підтвердити кожен елемент. Такий журнал має забезпечити збір найповнішої інформації найбільш ефективним чином, щоб вона відповідала вимогам до доказів/інформації за кожним звинуваченням. Дивіться як відправну точку викладений у Додатку 1 приклад робочого журналу доказів, розробленого для встановлення особистої кримінальної відповідальності згідно з визначеннями злочинів та елементів злочинів, як сформульовано у Римському статуті.

7б. Де отримати інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?

Для детального керівництва щодо типів доказів для злочинів та правопорушень, що стосуються сексуального насильства, дивіться Розділ 10: Типи доказів сексуального насильства.

Спеціалісти-практики мають скласти список усіх можливих джерел та типів інформації, які їм доступні та можуть потенційно відповідати одному чи більшому елементу, які їм потрібно довести за кожним звинуваченням. Це може охоплювати свідчення, електронні чи фізичні докази залежно від повноважень та можливостей кожного спеціаліста-практика. Спеціалісти-практики повинні вирішити, як вони обиратимуть пріоритети та напрямки відпрацювання інформації.

Вставка 6

Досвід колег — пошук доказів

Карлос, детектив та аналітик, який документує звинувачення у сексуальному насильстві, скоєному у центрах утримання під вартою в Країні Х протягом періоду громадянських заворушень. «... (постраждалі) серед інших жаклих форм знущання повідомили про побиття, багаторазове групове зґвалтування, примушення до статевих актів та поз, які принижують гідність. Нашою першою думкою було створити звіт, що базується лише на свідченнях колишніх затриманих, які зараз мешкають у транзитних притулках на кордоні. Однак протягом фази планування місії з документування ми визначили інші потенційні джерела інформації: ходили чутки, щодесь існують записи про те, які саме в'язні та протягом якого часу утримувалися у таких центрах. У нас були певні контактні особи в місцевому уряді, які бажали допомогти нам отримати доступ до цих документів.

І деякі постраждалі повідомили про відвідування поза-штатних лікарів, коли їх ушкодження були надто серйозними, щоб їх могли вилікувати тюремні медики; лікарі з неурядових організацій, які потенційно могли самі бути свідками або навіть створили особисту медичну історію для кожного пацієнта».

7в. Як збирати інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?

Визначивши, які джерела інформації є доступними, спеціалісти-практики повинні подумати про те, **як збирати інформацію з таких джерел.**

- » Включно з тим, як визначити постраждалих та інших свідків і як встановити з ними контакт; яку інформацію слід отримати від таких постраждалих і свідків; види запитань, які слід ставити, щоб отримати таку інформацію; і, у більш широкому сенсі, як проводити інтерв'ю та фіксувати інформацію.
- » Спеціалісти-практики повинні ретельно врахувати наслідки ведення записів від першої особи чи отримання свідчення / записи інтерв'ю, підписані постражданою особою/свідком та (або) використання аудіо- чи відеозаписів інтерв'ю — дій, які у подальшому потенційно можуть протиставлятися офіційним свідченням, отриманим офіційними слідчими, та використовуватися для підриву довіри до постраждалих/свідків. (Для додаткової інформації щодо цієї проблеми дивіться Розділ 11: Проведення інтерв'ю.)
- » Де це можливо, планування того, як збирати інформацію, може включати визначення того, як обробляти, фотографувати та малювати докази та місця злочинів, збирати докази та підтримувати систему охорони речових доказів при їх передачі протягом фази збору інформації.

Для детальних інструкцій щодо проведення інтерв'ю постраждалих та інших свідків, фотографування та замальовки місць злочину, збору та передавання інформації, дивіться Розділ 11: Проведення інтерв'ю, та Розділ 12: Збір додаткової інформації.

і. Визначення постраждалих та свідків

Визначення постраждалих та інших свідків сексуального насильства іноді може бути більш складним, ніж визначення постраждалих та свідків інших злочинів відповідно до чинного міжнародного законодавства. Навіть у регіонах, де було зроблено кілька окремих повідомлень про сексуальне насильство, постраждалі та інші свідки можуть, із різних причин, не хотіти офіційно про це заявляти. Постраждалі можуть не хотіти ризикувати, згадуючи травматичні події сексуального насильства, думати, що сексуальне насильство було їх провиною, або що ніхто їм не повірить, якщо в них немає

доказів. Залежно від суспільного і традиційного чи культурного контексту, постраждалі від злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, можуть наражатися на ризик або ними можуть маніпулювати у їх спільнотах. Члени групи злочинців у безпосередній близькості або навіть у тій самій громаді чи сім'ї можуть проявляти звинувачувальне ставлення, примушувати жертв відчувати сором, карати чи використовувати сексуальне насильство як привід позбавити постраждалих домівок, сімей, засобів до існування та освітніх можливостей. Постраждалі можуть хотіти, але не мати можливості говорити відкрито. Деяким може бути особливо складно, наприклад, якщо вони мають інтелектуальну дисфункцію чи інше порушення, яке ускладнює спілкування.

Важливо створити атмосферу підтримки та безпеки, у якій постраждалі та свідки почуватимуться надійно захищеними і зможуть розповісти про злочини. Якщо доцільним є розширення охоплення (аутріч), визначте потрібний рівень охоплення до того, як отримувати інформацію про випадки сексуального насильства у будь-якій спільноті. Крім того, спеціалісти-практики мають пам'ятати, що корисна інформація про сексуальне насильство може бути зібраною з багатьох джерел, не лише від постраждалих/свідків. Дуже важливо, щоб спеціалісти-практики обов'язково ставилися з повагою до усіх свідків, незалежно від того, чи вони представляють себе постраждалими від сексуального насильства чи ні. Нерідко особи, які шукають або надають відповідну інформацію, можуть також бути постраждалими, яким потрібне підтвердження, що довірливі стосунки можуть бути встановлені. (Дивіться Розділ 10: Види доказів сексуального насильства.)

Постраждалі та інші свідки інколи самі йтимуть на контакт і пропонуватимуть дати свідчення за власним бажанням. Спеціалісти-практики повинні бути добре підготованими, щоб, коли таке відбувається, реагувати швидко, ефективно та надійно. Більша частина дослідження, оцінювання ризиків та планів має здійснюватися до того, як спеціалісти-практики почнуть працювати з постраждалими/свідками.

Інколи постраждалих безпосередньо визначають за допомогою оцінок, засобів скринінгу та інших оглядів. У таких випадках важливо, щоб будь-які контакти з постраждалими/свідками відповідали побажанням та поглядам, висловленим, коли вони погоджувалися на участь в оцінюванні, зокрема прохання щодо анонімності або щоб вживалися будь-які запобіжні заходи з безпеки перед контактуванням.

ii. Контакткування через посередників

Посередники — це особи, яких спеціалісти-практики можуть залучити для допомоги щодо визначення та спілкування з членами спільнот, подолання культурних та соціальних бар'єрів, а також визначення потенційних постраждалих та інших свідків. Допомогу посередників можна використовувати у випадках, коли спеціаліст-практик не знайомий зі громадою та її членами і динамікою, коли постраждали та інші свідки можуть наражатися на небезпеку, якщо контактуватимуть із спеціалістами напямую; або де постраждали та інші свідки побоюються взаємодії з людьми, які не відносяться до громади.

Посередники можуть бути дуже ефективними контактними особами спільноти, проте слід приділити увагу забезпеченню їх неупередженості. (Дивіться Вставку 8: «Контрольний список для взаємодії з посередниками».) Вони часто бувають учасниками місцевих організацій, національних та міжнародних неурядових організацій, організацій — надавачів послуг, а також інших громадських мереж та структур із підтримки, таких як церкви та жіночі групи, та можуть уже деякий час тісно працювати з постраждалими через наявні механізми підтримки при ґендерно-зумовленому насильстві.

Вставка 7

Приклад прецедентного права: ризики у використанні посередників — справа Лубанґа у МКС

Використання посередників у міжнародному кримінальному судочинстві, зокрема, їх роль та неупередженість у розслідуванні, привернули значну увагу в ході розгляду справи Томаса Лубанґи Діло у Міжнародному кримінальному суді. У своєму рішенні Судова палата відхилила надійність свідчень деяких свідків обвинувачення, зокрема тих, хто вважався солдатами-дітьми, базуючись на заявленій поведінці деяких посередників, у якій використовувалися купівля свідчень та вплив на свідків. Суд встановив, що:

«Сторона обвинувачення не повинна була передавати свої слідчі зобов'язання посередникам (...), незважаючи на значні складнощі щодо безпеки, із якими вона зіштовхнулася. Протягом цього судового процесу було викликано ряд свідків, чиї свідчення в результаті практично безконтрольних дій трьох основних посередників не можуть розглядатися, як надійні. Суд тривалий період часу вивчав обставини значної кількості осіб, докази яких, принаймні частково, були неточними або неправдивими. Недбалість сторони обвинувачення полягає у тому що вона не змогла дослідити та належним чином перевірити цей матеріал перед тим, як його представляти, що призвело до значних витрат з боку Суду. Додатковий наслідок відсутності належного нагляду за посередниками — те, що вони потенційно могли використати свідків, із якими контактували, у власних інтересах. Незалежно від рішення Палати стосовно довіри та надійності цих, як заявляється, колишніх дітей-солдатів, з огляду на їх молодий вік та ймовірний вплив конфлікту, вони були вразливими до маніпуляції». МКС-01/04-01/06-2842, абз. 482.

Вставка 8

Контрольний список для взаємодії з посередниками

1	Отримайте інформацію про всіх ключових осіб в громаді, яка оточує постраждалого/свідка, щоб спеціалісти-практики мали змогу ефективно та правильно обрати посередника.	✓
	<i>Це включає відображення ієрархії громади, а також включає жіноче керівництво у громаді (наприклад, старійшини, повитухи, вчительки, жінки-голови поселень чи релігійні лідери). У більшості спільнот існує ієрархічна структура, а кожна жіноча спільнота матиме лідерку чи лідерок, які можуть як допомагати, так і заважати доступу спеціаліста-практика до постраждалих/свідків. Найчастіше жіноче керівництво служить критично важливою підтримкою в роботі команди, але лише якщо команда працюватиме з дотриманням принципів, пошани та прозорості.</i>	
2	Якщо ви намагаєтесь визначити саме постраждалих-чоловіків, шукайте доцільних посередників (наприклад, членів громадських організацій, які працюють лише з чоловіками-постраждалими) і пам'ятайте про особливості культурного ставлення до та чутливість сексуального насильства проти чоловіків.	✓
3	Ретельно оцініть, чи є ризикованою взаємодія через посередників із постраждалими та іншими свідками, окремими членами спільноти чи організаціями, з якими вони контактують. Окремо оцініть, чи посередники примушують до участі або розкривають інформацію про свідків, не дотримуючись базових етичних норм.	✓
4	Переконайтеся, що посередники знають і можуть чітко пояснити повноваження організації та загальний обсяг документування, включно з будь-якими обмеженнями (наприклад, неможливість охопити певні території, часові проміжки чи категорії свідків, таких як діти), щоб уникнути непорозуміння чи виникнення помилкових очікувань у потенційних свідків.	✓
5	Переконайтеся, що посередники усвідомлюють, чи охоплює обсяг документування злочинів проти дітей і, зокрема, що вони не обирають неповнолітніх свідків для знайомства з командою, якщо документувачі фактично не мають відповідних знань і дозволу на інтерв'ю дітей.	✓
6	Будьте свідомі будь-яких розколів в громаді, а також чи співіснують у одній громаді учасники «груп» проти-стояння.	✓

Вставка 8

Контрольний список для взаємодії з посередниками

7	Якщо це вважається безпечним, тісно співпрацюйте з членами громади, її лідерами, постачальниками медичних послуг та групами й організаціями з підтримки, щоб отримувати допомогу у визначенні потенційних постраждалих та інших свідків.	✓
8	Сконтакуйте з місцевими організаціями та розробіть ініціативи, аби допомогти потерпілим та іншим свідкам заговорити, включно з розробленням форумів для жінок, безпечних місць, забезпеченням конфіденційності та інших заходів захисту.	✓
9	Перевіряйте будь-яких потенційних посередників (на предмет кримінальної історії, неупередженості, надійності, здатності до виконання цієї ролі, місць приналежності та можливості працювати з жінками/чоловіками/дітьми).	✓
10	Подбайте, щоб ні самі спеціалісти-практики, ні жоден із посередників не були сприйняті як такі, хто пропонує щось цінне в обмін на свідчення, зокрема фінансову та матеріальну допомогу, або більш повний доступ до допомоги. Однак це не повинно перешкоджати перенаправленню до послуг, яке має здійснюватися там, де це можливо.	✓
11	Визначте чіткі очікування від посередників щодо їх ролі та обмежень, а також щодо рівня підтримки та керівництва, які вони можуть очікувати від спеціалістів-практиків.	✓
12	Переконайтеся, що будь-які посередники мають надійний спосіб контакту зі спеціалістами-практиками.	✓
13	Взаємодія з посередниками має базуватися на документальному підґрунті, яке є основою для будь-яких рішень, прийнятих щодо цих посередників.	

iii. Використання перекладачів

Перекладачі часто є ключовою частиною команди спеціалістів-практиків. Перекладачі повинні мати відповідну підготовку, не лише з самого перекладу, але й з особливостей взаємодії з постраждалими/свідками сексуального насильства та, де це доречно, з дітьми.

Перекладачі повинні мати можливість забезпечувати команду спеціалістів-практиків перекладом протягом будь-якої взаємодії, яку спеціалісти-практики можуть мати з членами громади, включаючи процес опитувань. Вони також мають бути здатними забезпечити спеціалістів-практиків правильною лінгвістичною та культурною інтерпретацією ключових слів, поведінки та виразів обличчя, що пов'язані з сексуальним насильством у певних обставинах, без зміни чи впливу на інформацію, яку надають потерпілі чи інші свідки.

Зокрема, у ході інтерв'ю перекладачі повинні працювати чутливо та професійно, а також відповідно до етичного принципу «не завдавати шкоди». Вони також мають повністю розуміти поняття інформованої згоди та дотримуватися правил конфіденційності команди.

При виборі перекладачів:

- » Виділіть адекватні фінансові та людські ресурси для пошуку та рекрутингу підготованих незалежних перекладачів. Таких осіб можна знайти не відразу.
- » Ніколи не користуйтеся послугами членів родини у ролі перекладачів через умови конфіденційності. З аналогічних причин перекладачі повинні залучатися з тієї ж громади, що й потерпілі/свідки, лише у крайніх випадках — особливо коли йдеться про громади корінних народів.
- » Виділіть час на оцінювання потенційних перекладачів. Перевіряйте будь-яких потенційних перекладачів на предмет кримінальної історії, неупередженості, надійності, здатності до виконання цієї ролі, приналежності до певних груп та можливості працювати з дітьми.
- » Розумійте, що стать, вік, особистість та етнічна, культурна чи політична приналежність перекладача можуть бути фактором, що впливає на ступінь довіри до нього з боку потерпілого/свідка, але лишайтесь чутливим щодо таких факторів, щоб не фіксувати стереотипи чи ідеології переслідування.
- » Завжди, до того як наймати кандидатів, оцініть їх особисті погляди на сексуальне насильство та ґендерну рівність. Переконайтеся, що їм досить комфортно працювати з термінологією стосовно сексуального насильства, щоб їх власний дискомфорт (наприклад, стрес, шок) не впливав негативно на процес збору доказів.
- » Включіть, якщо можливо, до команди перекладачів жінок та чоловіків.
- » Під час інтерв'ю дітей залучайте лише перекладачів, які пройшли спеціальне навчання та мають попередній досвід роботи з дітьми.
- » Переконайтеся, що перекладачі:
- » Почуваються комфортно з точки зору безпеки, працюючи у регіоні та контексті, у яких спеціалісти-практики проситимуть їх діяти.
- » Розуміють місцевий контекст, аби мати об'єктивну точку зору.
- » Мають досвід (та чутливість) щодо взаємозв'язків між сексуальним насильством та місцевою культурою, розуміють, як такі проблеми можуть впливати на спілкування з опитуваними.
- » Почуваються комфортно, працюючи з деталізованим змістом предмету сексуального насильства та його термінологією, зокрема зі словами та евфемізмами, які швидше за все будуть використовуватися для опису сексуального насильства на відповідній території.

7г. Як зберігати та передавати інформацію?

Частиною процесу планування розслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, має бути розробка надійної системи зберігання та передачі інформації після того, як її було зібрано. Надзвичайно важливо зберігати та захищати інформацію та докази — наприклад, фотографії місця злочину чи задокументований запис інтерв'ю постраждалих/свідків — таким чином, щоб це не скомпрометувало їх цілісність, а також не піддало постраждалих та свідків ризику подальшій шкоді.

У цілому, план щодо зберігання та передачі інформації повинен включати:

- » визначення, коли та як спеціалісти-практики можуть знищити інформацію, якщо є ризик її вилучення
- » чи можуть спеціалісти-практики здійснювати «систему охорони речових доказів при їх передачі» (дивіться Розділ 12: Збір додаткової інформації, Г. Система охорони доказів при їх передачі)
- » чи можуть вони безпечно зберігати інформацію протягом довгих періодів часу, включно із захистом від знищення чи ураження шляхом неналежного поводження з нею чи її зберігання.

Плануючи, **як зберігати інформацію**, спеціалісти-практики повинні визначити, де вона буде зберігатися та хто її контролюватиме. Спеціалісти-практики повинні ретельно продумати, як вони захищатимуть конфіденційність та безпеку інформації, яку збирають. В найкращому випадку, вони мають використовувати централізоване місце для зберігання, розташоване в безпечній зоні, бажано поза зоною конфлікту, яке буде контролювати особа, що відповідальна за збереження інформації. (Для детального керівництва щодо систем зберігання дивіться Розділ 13: Зберігання та обробка інформації).

При **передачі інформації** спеціалісти-практики повинні враховувати ризики, пов'язані з подорожами з інформацією, особливо через блокпости, аеропорти чи інші території, де можливі обшуки персоналу чи транспортних засобів. Вони також повинні продумати, які транспортні засоби є для них доступними і чи підходять вони для передачі інформації та доказів.

7г. Як організувати інформацію?

Спосіб організації інформації під час зберігання є критично важливою частиною процесу документування та потребує ретельного обдумування заздалегідь до будь-якого проведення документування.

В ідеалі слід використовувати електронну базу даних, у яку вноситиметься вся зібрана інформація. Дані повинні бути пов'язаними між собою та містити як мінімум таку інформацію:

- » персональні дані кожної опитаної постраждалої особи / свідка
- » питання щодо безпеки кожної опитаної постраждалої особи / свідка
- » доказ інформованої згоди взяти участь в інтерв'ю;
- » свідчення, надані такими постраждалими/свідками;
- » документальна інформація, надана такими постраждалими/свідками;
- » інформація щодо існування медичних чи поліцейських записів;
- » фотографічна чи аудіо-візуальна інформація, що стосується таких постраждалих/свідків;
- » якщо доречно, переклади всього вищезазначеного.

Якщо це взагалі можливо, базу даних слід розробити належним чином, щоб дані можна було шукати за багатьма різними критеріями. Існує багато програмного забезпечення для баз даних із відкритим програмним кодом, які підтримують документування міжнародних злочинів та порушень прав людини.

Приклади інструментів

1. OpenEvsys

OpenEvsys, скорочене від Open Events System, — це безкоштовна програма для баз даних, що має відкритий програмний код і розроблена HURIDOCS. OpenEvsys дозволяє неурядовим організаціям в сфері прав людини:

- » записувати, переглядати та отримувати інформацію про постраждалих, злочинців та епізоди порушень прав людини
- » аналізувати дані, переглядати звіти та виділяти тенденції та схеми жорстокого поводження
- » спрямовувати та відстежувати втручання, такі як медична чи юридична допомога
- » безпечно зберігати пов'язані документи, такі як свідчення, нотаріально завірені заяви та аудіо-візуальні файли.

<http://www.openevsys.org>

2. I-Doc

I-DOC — це ще одна безкоштовна база даних, що має відкритий програмний код і підтримує аналіз документації для міжнародних злочинів та серйозних порушень прав людини. З I-DOC спеціалісти-практики можуть:

- » ідентифікувати, збирати, перевіряти, підтверджувати, узагальнювати та синтезувати факти й докази
- » каталогізувати інформацію за суттєвими категоріями: докази, епізоди, контекст, особи (підозрювані, постраждалі та свідки), установи, власність та об'єкти під охороною
- » проводити аналіз відповідно до певних нормативно-правових баз (державних, федеральних, регіональних, міжнародних)
- » розмічати географічні та часові схеми, генерувати зв'язки та статистику
- » створювати звіти, юридичні скарги, повідомлення до МКС, інформаційні заходи, кримінальні провадження та судочинство в області людини
- » зв'язувати з матрицею кейсів/аналізом юридичних вимог та способів доказування основних міжнародних злочинів.

<http://blog.casematrixnetwork.org/toolkits/databases/i-doc/>

8. Перевірка та підготовка звітів

Також дивіться Розділ 14: Аналіз доказів та інформації” для більш детального огляду поточної документації.

Вставка 9

Перевірка та підготовка звітів

З Керівництва слідчого, 9-те видання, Інститут міжнародних кримінальних розслідувань

Спеціалісти-практики повинні визначити, яким чином будуть постійно переоцінювати план документування у процесі отримання нової інформації, особливо, щоб переконатися, що попередні припущення все ще є вірними. Повторне оцінювання також потрібне для визначення:

- » Яка потрібна додаткова робота після отримання нової інформації?
- » Чи слід застосувати до певних областей вашого документування додаткові ресурси, або їх треба перерозподілити?
- » Чи буде досягнуто результат протягом виділеного часу?
- » Чи потребує змін план документування?
- » Чи існують нові визначені перешкоди для здійснення будь-якого аспекту документування?

9. Кодекс поведінки

Усі учасники команди зобов'язані вести себе етично та професійно, розуміти, чому від них очікують такої поведінки, а також наслідки неправомірних дій. Кодекс поведінки служить для систематизації цих зобов'язань та служать керівництвом для поведінки фахівців, які документують сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами.

Перед документуванням сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, спеціалісти-практики повинні розробити правила поведінки, особливо у випадках, коли правила поведінки певної організації не є достатньо конкретними, чи якщо в команді документувачів є члени, які не належать до тієї організації, яка проводить документування. Ці правила мають відображати обов'язки професійної поведінки кожного учасника команди, а також етичні принципи, дотримання яких очікується від учасників команди.

Зокрема:

- » **Угоди про конфіденційність** між слідчими та організацією часто є необхідними та містять вимогу тримати в таємниці всі матеріали, знання, процедури, зустрічі, висловлення тощо, які не є загальнодоступними.
- » Кодекс поведінки повинен містити посилання на **можливі обов'язкові вимоги щодо звітування для випадків сексуального насильства над дітьми**. У ситуаціях, коли існують обов'язкові вимоги до звітування, спеціалісти-практики повинні встановити процедури повідомлення про підозрюване чи реальне сексуальне насильство.

Якщо існують закони, які вимагають такого повідомлення, спеціалісти-практики повинні дати відповідь на такі запитання:

- » Хто повинен заявляти про випадки жорстокого поводження з дітьми?
- » Хто є посадовими особами, які мають отримати такі повідомлення?
- » Коли необхідно робити повідомлення (наприклад, із підозрою насильства)?
- » Яку інформацію необхідно надати?
- » Які існують вимоги до звітування щодо термінів та інших процедур?

» Як захищається конфіденційність?

» Якими будуть юридичні наслідки відсутності повідомлення?

(Із IRC/UNICEF, Піклування про дітей, потерпілих від сексуального насильства: Рекомендації для надавачів послуг охорони здоров'я та психо-соціальних послуг в умовах гуманітарних ситуацій (Нью-Йорк, 2012))

Вставка 10

Приклади принципів, що включені до кодексів поведінки

Етичні імперативи, що містяться у кодексі поведінки, часто включають такі принципи та цінності:

- » Не завдавати шкоди
- » Не дискримінувати
- » Незалежність та неупередженість
- » Повага до конфіденційності
- » Повага до культур та релігій
- » Забезпечення участі громадськості у прийнятті рішень
- » Дотримання прав людини.

Виконавчі або практичні обов'язки, закріплені у кодексі поведінки, можуть включати:

- » правила щодо управління фінансами, персоналом та ресурсами
- » принципи обміну інформацією
- » ефективне управління
- » внутрішні механізми подачі скарг.

Принципи кодексу поведінки, які є особливо важливими при роботі з постраждалими та свідками сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами:

- » працювати згідно з підходом, спрямованим на постраждалих
- » не демонструвати засуджуючу поведінку
- » ніколи не винити постраждалих
- » ставитися до усіх постраждалих із гідністю та повагою
- » визнати пріоритетність безпеки постраждалих над доказами.

Поширеною практикою є підписання учасниками команди кодексу поведінки, у разі потреби.

10. Стандартні операційні процедури

Спеціалісти-практики повинні встановити внутрішній стандарт виконання процедур для забезпечення необхідності сталої практики та реагування на передбачувані операційні ситуації.

Це включає розробку:

- » процедур роботи зі свідками
- » процедур обробки документальних, фізичних та електронних доказів
- » планів безпеки та евакуації
- » протоколів цифрової безпеки
- » протоколів конфіденційності
- » політики щодо того, хто і чому матиме доступ до конфіденційної інформації, яка зберігається в електронному вигляді, та фізичних елементів, які зберігаються у відведених сховищах, обмежуючи кількість людей із доступом (дивіться Розділ 13: Зберігання та обробка інформації)
- » плани комунікації
- » метод документування (записи від руки, аудіо, відео, фотографування) та як користуватися обладнанням для документування
- » процедури на місцях злочинів
- » перенаправлення (дивіться Розділ 8: Не завдавати шкоди / перенаправлення)
- » наявні плани, політику та можливості перенаправлення на випадок термінової допомоги чи перевезення постраждалих/свідків, дітей без супроводу чи інших осіб
- » коли та як спеціалісти-практики можуть знищити інформацію, якщо є ризик її вилучення.

11. Самодопомога

Розробка відповідних процедур самодопомоги для спеціалістів-практиків на організаційному та операційному рівні є ключовим фактором мінімізації впливу стресів та зменшення ризику для членів команди зазнати важких форм вікарної травми внаслідок впливу численних стресових подій та досвіду, а також праці в умовах високого ризику та насильницьких конфліктів. Зазначені нижче приклади взято із Рекомендацій щодо профілактики та лікування вікарної травми серед дослідників насильства в сексуальному та інтимному партнерстві, Ініціатива з дослідження сексуального насильства (Преторія, 2015).

Необхідні процедури та запобіжні заходи можуть включати:

- » Інтерв'ю для членів команди мають включати оцінювання індивідуальної стійкості разом із більш широким досвідом і перебуванням під впливом документування сексуального насильства.
- » Кожен член команди має бути навчений розпізнавати ознаки та симптоми вікарної травми, а також реагувати на них, в тому числі й через доступ до супервізії з наданням підтримки та консультування щодо травми, у разі потреби.
- » Доступ до спеціаліста, навченого методам роботи з травмою, який може запропонувати дослідникам консультування перед, під час та після роботи/місії.
- » Системи обмеження контакту із травматичним матеріалом, за допомогою урізноманітнення та балансування робочого навантаження, включно зі: зміною робочих обов'язків, щоб опитувачі могли зробити перерву і відпочити від історій постраждалих чи злочинців; працею дослідників у групах, щоб члени команди могли періодично переходити від польових опитувань до контролю якості, водіння, введення даних, канцелярських та (або) адміністративних завдань; а також можливість займатися різними видами самодопомоги, виділяючи час на фізичну активність, медитацію тощо.
- » Обмеження кількості опитувань, які дослідник виконує за день.
- » Слідкувати, щоб дослідники робили адекватні перерви між інтерв'ю.
- » Конфіденційні зустрічі команди виключно для того, щоб обговорити емоційний вплив від проведення дослідження, що мають проводитися окремо від розгляду технічних чи операційних аспектів документування.

Розділ 10. Зміст

РОЗДІЛ 10: Види доказів сексуального насильства	141
А. Вступ	141
Вставка 1	
Вплив доказових та процедурних вимог	142
Вставка 2	
Інформація з відкритих джерел	143
Вставка 3	145
Національне кримінальне переслідування злочинів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами — питання доказів	145
Б. Свідчення як докази	146
1. Що таке свідчення?	146
2. Де шукати свідчення свідків?	147
3. Якою є роль свідчень?	147
Вставка 4	148
Досвід колег — коли свідок є доказом	148
В. Документальні докази	148
1. Що таке документальні докази?	148
2. Де можна знайти документальні докази?	149
3. Якою є роль документальних доказів?	149
Г. Електронні докази	150
1. Що таке електронні докази?	150
Вставка 5	
Проблеми, які слід враховувати при виборі інструментів зі збору електронних доказів	151
2. Де шукати електронні докази?	152
Вставка 6	
Досвід колег — приклад використання соціальних мереж	152
3. Якою є роль електронних доказів?	153
Вставка 7	
Особливі ризики, пов'язані зі збором електронних доказів	153
Г. Речові докази	154
1. Що таке речові докази?	154
Вставка 8	
Чи можу я збирати речові докази?	154
2. Де шукати речові докази?	155
3. Якою є роль речових доказів?	155
Вставка 9	
Розуміння медично-правових доказів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами	156

РОЗДІЛ 10: Види доказів сексуального насильства

А. Вступ

Мета кожного процесу документування — отримання найкращої та найбільш вірогідної інформації.

Термін «доказ», як правило, використовується для позначення пов'язаної інформації, що має певну доказову цінність та форму, коли вона подається до суду для встановлення спірного факту. У кримінальному слідстві факти мають бути доказані «поза розумним сумнівом», тоді як більш низькі стандарти застосовуються для документування спеціалістами-практиками з метою представлення інтересів або з несудовими цілями (наприклад, «баланс вірогідностей» тощо). У контексті цього протоколу будуть використовуватися обидва терміни: «інформація» та «докази», оскільки спеціалісти-практики збиратимуть інформацію про злочини сексуального насильства для різних цілей: комусь знадобиться збирати інформацію відповідно до вимог щодо доказів та їх охорони при передачі, а комусь — ні. Обов'язок спеціалістів-практиків — знати, які стандарти вимог до доведення та доказів застосовні до їх діяльності та адаптувати збір інформації до того, що є необхідним для їх цілей.

Інформацією, яка підходить для документування сексуального насильства, може служити будь-що, що надає відомості про епізод чи обставини, які документуються. Вона може бути:

- » згенерованою спеціалістами-практиками чи третіми особами (наприклад, свідчення свідків, замальовки місць правопорушень, фотографії поранень, журнал системи охорони речових доказів при їх передачі, особисті спостереження спеціалістів-практиків, науковий аналіз). Спеціалісти-практики повинні збирати інформацію, яка не лише встановлює окремі випадки злочинних нападів сексуального характеру, а й допомагає зрозуміти масштаб злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, та інших пов'язаних правопорушень чи злочинів, що були скоєні стосовно постраждалих, наприклад, ув'язнення чи рабство. Спеціалісти-практики також повинні збирати інформацію про контекст та загальні елементи, які потрібні для підняття «звичайних» злочинів до рівня міжнародних злочинів, а також інформацію про те, хто є відповідальним за правопорушення чи злочини та яким чином (види відповідальності) (дивіться Розділ 4: Індивідуальна кримінальна відповідальність, та Розділ 5: Відповідальність держави).
- » дослідженою чи знайденою (наприклад, список в'язнів, знайдений у покинутому центрі утримання під вартою, звіт неурядової організації, завантажений із веб-сайту, відео, знайдене в мережі Інтернет)
- » переданою спеціалістами-практиками, добровільно чи за рішенням суду (наприклад, копія медичної історії; історія повідомлень з мобільного телефону)

Вставка 1

Вплив доказових та процедурних вимог

Тип необхідних доказів сексуального насильства, як і хто має їх збирати і зберігати (наприклад, вимоги до системи охорони речових доказів при їх передачі), щоб їх було допущено, відрізняється залежно від юрисдикцій та механізмів відповідальності. Не існує єдиного чіткого набору правил, що застосовуються до всіх механізмів відповідальності (кримінальної, в сфері прав людини чи інших видів); проте питання допустимості доказу, скоріше за все, буде найбільш суворим та детальним для кримінального переслідування. Перш ніж приступати до будь-якого процесу документування, спеціалісти-практики повинні переконатися, що обізнані з відповідним законодавством, а також із застосовними вимогами до доказів та процедур, відповідно до яких працюватимуть; особливо — який тип доказів чи підтвердження сексуального насильства передбачений для цивільних, кримінальних та інших судових позовів, а також яким організаціям чи особам дозволяється збирати та зберігати такі докази.

Залежно від контексту, певні категорії доказів можуть бути недопустимими. Наприклад, у багатьох юрисдикціях загального права суд відмовиться приймати як доказ твердження, що свідок чув, як інша особа щось говорила («свідчення з чужих слів»), якщо не застосовуються спеціальні винятки. Кримінальні суди можуть також відмовити у прийнятті попередніх свідчень свідків замість усних свідчень, які можуть бути перевірені захистом.

Правила процедур та доказів (ППД) МКС не мають категорій доказів, які не можуть бути прийнятими, і натомість надають гнучку схему для аналізу доказів,¹ яка вимагає прийняття чи відхилення доказів, базуючись на їх:

- » актуальності
- » доказовому значенні
- » досудовому (преюдиційному) впливі.

МКС та інші міжнародні кримінальні суди і трибунали не мають жорстких вимог щодо подання доказів, і більшість доказів приймається. Питання про докази більше сфокусовані на їх актуальності та вазі, ніж на прийнятності (наприклад, попередня або подальша сексуальна поведінка постраждалого не є актуальною). Проте на національному рівні правила процедур та доказів, імовірно, будуть більш обмежувальними. Спеціалісти-практики можуть використати Розділ 4: Індивідуальна кримінальна відповідальність, частина Г, Правила доказів та процедур як джерело, яке спрямоване на прийняття аналогічно гнучких правил або прогресивне тлумачення чинних правил, процедур та доказів, щоб покращити участь постраждалих/свідків у процесі правосуддя, їх захисту під час свідчення в суді та відповідальність за злочини, пов'язані з сексуальним насильством.

1. Правила для процедур та доказів, МКС (63) та (64). <http://www.icc-cpi.int>.

Усі докази можна розділити на чотири групи. Ось ці групи:

- » свідчення свідків
- » документальні докази
- » електронні докази
- » фізичні докази (зокрема судово-медичні докази).

Хоча докази розділяються на ці чотири різні категорії, між кожним типом доказів існують зв'язки та взаємодія, і вони доповнюють чи посилюють один одного. Наприклад, очевидець може пояснити, як використовувався засіб для катувань, знайдений на місці правопорушень, або допомогти спеціалістам-практикам інтерпретувати значення документів, зібраних як докази. Крім того, залежно від методу збирання та зберігання доказів, інколи може спостерігатися накладання різних категорій одна на одну. Наприклад, свідчення може бути взяті і збережене у формі цифрового відео, або для зберігання та економії місця може бути оцифрований документ. Більш того, документ може становити доказ як через свій зміст (документальний), так і сам по собі (фізичний), наприклад, тому що він містить печатку, яка допоможе встановити його справжність.

Деякі докази будуть корисними для підтвердження того, що певна подія відбулася, тоді як інша інформація, наприклад, медична документація та інші програмні дані, стануть важливими лише у сукупності, для допомоги встановлення паттернів. Певні категорії доказів, наприклад, свідчення свідків, таких як лікарі, медсестри чи спостерігачі за дотриманням прав людини (монітори), можуть бути головним чином важливими для встановлення обсягу порушень, а інші можуть відповідним чином стосуватися справи як на індивідуальному, так і на загальному рівні (наприклад, свідчення великого числа постраждалих від сексуального насильства з одного поселення можуть надавати окремі докази, а в сукупності — бути доказом патерну, що напади були поширеними чи систематичними).

Вставка 2

Інформація з відкритих джерел

«Інформація з відкритих джерел» стосується даних та джерел, які є загально доступними для громадськості, таких як новини, публічні звіти, академічні праці, соціальні мережі, онлайн-відео та засоби обміну зображеннями (дивіться також нижче частини В, Документальні докази, та Г, Електронні докази). У багатьох випадках інформація, отримана з відкритих джерел, може бути прийнятою як доказ, проте можуть існувати питання щодо її надійності, які ставлять під сумнів її доказову силу. Тому перевірка має вирішальне значення, вона завжди має бути першим кроком при роботі з інформацією з відкритих джерел. Спеціалісти-практики ніколи не повинні припускати, що інформація насправді є такою, якою здається, без попередньої ретельної перевірки (наприклад, прості перевірки можуть встановити, що відео, знайдене в мережі Інтернет, не було знято в місці або в дату, які там вказана, тобто що воно не стосується подій, які мали документуватися).

Коли йдеться про кримінальне переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, інформація з відкритих джерел — це перспективне, але ще недостатньо досліджене джерело розслідування. Використання інформації з відкритих джерел може у перспективі вимагати перевірки особи, яка створила таку інформацію (наприклад, журналіста, фотографа, оператора), щоб підтвердити справжність викладених даних, або іншої форми верифікації. Однак певна інформація з відкритих джерел, що стосується контекстних чи юрисдикційних доказів, таких як оголошення війни, може бути визнана судом як дійсна. Однієї лише інформації з відкритих джерел недостатньо. Інші форми прямих чи непрямих доказів завжди будуть потрібними, щоб задовольнити обов'язок доведення, і перевагу має інформація, отримана від очевидців. Проте інформація з відкритих джерел, доступна з комп'ютера, віддаленого від фізичних небезпек, що мають місце і в середовищі, охопленому конфліктом, вірогідно, може зробити процеси документування безпечнішими та дешевшими за традиційні, які базуються на свідченнях очевидців.²

2. Хаятт К. (2016) «Докази з відкритих джерел у судочинстві», Форум Єльського юридичного журналу 125, 2015-2016: 323-330.

Для багатьох видів документування... закони чи правилами доведення не вимагають збору фізичних доказів...

Важливі зауваження

- » Певні типи доказів, такі як фізичні докази, можуть вимагати спеціального юридичного дозволу та (або) повинні бути отримані, оброблені та збережені спеціально навченими професіоналами. Спеціалісти-практики, які не мають необхідних повноважень чи освіти, не повинні збирати таку інформацію, тому що можуть її зіпсувати через неправильне поводження, і вона стане непринятною в судочинстві. Проте вони можуть записати або задокументувати її у власний спосіб, наприклад, шляхом фотографування.
- » Для багатьох видів документування, особливо для представництва інтересів чи несудових цілей, за законом чи правилами доведення нема необхідності збирати фізичні докази, і є можливим встановити ті ж самі факти відповідно до вимог стандартів (наприклад, «балансу вірогідності» тощо), використовуючи документи, малюнки, фотографії чи свідчення постраждалих/свідків.
- » У багатьох ситуаціях може не бути жодних документальних, фізичних чи електронних доказів, які можна було б зібрати щодо злочинів: через те, що злочини та правопорушення було скоєно давно; через псування або підробку доказів; через нестачу медичних послуг у ситуації масових звірств; або через інші фактори. Доволі часто свідчення — єдина доступна форма доказу актів сексуального насильства, і це основна причина, з якої у цьому Протоколі робиться значний акцент на техніках проведення інтерв'ю. Проте інші форми доказів все ще можуть бути доступними для встановлення спільних елементів та видів відповідальності.
- » У випадку міжнародного злочину, такого як сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами, важливо пам'ятати, що контекстуальний доказ для доведення спільних елементів є настільки ж важливим для документування, як і доказ злочину, пов'язаного з сексуальним насильством сам по собі. Дуже часто спеціалісти-практики, які документують масові злочини, пов'язані з сексуальним насильством, зосереджуються лише на основному злочині — власне сексуальному насильстві, та забувають зібрати контекстуальні докази або недооцінюють важливість такого типу доказів, який, однак, важливо підтвердити: наприклад, існування збройного конфлікту чи широко поширені систематичні напади на цивільне населення.

Вставка 3

Національне кримінальне переслідування злочинів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами — питання доказів

Вимоги до доказів тісно пов'язані з застосовними визначеннями злочинів, видами відповідальності (наприклад, «відповідальність командира»; «спільна злочинна діяльність»), а також процедурним захистом постраждалих у національних та міжнародних судах. Ключовим питанням для спеціалістів-практиків є те, чи дотримуватимуться місцеві суди у національній юрисдикції більш гнучких стандартів доведення та інноваційних правил процедур і доказів, прийнятих у міжнародних та змішаних кримінальних судах для переслідування сексуального насильства відповідно до чинного міжнародного законодавства. Використання гнучкіших правил процедур і доказів може супроводжуватися прийняттям у країні міжнародних визначень злочинів відповідно до міжнародного права.

I. Питання доказів у місцевому судочинстві щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами

- » Яких правил процедур і доказів дотримуватимуться національні суди у провадженні стосовно сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами?

II. Прийняття правил процедур і доказів, що відображають розбіжності у масштабі та контексті сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами³

До ключових розбіжностей між міжнародними та національними судами відносяться:

- » складові злочинів
- » види відповідальності
- » правила процедур та доказів.

Правилом 96 у правилах процедур і доказів як Міжнародного трибуналу щодо Руанди⁴, так і Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії⁵ встановлено такі види захисту для постраждалих від сексуального насильства:

- » додаткове підтвердження свідчень постраждалих не вимагається
- » інформація про попередню сексуальну поведінку постраждалих не може прийматися як доказ
- » відсутність згоди можна вивести з обставин примусу, притаманних війні, масовому насильству та позбавленню волі.

У правилах процедур і доказів МКС подібні положення записано у Правилах 70, 71 та 72.⁴ Крім того, додаткове підтвердження не вимагається для жодного злочину, який знаходиться у юрисдикції МКС відповідно до Правила 63.

На відміну від міжнародних та змішаних судів, підтвердження доказів часто вимагається національними юрисдикціями. Медичні чи судові докази можуть бути формальною чи неформальною вимогою для продовження розгляду справи в суді. Часто такі докази навряд чи є доступними, що позбавляє постраждалих доступу до правосуддя. Крім того, судові докази та клінічні результати можуть бути невиявними навіть коли відомо, що зґвалтування відбулося. Це частково залежить від природи насильства, можливим періодом часу між нападом та медичним оглядом та доступністю технік збору судових доказів. По суті, відсутність таких доказів може перешкоджати кримінальному переслідуванню та бути перешкодою для постраждалих, які шукають правосуддя.

III. Питання для обговорення та можливі подальші кроки

Спеціалісти-практики, можливо, побажають використати наступні запитання, щоб підштовхнути діалог на національному рівні про те, чи можуть місцеві юрисдикції прийняти правила процедур і доказів та досвід міжнародних судів, та як це можна зробити:

1. Які запитання щодо доказів виникли під час місцевого розслідування та судочинства щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами?
2. Які інноваційні юридичні стратегії було розроблено в місцевих судах, щоб допомогти притягненню до відповідальності за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами?
3. Чи розглядали місцеві юрисдикції можливість прийняти інноваційні правила процедур і доказів, подібні до прийнятих у міжнародних судах щодо переслідування за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами? Які існують перепони? Як можна їх подолати?

3. Механізм Організації Об'єднаних Націй для міжнародних кримінальних трибуналів (2014) Судове переслідування сексуального насильства: Посібник з кращої практики для розслідування та судового переслідування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, у постконфліктних регіонах: Досвід Канцелярії прокурора Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди, <http://www.unict.org>

4. Міжнародний трибунал щодо Руанди, Правила процедур та доказів. Правило 96, редакція 22. Початково прийняті 29 червня 1995 р.; редакція від 10 квітня 2013 р. Доступні за посиланням: <http://www.unict.org>.

5. Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії, Правила процедур та доказів. Правило 96, редакція 49. Початково прийняті 11 лютого 1994 р.; редакція від 22 травня 2013 р. Доступно за посиланням: <http://www.icty.org/sid/136>.

6. Правила для процедур та доказів МКС, правила 70, 71, 72, виноска 1.

Б. Свідчення як докази

1. Що таке свідчення?

Свідчення свідків — це повідомлення з боку постраждалих, очевидців, інсайдерських свідків, свідків щодо патернів, експертних свідків та підозрюваних (однак з огляду на основних цільових адресатів, цей Протокол фокусується лише на свідченнях постраждалих та інших фактичних свідків) про те, що вони відчули за допомогою одного з п'яти органів чуття.

Якість свідчень свідків залежить від різних факторів, зокрема пам'яті постраждалих та комунікативних навичок як свідка, так і опитувача. Крім того, свідчення свідків слід оцінити на правдивість та надійність⁷ (дивіться Розділ 14: Аналіз доказів та інформації / Оцінювання свідчень про сексуальне насильство).

Свідчення свідків можуть надаватися усно безпосередньо в суді, бути зафіксованими письмово у формі записів інтерв'ю чи слів свідка, або за допомогою електронних засобів, таких як аудіо- чи відеозаписи (дивіться Розділ 11: Проведення інтерв'ю, частина В, Запис інформації інтерв'ю, та Вставку 11: «Досвід колег — збирання та запис інформації»).

Типові свідчення свідків щодо сексуального насильства можуть містити:⁸

- » якомога точнішу інформацію про дату, час та місце сексуального насильства, якщо вони відомі
- » опис типів злочинів та насильства, яких зазнала постраждала особа або свідком яких була раніше, що відбувалося до, протягом та після (наприклад, термін утримання під вартою) сексуального насильства
- » опис того, як постраждала особа потрапила під контроль злочинця(-ів)
- » опис того, як постраждала особу доставили на місце насильства, тобто як виглядало місце, хто ще був присутній, як довго постраждала особа йшла або їхала до місця тощо.
- » інформація стосовно контексту, у якому відбувалися злочини, яка допомогла б підтвердити, наприклад, існування збройного конфлікту чи масштабні або систематичні напади на цивільне населення; використання певних принизливих слів чи мови, що допомогли б довести намір знищити певну групу, цілком або частково
- » опис зовнішності, поводження та одягу злочинця(-ів), (наприклад, цивільне вбрання, уніформа, знаки розрізнення) та особу, якщо це відомо
- » опис мовлення злочинця(-ів) та як вони називали один одного (наприклад, прізвиська, звання, такі як «капітан», «шеф»), які б допомогли визначити командну структуру групи злочинців, якщо така була
- » опис будь-яких свідків сексуального насильства
- » опис фізичної та психічної шкоди, якої зазнала постраждала особа в результаті сексуального насильства, та подальші економічні, соціальні та психосоціальні втрати, до яких воно могло призвести, з урахуванням того, що рівень детальності щодо окремого акту сексуального насильства відрізнятиметься залежно від повноважень спеціалістів-практиків, і що їм слід уникати постанови складних запитань, які не є суворо необхідними для цілей спеціаліста.

7. У справі Бемби, виноска 73 вище, абз. 229-230, суд визнав, що: «При оцінюванні надійності свідків судом було розглянуто особисті обставини кожного свідка, зокрема їх стосунки з обвинувачуванням, вік, наявність вразливостей, будь-якої участі у подіях, що розглядаються, ризик свідчення проти самого себе, можливе упередження за чи проти обвинуваченого та (або) мотиви розповідати правду чи давати неправдиві свідчення. Стосовно вірогідності свідчень свідків, Палата визначила, що вага свідчень буде оцінюватися відповідно до наданої інформації. Із цією метою вона розглянула цілісність їх свідчень, особливо враховуючи обсяг та якість їх спогадів. У цьому відношенні Палата врахувала, зокрема: (1) послідовність і точність викладення; (2) чи була надана інформація вірогідною; (3) чи суперечили докази попереднім свідченням свідка. Нарешті, коли це було доречним і необхідним, Палата брала до уваги поведінку свідків під час надання показань, включно з їх готовністю, бажанням та манерою відповіді на запитання, поставлені сторонами, законними представниками та судом» (виділено).

8. SREdress (2012) Стратегії судового процесу щодо сексуального насильства в Африці. Лондон: Реддресс, с. 71-72.

до інсайдерських свідків слід підходити із максимальною обачністю, і це мають робити лише спеціально навчені професіонали

2. Де шукати свідчення свідків?

Свідчення злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, зазвичай збираються шляхом інтерв'ю окремих осіб, які можуть бути постраждалими або свідками не лише актів сексуального насильства, а й інших порушень як частини серії злочинів (наприклад, убивства, скалічення, знищення поселень, мародерство).⁹ Такі свідки можуть відповідати одному чи більше з таких пунктів:

- » безпосередні постраждалі/свідки сексуального насильства самостійно описують свій досвід та (чи) злочини, скоєні проти інших постраждалих, таких як інші ув'язнені; безпосередні постраждалі/свідки можуть також надати критично важливу контекстну інформацію про існування на території збройного конфлікту, озброєних груп, блокпостів поблизу, напади на цивільних, патерни, поширеність тощо.
- » члени сім'ї, спільноти, надавачі послуг, працівники служби допомоги, які були свідками чи мають знання про напади через, наприклад, особисте спостереження випадку, а також інших злочинів, розповіді про них постраждалої особи чи лікування постраждалої особи після такого епізоду
- » Свідки патернів, такі як лікарі, медсестри, консультанти, місцеві лідери, монітори прав людини, військові, а також спостерігачі, які можуть мати інформацію щодо існування багатьох постраждалих/свідків сексуального насильства, а також інших злочинів, їх час та місце. Вони мають особливе значення для встановлення загальних елементів потенційних злочинів та контексту сексуального насильства (дивіться Розділ 4: Індивідуальна кримінальна відповідальність, Вставка 2: «Встановлення контексту сексуального насильства»)

» інсайдери та колишні члени сил правопорядку чи озброєних угруповань.¹⁰ Співучасники злочинів, які каються, часто надають найважливіші свідчення, що прямо вказують на злочинців — але підходити до інсайдерських свідків слід із максимальною обачністю, і це мають робити лише спеціально навчені професіонали

» експертні свідки, які як професіонали зі спеціальними знаннями можуть надати експертні висновки з ряду тем, таких як криміналістичні докази, військова доктрина, політичні структури, звичаї та традиції, або вплив травми на свідчення.

Спеціалісти-практики також мають брати до уваги свідчення свідків, що містяться у прийнятих пов'язаними судами рішеннях, щоб довести певні факти чи елементи іншої справи — наприклад, існування збройного конфлікту — і уникнути повторного інтерв'ю постраждалих та інших свідків без необхідності.

3. Якою є роль свідчень?

Свідчення постраждалих/свідків часто є типом інформації, найбільш доступним для спеціалістів-практиків, але з таким типом інформації слід поводитися і з найбільшою увагою. Інколи це також єдина доступна форма доказів злочинів сексуального насильства.

9. Сексуальне насильство не скоюється в ізоляції, і навіть якщо у вас обмежений мандат, дуже важливо обговорити з постраждалими та іншими свідками усі злочини, які вони пережили чи свідками яких були. Особливо важливою є можливість показати, як сексуальне насильство розміщується в серії правопорушень, і це допоможе визначити загальні елементи і пов'язуючі елементи / види відповідальності.

10. Інсайдери можуть і самі бути постраждалими, які вирішують не розкривати злочини, заподіяні проти них, наприклад, у ситуації утримання під вартою. У справі Фурунджії свідок Д був постраждалим від сексуального нападу та носієм конфіденційної інформації, який не хотів виступати від свого імені, але був викликаний до суду в якості свідка. Однак через те, що злочини, скоєні проти нього, були частиною обвинувачення, суд постановив, що його катували, примушуючи дивитися на згвалтування свідка А. Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії прокурор в. Анто Фурунджия IT-95-17/1, 10 грудня 1998 р., абз. 267.

...слід підходити до інсайдерських свідків із максимальною обачністю, і це мають робити лише спеціально навчені професіонали.

Вставка 4

Досвід колег — коли свідок є доказом

Суддя Верховного суду Федерації Боснії та Герцеговини: «У Боснії та Герцеговині справи було передано до суду більш ніж 20 років потому (...) у органів прокуратури були переважно лише свідчення свідків (...). Судово-медичні докази чи біологічні сліди та сліди ДНК часто є відсутніми, а медичні карти постраждалих можуть бути недоступними».

Це твердження висвітлює центральну роль свідчень свідків, особливо у випадку історичних злочинів, тому що судово-медичні докази з часом зникають. Проте місце злочину чи правопорушення слід завжди досліджувати, щонайменше для підтвердження описів свідків. Крім того, у деяких випадках судово-медичні докази знаходили на заявлених місцях злочину і через багато років після подій.

Відсутність документальних, судово-медичних, фізичних або аудіо-візуальних доказів сексуального насильства не означає, що не можна домогтися правосуддя за такі злочини. У міжнародних судах, таких як МКС, фізичні та судово-медичні докази не є обов'язковими для доведення сексуального насильства як міжнародного злочину. Міжнародні злочини можна встановити виключно на підставі свідчень постраждалих та інших свідків. Міжнародні суди і трибунали здебільшого спираються на свідчення свідків, і процеси, побудовані майже виключно на свідченнях постраждалих та інших свідків, приводили до успіху звинувачення та обвинувачувальних вироків.¹¹

Свідчення є критично важливим для встановлення сексуального насильства, зокрема:

- » що акт сексуального насильства був, а також його форма
- » обставини довкола такого акту, включно з формою та (або) тривалістю затримання й існування примусових обставин

- » обставини, що супроводжують напад, тривале, поширене чи міжнародне скоєння таких злочинів, схеми руху обвинувачених злочинців чи інша інформація щодо контексту
- » природа та різновид конфлікту, політична ситуація та місцева динаміка влади
- » особи обвинувачених злочинців та інші елементи виду відповідальності
- » організація та командна структура групи злочинців
- » місце знаходження та тип додаткових доказів.

В. Документальні докази

1. Що таке документальні докази?

Документальні докази — це фізичний матеріальний запис інформації у письмовій чи документальній формі. Власне доказом є інформація, що записана у фізичному документі, на противагу самому документу, який є лише її підтримкою. Документ також може бути заміною фізичного доказу, наприклад, якщо він містить печатку чи підпис, які можуть допомогти у визначенні його справжності, або якщо на ньому є кров (дивіться Фізичні докази, частина Д, нижче).

Типові документальні докази сексуального насильства можуть включати:

Офіційні

- » військові звіти та інші операційні документи: наприклад, записи логістики, журнал чергувань, оперативні звіти про діяльність, прикордонні звіти, військові плани та стратегії, записи комунікації, письмові директиви та накази, бойові звіти, перехоплена інформація
- » медичні довідки
- » списки ув'язнених та записи поліції
- » документи, що посвідчують особу та реєстрацію, в тому числі й офіційні документи про зниклих осіб та поховання

11. Наприклад, правилом процедур і доказів № 96 Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного трибуналу щодо Руанди визначається, що у випадках нападів сексуального характеру підтвердження додатковими фактами свідчень постраждалої особи не буде потрібне.

У міжнародних судах, таких як МКС, фізичні та судово-медичні докази не є обов'язковими для доведення сексуального насильства як міжнародного злочину.

- » протоколи засідань уряду, командно-контрольні документи, внутрішні меморандуми влади та листування з гуманітарними організаціями
- » звіти розвідки
- » дипломатичні документи, включно з листуванням та документами про умови переговорів
- » офіційні архіви та попередні судові прецеденти.

Неофіційні

- » інші записи щодо здоров'я, включно з психіатричними/психологічними звітами,¹² записами, фотографіями та іншими судово-медичними доказами, створеними професіоналами у сфері охорони здоров'я (дивіться Вставку 9: «Розуміння медично-правових доказів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами»); однак такі типи документів не можуть бути отримані без інформованої згоди постраждалих, і багато працівників медичної сфери оберуть не розкривати такі типи документів з міркувань приватності
- » звіти та записи міжнародних та національних організацій: наприклад, реєстраційні записи та профілювання переселеного населення, дані механізмів спостереження і фіксування, даних інцидентів, а також звіти стосовно дотримання прав людини, особливо ті, які містять аналіз скоєних правопорушень, вплив таких правопорушень, механізмів раннього попередження, що діяли, та свідчення постраждалих і свідків
- » звіти про злочини, отримані місцевими традиційними та релігійними лідерами, а також сучасні записи, зроблені постраждалими чи іншими свідками
- » статті у газетах, включаючи зроблені записи, які не було опубліковано
- » інтерв'ю на основі доказів, звіти, дослідження, програмні дані та статистика щодо типу, частоти та поширення скоєного сексуального насильства, особи обвинувачених злочинців та командирів, вплив, здійснений на постраждалих/свідків, а також потреби, визначені ними
- » щоденники або просто надряпані на стіні слова,

наприклад, у місці ув'язнення

- » замальовки, наприклад, місць правопорушень
- » документація, що стосується системи охорони речових доказів при їх передачі.

2. Де можна знайти документальні докази?

Документальні докази можна знайти у різних місцях, наприклад:

- » офісних будівлях
- » воєнних базах і закладах, що використовувалися для воєнізованих та інших озброєних груп
- » архіви лікарень та медичних спеціалістів-практиків
- » будь-яке місце, де було скоєно ймовірний злочин чи правопорушення
- » історичні архіви
- » відкриті джерела.

3. Якою є роль документальних доказів?

Коли документується сексуальне насильство, документи, як офіційні, так і неофіційні, можуть бути джерелом надзвичайно важливої релевантної інформації. Інформація, що міститься у документах, може допомогти у встановленні наступного:

- » патерн, частота й інтенсивність заявленого сексуального насильства: її можна знайти у записах, які зберігаються у медиків та персоналу закладів охорони здоров'я, статистика розгляду справ, звіти, що базуються на доказах, інтерв'ю та наукові роботи щодо сексуального насильства,¹³ а також записи, що зберігаються журналістами та спостерігачами, включно з національними та міжнародними організаціями
- » особи злочинців та командирів: інформація, що знаходиться в офіційних записах армії чи уряду, яка встановлює пересування та присутність обвинувачених злочинців, організацію, командну структуру та формальні чи неформальні авторитети; записи свідчень постраждалих/свідків,

12. Психіатричні/психологічні докази є критично важливою областю судово-медичної документації, яка росте і все більше визнається як життєво-важливе доповнення до фізичних доказів у справах стосовно сексуального насильства, навіть у країнах, що розвиваються, де рідко зустрінеш спеціалістів в сфері психічного здоров'я з криміналістичною освітою.

13. Такі типи даних щодо сексуального насильства можуть бути корисними як фонове дослідження чи для підтримки певного звинувачення чи звинувачень у сексуальному насильстві, однак дані, зібрані через експертизи, звіти про справи та інші оцінювання, не розкривають у всій повноті епізоди, які відбулись. Для подальшої інформації про те, що слід та не слід робити при використанні даних щодо сексуального насильства, дивіться ООН Дія, «Сповідання та інтерпретація даних щодо сексуального насильства з країн, постраждалих від конфлікту: норми роботи» (2008).

- що описують зовнішність, одяг та особливі прикмети ймовірних злочинців; а також записи національних та міжнародних організацій, де міститься інформація, особові справи та (або) пересування обвинувачених злочинців
- » існування плану чи стратегії та видів відповідальності: у копіях або наданих наказах, планах нападу на певні території, а також записи комунікації, що відбувалася між підрозділами/відділеннями безпосередньо перед, під час або після нападу
 - » напрямки подальшого розслідування: дані, що представлені в офіційних або неофіційних документах, не можуть остаточно визначати будь-які факти самі по собі, але можуть надати інформацію щодо напрямку подальших слідчих зусиль.

Г. Електронні докази

1. Що таке електронні докази?

Електронні, або цифрові докази — це будь-яка доказова інформація або дані, що зберігаються, отримуються чи передаються за допомогою електронних пристроїв. Такі докази, зокрема, можуть бути отриманими, коли використовуються електронні пристрої, наприклад комп'ютери та мобільні телефони/смартфони, а також шляхом перегляду мережі Інтернет щодо отримання інформації з відкритих джерел. Електронні докази інколи розглядаються як особлива форма документальних доказів та зазвичай підпорядковуються тим самим правилам та принципам, що застосовуються до документальних доказів¹⁴ (дивіться Документальні докази, частина В). Якщо електронні докази отримуються з вилучених електронних пристроїв, такі пристрої буде збережено як фізичний доказ (дивіться Фізичні докази, частина Д), а експерт із цифрових технологій, який отримав дані, може підготувати звіт чи афідевіт, який може використовуватися в суді (дивіться Документальні

докази, частина Б).

Типові електронні докази, здатні довести злочини сексуального насильства, можуть включати:¹⁵

- » електронні записи щодо здоров'я, включно з психіатричними/психологічними звітами, фотографіями, електронними медичними знімками (рентген, ультразвук, зображення магнітно-резонансної томографії (МРТ) тощо) та іншими судово-медичними доказами, створеними професіоналами у сфері охорони здоров'я, включно з даними, зібраними через спеціалізовані медичні телефонні програми¹⁶ (дивіться Вставку 9: «Розуміння медично-правових доказів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами»)
- » фотографії та відео, наприклад, місць правопорушення та ушкоджень, зроблені мобільними пристроями, такими як цифрові камери та смартфони (в ідеалі — з використанням інструментів, які дають можливість записати та безпечно передати докази, дивіться Вставку 5: «Проблеми, які слід враховувати при виборі інструментів зі збору електронних доказів»)
- » інформація щодо розташування, що зберігається у мобільних телефонах чи соціальних мережах
 - » фото, відео та інша інформація, викладена в соціальних мережах, таких як Twitter, Facebook чи YouTube
- » інформація, що зберігається на жорстких дисках та периферійному обладнанні комп'ютерів, таких як карти пам'яті, USB-накопичувачі та CD-ROM
- » електронні листи, текстові та миттєві повідомлення
- » аерофотознімки та супутникові знімки, наприклад, переміщень військовослужбовців чи цивільного населення, або рівня руйнування поселень протягом часу¹⁷
- » метадані, які є інформацією, що містить дані

14. Асоціація керівників служб поліції (2012) Довідник рекомендованих практик для електронних доказів. Лондон: АКСП, абз. 2.2.1.

15. Прийнятність певного типу електронних доказів, таких як відео YouTube, для кримінального провадження чи іншого виду притягнення до відповідальності змінюється залежно від кожної окремої юрисдикції та від кожного окремого механізму.

16. Прикладом мобільного додатка є MediCapt, що наразі розробляється в організації «Лікарі за права людини» в межах програми щодо сексуального насильства у зонах конфлікту, щоб допомогти медичним працівникам ефективніше збирати, документувати та зберігати судово-медичні докази сексуального насильства для підтримки місцевого судового переслідування таких злочинів. У цьому інструменті стандартну медичну форму для судово-медичного документування перетворено на електронну платформу, поєднану з захищеною мобільною камерою для полегшення судово-медичного фотографування. Поєднуючи ці компоненти, MediCapt допоможе зберегти критично важливі судово-медичні докази масових жорстокостей, включно із сексуальним насильством та катуванням, для використання у судочинстві. Надавачі послуг із охорони здоров'я зможуть використовувати програму для збору медичних доказів, фотографування пошкоджень у постраждалих та безпечно передавати дані до органів влади, що беруть участь у переслідуванні та притягненні до відповідальності за такі злочини. Додаткова інформація доступна за посиланням <http://physiciansforhumanrights.org/medicapt/>.

17. The Engine Room, Benetech, Amnesty International (2016) DatNav: Як управляти цифровими даними для досліджень в сфері прав людини, доступний за посиланням <https://www.theengineroom.org/datnav-digital-data-in-human-rights--research>, с. 55-58.

...важливо, щоб документувачі ретельно вивчали умови користування будь-якою програмою, яку збираються застосовувати

про файл (наприклад, зображення, відео, текстовий документ), яка зберігається у самому файлі (наприклад, метадані про цифрову фотографію можуть надати інформацію про час та місце зйомки, а метадані, що містяться в текстовому повідомленні, — підказки про його походження, час відправлення).

Вставка 5

Проблеми, які слід враховувати при виборі інструментів зі збору електронних доказів

Певні інструменти та мобільні програми були розроблені для того, щоб дати можливість захисникам прав людини, документувачам, журналістам, активістам та громадянам безпечно робити фото і відео порушення прав людини, таких як воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид чи катування, та передавати зашифровані дані до захищеного сховища. Деякі з таких мобільних програм було спеціально розроблено для допомоги у притягненні злочинців до відповідальності шляхом перевірки відеоматеріалів та забезпечення їх прийнятності в суді. Такі програми можуть мати зручні функції, наприклад, шифрування, запис метаданих, можливість сховати дані у мобільних пристроях та (або) можливість швидкого видалення, якщо користувачі знаходяться в ситуації, коли володіння такою інформацією могло б їх компрометувати.

Проте важливо, щоб документувачі ретельно вивчали умови користування будь-якою програмою, яку збираються використовувати, особливо це стосується права власності, ліцензування та майбутнього використання, а також обмежень функцій шифрування та (або) збереження метаданих залежно від способу використання. Проблеми, які спеціалісти-практики можуть хотіти розглянути, включають:

- » Що відбувається з даними після того, як їх завантажили на сервер?
- » Дані шифруються автоматично з моменту початку збору чи тільки після завантаження на сервер?
- » Хто контролює майбутнє використання даних після завантаження на безпечний сервер?
- » Де знаходиться сервер, і чи порушує це питання конфіденційності або державного нагляду?
- » Які існують інші потенційні підводні камені та ризики використання цього програмного забезпечення?

2. Де шукати електронні докази?

Вставка 6

Електронні докази можна знайти у ряді різних місць, наприклад:¹⁸

- » на пристрої кінцевого користувача, знайденому під час обшуку місця правопорушень — зазвичай це комп'ютери, мобільні телефони/смартфони, USB-накопичувачі або цифрові камери
- » у мережі Інтернет: наприклад, сайти, що використовуються для соціальної взаємодії, форуми для обговорення та групи новин
- » на віддаленому приватному ресурсі, наприклад, у журналі активності користувача постачальника послуг Інтернету, записи білінгу користувачів компанії мобільного зв'язку, профіль користувача електронної пошти у мережі Інтернет, а також у віддаленому сховищі файлів користувача
- » у процесі передачі: наприклад, текстові повідомлення на мобільному телефоні або голосові дзвінки, електронна пошта чи Інтернет-чат
- » будь-яке місце, де, як повідомляється, було скоєно злочин чи правопорушення.

Інформація з відкритих джерел у мережі Інтернет може бути доступна будь-кому, але важливо певним чином¹⁹ її записати чи зберегти, тому що онлайн-публікації, веб-сторінки та веб-контент, особливо конфіденційні, часто видаляються або з часом стають недоступними. Інші типи електронних доказів, такі як історія повідомлень певного мобільного телефону чи профілю у соціальних мережах, знаходяться під контролем третіх осіб та захищаються законами про приватність. Тому може виявитися неможливим отримати таку інформацію, перевірити її чи отримати з неї метадані або інформацію про користувача без повістки до суду, угоди про обмін даними (формальної чи неформальної) чи іншої форми згоди.²⁰ Інформація, що вилучається або перехоплюється, зазвичай не допускається як доказ.

Досвід колег — приклад використання соціальних мереж

Леоні, юрист, Швейцарія: «Коли Балкани потерпали від жорстокої етнічної громадянської війни, мою клієнтку, Лейлу, якій тоді було 14 років, та її кузину, якій було 15, викрали та зґвалтували солдати, які хотіли покарати їх сім'ю за підтримку іншої сторони конфлікту. Лейла знала чоловіка, який її зґвалтував, бо він був місцевим. Це сталося у 1993 році. Коли наша організація взялася за справу, Лейла розповіла, що чула плітки, що правопорушник жив у вигнанні у Швейцарії, але ми не знали де саме. У 2013 році, через двадцять років після війни, ми змогли відслідкувати злочинця через соціальну мережу. На одній з фотографій, яку він опублікував у профілі Facebook, було видно номер машини, який дозволив нам відразу визначити кантон Швейцарії, де зареєстровано машину. Так ми отримали доказ, що правопорушник насправді жив у Швейцарії, і змогли подати кримінальну скаргу до Офісу федерального прокурора, компетентного проводити розслідування воєнних злочинів».

18. Взято з Довідника рекомендованих практик для електронних доказів Асоціації керівників служб поліції, виноска 14, пункт 3.3.

19. The Engine Room, Amnesty International (2016) DatNav: Як управляти цифровими даними для досліджень із прав людини, <https://theengineroom.org/datnav-digital-data-in-human-rights-research> та Колектив передового захисту і тактичних технологій, «Безпека-у-коробці: інструменти і тактика цифрової безпеки», <https://securityinabox.org/en>.

20. Правоохоронні органи можуть мати угоди про обмін даними з компаніями, згідно з якими останні надаватимуть дані користувачів за запитом органів без рішення суду. Інколи, навіть за відсутності угоди про обмін даними, правоохоронні органи можуть зробити запит про дані користувачів, а компанії можуть вирішити, надавати їх чи ні. Однак не відомо, чи передавали компанії будь-які дані користувачів неурядовим групам з розслідування

3. Якою є роль електронних доказів?

У зв'язку з природою судових електронних доказів від судових цифрових експертів часто вимагається забезпечити належний збір та зберігання електронних доказів, а також їх інтерпретацію. Інтерпретація від судового електронного експерта зазвичай вимагається для чіткого встановлення доказової ваги отриманих електронних доказів. Наприклад, інформація з відкритих джерел, така як фото та відео, опубліковані в Інтернеті, потребує ретельної перевірки, щоб упевнитися, що вона не сфальсифікована та (або) дійсно стосується подій, які вона має документувати.

Деякі юрисдикції мають стандартні вимоги до збору електронних доказів. Перш ніж здійснювати експертизу електронних доказів, документувачі повинні перевіряти законодавчі вимоги відповідних юрисдикцій. Зокрема, документувачі мають бути обізнаними з відповідними стандартами у цій сфері, відповідності яким при зборі дійсних електронних доказів вимагають деякі законодавчі системи.²¹

Аналіз електронних доказів може допомогти встановити практично всі елементи злочинів, наприклад:

- » основний злочин, коли населення завантажило відеодокази чи коли правопорушники самі зняли відео інциденту
- » наміри злочинця, місце знаходження на момент здійснення злочину та стосунки з іншими підозрюваними через інформацію на мобільних телефонах, комп'ютерних жорстких дисках, USB-накопичувачах, заявах у електронних листах чи публікаціях у соціальних мережах
- » існування спільного плану та інших елементів видів відповідальності, отриманих перехопленим спілкуванням телефоном чи електронною поштою
- » схема пересування обвинувачених злочинців / про те, що відбувся напад на цивільне населення, чи інша контекстна інформація, отримана за допомогою аеро- чи супутникових знімків, напри-

- клад, пересування військ, місця, що постраждали від обстрілів, масові поховання
- » підтвердження свідчень постраждалої особи чи свідка, наприклад, де на відео чи фото нападника він (вона) носить той же одяг, що був описаний постраждалим (у системах судочинства, які цього вимагають).

Зверніть увагу: будь-яка із вказаних форм цифрового матеріалу може надати докази, що підтверджують будь-які складові злочину.

Вставка 7

Особливі ризики, пов'язані зі збором електронних доказів

Обробка електронних доказів вимагає спеціальних знань. Основні ризики збирання або вилучення електронних доказів без належної підготовки:

- » ризик змінення даних у процесі отримання, що робить їх недопустимими як доказ
- » підвищений ризик для людей, які збирають інформацію з перших рук та завантажують у мережу Інтернет
- » втрата або пошкодження файлів через дію екстремальних температур, статичної електрики чи вологи
- » компрометація даних через просте відкриття, перегляд та натискання мишкою на файли, оскільки це може змінити останню дату доступу до файлу чи апаратного забезпечення
- » попередження власника веб-сторінки про інтерес із боку слідства, якщо доступ було здійснено з комп'ютера, який можна відстежити
- » допущення знищення даних через віддалені команди без відома документувача
- » неприйнятність електронних доказів у суді, якщо не було надано відповідного дозволу на обшук чи отримання даних, техніки збору та вилучення не були дотримані чи неможливо продемонструвати повний запис усіх виконаних дій/систему охорони речових доказів при їх передачі

21. Дивіться, наприклад, 130/IEC 27037:2012 щодо визначення, збору та зберігання електронних доказів та 130/IEC 27042:2015 щодо аналізу та інтерпретації електронних доказів.

Г. Речові докази

1. Що таке речові докази?

Речові докази — це будь-які фізичні об'єкти чи речовини, які можуть надати релевантну інформацію, яка допомагає встановити, що сексуальне насильство мало місце, чи встановленню зв'язку між злочинцем та постраждалою особою або між злочинцем і злочинцем.

Типові фізичні докази сексуального насильства можуть включати:

- » **фізичний матеріал:** одяг, включно з уніформою чи частками форми та одягу, які могли носити постраждалі/свідки чи злочинці, пов'язки на очі, постіль, рушники, презервативи, лігатури, мотузки/ клейка стрічка
- » **зброя:** вогнепальна зброя, ножі, патрони, кулі, гільзи, вибухові матеріали, шрапнель, засоби катування, зерна пороху
- » **біологічний/судово-медичний матеріал:** тіла або частини тіл, шкіра, волосся, зішкреби нігтів, кістки, зуби, плями, сперма, слина, кров, блювота, піт, вагінальні рідини та фекалії
- » **фізичні ушкодження:** синці, опіки, порізи, шрами, внутрішні чи зовнішні травми
- » **електронні/цифрові об'єкти:** телефони, комп'ютери чи інше обладнання для комунікації
- » **токсикологічний аналіз:** вказує на наявність наркотиків, отрут чи алкоголю
- » **залишки:** волокна, волосся, скло, ґрунт, фарба, метал, гіпс
- » **відбитки:** відбитки пальців, ніг, відмітки інструментів, сліди шин
- » **місця правопорушень:** існування/розташування самого місця / центру для утримання під вартою, планування та фізичне описання приміщень, які можуть відповідати свідченням свідка, будь-які докази, що вказують на те, що об'єкт був зайнятий чи обжитий людьми
- » **документи для аналізу:** почерк, друкований текст, зміни в тексті, папір, аналіз чорнил тощо. Інформація, записана в самому документі, може також складати документальний доказ (дивіться частину В, Документальні докази).

Вставка 8

Чи можу я збирати речові докази?

Рішення про збір фізичних доказів — який, залежно від обставин, може включати документи — слід приймати із серйозністю та обережністю, а також ретельно його продумати. Спеціалісти-практики, які розглядають питання про взяття предмета як фізичного доказу, повинні поставити собі такі запитання:

- ☑ 1. Повноваження: Чи є в мене потрібні законні повноваження? ТАК/НІ
- ☑ 2. Здатність: Чи пройшов я необхідне спеціалізоване навчання (як детектив, професіонал у сфері захисту здоров'я тощо), щоб зібрати та зберегти відповідні фізичні докази? ТАК/НІ
- ☑ 3. Ресурси: Чи можу я належним чином та безпечно зберігати, транспортувати й охороняти відповідні фізичні докази? ТАК/НІ

Якщо на будь-яке з цих запитань відповідь — «ні», ви не повинні збирати фізичні докази. Вірогідно, ви не зможете їх використати, а збирання таких доказів може навіть бути протизаконним у вашій юрисдикції. Замість цього ви маєте задокументувати доказ якомога краще (наприклад, робити записи, замальовки, фотографії та (чи) відеозаписи) і зважити, чи потрібно встановити контакт з кимось відповідно уповноваженим, кваліфікованим та таким, хто має потрібне обладнання, щоб зібрати фізичні докази.

Для дуже незвичайних обставин, коли спеціалісти-практики вирішують зібрати фізичні докази, слід дотримуватися принципів охорони речових доказів при їх передачі, які викладено у Розділі 12: Збір додаткової інформації, особливо у Вставці 5: «Ланцюг зберігання та передачі» — особливості для речових доказів».

Перш ніж здійснювати експертизу електронних доказів, документувачі повинні перевірити юридичні вимоги відповідних юрисдикцій

2. Де шукати речові докази?

Спеціалісти-практики можуть зіштовхнутися з речовими доказами сексуального насильства у (на):

- » тілах самих постраждалих/свідків/злочинців, живих чи мертвих, залежно від часових рамок та природи пошкоджень
- » будь-якому місці, де, як заявлено, було скоєно правопорушення
- » будь-якому місці, де були злочинці, включно з першим місцем арешту чи затримання
- » могили чи місця, де у будь-який час могли бути залишені тіла.

Отже, кількість та тип речового доказу сексуального насильства, який може бути отримано, буде значно відрізнятися залежно, зокрема, від того, як довго відбувалося насильство, чи постраждалі зверталися до лікаря та чи можна отримати доступ до місця правопорушень.

3. Якою є роль речових доказів?

Фізичні докази можуть допомогти у встановленні:

- » вторгнення до тіла постраждалих, наприклад, за спермою, що витікає з вагіни чи ануса постраждалих
- » обставини довкола акту, включно з існуванням примусових за своєю природою обставин, наприклад, якщо місце правопорушення є центром утримання під вартою, або обставин, що нівелюють згоду, таких як наявність наркотиків чи алкоголю в організмі постраждалих
- » особи обвинувачених злочинців, наприклад, через аналіз зразків, знайдених на постільній білизні чи шматках одягу, а також елементи видів відповідальності
- » особи постраждалих, якщо вони невідомі, наприклад, через аналіз ДНК чи біологічних зразків, взятих із тіл постраждалих
- » розташування та факт існування місця правопо-

рушення можуть самі по собі допомогти встановленню присутності обвинувачених злочинців у регіоні, а також бути проаналізованим як частина схеми пересування / того, що було здійснено напад на цивільне населення, чи іншої контекстної інформації під час сукупного розгляду окремих фізичних доказів

- » підтвердження свідчень постраждалої особи / свідка (у правових системах, що цього вимагають) або використання замість свідчень постраждалої особи / свідка, якщо це необхідно, наприклад, якщо постраждала особа померла або є недоступною (у правових системах, де це дозволено)
- » фізичний вплив сексуальних нападів через документування травм, таких як розриви чи фістули.

Хоча речові докази можуть допомогти встановити або підтвердити певні факти, спеціалісти-практики повинні зауважити: щоб вони були корисними, збір фізичних доказів завжди повинен супроводжуватися збором інших підтверджувальних та (або) пояснювальних доказів. Фізичні докази зазвичай супроводжуються свідченнями, включно з свідченнями експертних свідків. Крім того, вони вимагають бездоганного дотримання процедур зберігання, щоб уникнути пошкодження, також слід організувати систему фіксації всіх дій з речовими доказами та ланцюг зберігання та передачі.

Речові докази зазвичай супроводжуються свідченнями, включно з свідченнями експертних свідків.

Вставка 9

Розуміння медично-правових доказів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами**Що таке медично-правові докази?**

Надаючи допомогу постраждалим від зґвалтування та насильства сексуального характеру, фахівці в сфері охорони здоров'я можуть збирати наративні історії випадку(-ів), оглядати тіло постраждалої особи, документувати свої знахідки та збирати криміналістичні зразки з конкретною метою підтвердження випадків сексуального насильства в судочинстві. Докази, що створюються в результаті такого процесу, є одним з видів медично-правових доказів.

Збір медично-правових доказів охоплює (1) **документування різних аспектів історії, отриманої від постраждалої особи, медичного огляду та його результатів для підтвердження, а також, якщо є можливість, (2) збір фізичних доказів** — криміналістичних зразків — з тіла постраждалої особи.

(1) Документування охоплює:

- » документування медичної історії пацієнта
- » документування досвіду сексуального насильства постраждалої особи
- » запис результатів медичного огляду — який може включати наявність фізичного ушкодження будь-якої частини тіла, а також аногенітальної травми
- » запис результатів психологічного оцінювання
- » запис будь-якого початого лікування
- » результати будь-яких зібраних та оброблених зразків.

Медично-правове документування може мати форму письмових чи друкованих нотаток, медичних схем (включно з піктограмами/схемами тіла для вказання пошкоджених місць), комп'ютерних файлів з офіційними медичними висновками, цифрових мобільних файлів, записів, фотографій або поєднання вищезазначеного.

(2) **Збір криміналістичних зразків** може сформувати ключову частину медично-правового доказу, але може проводитися лише коли є можливість зберігати та обробляти зразки, а також проводити криміналістичний аналіз. Серед криміналістичних зразків, зібраних у випадках сексуального насильства, є біологічні (з рота, ануса, вагіни, включно із сечею, кров'ю, спермою, виділеннями та шкірою) та не біологічні зразки (одяг) . Після збору зразки слід обробити та провести аналіз, а також зафіксувати офіційні результати. Із цих результатів складатиметься частина заключної медично-правової документації.

Лише спеціально навчені медично-правові фахівці можуть збирати, обробляти та аналізувати медично-правові докази.

Вставка 9

Розуміння медично-правових доказів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами

Медичні довідки

Медичні довідки зазвичай означають офіційний документ, що використовується спеціальними медичними працівниками, які виконують судову-медичну експертизу та документують фізичні та поведінкові спостереження, а також проводять офіційний запис медичних результатів для використання в суді.

Можливість постраждалих отримати свою медичну довідку залежить від національних юрисдикцій: наприклад, у деяких країнах, щоб отримати довідку від органів влади, постраждалі повинні повідомити про злочин в поліцію, і тільки тоді довідку буде видано лікарем, якого назначать органи влади. У деяких інших юрисдикціях для подачі позову до суду постраждалим необхідно надати повністю заповнену довідку про медичний огляд. *Слід зауважити, що такі правові та процедурні вимоги часто створюють значні перешкоди для доступу постраждалих до правосуддя, особливо там, де злочини прикриває держава, або чиновників зі сфери охорони здоров'я, назначених органами влади, мало або вони вимагають гроші за свої послуги.*

Деякі медичні неурядові організації випускають власні медичні довідки на вимогу постраждалих — і знов-таки можливість подання таких документів як офіційних довідок до суду залежить від юрисдикції.

Для чого потрібні медично-правові докази?

Метою медично-правових доказів є допомога у доведенні, що акт сексуального насильства відбувся. Вони також можуть допомогти встановити зв'язок між злочинцем та постраждалою особою, а також зв'язок фактів та окремих осіб із місцем правопорушення.

Однак зв'язок між використанням медично-правових доказів та позитивними юридичними результатами ще не відомий²². Відомо те, що у багатьох постраждалих від сексуального насильства не залишаються фізичні ушкодження, аногенітальні травми чи задокументовані сліди сперми чи сім'я, присутні у їх тілах. Відсутність таких доказів не означає, що сексуальне насильство не відбулося.

22. Дю Мон, Джаніс та Вайт Д.: «Використання та впливи медично-правових доказів у справах про сексуальні напади: глобальний огляд», Ініціатива з дослідження сексуального насильства, (Женева, 2007 р.).

Розуміння медично-правових доказів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами

Хто і де може збирати медично-правові докази?

Лише спеціально навчені судово-медичні фахівці можуть збирати, обробляти та аналізувати медично-правові докази. Зокрема, збір криміналістичних зразків слід виконувати лише в обставинах, коли є можливість зберігати та обробляти зразки, а також проводити криміналістичний аналіз. Кваліфіковані медичні та криміналістичні фахівці можуть задокументувати інші докази, навіть якщо не мають можливості зібрати, зберігати, аналізувати чи передавати біологічні зразки.

Подібним чином, лише підготовані медичні та криміналістичні фахівці можуть свідчити щодо таких доказів у суді. Однак медичні працівники не повинні приймати юридичних рішень на будь-якому етапі цього процесу. Фахівці зі сфери охорони здоров'я можуть свідчити щодо результатів своєї експертизи, але не давати тверджень щодо того, чи відбулось сексуальне насильство.

Медично-правові експертизи можуть відбуватися у найрізноманітніших умовах, якщо вони є приватними та безпечними. Проводити медично-правовий огляд постраждалих можуть також лікарні, центри охорони здоров'я та клініки з відповідними засобами лікування постраждалих від зґвалтування / сексуального насильства. В ідеалі, щоб зменшити кількість процедур, які потрібно пройти постраждалим, клінічне лікування та медично-правові експертизи мають проводитися одночасно.

Важливі зауваження

- » У міжнародній кримінальній практиці використання медично-правових доказів не є необхідним для доведення сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами. Такі вимоги створили б нездоланну перешкоду до досягнення правосуддя для більшості постраждалих, у яких не було доступу до медичних послуг у той час, коли було вчинено сексуальне насильство. Це особливо стосується випадків, коли сексуальне насильство здійснювалося в умовах тримання під вартою чи примусового переміщення, сексуального рабства, а також коли постійне насильство унеможлиблює мобільність та доступ до медичних послуг.
- » Навіть якщо медично-правовий огляд не було здійснено, особова медична карта, заведена в процесі звичайного лікування після зґвалтування або поранень, все одно може бути корисними для підтвердження свідчень: наприклад, надаючи докази про отримані поранення, чи як документальне підтвердження психологічного впливу нападу, а також часто як перше розкриття та описання нападу самого по собі.
- » Розкриття медичної історії фахівцями в сфері охорони здоров'я слідчим має надаватися для кожного окремого випадку, а також на основі повної та інформованої згоди постраждалих.
- » Факт, що визначення того, що складає сексуальне насильство, можуть відрізнятися залежно від юрисдикції, не повинен використовуватися для виправдання медично-правових оглядів необґрунтовано інвазивного, принизливого або дискримінаційного характеру, чи проведення медичних обстежень з низькою валідністю або взагалі без неї. Це включає (але не обмежується ними) такі методи: непотрібні пальцеві огляди вагіни та ануса; огляд дівочої плівки щодо слідів сексуальної активності з проникненням чи незайманості, а також будь-які форми перевірки незайманості (дивіться Розділ 4: Індивідуальна кримінальна відповідальність, Вставка 12: «Незайманість постраждалих та «перевірки» незайманості»).
- » Медично-правові докази та медичні документи корисні не лише для підтвердження окремих свідчень про сексуальне насильство. Сукупні деперсоналізовані дані, зібрані з медичних документів можуть допомогти встановити патерни, частоту та загальний контекст сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, на окремих територіях впродовж певного часу. (Дивіться Розділ 14: Аналіз доказів та інформації / Визначення патернів.)

Частина V: Документування на практиці: Збір інформації

Розділ 11 Зміст

РОЗДІЛ 11: Інтерв'ю	161
А. Вступ	161
Вставка 1	
Правила комунікації	162
Б. Схема інтерв'ю	163
Вставка 2	
Модель PEACE	163
1. Планування та підготовка.....	164
Вставка 3	
Правила підготовки до інтерв'ю	167
2. Залучення та роз'яснення.....	168
Вставка 4	
Підказки для створення позитивної атмосфери.....	168
Вставка 5	
Робота з перекладачами	171
3. Розповідь та уточнення	172
і. Типи запитань	172
Вставка 6	
Ефективні запитання відкритого типу	172
Вставка 7	
Типи запитань.....	173
ii. Тематичні області для запитань	176
Вставка 8.....	176
Тематичні області для запитань щодо сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права	176
iii. Приклади запитань	177
iv. Техніки інтерв'ю	178
Вставка 9	
Подолання суперечностей.....	181
4. Завершення.....	182
5. Оцінка	183
Вставка 10	
Досвід колег — важливість своєчасних та ретельних оцінок	183
В. Запис інформації, отриманої під час інтерв'ю.....	185
Вставка 11.....	185
Досвід колег — збір та запис інформації	185

РОЗДІЛ 11: Інтерв'ю

А. Вступ¹

Інтерв'ю можна розглядати як розмову, яка свідомо організовується для отримання точної та вірогідної інформації від постраждалих та інших свідків, проводиться слідчими, що проводять кримінальне розслідування, слідчими з прав людини або тими особами, хто збирає інформацію для загальних цілей адвокатування. В основі будь-якого інтерв'ю лежить забезпечення того, щоб будь-яка отримана інформація не зазнала неналежного впливу або модифікації з боку обставин, за яких проводиться інтерв'ю. Щоб досягти цього та запобігти нанесенню шкоди постраждалим та свідкам, спеціалістам-практикам необхідно мати:

- » ретельне планування та підготовку
- » гарні комунікативні навички
- » структуру, у якій такі навички можна застосувати.

Важливі зауваження

- » Інтерв'ю — дуже поширений та корисний метод отримання інформації від постраждалих та інших свідків. Якщо інтерв'ю проводиться правильно, чуйно та професійно, воно має потенціал до покращення емоційного стану постраждалих та інших свідків та забезпечити почуття залучення та контролю.
- » Однак якщо інтерв'ю не було проведено належним чином, воно може знову травмувати постраждалих та свідків, піддати їх додатковому ризику, вплинути на якість та надійність наданої інформації та спотворити спогади постраждалих та свідків про подію(-і).
- » Якщо інтерв'ю не задокументовано належним чином, це може призвести до суперечностей в офіційних записах про події, що може негативно

вплинути на правдоподібність свідчень постраждалих і свідків під час подальшого судового розгляду.

- » Спеціалісти-практики повинні бути належним чином підготовлені до проведення інтерв'ю, мати особливий досвід інтерв'ювання постраждалих/свідків сексуального насильства. Під час інтерв'ювання дітей та інших вразливих груп постраждалих та свідків (наприклад, осіб із психічною або фізичною інвалідністю), спеціалісти-практики повинні вміти належно реагувати на індивідуальні потреби та можливості опитуваної особи.
- » Іноді інтерв'ю постраждалих/свідків не потрібне і його не рекомендується проводити, і в таких випадках спеціалісти-практики повинні зуміти обґрунтувати необхідність проведення інтерв'ю. Спеціалісти-практики без відповідної підготовки та досвіду повинні утримуватися від інтерв'ювання постраждалих та інших свідків.
- » інтерв'ю — це не допит.

1. Цей розділ базується на Міжнародному протоколі з документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту: Навчальні матеріали, розроблені Інститутом міжнародних кримінальних розслідувань (ІМКР), а також інші навчальні матеріали ІМКР

Вставка 1

Правила комунікації

СЛІД	НЕ СЛІД
» Приділяти всебічну увагу опитуваній особі та показувати це, застосовуючи позу активного слухання: підтримувати ввічливий контакт очима, кивати або казати «ммм-хмм», щоб встановити зв'язок та заохотити постраждалу особу / свідка продовжувати говорити » Дозволяти постраждалій особі / свідку говорити вільно, без переривань » Зберігати спокій та не дозволяти власним емоціям порушувати процес інтерв'ювання; дозволяти постраждалій особі контролювати темп та межі розкриття » Поводитися заспокоїливо, підтримувати та підбадьорювати » Формулювати зрозумілі, прості та відкриті запитання; ставити одне запитання за один раз » Використовувати зрозумілу, просту мову та обов'язково роз'яснювати будь-які незнайомі терміни » Визнавати найбільш складні аспекти розповіді та пояснювати, чому потрібні ці подробиці, якщо вони потрібні » Приділяти увагу невербальній комунікації; знати, коли необхідно припинити ставити певні запитання або змінити тему » Поважати погляди, переконання, думки та емоції постраждалої особи / свідка — не просіть її (його) припинити плакати або заспокоїтися	» Перебивати постраждалу особу / свідка » Тиснути на постраждалу особу / свідка та повторювати запитання знову і знову » Змушувати постраждалу особу / свідка повторювати історію її (його) зґвалтування різним людям » Злитися або примушувати постраждалу особу / свідка говорити » Витріщатися на постраждалу особу / свідка » Виражати недовіру, відразу, осуд, роздратування або шок » Припускати, що ви знаєте, що хоче сказати постраждала особа / свідок » Проводити поспіхом інтерв'ю в цілому або його завершальний етап

Б. Схема інтерв'ю

Вставка 2

Інтерв'ю не може стати успішним само по собі. Воно має бути добре спланованим, мати послідовну логічну структуру, деталізовану в письмовому вигляді, а також проводитися під пильним контролем, аби забезпечити найбільші шанси на отримання детальної, точної та вірогідної інформації.

Модель PEACE² — це корисна схема, яка допоможе спеціалістам-практикам здійснювати професійний контроль над складним і динамічним процесом та забезпечувати його чіткість та структурованість до, під час та після самого інтерв'ю. Дивіться Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Основні керівні положення щодо залучення дітей до процесу документування протягом усієї процедури документування для ознайомлення з інструкцією по використанню моделі PEACE для інтерв'ювання дітей.

Модель PEACE

Модель PEACE — це професійна схема для проведення ефективних та етичних інтерв'ю у розмовному стилі. Символіка PEACE представляє всі п'ять стадій проведення інтерв'ю:

- P** Planning and Preparation — Планування і підготовка
- E** Engage and Explain — Залучення та роз'яснення
- A** Account and Clarification — Розповідь та уточнення
- C** Closure — Завершення
- E** Evaluation — Оцінка

Схема PEACE та перелік питань для інтерв'ю (див. Додаток 7) можуть використовуватись як база, навколо якої спеціалісти-практики можуть створювати деталі конкретного інтерв'ю.

2. Проміжна доповідь Спеціального доповідача з питань щодо катувань та іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження і покарання Генеральній Асамблеї ООН (A/71/298), (5 серпня 2016 року), параграф 42. Див. також <http://www.ncl.ac.uk/press/news/2016/10/unitednationsanti-torturemeeting>

Спеціалісти-практики без офіційного мандата повинні записувати інформацію у формі нотаток інтерв'ю, щоб уникнути створення авторитетного запису подій...

1. Планування та підготовка

Усі стадії моделі PEACE важливі, але ключову роль у цій схемі відіграють планування та підготовка. Спеціалісти-практики, які не складають план та не готуються належним чином, можуть звести інтерв'ю до рівня нерегламентованої бесіди. А це часто призводить до того, що постраждалий/свідок стверджує те, що спеціаліст-практик вже знає, у що вірить або що хоче почути, незалежно від того, правда це чи ні. Окрім нечіткості та (або) неповноти інформації, недостатність планування та підготовки може також призвести до подальшого завдання шкоди постраждалим та іншим свідкам.

Резюме того, що слід робити та говорити на стадії планування і підготовки:

а. Попередні міркування

1. З'ясуйте, які види допомоги та системи підтримки доступні для різних категорій постраждалих (жінок, чоловіків та дітей), а саме: медична/соціально-психологічна підтримка та захист свідків, якщо такі є, та визначте обов'язки, які команда з проведення документування може / не може взяти на себе стосовно постраждалих/свідків (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди / Види допомоги; Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Попереднє дослідження та аналіз; Розділ 17: Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопців / Попереднє дослідження та аналіз).
2. Оцініть фактори ризику, пов'язані із зустріччю постраждалого/свідка з вами, ретельно оцініть ризик та підготуйте план безпеки (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди / Оцінка загроз та ризиків; Розділ 9: Планування/Ризику; Розділ 8: Захист та безпека / Управління ризиками для спеціалістів-практиків; Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Попереднє дослідження та планування розслідування; Розділ 17: Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопців / Попереднє дослідження та аналіз).
3. Отримайте належне розуміння контексту, в якому відбувається сексуальне насильство, та різних елементів злочинів, передбачених національним та міжнародним правом (див. Розділ 9: Планування / Стратегія збирання інформації).

4. Зверніть увагу на ґендерну динаміку в державі або регіоні, де відбулись злочини, пов'язані з сексуальним насильством (наприклад, ґендерна ідентичність, сексуальні меншини, статеві стереотипи расових, етнічних груп чи корінних народів або осіб з інвалідністю) (див. Розділ 9: Планування / Дослідження та аналіз).
5. Зверніть увагу на те, що в різних культурах існують різні стилі спілкування (наприклад, в деяких культурах спілкування пряме і люди готові відразу перейти до суті справи, а в інших — не пряме).
6. Забезпечте відповідну підготовку та підбір персоналу (див. Розділ 9: Планування/Ресурси).

б. Підготовка до самого інтерв'ю

1. Проведіть дослідження будь-яких конкретних юридичних вимог щодо збирання офіційних свідчень у правовій системі, у якій ви працюєте (тобто прийнятих під присягою, офіційно задокументованих, зібраних відповідними відомствами), якщо це ваша мета, і у вас є офіційний мандат. Деякі спеціалісти-практики можуть мати дозвіл збирати офіційні свідчення, а інші — збирати лише заяви (від першої особи) або нотатки, зроблені під час інтерв'ю (від третьої особи). Спеціалісти-практики без офіційного мандата повинні записувати інформацію у формі нотаток, зроблених під час інтерв'ю, лише для того, щоб уникнути створення авторитетних записів подій, які можуть бути використані проти постраждалого / свідка в майбутньому судовому розгляді (див. Вставку 11: «Досвід колег — збір та запис інформації»). Вирішіть питання щодо того, яка методологія буде застосовуватись для збору даних (наприклад, лише нотатки, записані вручну / надруковані нотатки).

...забезпечте належний розподіл інтерв'ю на часові проміжки таким чином, щоб уникнути зустрічі постраждалих/свідків один з одним...

2. Встановіть мету інтерв'ю, підготуйте перелік персональних даних, інформацію щодо яких треба отримати (див. Додаток 8: Паттерн переліку персональних даних, інформацію щодо яких треба отримати від постраждалих/свідків), та письмового плану проведення інтерв'ю (наприклад, «паттерн» або попередню схему інтерв'ю). Визначте пріоритетні запитання/теми у випадку, якщо у вас обмежений час або інтерв'ю несподівано скорочується (наприклад, опитувана особа затримується або має піти раніше).
3. Визначте найбільш придатне місце для проведення інтерв'ю (див. Вставку 3: «Правила підготовки до інтерв'ю») з огляду на обставини, хоча варіанти можуть бути обмежені, беручи до уваги:
 - » безпеку та комфорт місця проведення для опитуваної особи
 - » конфіденційність місця проведення (як у приміщенні, так і на відкритому повітрі), забезпечуючи неможливість бути побаченими або підслуханими
 - » нейтральність місця проведення, яке не повинно бути пов'язане з конкретною подією, такою як сексуальне та ґендерно-зумовлене насильство/ катування
 - » забезпечення доступу, такого як відокремлений вхід, аби уникнути ситуацій, за яких постраждалого/свідка можна ідентифікувати або піддати тавруванню
 - » відповідність, засновану на культурних, релігійних та інших причинах
 - » зручність доступу/відстані до місця проведення для опитуваної особи
 - » можливість оплати транспорту або надання транспорту до місця проведення для опитуваної особи.
4. Надайте достатньо часу для проведення повного інтерв'ю (наприклад, мінімум 3-6 годин з перервами для інтерв'ювання дорослих), уточніть, скільки часу має опитувана особа та забезпечте належний розподіл опитувань на часові проміжки таким чином, щоб уникнути зустрічі постраждалих/свідків один з одним. У разі участі перекладачів тривалість інтерв'ю буде суттєво довшою та знадобиться додатковий час. Запропонуйте продовжити інтерв'ю наступного дня, щоб уникнути виснаження або надмірного втручання у повсякденне життя постраждалих/свідків. Не забудьте залишити достатньо часу після кожного інтерв'ю для перегляду вашого плану документування з урахуванням нової отриманої інформації (див. пункт 5 «Оцінка» нижче).
5. Оцініть анкету опитуваної особи та розробіть план дій у непередбачуваних обставинах для потенційно можливих реакцій або потреб. Підготуйте та обговоріть з опитуваною особою відповідну легенду (у разі необхідності), за допомогою якої особа б пояснила, чому зустрічається з вами, якщо хтось запитає або побачить її.
6. Визначте важливі теми та потенційні питання, що стосуються конкретних елементів злочинів, що використовуються в документованому вами контексті (див. Вставку 8: «Тематичні області для запитань»). Плануйте розпочати інтерв'ю з широкого запитання відкритого типу, наприклад: «Розкажіть мені, що трапилось», а далі використовуйте запитання відкритого типу («Розкажіть мені...», «Поясніть мені...», «Опишіть мені...») та переконайтеся, що охопили всі аспекти злочину («хто», «що», «де», «коли», «як»), а також спитайте «звідки ви знаєте» (див. Вставку 6: Ефективні запитання відкритого типу).
7. Обміркуйте належну мову та термінологію, яку слід використовувати під час інтерв'ю, та обговоріть це з перекладачем. Зокрема, складіть глосарій ключових термінів та кодових фраз, які будуть використовуватися для культурного позначення актів сексуального характеру та частин тіла (наприклад, фрази «вони образили мене» або «вони зробили мені погано» можуть використовуватись як кодові фрази для згвалтування; «вони мучили мене» — охоплювати дуже широкий спектр форм фізичного та психологічного насильства), а також визначати будь-які відмінності в мові, яка зазвичай використовується дітьми або підлітками.
8. Якщо це можливо та доречно, подумайте над призначенням іншої особи, ніж інтерв'юер, яка б робила нотатки під час інтерв'ю (стенографіста), адже може виникнути складність в одночасному слуханні та управлінні інтерв'ю і точним записом інформації, яку розповідає постраждала особа / свідок. Спеціалісти-практики повинні робити таку оцінку з огляду на обставини, що складаються в конкретному випадку (зокрема, тип постраждалої особи, стать стенографіста та склад решти команди) у світлі потенційного впливу присутності додаткової особи в приміщенні.

...дізнайтеся у постраждалої особи / свідка заздалегідь, чи вона/він хоче, щоб інтерв'юер та (або) перекладач були жінкою чи чоловіком...

9. Підготуйте всі необхідні документи (наприклад, діаграми, фотографії, карти, відеозаписи), які ви можете показати постраждалим/свідкам та обладнання (наприклад, фотокамеру і лінійку, щоб сфотографувати травми, папір для нотаток і ручки) та переконайтеся у тому, що ви знаєте, як користуватися технічним обладнанням. Однак будьте обережні і не показуйте постраждалим/свідкам ті діаграми, фотографії або відеозаписи, які можуть змінити їх свідчення. Якщо ви не впевнені, що демонстрація якогось матеріалу постраждалим/свідкам не приведе до зміни їх показань, не показуйте цей матеріал.
10. Забезпечте наявність паперу для постраждалих/свідків, на якому вона/він зможе писати/малювати (наприклад, карти, обстановку в приміщенні), щоб можна було легше зрозуміти її/його бачення.
11. Якщо це можливо, заздалегідь дізнайтеся у постраждалої особи / свідка, чи вона/він хоче, щоб інтерв'юер та (або) перекладач були певної статі — жіночої або чоловічої. Пам'ятайте, що не треба виходити з того, що жінка-постраждала/свідок віддасть перевагу жінці-інтерв'юеру/перекладачу, а чоловік-постраждалий/свідок — чоловіку-інтерв'юеру/перекладачу; кожна постраждала особа / свідок може зробити власний вибір.
12. Переконайтеся, що постраждала особа / свідок знає, чого очікувати, щоб мати можливість спланувати технічні (наприклад, догляд за дитиною, відсутність на роботі/вдома) та психологічні/емоційні (наприклад, підтримка з боку особи, яка користується довірою) аспекти.
13. Зверніть увагу на організаційні питання, обговоріть їх разом з опитуваною особою (у разі потреби) та підготуйте місце для проведення інтерв'ю, якщо це можливо за наявних обставин:
 - » забезпечте наявність питної води у приміщенні
 - » можливість скористатися туалетом
 - » вимкніть свій телефон та переконайтеся, що ніщо не буде вас відволікати
 - » організуйте місце для сидіння (наприклад, стільці, столи, де кожен буде сидіти), щоб постраждала особа / свідок та інтерв'юер відчували себе комфортно і безпечно (якщо проводиться інтерв'ю з дитиною, див. Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Основні керівні положення щодо залучення дітей до процесу документування стосовно сприятливої для дитини обстановки у приміщенні)
- » вирішіть, яким чином постраждала особа / свідок добиратиметься до місця проведення інтерв'ю і назад (зокрема, обміркуйте питання безпеки, відстань, можливу оплату проїзду для постраждалої особи / свідка та час, в який буде проводитись інтерв'ю)
- » обміркуйте можливі заходи щодо догляду за дітьми, піклування про людей похилого віку або хворих, або щодо інших нагальних сімейних проблем, а також, у разі необхідності, щодо обов'язків, пов'язаних із роботою, аби допомогти постраждалій особі / свідку розслабитись та більше сконцентруватися
- » підготуйте додаткові засоби, якщо опитуваною особою є дитина
- » переконайтеся, що всі витрати (наприклад, витрати на проїзд, проживання, харчування, зв'язок) належним чином фінансуються і задокументуйте це на випадок, якщо на пізнішій стадії буде заявлено, що опитувану особу було підкуплено / піддано надмірному впливу. Хоча свідкам ні в якому разі не можна платити за їх свідчення, цілком доречним є відшкодування фактичних або розумних витрат, пов'язаних із участю в інтерв'ю.
14. Визначте безпечну та конфіденційну систему для запису інформації, отриманої під час інтерв'ю, зокрема, це стосується строго секретної інформації (імена, дати, місця) для захисту особи постраждалих/свідків (див. Додаток 8: Паттерн переліку персональних даних, які треба отримати від постраждалих/свідків).

Вставка 3

Правила підготовки до інтерв'ю

СЛІД	НЕ СЛІД
МІСЦЯ³	
Проводити інтерв'ю в місці, яке є: » безпечним, комфортним та культурно доречним (наприклад, готельний номер може бути неприйнятним, залежно від контексту) » закритим (слухова та візуальна приватність) » нейтральним » легко доступним (зручним)	Проводити інтерв'ю в місці, яке є: » надто публічним (людним) або може знаходитися під загрозою спостереження » пов'язаним зі сексуальним насильством (катуванням) або іншим чином створює загрозу для приватності (наприклад, намети в таборах біженців, де інтерв'ю можуть підслухати) » територією третьої сторони (наприклад, лікарні, офіси гуманітарних працівників, громадські місця та жіночі центри) без попередньої домовленості з відповідним персоналом » домівкою постраждалої особи / свідка, якщо свідок не може піти куди-небудь в інше місце, та за умови недотримання приватності та конфіденційності — присутність чоловіка (дружини), дітей або батьків може фактично не дати особі вільно говорити, або візит групи документувачів може вважатися незвичайним та привернути увагу сусідів
ПРИСУТНІ ОСОБИ	
Обмежте кількість присутніх у кімнаті під час інтерв'ю: це повинні бути особи, важливі для його процесу (наприклад, постраждала особа / свідок, інтерв'юер, перекладач (за необхідності) та (або) особа, яка робить записи (якщо це не інтерв'юер)) Будь-яка особа, що надає підтримку, повинна: » на думку опитуваної особи, бути обачливою та не розкривати факт встановлення контакту » бути присутньою тільки на етапах залучення та пояснення та протягом перерв, за винятком інтерв'ю з дітьми, які можуть бути разом з членом сім'ї, опікуном або іншою довіреною дорослою особою, протягом всього інтерв'ю, якщо це їм допомагає Команда, яка проводить інтерв'ю, повинна бути: » добре знайомою з культурними та соціальними нормами спілкування з одруженими (неодруженими) жінками або дітьми » обачно складеною та уважною до ґендерних ролей і динаміки, що може впливати на розкриття з боку чоловіків (жінок), постраждалих від насильства, або свідків	Не проводьте інтерв'ю: » у групах або в присутності інших постраждалих осіб / свідків через те, що їх розповіді можуть вплинути одне на одного (інших свідків слід опитувати окремо) » у присутності інших осіб, які можуть вплинути на опитувану особу або залякати її, втручатися у процес інтерв'ю, або іншим чином нервувати чи позбавити його (її) впевненості (наприклад, подружжя, посередники) » у присутності особи, що надає підтримку, протягом етапу повідомлення, з'ясування або завершення » у присутності дітей, членів сім'ї, співробітників або інших осіб, що може завдати їм болю та підвищити ризик порушення конфіденційності

3. Якщо вибір дуже обмежений, слід уважно враховувати варіанти, щоб обрати найбільш відповідний у конкретних обставинах (наприклад, під деревом, за межами видимості і чутності).

Процес інформованої згоди складає найважливішу частину цієї стадії інтерв'ю.

2. Залучення та роз'яснення

Залучення та роз'яснення — це перша стадія самого інтерв'ю. Залучення — перший крок, призначений для встановлення взаєморозуміння та заохочення до бесіди. Пояснення — це стадія, що використовується для роз'яснення мети інтерв'ю та того, що очікується від опитуваної особи. Її мета — побудувати гарні робочі стосунки та створити атмосферу, у якій опитувана особа буде мати бажання спілкуватися та ділитися інформацією. Атмосфера, яку створюють спеціалісти-практики як інтерв'юери, буде найважливішим чинником успіху або невдачі інтерв'ю, а перші враження можуть мати позитивний або негативний вплив на весь процес. Тому дуже важливо витратити необхідну кількість часу на цій критично важливій стадії інтерв'ю. Якщо у постраждалої особи / свідка є антипатія або недовіра до інтерв'юера, перекладача або іншого члена команди, вона/він не буде відвертим.

Процес інформованої згоди, який включає досягнення згоди на всіх стадіях і відносно всіх аспектів документування, складає критично важливу частину цієї стадії інтерв'ю. Термін «інформована згода» пояснюється у Розділі 7: Інформована згода. Гарний спосіб переконатися, що постраждалій особі / свідку зрозуміла проблема — попросити її/ його переказати вам інформацію своїми словами.

Вставка 4

Підказки для створення позитивної атмосфери

- ☑ Зверніть увагу на свій зовнішній вигляд, манери (зокрема, потурбуйтеся про доречне вбрання та привітання) та мову (зокрема, як ви будете звертатися до опитуваної особи). Пам'ятайте, що ставлення до візуального контакту дуже відрізняється в різних культурах: одним подобається тривалий візуальний контакт, інші вважають це неповажливим.
- ☑ Забезпечте приватне, безпечне та комфортне оточення (наприклад, достатнє харчування, доступ до туалету).
- ☑ Притримуйтеся розмовного тону.
- ☑ Запитайте постраждалу особу / свідка, чого вони хочуть або чого очікують від процесу документування.
- ☑ Запитайте в опитуваної особи, чи є в нього/неї будь-які проблеми у побуті / з безпекою та відреагуйте на його/її нагальні потреби/проблеми.
- ☑ Будьте готові витратити стільки часу, скільки буде потрібно. Будьте спокійними і терплячими та повторіть всі важливі фактори, у разі необхідності — декілька разів, доки ви не переконаєтесь, що постраждалій особі / свідку повністю все зрозуміло.
- ☑ Поводьтеся професійно та поважно весь час. Продемонструйте співчуття та терпимість. Побудуйте довіру та повагу.

Резюме того, що слід робити і говорити на стадії залучення та роз'яснення:

1. Відрекомендуйте кожного присутнього в кімнаті, де проводиться інтерв'ю, постраждалій особі / свідку та чітко поясніть їх ролі, реагуючи при цьому на будь-які занепокоєння, що виникають. Запевніть постраждалу особу / свідка у своїй компетентності та поясніть заходи забезпечення конфіденційності. У випадку залучення перекладача або стенографіста чітко відрекомендуйте їх та запевніть опитувану особу, що вони використовують ті ж самі принципи конфіденційності щодо інтерв'ю та його змісту, що й інші члени команди. Надайте можливість постраждалій особі / свідку попросити перекладача розповісти про себе та свою діяльність (особливо коли вони належать до маленької лінгвістичної групи, адже можуть бути пов'язані якимось чином), а також оцініть рівень довіри/ комфорту опитуваної особи щодо перекладача. Поясніть, як треба працювати з перекладачами (див. Вставку 5: «Робота з перекладачами»).
2. Запитайте постраждалу особу / свідка, чи комфортно їй/йому спілкуватися з інтерв'юером (зокрема, це стосується статі, раси) та дозвольте їй/йому замінити інтерв'юера чи перекладача, якщо вона/він відчуває себе некомфортно.
3. Поясніть, який мандат та призначення має ваша організація, та якою є мета інтерв'ю. Якщо постраждала особа або свідок не знають про причини проведення інтерв'ю, вони можуть, наприклад, обмежити свої пояснення висловленням власних переживань та не усвідомити важливість того, що вони бачили, для більш широкого процесу документування.
4. Опишіть стадії інтерв'ю та прийнятий порядок роботи. Дуже корисно допомогти опитуваній особі розслабитися та зменшити хвилювання. Цей аспект є особливо важливим, якщо постраждала особа / свідок вперше бере участь у такому процесі.
5. Поясніть, які типи запитань можуть бути поставлені, підкреслюючи, що:
 - » Постраждала особа / свідок має розповідати все, що спадає на думку у зв'язку з подією (подіями) настільки детально, наскільки вона/він пам'ятає.
 - » Щоб оживити в пам'яті подію та пригадати її деталі, знадобиться дуже багато зусиль (розумових, а часто й емоційних), особливо після того, як вже пройшов певний період часу або коли події викликають збентеження, мають травматичний, складний або заплутаний характер, або коли перед цим вже проводились інтерв'ю.
 - » Іноді можуть ставитись запитання про тяжкі переживання.
 - » Постраждала особа або свідок не повинні робити припущення під час відповіді на запитання або надання інформації. Це нормально, коли особа чогось не знає або не пам'ятає. У цьому випадку постраждала особа або свідок повинні просто сказати про це і не думати про те, що хтось хоче почути від неї/нього щось конкретне. Це особливо важливо стосовно дітей та вразливих підлітків.
 - » Іноді людині легше пригадувати події або деталі з заплученими очима, тому постраждала особа / свідок може так робити.
6. Обговоріть те, скільки часу може зайняти інтерв'ю, та підкресліть вашу готовність дотримуватися гнучкості під час інтерв'ю (наприклад, розділити обговорення на декілька сеансів за бажанням). Також дайте зрозуміти, що постраждала особа / свідок може перервати або закінчити інтерв'ю в будь-який час.
7. Опишіть усі можливі способи використання наданої інформації, включно з можливістю того, що інформацію, можливо, доведеться розкрити, незалежно від того, чи попросять особу дати свідчення в будь-якому виді провадження. Розгляньте будь-які питання, які можуть виникнути у постраждалої особи / свідка.

8. Чітко поясніть, що постраждала особа / свідок має вибір, розмовляти з вами чи ні, що надання послуг не пов'язане з його/її участю, та що вона/він може зробити цей вибір перед, під час або після інтерв'ю. Постраждала особа / свідок має відчувати повагу, підтримку, контроль та мати можливість співпрацювати.
9. У межах процесу інформованої згоди документ, що підтверджує згоду постраждалої особи / свідка на проведення самого інтерв'ю, забезпечує те, що згода ґрунтується на її/його вільному волевиявленні, і що вона/він повністю розуміє можливі способи використання інформації та наявність пов'язаних із ним ризиків. Для постраждалої особи / свідка дитини інформована згода, як правило, також отримується від одного з батьків або законного опікуна, залежно від віку та зрілості дитини (див. Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Основні керівні положення щодо залучення дітей до процесу документування).
10. Будьте готові зупинити інтерв'ю та вирішити, що, можливо, інша особа краще підходить для проведення інтерв'ю, якщо ви відчуваєте, що не в змозі з будь-якої причини створити правильну атмосферу для опитуваної особи, щоб він/вона розмовляли з вами. Разом із наявністю відповідних професійних та поведінкових навичок деякі додаткові фактори, такі як вік, стать, культура, раса, національність та етнічна приналежність, можуть відіграти важливу роль у тому, чи почуватиметься опитувана особа достатньо комфортно, щоб бути відвертою.
11. У разі потреби, наприклад, коли вибір місця проведення інтерв'ю був обмежений та може існувати невеликий ризик того, що хтось несподівано з'явиться під час інтерв'ю (наприклад, коли інтерв'ю проводиться в будинку постраждалої особи / свідка), домовтеся з постраждалою особою / свідком про нейтральну тему (наприклад, діти, освіта, здоров'я), пов'язану з вашою легендою, на яку ви обидва можете перейти, щоб зберегти конфіденційність.
12. Запитайте, чи постраждала особа або свідок робили якісь попередні заяви або брали участь в інтерв'ю, та (або) запитайте, із ким ще обговорювалося це питання.
13. Запитайте постраждалу особу / свідка, чи вона/він чула/чув пояснення інших свідків щодо подій. Поясніть, що важливо, щоб постраждалим/свідкам під час пояснення було чітко вказано, чи вона/він надають інформацію про те, що було нею/ним фактично побачено та почуто, або інформацію, отриману від іншої особи.

Для ознайомлення з конкретною інструкцією щодо інтерв'ювання дітей на стадії «Залучення та роз'яснення» див. Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Основні керівні положення щодо залучення дітей до процесу документування.

Вставка 5

Робота з перекладачами

При залученні перекладача до інтерв'ю інтерв'юер повинен:

- » Перевірити перекладача та дозволити опитуваній особі поставити їй/йому запитання, необхідні для того, щоб почуватися комфортно.
- » Переконатися, що перекладач дивиться та звертається безпосередньо до постраждалої особи / свідка та усвідомлює свій основний тон, виразність, темп та зміни голосу.
- » Говорити прямо до постраждалої особи / свідка («що ви сказали після цього?»), а не до перекладача («запитайте його/її, що він/вона сказав(-ла) після цього»).
- » Використовувати короткі речення, постійно роблячи паузи.
- » Уникати або мінімізувати запис нотаток, поки перекладач перекладає запитання та відповіді (важливо слідкувати за мовою тіла та інтонацією постраждалої особи / свідка).
- » Ознайомитися зі словами, що пов'язані з актами сексуального насильства в мові опитуваної особи, щоб мати можливість відповідним чином реагувати, коли обговорюється сексуальне насильство.
- » Активно слухати (наприклад, кивати, висловлюючи усвідомлення почутого, навіть коли постраждала особа / свідок говорить іншою мовою, аніж спеціалісти-практики), адже це збільшить довіру та сприятиме розкриттю.
- » Під час інтерв'ювання дітей залучайте лише перекладачів, які пройшли спеціальне навчання та мають попередній досвід роботи з дітьми.

Під час інтерв'ю перекладачі повинні:

- » Використовувати лише слова постраждалої особи / свідка та інтерв'юера; жодне з його/її власних слів не повинне використовуватись протягом інтерв'ю.
- » Перекладати все, що було сказано, навіть якщо це не дає відповідь на запитання.
- » Бути чутливим до індивідуальних потреб та можливостей дітей, що включає навчання технікам вирішення особливих проблем спілкування з дітьми.
- » Проявляти співчуття, але не жалість, потрясіння або оцінювальне ставлення.
- » Мати врівноважене усвідомлення того, який вплив може здійснювати його фізична присутність на постраждалу особу / свідка, та бути обережним при вході, пересуванні по приміщенню та сидінні, щоб не налякати або не створити загрозу для постраждалої особи / свідка.

Перекладач не повинен:

- » Передавати інші слова, пов'язані з інформацією, наданою постраждалою особою / свідком, ніж ті, що були прямо сказані спеціалістом-практиком. Перекладач є, скоріше, не учасником розмови, а цінним засобом комунікації між інтерв'юером і опитуваною особою. Обмін словами між перекладачем та постраждалою особою / свідком повинен зводитись до нематеріальних питань, таких як з'ясування, де сидіти, та дружнього спілкування на загальні теми, та повинен відбуватися лише під час перерв у процесі проведення інтерв'ю.
- » Пояснювати будь-що постраждалій особі / свідку або інтерв'юеру, якщо інше чітко не встановлено спеціалістом-практиком як таке, що слід робити.
- » Змінювати будь-які слова. Якщо постраждала особа / свідок використовує евфемізм, перекладач повинен використати такий самий термін для спеціаліста-практика та припустити, що він може мати інше значення, щоб спеціаліст-практик зміг ставити уточнюючі запитання.
- » Опускати ті частини інтерв'ю, які, на його думку, не є важливими.
- » Вносити пропозиції щодо того, як проводити інтерв'ю.

3. Розповідь та уточнення

Мета стадії «Розповідь та уточнення» — отримати точне та вірогідне пояснення щодо подій, які документаються. Протягом стадії «Залучення та роз'яснення» інтерв'юер може більше розмовляти, при цьому на стадії «Розповідь та уточнення» він зможе менше розмовляти і більше слухати, адже йому необхідно зрозуміти та проаналізувати те, що було сказано.

i. Типи запитань

Є декілька базових типів запитань, із якими спеціалісти-практики повинні бути ознайомлені, і які можуть бути корисними під час інтерв'ювання постраждалої особи та інших свідків актів сексуального насильства.

Запитання, які ставляться перш за все, є найважливішими та можуть задати правильний тон для подальшого інтерв'ю. Підхід повинен полягати в тому, щоб «витягнути інформацію» з опитуваної особи, починаючи із запитань відкритого типу (тобто таких, що вимагають розгорнутої відповіді) для отримання її/його широкої безперервної розповіді, а потім перейшовши до більш конкретних запитань для отримання конкретної детальної інформації та уточнення пояснення у разі необхідності, все ще використовуючи запитання відкритого типу.

Переривання можуть негативно вплинути на відтворення спогадів та призвести до втрати спеціалістами-практиками критично важливої інформації. Якщо забезпечити постраждалу особу / свідка часом та простором для безперервної та вільної розповіді та заохочувати її/його продовжувати розмову, це допоможе отримати найбільш повне та детальне пояснення.

Вставка 6

Ефективні запитання відкритого типу		
Запитання для широкого охоплення	Запитання відкритого типу (TED) для глибшого розуміння	Уточнюючі запитання (WH) для отримання більш конкретної інформації
Розпочніть стадію розповіді із запитання «Розкажіть мені, що трапилося».	T Tell me — «Розкажіть мені...»	W Who— Хто?
Заохочуйте постраждалу особу / свідка продовжувати говорити.	E Explain to me — «Поясніть мені...»	W What — Що?
	D Describe to me — «Опишіть мені...»	W When— Коли?
		W Where— Де?
Не переривайте постраждалу особу / свідка		H How — Як?
У випадках тривалого мовчання повторіть останні декілька слів постраждалій особі / свідку для того, щоб спонукати його/її знову говорити		Ми також рекомендуємо уникати запитання «чому» ⁴ та додати наступне запитання:
		How do you know — «Звідки ви знаєте?»

4. Багато інших інструкцій також містять запитання «чому», як частину уточнюючих запитань (WH). Однак «чому» — зазвичай не ефективне запитання, адже воно може закликати до висловлення думки, але не до відповіді, заснованої на фактах. Таке запитання може мати і характер таврування (наприклад, «Чому він зробив це з вами?») або звинувачення (наприклад, «Чому ви не захищалися/ втекли?»). Спеціалісти-практики повинні підбирати інші формулювання та знаходити кращі способи поставити запитання типу «чому».

Спеціалісти-практики повинні фокусуватися на використанні запитань лише відкритого типу

Спеціалісти-практики повинні фокусуватися на використанні запитань лише відкритого типу. Необхідно уникати прямих запитань або запитань щодо поглядів/переконань, а також складних запитань закритого типу та таких, що примушують робити вибір, оскільки вони пропонують або припускають, яку інформацію має надати опитувана особа.

Будь ласка, зверніть увагу на таблицю нижче, у якій наведено головні типи запитань, коли їх краще застосовувати та декілька прикладів:

Вставка 7

Типи запитань			
Типи запитань	У чому їх суть?	Коли їх використувувати?	Приклади
Запитання відкритого типу	Запитання, які можуть надати характеристики, але пропонують дати оповідальну, розгорнуту відповідь (більш ніж одним словом), та можуть обумовити подальше інтерв'ю	На початку інтерв'ю ви повинні ставити загальні питання, щоб заохотити опитувану особу відкритися та надати непереривні, вільні спогади (розповідь). Після початкової розповіді, ви можете використати більш з'ясувальні «уточнюючі» запитання (MH), на які потрібні більш конкретні відповіді, щоб дізнатися специфічні подробиці (наприклад, про одяг, пройдений маршрут, що сталося в конкретному місці або в конкретний момент часу).	Запитання відкритого типу Розкажіть мені все, що сталося від моменту, коли у той день ви вийшли зі школи, до того, як солдати відпустили вас наступного дня. Я хочу дізнатися крок за кроком усі нюанси подій, які ви можете згадати. Уточнюючі запитання Який одяг носили нападники? (Відповідь.) Ви згадали, що солдати носили уніформу, будь ласка, опишіть мені цю уніформу якомога докладніше... (після цього) Якого кольору була уніформа? Що сталося 2 лютого? Що вони зробили з цією частиною вашого тіла? До якої організації належали солдати, яких ви згадали? Як ви дійшли такого висновку? Хто зробив це з вами? Коли це сталося? Де ви були, коли це сталося? Як ви туди потрапили? Як ви дізналися, що це був керівник?

Вставка 7

Типи запитань

Типи запитань	У чому їх суть?	Коли їх використовувати?	Приклади
Уточнюючі питання	Питання, у яких міститься прохання надати роз'яснення щодо суперечності або незрозумілого аспекту розповіді	На пізнішій стадії інтерв'ю, якщо ви стикаєтесь із суперечностями в розповіді, або коли вам незрозуміло, що каже опитувана особа. Пам'ятайте, що під час інтерв'ювання дітей їх здатність розуміти певні поняття (такі як час, дата, розмір) розкривається поступово, тому плануйте свої питання відповідно.	<i>Ви згадали декількох чоловіків. Можете сказати мені, скільки чоловіків було в кімнаті, коли від вас вимагали зняти одяг? Якщо ви непевні, чи є на це причина та яка? (Наприклад, вони продовжували входити та виходити з кімнати; були зав'язані очі; було надто страшно підняти очі.).</i> Примітка: Переконайтеся, що всю інформацію у запитанні ви отримали раніше від свідка.
Запитання закритого типу	Запитання, які, як правило, зводять відповіді до дуже коротких та конкретних і, скоріш за все, опитувані дадуть просту відповідь «так» або «ні»	Їх слід уникати як основних. Можна використовувати винятково як останній засіб у випадках, (1) коли вам дуже потрібна остаточна відповідь «так» або «ні» на якесь конкретне запитання, (2) тільки після того, як свідок вільно повідомив усю іншу необхідну інформацію та (3) всі інші способи отримати цю інформацію не мали успіху.	Він використовував презерватив? У нього була еякуляція?

Вставка 7

Типи запитань

Типи запитань	У чому їх суть?	Коли їх використо- вувати?	Приклади
Навідні (провокацій- ні) запитання	Запитання, які на- тякають або припу- скають факти, або наводять на кон- кретну відповідь	Ніколи не викори- стовувати. Уникати.	<i>Це сталося, коли він зняв із вас одяг? Він вас ударив? Вони привели вас до табору? Це був той самий командир, якого ви бачили раніше?</i>
Запитання з ба- гатьма елементами	Запитання, які містять різнобічні елементи і через це можуть бути склад- ними для розуміння та відповіді	Уникати, особливо під час інтерв'юван- ня дітей	<i>Як вони виглядали та що вони сказали?</i>
Запитання з вимуше- ною відповіддю	Запитання, які заз- вичай обмежують відповідь варіантом інтерв'юера	Уникати	<i>Уніформа була зеленою чи блакитною?</i>

ii. Тематичні області для запитань

На стадії «Планування і підготовка» спеціалістам-практикам треба буде визначити теми та тематичні області для запитань.

Тип і ступінь деталізації, які спеціалісти-практики повинні встановити щодо конкретного акту (актів) сексуального насильства, будуть відрізнятися залежно від їх мандата та юрисдикції, і вони повинні підготувати відповідні питання, зважаючи на принцип «не завдавати шкоди» і уникаючи складних або незручних запитань, які не є необхідними для реалізації їх мети (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди; щодо інтерв'ювання дітей, див. Розділ 16: Діти проти сексуального насильства / Етичні застереження).

Спеціалісти-практики, які розслідують сексуальне насильство як злочин, можуть потребувати встановлення конкретних деталей про проникнення або частини тіла та ставити детальні запитання з цією метою. Важливо, щоб вони включали питання не лише про сам акт, але й про всі складові сексуального насильства як злочину за міжнародним правом (основні, контекстуальні та пов'язуючі елементи) відповідно до контексту, в якому вони документуються.

Спеціалісти-практики, які документують сексуальне насильство для адвокатування або з метою звітування, можуть, з іншого боку, не потребувати встановлення такого ступеня деталізації щодо проникнення або частин тіла, і повинні уважно стежити за тим, щоб не використовувати юридичні терміни, коли вони не знають деталей того, що сталося.

Спеціалісти-практики також повинні систематично включати запитання, що стосуються фізичного, психічного, соціального та економічного впливу сексуального насильства на постраждалу особу / свідка, тому що докази щодо впливу можуть не тільки допомогти встановити складові злочинів або поріг тяжкості правопорушення, це також необхідно для призначення покарання та відшкодування (див. Розділ 6: Відшкодування / Складові, що фіксують шкоду).

Вставка 8

Тематичні області для запитань щодо сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права

Типи запитань	У чому їх суть?	Коли їх використовувати?	Приклади
Інформація, яка підтверджує, що було вчинено конкретний акт (зґвалтування, сексуальне рабство тощо)	Інформація, яка підтверджує, що акт відбувся в контексті, який робить його злочином проти людяності, воєнним злочином, актом геноциду або порушенням прав людини	Інформація, щоб доказати, що конкретна особа понесе особисту кримінальну відповідальність за цей акт та визначає, якою була форма відповідальності, або яким чином несе відповідальність держава	Інформація, яка документує несприятливі наслідки злочину для постраждалої особи / свідка, її/його сім'ї та громади, зокрема ті, що ведуть до інших порушень прав людини
Деталі нападу та інших злочинів або правопорушень	Деталі конфлікту/нападу на цивільне населення	Деталі щодо наміру/ усвідомлення	Фізична шкода (безпосередня та довготривала)
Місце / дата / примусові обставини та місце правопорушення	Політична та безпекова ситуація, масштаби, подібні інциденти або напади	Командно-силові структури, засоби комунікації	Моральна шкода (безпосередня та довготривала)
Опис інших присутніх осіб та оточення	Слова та дії злочинця(-ів) / можливі причини насильства (наприклад, стать, етнічна приналежність, політична приналежність)	Опис злочинця(-ів) та їх ролі / виконуваних функцій	Соціальна/економічна шкода

5. Інститут міжнародних кримінальних розслідувань (2015) Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті: Матеріали тренінгу. Гаага: Інститут міжнародних кримінальних розслідувань. Модуль 6, Свідчення.

iii. Приклади запитань

Приклади запитань щодо акту; наприклад, які встановлюють конкретні складові зґвалтування.

Перша складова зґвалтування:

- » «Якщо можливо, якщо це не занадто важко для вас, спробуйте, будь ласка, описати мені, що вони вам робили? Я знаю, що це може бути непросто, не поспішайте, будь ласка».
- » (Якщо вона/він каже, що її/його «зґвалтували» по черзі, або використовується якийсь сленг чи загальна термінологія, що, як ви знаєте, означає зґвалтування, ви повинні довести запитання до кінця, щоб отримати фактичний опис проникнення.)
- » «Коли ви говорите, що вас зґвалтували, чи можете ви, будь ласка, розказати мені, що саме вони робили, коли ґвалтували вас?»
- » «Мені буде набагато легше зрозуміти, що трапилось, якщо буде більше деталей. Якщо можете, розкажіть мені, будь ласка, яка частина вашого тіла була травмована».
- » «Що вони використовували, щоб зробити це?»

Друга складова зґвалтування:

- » «Чи могли б ви, будь ласка, описати нам обставини, які були у вашому оточенні, коли відбувалися ці події?»
- » «Чи можете ви розказати нам, де ви були?»
- » «Хто був поряд?»
- » «Що відбувалось?»
- » «Чи можете ви, будь ласка, описати місцевість навколо?»

Приклади запитань щодо контексту; наприклад, для встановлення складових зґвалтування як злочину проти людяності:

Перша та друга складові:

- » «Чи можете ви розказати мені, що ще відбувалося до скоєння актів, які ви описали?»
- » «Чи можете ви розказати мені, що ще відбувалося під час скоєння актів, які ви описали?»
- » «Чи можете ви розказати мені, що ще відбувалося після скоєння актів, які ви описали?»
- » «Чи можете ви розказати мені про тих людей, яких ви згадували?»
- » «Як вони були одягнені?»
- » «Що вони несли?»
- » «Звідки вони прийшли?»
- » «Які військові об'єкти або обладнання, або персонал, якщо такі були, знаходились поблизу?»
- » «Чи можете ви описати, яким чином здійснювався напад, про який іде мова?»
- » «Що трапилось спочатку, що після цього, і що ще пізніше?»
- » «Чи знаєте ви про когось ще, з ким поводитися аналогічним чином?»
- » «Як ви дійшли такого висновку?»
- » «Чи були ви свідком інших інцидентів нападів, схожих на той, що ви тільки-но описали?»

(Вона/він розказує вам про деталі інцидентів, свідком яких вона/він була/був, щоб ви змогли розібратися хто, що, коли, де, як та звідки вона/він це знає.)

поставте окремі запитання, щоб з'ясувати, «хто», «що», «коли», «де», «як» та «звідки ви знаєте»...

Приклади запитань про злочинця, які допоможуть встановити, в якій ролі він вчинив злочин та який вид відповідальності передбачається за скоєний ним злочин; наприклад, пряма відповідальність (на противагу відповідальності командира/начальника)

- » «Чи можете ви описати тих осіб, які, з ваших слів, скоювали акти, про які ви мені розказали?»
- » «Чи можете ви описати мені їх одяг?»
- » «Чи можете ви описати якісь особливі прикмети їх зовнішності, наприклад, зачіску/взуття/інше?»
- » «Що вони, можливо, тримали в руках?»
- » «Що вони несли?»
- » «Чи можете ви описати їх зброю / обладнання / транспортні засоби тощо?»
- » «Чи мали ви нагоду спостерігати когось у ролі лідера?»
- » «Чи довелося вам почути, щоб ця особа (ці особи) щось казала (казали)?»
- » «Що вони казали?»
- » «Кому вони це казали?»
- » «За яких обставин вони це казали?»
- » «Які були наслідки або реакція щодо того, що вони казали?»
- » «Чи мали ви нагоду спостерігати за спілкуванням між особами в цій групі?»
- » «Що вам вдалося побачити у їх спілкуванні?»
- » «Чи доводилось вам почути, як вони звертаються один до одного по імені, за титулом/рангом, посадою тощо?»

Спеціалісти-практики також повинні ставити окремі запитання, щоб визначити, «хто», «що», «коли», «де», «як» та «звідки ви знаєте» або «що привело вас до висновку», що ця особа займала позицію лідера.

iv. Техніки інтерв'ю

Застосування правильних технік, поведінки та ставлення під час інтерв'ю є критично важливим для того, щоб постраждала особа / свідок мали відчуття поваги, наснаження та комфорту, щоб ділитися інформацією.

Резюме того, що слід робити та говорити на стадії розповіді та уточнення:

1. Отримати повну безперервну першу розповідь постраждалої особи / свідка про події, дозволяючи їй/йому розказати свою історію у власний спосіб, перш ніж ставити конкретні запитання, особливо ті, що стосуються акту сексуального насильства.
2. Використовувати якомога коротші та точні запитання відкритого типу та розпочати інтерв'ю з питань типу «Розкажіть мені...», «Поясніть мені...», «Опишіть мені...» із метою заохотити опитувану особу бути відвертою та надати широкую відповідь (на противагу однослівній або відповіді «так/ні»).
3. Сформуйте хронологічну структуру, слідкуючи за розповіддю свідка. Хоча є й інші варіанти, але хронологічне інтерв'ю — найбільш загальний та простий підхід у більшості випадків. На стадії уточнення намагайтеся знайти баланс між тим, щоб дотримуватись хронології, забезпечуючи, щоб всі складові були охоплені, та враховувати раціональне використання часу.
4. Після початкової розповіді, у якій опитувана особа згадує декілька тем, іноді корисно позначити кожну з них, обираючи беземоційну ознаку, щоб потім можна було повернутися до них під час розмови з опитуваною особою швидко, максимально уникаючи неясності.
5. Для кожної теми визначте питання типу «хто», «що», «коли», «де» та «як» щодо злочину, при цьому уникаючи звернення до постраждалої особи / свідка з питаннями типу «чому», щоб не звинуватити постраждалу особу / свідка. Пам'ятайте, що ви не повинні притримуватися надто жорстко цього переліку і маєте слідкувати за тим, щоб реагувати на почуте від постраждалої особи / свідка. Не забувайте питати

«Звідки ви знаєте?» або «Як ви дійшли такого висновку?», щоб прояснити припущення та висновки постраждалої особи / свідка. Відповіді на ці запитання часто надаватимуть вам найважливіші докази. Намагайтеся не переходити дуже швидко від однієї теми до іншої під час інтерв'ю з дітьми та не ставити декілька запитань за один раз (наприклад, «Де ви були та хто був із вами?»).

6. Ставлячи конкретні запитання, приймайте такі відповіді, як «Я не знаю» або «Я не можу згадати», як цілком обґрунтовані: наполегливість може просто призвести до втрати взаємозв'язку або до того, що свідок почне робити припущення.
7. Уникайте прямого надання інформації, отриманої під час інтерв'ю з іншими особами або з інших джерел, та намагайтеся відокремлювати кожне інтерв'ю одне від одного.
8. Продовжуйте питати постраждалу особу / свідка про те, чи робили з ними ще щось, або чи примушували їх робити щось після того, як вже була скоєна одна з форм насильства. Часто буває, що інтерв'юер зупиняється після того, як розкриє один вид нападу, але він не повинен допускати, що це і все, що трапилось. Чим більше страждань принесла пережита подія, тим складніше буде постраждалій особі / свідку підібрати слова, щоб описати її.
9. Якщо повідомляється, що одна й та сама подія траплялася декілька разів (наприклад, затриману особу виводили з її камери для допиту та наруги), запитайте, що взагалі трапилось, а потім спитайте про перший та останній рази (вони, як правило, найкраще запам'ятовуються) та чи була якась відмінність або щось дивне стосовно будь-якого з інших разів.
10. Організуйте регулярні короткі перерви для відпочинку/розслаблення, які також дають можливість інтерв'юєру поміркувати про те, чи інтерв'ю все ще рухається в правильному напрямку, та перевірити наявність неточностей, упущень тощо.
11. На стадії уточнення підтвердьте те, що було сказано щодо кожного аспекту пояснення, щоб переконатися, що ви все точно розумієте перед тим, як перейти до іншого питання, повторивши слова постраждалої особи/свідка. Ніколи не змінюйте її/його слова, адже це тільки зашкодить. Якщо в межах однієї теми є багато інформації, підтвердьте відповідь опитуваної особи перед завершенням теми, а потім підсумуйте всю тему, використовуючи саме слова постраждалої особи / свідка перед тим, як продовжити. Такий підхід допомагає підтримувати професійні робочі стосунки через демонстрацію того, що ви прослухали та зрозуміли, що було сказано, а також надає опитуваній особі можливість додати або внести зміни до того, що він/вона сказав(-а). Для того, щоб підтримати хід розмови, поєднайте підсумок з наступною темою через питання відкритого типу, наприклад: «Ви зазначили, що перший чоловік зайшов та штовхнув вас на підлогу. Що трапилось далі?»
12. Попросіть опитувану особу, якщо це доцільно, щоб він/вона намалював(-ла) карту, план або ескіз місцевості, де відбувся інцидент. Попіклуйтеся про зазначення дати, позначки / коду з ключем та збережіть цей матеріал для використання в майбутньому. Зауважте, однак, що деякі люди можуть не знати, як користатися картами або дивитися на місцевість з висоти пташиного польоту, тому інші методи можуть виявитися більш доцільними для деяких свідків.
13. Запитайте опитувану особу, якщо це доцільно, чи є в нього/неї відповідні фотографії, відеозаписи або текстові повідомлення на мобільному телефоні або інші докази.
14. Визнавайте, що для згадування подій потрібно докладати розумові, а часто й емоційні зусилля, та не забувайте про нестійкість людської пам'яті й невербальну комунікацію (наприклад, зміну інтонації, рух очима та міміку). Перевіряйте через відповідні проміжки часу, як почувається опитувана особа, чи потрібна йому/їй перерва, але уникайте переривання його/її розповіді або натяків на те, що ви хочете змінити тему або перестати слухати про пережиту стресову ситуацію. Така перевірка також допомагає вводити нові теми в інтерв'ю і дає можливість покращити емоційний стан опитуваної особи, дозволяючи йому/їй контролювати процес (див. пункт 17 нижче).
15. Ретельно обдумайте, як формулювати питання, особливо коли маєте справу з дітьми, оскільки

вони можуть піддаватися навіюванню, тлумачити речі буквально або намагатися дати таку відповідь, яка, на їх думку, задовольнить дорослого (див. Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Основні керівні положення щодо залучення дітей до процесу документування).

16. Незалежно від формату інтерв'ю, ви повинні уникати:

- » переривання
- » постановки навідних запитань
- » припущення відповіді, намагаючись отримати додаткову детальну інформацію
- » постанови складних запитань (наприклад, «Як вони виглядали та що вони казали?») або запитань, що передбачають вибір (наприклад, «Уніформа була зеленою або синьою?»), які опитуваній особі може бути складно зрозуміти та відповісти на них і які можуть завдати шкоди
- » припущення будь-яких фактів — навіть якщо останні 50 постраждалих/свідків зазначили місце конкретного інциденту, ніколи не припускайте, що 51-а постраждала особа / свідок вкаже на те саме місце. Ставте запитання кожній постраждалій особі / свідку
- » завершення речень
- » підштовхування опитуваної особи до згадування або висвітлення деталей
- » використання жаргону
- » висловлення своєї думки або використання оцінювальних суджень (наприклад, «Насправді все було по-іншому, чи не так?» або «Ви повинні були спробувати врятуватися»)
- » постанови запитань, які припускають вину постраждалої особи, та запитань типу «чому», які можуть означати осуд, або вимагання від постраждалої особи робити припущення (наприклад, «Чому чоловік зробив це з вами?», «Чому ви пішли за ним у кімнату?»).

17. Протягом інтерв'ю поведіться з повагою та професійно, і цим покращуйте емоційний стан постраждалої особи / свідка:

- » завжди надавайте пріоритет постраждалій особі / свідку, а не інформації
- » сядьте на рівні очей або нижче від постраждалої особи / свідка

- » забезпечте для постраждалої особи / свідка почуття контролю над процесом шляхом надання їм можливості погоджуватися / не погоджуватися, відповідати / не відповідати, ставити запитання та прослуховувати інформацію стільки разів, скільки необхідно, робити перерви або зупинки протягом інтерв'ю в будь-який час при відчутті дискомфорту або пригнічення
- » пам'ятайте, що інформована згода — це процес: постійно надавайте інформацію для забезпечення того, щоб вибори, зроблені нею/ним до, під час та після інтерв'ю базувалися на повній інформації. Коли ви вперше задасте питання, що вимагає інформованої згоди, або якщо ви не впевнені, чи вона/він зрозуміла/зрозумів, попросіть її/його пояснити частину цієї інформації власними словами
- » проявіть підтримку, відданість та повагу, але не жалість, відразу, гнів або роздратування
- » будьте ввічливим, уважним та дотримуйтеся соціальних і культурних норм (зокрема, вимог щодо поведінки у зв'язку з соціальним статусом, посадою)
- » слідкуйте за мовою тіла та мімікою, потурбуйтеся про те, щоб не виявляти осуд, здивування, шок, критичність або недовіру щодо будь-чого
- » підлаштовуйтеся під час (не забудьте залишити достатньо часу для інтерв'ю) та будьте терплячим щодо того, як постраждала особа / свідок відповідає на ваші запитання.

18. Заспокойте постраждалу особу / свідка щодо їх страхів або занепокоєнь, при цьому ви також повинні управляти своїми очікуваннями та уникаати будь-яких обіцянок. Зрозумійте, що обіцянки можна зробити прямо, або несвідомо, не надаючи відповідних роз'яснень. Не робіть обіцянок (словами або мовчанням), наприклад:

- » щодо анонімності або конфіденційності, зазначаючи, що це зазвичай обов'язок суду або іншого механізму притягнення до відповідальності — вирішувати, які захисні заходи будуть надані при відкритті провадження у справі (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди / Конфіденційність; стосовно постраждалих/свідків-дітей див. Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Етичні міркування).
- » щодо грошей або надання інших послуг
- » щодо надання захисту для них та їх сімей
- » щодо правосуддя, справедливості або засуджень

- » щодо зустрічі з вами знову — ви можете домовитись продовжити зустріч іншого разу, але прямо зазначте, що це не гарантовано.
19. Будьте готові зіткнутися з широким спектром можливих емоційних реакцій з боку постраждалих та інших свідків, вас самих та інших членів команди. Немає єдиного виду поведінки. Не очікуйте, що постраждала особа / свідок буде поводитись або реагувати певним чином. Постраждала особа / свідок може:
- » відчувати пригнічення, засмучення, відстороненість або прагнути висловитися
 - » розсердитися, зайняти оборонну позицію, стати зневажливим(-ою) або схвильованим(-ою), відмовитися відповідати на деякі запитання або довго говорити про деталі, які, здавалося б, не мають значення
 - » бути спокійною, врівноваженою, зрозумілою та здатною згадати і точно передати інформацію щодо всіх подій та обставин навколо місця здійснення акту
 - » відчувати труднощі, щоб пригадати незначні деталі, та змінювати послідовність подій. Це може бути наслідком травми, яка не впливає на її/його правдивість. Травма впливає на кожну особу по-різному, не робить припущення (див. Розділ 15: Травма).
20. Будьте обережні щодо розпізнавання та уникнення загальних стереотипів і припущень щодо постраждалих/свідків сексуального насильства; вони — особистості, тому не можуть автоматично мати однакові почуття або реагувати однаково. Не припускайте або очікуйте, що:
- » вони будуть соромитись або відчувати себе нечистими
 - » вони будуть серйозно травмовані
 - » вони не захочуть розмовляти про сексуальне насильство
 - » вони будуть легковразливими або слабкими
 - » вони будуть мати фізичні ушкодження
 - » їх травма матиме негативний вплив на їх правдоподібність
 - » сексуальне насильство було найгіршою або найскладнішою частиною їх життя
 - » жінки-постраждалі/свідки захочуть, щоб інтерв'ю провела виключно жінка, а чоловіки-постраждалі/свідки — виключно чоловік. Однак завжди, якщо є можливість, треба запитувати, чому постраждала особа / свідок віддає перевагу.

21. Надайте постраждалій особі / свідку можливість щось ствердити, змінити, уточнити, заперечити або додати перед тим, як перейти до завершальної стадії інтерв'ю.

Вставка 9

Подолання суперечностей

Рекомендовані техніки для подолання суперечностей без протистояння:

- » Не ігноруйте суперечності.
- » Занотуйте суперечності, поки свідок дає свідчення.
- » Подбайте про перерву для того, щоб зрозуміти, що саме було сказано свідком, та про те, яким чином можна з'ясувати будь-яке питання.
- » Визначте тип суперечностей, що виникли. Визначте, що вам необхідно знати про суперечності — чому вони виникли?
- » Не слід прямо висловлювати постраждалій особі / свідку незадоволення щодо суперечностей.
- » Не натякайте на те, що вони брешуть.
- » Долайте будь-які суперечності витончено та професійно.
- » Використовуйте питання відкритого типу для того, щоб отримати інформацію, необхідну для аналізу того, чому виникла суперечність.
- » Гарний зв'язок із свідками дозволить вам краще вирішити проблему суперечностей.
- » Визначте, чи існують якісь заходи, що можуть зменшити травму, знизити рівень страху або стресу, адже це може бути причиною деяких суперечностей.
- » Не піддавайтеся бажанню розповісти свідку, яку версію подій ви вважаєте правильною.
- » Подумайте про можливість скоротити або завершити інтерв'ю раніше, якщо проблема значна.
- » Зрештою, запис інтерв'ю має містити запис про значні суперечності та ваші враження від них, якщо такі є.

Більш детальну інструкцію щодо суперечностей див. Розділ 14: Аналіз доказів та інформації / Пояснення суперечностей.

4. Завершення

Завершення — це остання стадія інтерв'ю. Інтерв'ю не повинні закінчуватися раптово, важливо залишити достатньо часу, щоб завершити їх належним чином, і пояснити наступні стадії процесу постраждалій особі / свідку.

Перед закінченням інтерв'ю спеціалісти-практики повинні звернути увагу на наступні питання у світлі свого записаного плану інтерв'ю та інформації, отриманої під час нього:

- » Чи я поставив всі запитання, які хотів?
- » Чи надали постраждала особа / свідок всю інформацію, яку вони могли та хотіли надати?
- » Чи я досяг всіх цілей інтерв'ю?

Резюме того, що слід робити та говорити на стадії завершення:

1. Знову спитайте постраждалу особу / свідка, чи мають він/вона щось додати, або чи якийсь аспект пов'язаний з подією, залишився не обговорений.
2. Спитайте постраждалу особу / свідка, чи є в неї/нього якісь питання або зауваження. Можливо, у неї/нього є переживання або зауваження щодо їх персональної безпеки або якогось іншого питання. Якщо вони ставлять запитання, відповідайте чесно, а якщо ви не знаєте відповіді, скажіть про це.
3. Обговоріть з постраждалою особою / свідком її/його потреби та поясніть їй/йому, які є можливі варіанти їх забезпечення. Важливо ще раз підкреслити, що звернення до надавачів послуг не залежать від участі постраждалої особи / свідка в інтерв'ю, і що її/його інформація буде надана постачальникам послуг лише за її/його інформованої згоди (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди / Інформована згода; стосовно постраждалих/свідків-дітей див. також Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей / Основні керівні положення щодо залучення дітей до процесу документування). У разі, якщо постраждала особа / свідок не погоджується на допомогу, надайте їй/йому контактну інформацію надавачів послуг, щоб вони мали можливість скontaktувати з ними пізніше, якщо вона/він передумає.

4. Уточніть у постраждалої особи / свідка, який для неї/нього є найкращий спосіб бути на зв'язку. Подумайте про те, як лишатися на зв'язку та знаходити її/його протягом багатьох місяців або року після проведення інтерв'ю. Наприклад, за згодою опитуваної особи запишіть імена членів родини, близьких друзів у спільноті, місцевій церкві або колективі — будь-кого, хто зможе допомогти спеціалістам-практикам знайти опитувану особу. Надайте постраждалій особі / свідку достатньо інформації, щоб вона/він могла/міг вийти на зв'язок з вами.

5. Повторіть постраждалій особі / свідку їх занепокоєння та надану ними інформацію, яку вони надали, і вирішіть будь-які практичні питання, про які вони говорили (наприклад, питання безпеки, звернення до надавачів послуг, питання щодо контакту в майбутньому).
6. Перечитайте свідчення, розповідь чи зроблені записи постраждалій особі / свідку з обережністю, оскільки їм може бути надзвичайно важко чути власні переживання, виражені простою мовою без емоцій. Спеціалісти-практики, які мають офіційний мандат документувати сексуальне насильство в судових цілях, повинні отримати її/його підпис у разі необхідності. Спеціалісти-практики, які документують сексуальне насильство без офіційного мандата, не повинні отримувати підпис постраждалої особи / свідка, щоб уникнути створення авторитетного звіту про події, які можуть бути використані проти постраждалої особи / свідка в суді в подальшому (див. пункт В, Запис інформації під час інтерв'ю).
7. Будьте готові до нової інформації та повернення на стадію «Розповідь» при необхідності. Треба вміти пристосуватися до обставин, і може статися, що постраждала особа / свідок надасть істотну інформацію, яка ще не обговорювалася на цій стадії.
8. Поясніть постраждалій особі / свідку, що робити, якщо вони пригадають більше інформації в подальшому. Вони можуть, наприклад, занотувати, якщо пригадають щось ще, перш ніж зв'язатися з вами.
9. Спитайте у постраждалої особи / свідка, чи є ще хтось, з ким інтерв'юер може поговорити з приводу події (подій).

10. Завершіть інтерв'ю на нейтральній ноті та оцініть емоційний стан постраждалої особи / свідка. Якщо виявиться, що вона/він відчуває пригнічення за результатами інтерв'ю, постарайтеся повернути їй/його до сьогодення та налаштуйте на позитивний лад. Дізнайтеся, що вона/він робитиме далі, куди піде та яку підтримку (наприклад, від друзів, родини) вона/він може мати відразу ж після інтерв'ю. Поясніть, що пригадування та опис їх досвіду може призвести до того, що травматичні спогади спливатимуть час від часу, і що вони можуть стати причиною поганого сну на деякий час. Якщо вона/він ззовні виглядатиме пригніченою (пригніченим) протягом завершальної стадії, зверніться за підтримкою професійного психолога.

11. Поясніть та прослідкуйте за тим, щоб постраждала особа / свідок розуміли, що відбуватиметься далі, переконавшись у тому, що їй/його очікування стосовно часових меж, можливої компенсації тощо виправдані. Подумайте про те, щоб у подальшому поговорити з постраждалою особою / свідком незабаром після інтерв'ю, якщо це можливо та реально, стосовно того, щоб робити так і далі через рівні проміжки часу. Отримання інформації під час одноразового процесу без будь-якого подальшого контакту може викликати у постраждалої особи / свідка почуття того, що їй/його використали (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди). Залежно від конкретного випадку повідомте їй/йому про те, що ви можете вийти на зв'язок з ними протягом декількох днів, щоб перевірити їх стан, проінформувати про будь-який потенційний розвиток подій, якщо буде необхідність, і дізнатися, чи не згадали вони щось ще.

12. Запитайте їх знову, чи дають вони свою інформацію згоду на інтерв'ю та використання або розголошення інформації. Дозвольте їм змінити свою думку і забрати назад свою згоду за бажанням (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди / Інформована згода).

13. Висловіть вдячність постраждалій особі / свідку за участь в інтерв'ю та подякуйте за розмову з вами. Намагайтеся використовувати культурні до-речні жести (наприклад, обмін рукоштовками) під час від'їзду.

5. Оцінка

Оцінка — це остання стадія процедури PEACE, яка становить невід'ємну частину процесу інтерв'ю, як і будь-яка інша стадія. Інтерв'ю буде ефективним лише в тому разі, коли ви знаєте, для чого та як його проводити («Планування та підготовка»), та якщо потім ви оціните його вплив та значущість («Оцінка»).

Вставка 10

Досвід колег — важливість своєчасних та ретельних оцінок

Адріан, міжнародний слідчий:

«Я не можу достатньо підкреслити важливість своєчасних та ретельних оцінок. Протягом багатьох років я чув так багато прикладів від документачів в області прав людини та кримінальних слідчих, які робили це неправильно: оцінки не будуть проводитися відразу ж, щоб вкласти в часові межі місії, процес інтерв'ювання буде тривати, іноді протягом тижнів, а потім всі оцінки робитимуться лише один раз наприкінці. Тоді люди зрозуміють, що процес збору інформації йшов не за планом, було проведено багато непотрібних інтерв'ю, оскільки насправді вони вже мали достатньо інформації про певні складові злочинів, а також вони залишилися з прогалинами у доказах, оскільки не переорієнтували процес документування в робочому порядку. Це не тільки підриває процес документування, а й порушує принцип «не завдавати шкоди».

Отримання інформації під час одноразового процесу без будь-якого подальшого контакту може викликати у постраждалої особи / свідка почуття того, що її/його використали.

Резюме того, що слід робити та говорити на стадії оцінки:

1. Проводити повний дебрифінг безпосередньо після кожного інтерв'ю або в той же день, включно з первинною оцінкою свідків, та звертати увагу на можливі вікарні травми членів команди документування, що особливо важливо, якщо розповіді містять надзвичайно тривожну інформацію. Дебрифінг дозволяє порівнювати записи та обговорювати версії сказаного, особливо залученим особам. За відсутності дебрифінгу члени команди документування, скоріш за все, обговорюватимуть матеріали поза межами робочого середовища, з підвищеними ризиками щодо безпеки всіх зацікавлених сторін.
2. Оцінювати отриману інформацію та визначати, чи були досягнуті цілі та завдання інтерв'ю. З цією метою ви можете поставити собі такі запитання:
 - » Яку якість мають зроблені записи?
 - » Стосовно вашого плану інтерв'ю та початкових завдань, чи переглядалися вони протягом процесу інтерв'ю? Як що так, то чому?
 - » Чи виконали ви початкові (або переглянуті) завдання?
 - » Чи отримали ви інформацію про всі складові/ пункти, необхідні для підтвердження злочину сексуального насильства, про який йшлося?
 - » Яка додаткова інформація у вас є зараз?
 - » Чи сумісна вона з уже отриманими доказами?
 - » Чи існують конфлікти, які потребують вирішення?
 - » Які додаткові запити вам потрібно зробити за результатами цього інтерв'ю?
3. Перегляньте План документування з урахуванням інформації, отриманої протягом інтерв'ю (див. Розділ 9: Планування/елементи Плану документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами). З цією метою ви можете поставити собі такі запитання:
 - » Який вплив має нова інформація на План документування в цілому?
 - » Чи отримали ви орієнтири щодо додаткових потенційних постраждалих осіб / свідків?
 - » Чи існують нові напрями розслідування, які вам слід довести до кінця?
4. Спробуйте покращити свої навички інтерв'ю, оцінюючи власну роботу як інтерв'юера та встановлюючи цілі на майбутнє, якщо це необхідно. З цією метою ви можете поставити собі такі запитання (а працюючи з колегою, обмінятися думками):
 - » Які дії вам потрібно виконати далі?
 - » Що ви зробили добре?
 - » Що ви могли б зробити краще?
 - » Які навички ви могли б розвивати в майбутньому?
 - » Яким чином ви можете отримати ці навички?

В. Запис інформації, отриманої під час інтерв'ю

Інтерв'юючи постраждалих осіб та інших свідків та роблячи нотатки переконайтеся, що ви дотримались такого мінімуму:

1. Включили якомога більше особистої інформації (див. Додаток 8: Паттерн переліку персональних даних, інформацію щодо яких треба отримати від постраждалих осіб / свідків), використовуючи систему нумерації, щоб зв'язати особисті дані з відомостями або нотатками, зробленими під час інтерв'ю, для цілей безпеки. Майте на увазі, що постраждала особа / свідок може сприйняти запит на надання такої особистої інформації вороже.
2. Відокремлюйте коментарі (зокрема, втручання, емоційні реакції) і думки та аналітичну роботу інтерв'юера від нотаток, зроблених під час інтерв'ю.
3. Робіть нотатки від першої особи, як це розкаже постраждала особа / свідок (для спеціалістів-практиків, які мають офіційний мандат). Спеціалісти-практики без офіційного мандата не повинні робити нотатки від першої особи, отримувати свідчення/записи інтерв'ю, підписані постраждалою особою / свідком та (або) використовувати аудіо- або відеозаписи інтерв'ю. Це може навіть привести до створення авторитетних записів про події, які потенційно будуть суперечити офіційним заявам, отриманим за допомогою механізмів застосування належних повноважень у подальшому, та будуть застосовані для підривання вірогідності свідчень постраждалої особи / свідка (див. Вставку 11: «Отримання та запис інформації»).
4. Не підсумовуйте, не скорочуйте та не обрізайте частини інформації, наданої постраждалою особою / свідком.
5. Перш ніж завершити інтерв'ю зачитайте постраждалій особі / свідку нотатки, зроблені під час показань/інтерв'ю. Хоча це забирає багато часу, дуже важливо пересвідчитися, що інформація, яку ви отримали від свідка, є максимально точною.
6. Занотуйте будь-які інші докази, отримані від цієї постраждалої особи / свідка під час показань/інтерв'ю (наприклад, зроблені фотографії речових доказів) та використовуйте систему нумерації, щоб уникнути перехресних посилань.
7. Зберігайте імена та іншу особисту інформацію окремо від нотаток, зроблених під час показань/інтерв'ю, з міркувань безпеки (див. Розділ 8: Захищеність та безпека / Управління ризиками щодо інформації).
8. Використовуйте стандартну систему для назви нотаток, зроблених під час показань/інтерв'ю.
9. Записуйте та складайте докази кожної постражданої особи / свідка окремо (тобто чітко розділяйте документи/файли).
10. Зберігайте іншу інформацію щодо свідка окремо: питання безпеки, життєва ситуація, стан здоров'я або інші питання, що мають відношення до постражданої особи / свідка.
11. Зберігайте орієнтири (підказки) для подальшого розслідування, отримані від постражданої особи або свідка окремо: ваш список підказок — результат вашої роботи і має зберігатися в окремому секретному місці.

Вставка 11

Досвід колег — збір та запис інформації

Ханна, слідча, Сирія та Ірак:

«Наші команди місцевих слідчих, які працюють під керівництвом міжнародних аналітиків та юристів, розслідували випадки сексуального насильства, що прирівнюються до злочинів проти людяності та воєнних злочинів, у Сирії з 2012 року та в Іраку — з 2015 року. Враховуючи те, що ми не знаємо, коли один або більше міжнародних судів чи трибуналів буде створено для розкриття основних міжнародних злочинів, скоєних в Сирії та Іраку, ми створюємо «записи інтерв'ю» з постраждалими та іншими свідками. Їх не слід плутати з свідченнями; зокрема, записи інтерв'ю створюються від третьої особи, а підписи свідків не додаються до цих записів, щоб уникнути створення пояснень від першої особи, які можуть бути розтлумачені судом як такі, що складають офіційну попередню заяву. Із тих самих причин ми унікаємо аудіо- та відеозапису інтерв'ю».

Розділ 12 Зміст

РОЗДІЛ 12: Збір додаткової інформації.....	187
А. Процесуальні документи	187
1. Вступ.....	187
2. Робота з документами.....	187
Вставка 1	
Методичні рекомендації по роботі з документами.....	187
і. Поважати конфіденційність.....	187
ii. Чітко записувати та робити копії, якщо це можливо.....	187
iii. Не вилучати документи, якщо не маєте на це мандата	187
Вставка 2	
Практичні приклади того, як працювати з документами.....	188
Б. Оформлення місць правопорушень	189
1. Вступ.....	189
2. Робота з місцями правопорушень	190
Вставка 3	
Головні кроки виявлення місць правопорушень	190
і. Запишіть координати місця	190
ii. Призначте когось в ролі керівника на місці правопорушення та заведіть журнал відвідувачів.....	190
iii. Зробіть детальні записи щодо всіх подій, що відбувалися на місці	190
iv. Сфотографуйте місце та докази	190
v. Зарисуйте схему місця правопорушення та розташування доказів.....	191
vi. Залиште місце в такому вигляді, у якому ви його знайшли	191
Вставка 4	
Збір речових доказів.....	192
В. Фотографування, відеофіксація та схематичне зображення місць правопорушень, фізичних доказів та фізичних ушкоджень.....	193
1. Вступ.....	193
2. Фотографування та відеофіксація	193
Вставка 5.....	196
Приклад: СВІДОК «Відеозапис як доказ: довідник»	196
3. Зарисовка схематичного зображення.....	198
Г. Ланцюг зберігання та передачі речових доказів	199
1. Вступ.....	199
2. Принципи	199
Вставка 6	
Ланцюг зберігання та передачі речових доказів: головні кроки	199
і. Як було отримано документ або об'єкт?	199
Вставка 7	
Ланцюг зберігання та передачі — специфіка речових доказів	200
ii. Чи передавалося колись володіння документом або об'єктом між особами або організаціями?.....	201

РОЗДІЛ 12: Збір додаткової інформації

А. Процесуальні документи

1. Вступ

Документальні докази можуть застосовуватись для посилення і підтвердження додатковими фактами свідчень та, у деяких випадках, відкривати нові лінії розслідування в документуванні. Спеціалісти-практики можуть отримати певні документи під час документування: наприклад, (а) вони можуть випадково натрапити на документ у покинутій військовій будівлі, який визначає структуру командування у групі військового патруля у визначений час, або (б) вони можуть зустріти в таборі біженців лікаря, у якого є довідка про проходження медичного огляду жертви зґвалтування, або (в) вони можуть зустрітись з державним службовцем, який може надати документ, за допомогою якого можна буде ідентифікувати злочинця. Будь-який з цих об'єктів може бути «документальним доказом», який допоможе встановити, що було скоєно злочин або сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами.

Загалом, спеціалісти-практики, які не проводять офіційних розслідувань, не повинні збирати документи. Натомість, неофіційні спеціалісти-практики можуть робити точні копії та записувати інформацію, що міститься в документах, для підтримки документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, як було зазначено вище.

2. Робота з документами

Вставка 1

Методичні рекомендації по роботі з документами

Під час роботи з документальними доказами ви повинні дотримуватись мінімальних вимог:

- i. поважати конфіденційність
- ii. чітко записувати та робити копії, якщо це можливо
- iii. не вилучати документи, якщо не маєте на це мандата.

Детальніше про ці ключові пункти дивіться нижче.

i. Поважати конфіденційність

- » Будь-яке поширення записів, доповідей, досліджень та статистики щодо випадків сексуального насильства має здійснюватися відповідно до принципів безпеки та етичності, а також з повагою до конфіденційності відповідної постраждалої особи / свідка (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди / Конфіденційність).
- » Документи, що містять інформацію індивідуального рівня, повинні поширюватися тільки відповідно до інформованої згоди постраждалої особи / свідка (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди / Інформована згода).

ii. Чітко записувати та робити копії, якщо це можливо

- » Спеціалісти-практики можуть робити точні записи, які описують зміст знайденого або отриманого документа; обставини, за яких його було знайдено чи отримано; місце, де його було знайдено, від кого його було отримано; хто ще був присутній у момент, коли документ було знайдено або отримано.
- » Якщо документальний доказ надано третьою особою, отримайте пояснення від третьої особи з приводу того, за яких обставин вона отримала цей документ; коли і від кого його було отримано; цей документ є оригіналом або копією; пояснення значення або важливості печаток, підписів та імен в документі; і звідки третя особа знає про цю інформацію.
- » Якщо з документа було зроблено копію, переконайтеся, що копія чітка і ясна, що скопійовано як передню, так і зворотну сторони, якщо це потрібно, а також запишіть, яким чином, коли та ким було зроблено копію.

iii. Не вилучати документи, якщо не маєте на це мандата

Слідчі без офіційних повноважень повинні, як правило, уникати вилучення документів у будь-якої організації, уряду або військового органу, або індивіда. Спеціалісти-практики повинні запровадити процедури, у яких визначається, які заходи слід вживати у разі виникнення ситуації, коли вони випадково виявлять документацію, що має відношення до їх роботи, або отримають її. Хоча такі спеціалісти-практики ніколи не повинні вилучати документацію без спеціального дозволу на це (якщо немає ризику її знищення), є можливість отримати добровільно передану документацію за умови, якщо дотримується процедура, та якщо

...спеціалісти-практики повинні мати змогу продемонструвати, коли, де, від кого та яким чином вони отримали документальний матеріал.

спеціаліст-практик збирає важливу інформацію щодо самого документа (див. пункт ii. «Чітко записувати та робити копії, якщо це можливо»).

- » Точна інформація стосовно змісту та місця знаходження певних записів, без вилучення, може бути використана щодо подальших розслідувань із мандатом на проведення вилучення доказів.
- » За обставин, коли спеціалісти-практики уповноважені збирати документи (або оригінали, або їх копії), вони мають дотримуватися принципів ланцюга зберігання та передачі речових доказів, визначених у пункті Г «Ланцюг зберігання та передачі речових доказів».

Вставка 2

Практичні приклади того, як працювати з документами

Приклад (а): Якщо спеціалісти-практики випадково виявляють документ у покинутій військовій будівлі, який визначає структуру командування у групі військового патруля у конкретний час, вони можуть мати підстави вважати, що цей документ може бути знищений, якщо він залишиться в будівлі. У цьому випадку спеціалісти-практики, які не мають офіційного мандата, повинні зробити копії документа та отримати доказ, що підтверджує його справжність (наприклад, свідчення, що деталізує інформацію, яка міститься в документі, та обставини його виявлення, наприклад, письмове твердження свідка).

Приклад (б): Якщо спеціалісти-практики зустрічають у таборі біженців лікаря, у якого є довідка про проходження медичного огляду жертви зґвалтування, вони не повинні брати оригінал документа. Пацієнт може, наприклад, вимагати оригінал документа для власних цілей. Спеціаліст-практик має зосередитися на отриманні завіреної копії документа (якщо отримана згода на це) та інтерв'юванні лікаря, постраждалої особи або будь-якого іншого свідка, який має відношення до справи (див. Розділ 11: Інтерв'ю).

Приклад (в): Якщо спеціалісти-практики зустрічають державного службовця, який може надати документ, за допомогою якого можна буде ідентифікувати злочинця, і у них є підстави вважати, що вони можуть безпечно взяти та зберігати цей документ до того моменту, як він знадобиться в будь-якому подальшому судовому провадженні, вони можуть взяти оригінал документа.

Багато з вищезазначених аспектів застосовуються і до отримання документів у цифровому форматі.

Спеціальні аспекти щодо збору документальних доказів:

- » Щоб посилити доказову силу зібраного документального матеріалу в подальшому міжнародному кримінальному провадженні (і забезпечити прийнятність у деяких національних системах кримінального правосуддя), спеціалісти-практики повинні мати можливість продемонструвати, коли, де, від кого і яким чином вони отримали документальний матеріал. Ця інформація повинна вноситись до журналу охорони та передачі речових доказів. Записуйте таку інформацію щодо кожної частини документальних доказів (або щодо кожного пакету документів, якщо маєте справу з великим обсягом матеріалу), щоб показати їх правдивість та сприяти подальшому підтвердженню документа. Зберігайте записи щодо ланцюга зберігання та передачі доказів.
- » Спробуйте зібрати весь матеріал, визначений як потенційно важливий для здійснення документування, незалежно від того, має він обвинувальний або виправдувальний характер. Ігнорування або виключення потенційно виправдувального матеріалу (доказів, здатних реабілітувати осіб, які вважаються такими, що повинні нести відповідальність) може нашкодити усьому цілісному процесу всього документування. Для досягнення цього результату, під час збору багаточисленних документів/ сторінок спеціалісти-практики повинні намагатися зібрати усю документацію в оригінальній послідовності, якщо це можливо. Це важливий запобіжний захід, який також допоможе спростувати звинувачення у вибірковості/підробці матеріалу.
- » Якщо це безпечно, зробіть фотографії/відеозапис процесу збирання документальних доказів, щоб зафіксувати, у якому стані був документ при його отриманні, та підсилити запис зберігання та передачі матеріальних доказів.

- » Якомога скоріше перевезіть документи у визначене безпечне місце для зберігання, захищене від високих температур, вологи та інших потенційно шкідливих умов.
- » Розробіть систему управління доказами, яка дозволяє зареєструвати кожний документ в журналі.
- » Якщо ви зберігаєте матеріали для можливих судових проваджень, переконайтеся, що:
 - » кожна окрема сторінка або об'єкт мають унікальний ідентифікаційний номер
 - » якщо документи були отримані у великій кількості (наприклад, файлами, збірками або архівами), то, за можливості, їх не варто розділяти на частини, а зберігати разом і реєструвати у тій послідовності, у якій їх отримали
 - » конверти або папки також мають реєстраційний номер
 - » на численних копіях одного й того самого документа проставляються індивідуальні штампи і на них робляться окремі посилання
 - » подумайте над тим, щоб відсканувати документ і занести його у цифрову систему, аби оригінальний документ не використовувався на постійній основі, забезпечуючи цілісність оригіналів.
- » Забезпечте обмеження доступу до документальних доказів згідно з принципом «обмеженого кола осіб» та зафіксуйте, коли, де, хто та до яких документів мав доступ, для того, щоб продемонструвати малоймовірність того, що документальні докази були підроблені.
- » Будьте обережні під час збирання окремих документів, які видаються «золотою кулею», особливо з анонімних джерел, адже вони можуть бути фальшивими або підробленими. Хоча з цього загального правила можуть бути винятки, це важливий захід захисту, спрямований на забезпечення оригінальності та автентичності всього документального матеріалу, який може бути підданий перевірці.
- » Стосовно медичної документації від постраждалих осіб встановіть політику щодо збирання оригіналів або копій особистих медичних документів, які надаються фізичними особами. Визначте, які медичні документи не мають відношення до справи (такі як, наприклад, звіти про перевірку дівочої пліви) та не збирайте їх. Збирайте лише довідки про стан здоров'я, включно з копіями, після отримання чіткої інформованої згоди щодо такого документування подій, які пережила постраждала особа.

Б. Оформлення місць правопорушень

1. Вступ

Спеціалісти-практики можуть мати доступ до місць, де скоювалися злочини, пов'язані з сексуальним насильством, або відвідувати їх. Не лише місце правопорушення може бути корисним як потенційне джерело цінних фізичних, документальних та цифрових доказів, які можуть підкріпити свідчення (див. Розділ 10: Типи доказів сексуального насильства), але й місце розташування та існування місця порушення самі по собі можуть допомогти встановити присутність підозрюваних злочинців на території та стати предметом аналізу як частина схеми пересування обвинувачених злочинців, а також встановити інші загальні елементи або елементи видів відповідальності. Важливо відмітити, що на місцях порушень можуть бути виявлені тіла постраждалих або злочинців, живі чи мертві. Співпраця з медичними або судово-медичними експертами може бути критично важливою в отриманні таких доказів.

Типи доказів, знайдені на місцях правопорушень, можуть включати:

1. Речові докази, такі як:

- » одяг, уніформа, постільна білизна, простирадла, пов'язки
- » зброя, ножі, кулі, снаряди, шрапнелі та прилади для згвалтування
- » тіла, частини тіла та залишки скелета
- » плями, кров, блювота, сперма, вагінальні виділення та (або) фекалії
- » докази окупації приміщення, такі як їжа, електроенергія, наркотики, алкоголь
- » докази щодо обстановки та фізичного опису приміщень, які можуть відповідати заявам свідка » телефони, комп'ютерна техніка та інші електронні прилади, які містять цифрові докази.

2. Документальні докази, такі як:

- » офіційні записи, розпорядження, журнали обов'язків
- » списки ув'язнених
- » ідентифікаційні документи.

(Див. Розділ 10: Типи доказів сексуального насильства / Документальні докази / Цифрові докази / Речові докази).

Лише спеціалісти-практики з офіційними повноваженнями повинні збирати будь-які відповідні речові, документальні або судово-медичні докази з місць порушень. Спеціалісти-практики без належної підготовки до збирання таких типів доказів повинні, як правило, лише зафіксувати та задокументувати місце правопорушення (див. «Робота з місцями правопорушень» нижче).

2. Робота з місцями правопорушень

Вставка 3

Головні кроки виявлення місць правопорушень

При роботі з місцями порушень та фізичними/ документальними доказами, знайденими в цих місцях, ви не повинні переміщати докази, а маєте виконати такі шість кроків:

- i. чітко записати координати місця скоєння сексуального насильства
- ii. призначити когось у ролі керівника на місці порушення та завести журнал відвідувачів місця
- iii. зробити детальні записи щодо всіх подій, що відбувалися на місці
- iv. сфотографувати місце, включно з місцем розташування потенційних доказів
- v. створити схематичне зображення місця, включно з координатами та деталями потенційних доказів
- vi. залишити місце в такому вигляді, у якому ви його знайшли.

Детальніше про ці ключові кроки дивіться нижче.

i. Запишіть координати місця

Ви повинні точно записати координати місця, де відбулося підозрюване сексуальне насильство. Це допоможе офіційним слідчим або особам, які здатні здійснювати ефективне документування та збирати речові докази з місця порушення, дістатися до нього в майбутньому.

Ви повинні:

- » зафіксувати координати, використовуючи GPS-навігатор або карту
- » занотувати будь-які корисні ознаки території, включно з орієнтирами, фізичними характеристиками та назвою (назвами) місцевості та сусідніх громад, селищ та міст, якщо використання GPS або карти є неможливим або неточним
- » зберігати цю інформацію в безпечному місці та не повідомляти широкому колу осіб про існування місця правопорушення.

ii. Призначте когось в ролі керівника на місці правопорушення та заведіть журнал відвідувачів

Якщо ви призначили члена вашої команди в ролі керівника на місці правопорушення, він/вона повинен/повинна:

- » завести та вести журнал відвідувачів місця
- » визначити, як захищати місце у разі потреби.

iii. Зробіть детальні записи щодо всіх подій, що відбувалися на місці

Керівник на місці або будь-яка особа, призначена керівником, повинна робити детальні записи всіх дій, які відбуваються на місці, хто був присутнім, що було знайдено, коли це було знайдено та які дії виконувались стосовно об'єктів, розташованих там.

iv. Сфотографуйте місце та докази

Фотографування місця, зони навколо та ключових характеристик або доказів в межах місця може виявитись надзвичайно цінним для подальшої роботи слідчих або експертів, які аналізуватимуть докази.

Ви повинні:

- » робити фотографії місця та об'єктів в його межах без їх зачіпання або пересування
- » робити загальні, контекстні фотографії та фотографії з близької відстані самого місця ззовні та всередині
- » загальні фотографії повинні включати фотографії зони навколо, географічних і фізичних характеристик, будівель та вулиць
- » контекстні фотографії повинні відображати зв'язок між об'єктом, який ви фотографуєте, та іншими об'єктами
- » фотографії з близької відстані повинні відображати деталі доказу або об'єкту, який ви фіксуєте
- » де це можливо, зробіть фотографії з використанням масштабування та без нього
- » внесіть зроблені фотографії до журналу. Внесіть до журналу ім'я та посаду особи, яка робила фотографії; дату, час та місце розташування; тип плівки; та параметри фотокамери.¹ Крім того, вкажіть, яка фокусна відстань об'єктива використовується, якщо це доцільно, — це допоможе особам, які переглядатимуть докази пізніше, визначити, чи можна побачити щось неозброєним оком
- » Надайте короткий опис кожного кадру.

v. Зарисуйте схему місця правопорушення та розташування доказів

Ви повинні зарисувати схему місця правопорушення максимально детально, враховуючи будь-які обмеження часу, ресурсів та засобів забезпечення безпеки:

Ви повинні:

- » зробити ескіз у формі вигляду зверху
- » додати до ескізу масштабування та вимірювання
- » додати ключові характеристики
- » визначити місце розташування та тип можливих виявлених доказів
- » поставити підпис та дату на ескізі.

vi. Залиште місце в такому вигляді, у якому ви його знайшли

Важливо подбати про те, щоб нічого не порушувати на місці, не пересувати об'єкти, не виносити докази з місця. Це може негативно впливати на корисність та актуальність місця та його складових, а також їх доказову цінність. У більшості випадків цілком достатньо простого чіткого фіксування доказів, які ви виявили.

Будь ласка, зверніть увагу на наступний пункт для отримання більш детальної інструкції щодо фотографування та створення схематичного зображення.

1. Якщо використовується цифрова камера, більша частина цієї інформації фіксується в метаданих фотофайлів.

Збір фізичних доказів з місця вчинення злочину повинен проводитися лише спеціально навченими професіоналами з мандатом, можливістю, навичками та обладнанням...

Вставка 4

Збір речових доказів**Загальний принцип**

За загальним правилом, спеціаліст-практик не повинен збирати жодних фізичних доказів, крім випадків, коли він/вона проходив (проходила) навчання як слідчий або як практик у сфері охорони здоров'я щодо правильного збирання судово-медичних доказів, і має мандат робити це. Якщо спеціалісти-практики збирають речові докази без належного навчання, вони можуть зіпсувати доказ, зробивши його непридатним для використання.

До того ж, щоб речові докази можна було використовувати, їх збір повинно постійно супроводжуватись збиранням інформації, яка підтверджує їх автентичність (справжність) та (або) пояснювальними доказами.

Чи мені дійсно потрібні речові докази?

У деяких юрисдикціях можуть вимагатися речові докази для підтвердження додатковими фактами іншої інформації щодо сексуального насильства. Ви повинні дослідити та зрозуміти місцеві вимоги та застосовні до доказів вимоги щодо підтвердження додатковими фактами, а також інші питання, що стосуються доказів, перш ніж розпочати документування (див. Розділ 9: Планування).

Взагалі, речові докази не вимагаються, щоб довести або підкріпити сексуальне насильство як злочин або порушення норм міжнародного права, або як частина документування для цілей адвокатування або позасудових процедур, але ви повинні переконатися в цьому щодо вашого конкретного контексту та мети.

Якщо у вас немає необхідності збирати речові докази для вашого документування, ви не повинні робити цього, а повинні знайти альтернативні способи встановити ці ж самі факти. Ви також повинні розглянути можливість створення схематичного зображення, фотографування або відеозапису об'єкта, замість того, щоб забрати його або перемістити з місця правопорушення. Інтерв'ю постраждалих та інших свідків та отримані орієнтири щодо інших свідків можуть також забезпечити важливою інформацією та усунути потребу у речових доказах. Будь ласка, зверніться до Додатка 3: Підстави не збирати речові докази.

Коли я можу збирати речові докази?

Збір речових доказів з місць скоєння злочину має проводитися лише навченими професіоналами з мандатом, можливостями, навичками та обладнанням для збору доказів без впливу на їхню доказову здатність. Проте за деяких, дуже обмежених, обставин, якщо це безпечний і єдиний можливий варіант, речові докази можуть збиратися й іншими спеціалістами-практиками. Рішення збирати речові докази слід приймати серйозно та уважно, ретельно все продумавши. Речові докази можуть бути переміщені з місця правопорушення лише у надзвичайно виключних обставинах, якщо:

- » у вас немає жодних засобів для реєстрації доказів і ви знаєте про високий ризик їх знищення або впливу на них;
- » у вас є навички та можливість безпечно зібрати та перемістити їх з місця;
- » ви можете забезпечити належне документування процесу оформлення, транспортування та зберігання переміщених доказів, у такий спосіб забезпечивши їм дотримання належної процедури зберігання та передачі речових доказів (див. пункт Г «Ланцюг зберігання та передачі речових доказів»).

Якщо у вас немає відповідних засобів/ресурсів для зберігання речових доказів, не збирайте їх. Речові докази, які не були оформлені та не зберігалися належним чином, можуть забруднитися або стати непридатними для встановлення автентичності, а тому від них буде мало користі.

...щодо речових доказів... набагато краще робити фотографії, відеозаписи та схематичні зображення доказів, аніж збирати їх.

В. Фотографування, відеофіксація та схематичне зображення місць правопорушень, фізичних доказів та фізичних ушкоджень

1. Вступ

Під час роботи ви можете виявити місця, де було скоєно злочин сексуального насильства (наприклад, кімната із залитою кров'ю підлогою та брудними матрацами), об'єкти, які доводять вам, що акт сексуального насильства відбувся (наприклад, зброя, про яку вам казав свідок, що її використовували для зґвалтування), або постраждалу особу, у якого/якої є травми, що свідчать про сексуальне насильство над нею (наприклад, жінка з синцями та подряпинами на спині, яка повідомила вам, що ці травми були нанесені під час акту сексуального насильства).

Разом з інформацією, яку ви отримуєте від постраждалої особи / свідка під час інтерв'ю, важливо сфотографувати, схематично зобразити та, де це можливо, зробити відеозапис цієї інформації. Ця інформація, якщо вона зібрана належним чином, може бути дуже потужним доказом у будь-якому подальшому судовому провадженні та (або) процедурах відшкодування.

Як вже було сказано, щодо речових доказів набагато краще робити фотографії, відеозаписи та схематичні зображення доказів, аніж збирати їх.

У випадку фізичних ушкоджень зазвичай рекомендується, щоб фотографії цих ушкоджень робилися навченими медичними експертами. Однак інші особи можуть (якщо дотримуються наведеної нижче інструкції) робити фотографії основних ушкоджень, які не розташовані на інтимних ділянках тіла, за умови чіткого дозволу постраждалої особи.

Пам'ятайте, що в умовах небезпеки головним пріоритетом є безпека постраждалих осіб / свідків та їх громади; якщо ви не можете отримати фотографію/відео, що відповідає всім цим параметрам,

це не означає, що фотографія/відео ніколи не будуть визнані як докази.

2. Фотографування та відеофіксація

Фотографії та відеозаписи можуть виявитись дуже корисними доказами у подальших судових провадженнях та (або) процедурах відшкодування, якщо можна продемонструвати «автентичність» таких фотографій та відеозаписів. «Автентичність» означає, що може бути доведена справжність фотографії або будь-якого іншого доказу. Забезпечити наявність достатньої інформації, яка демонструє автентичність, не завжди просто, і є заходи, які можна вжити для зменшення можливостей інших осіб піддавати сумніву правдивість доказів.

Усі наведені нижче пункти стосуються як фотозйомки, так і відеозапису, за винятком пунктів 6, 7 та 8, які містять інструкції лише щодо фотографування, та пункту 9, у якому надані практичні поради щодо відеозапису.

Перед процесом документування:

1. Дізнайтеся, як використовувати камеру та іншу фото- і відеотехніку. Зокрема, дізнайтеся, як встановлювати налаштування дати та часу в камері та як збалансувати колір та світло. Якщо ви працюєте в кількох часових поясах, потрібно встановити камеру в часі за Гринвічем (GMT). У разі необхідності дізнайтеся, як увімкнути геопозицію у вашій камері.
2. Якщо ви робите фотографії або відеозапис окремих людей, отримайте від них інформовану згоду на таке фотографування/відеозапис.
 - » Це може включати отримання дозволу на зйомку фотографій/відео від: громади, яка контролює місце скоєння злочину; постраждалої особи / свідка, який володіє певним фізичним доказом; або постраждалої особи, яка зазнала тілесних ушкоджень.

2. Відеозапис є надзвичайно корисним як методологія запису. Хоча фотографії можуть бути навіть кориснішими, адже вони містять набагато більше деталей у порівнянні з відеозображеннями.

- » Потурбуйтеся про комфорт і приватність особи. Зйомка фото/відео може вважатись некоректною поведінкою в деяких культурах. Це особливо важливо щодо фотографування тілесних ушкоджень.
 - » Інформуйте осіб, які беруть участь про те, як ви намірені використовувати фотографії/відеозаписи. Зокрема, обговорюйте питання про анонімність: щоб доказ було допущено до будь-якого судового провадження та (або) процедури відшкодування в майбутньому, будь-які сфотографовані особи (наприклад, жертва сексуального насильства), як правило, не зможуть залишатися анонімними.
 - » Якщо фотографії/відеозаписи будь-яким чином пов'язані з людськими рештками, важливо ставитися до них та до будь-яких культурних обрядів, пов'язаних з ними, з повагою.
 - » Після того як фотографії/відеозаписи були зроблені, зв'яжіть особистість індивіда з фотографіями/відеозаписами (наприклад, переконайтесь, що кожна фотографія/відеозапис містить ідентифікатор обставини або, в якості альтернативи, надрукуйте чи напишіть ідентифікатор обставини на аркуші паперу та сфотографуйте / запишіть на відео цей аркуш на початку та в кінці фотоплівки або карти пам'яті (зверніть увагу, що цей ідентифікатор обставини не повинен містити відомостей, які розголошують ім'я та адресу особи)).
4. Фотографії та відеозаписи рідко самі по собі можуть бути визнані автентичними (тобто без пояснень постраждалих/свідків та інших показань, що допоможуть встановити, що зображено на фотографії/відеозаписі, коли, де, чому і ким було зроблено фотографію, а також надати контекст того, що було побачено, фотографія/ відеозапис можуть мати низьку доказову силу).
5. Робіть фотографії/відеозаписи негайно.
- » Якщо ви фотографуєте / знімаєте на відео місце порушення або окремих фізичних доказів, намагайтесь не порушити його цілісність перед тим, як будете робити його фотографію/відеозапис.
 - » Якщо ви фотографуєте тілесне ушкодження, а сексуальне насильство відбулося нещодавно, фотографувати слід якнайшвидше. Проте ви також маєте вирішити, чи робити подальші фотографії ушкоджень, оскільки чітко помітні синці з'являються через декілька годин після травми.
6. Під час фотографування робіть фотографії з різних кутів і використовуйте масштабування.
- » Щодо місця порушення і речових доказів:
 - i. По-перше, сфотографуйте все місце правопорушення. Фотограф повинен забезпечити наявність «маркерної лінійки». Якщо немає «маркерної лінійки», використовуйте щось стандартного розміру, наприклад, газету, щоб показати масштаб.
 - ii. Зробіть фотографію середнього масштабу або контекстну фотографію кожного окремого об'єкта, щоб показати його розташування на місці правопорушення.
 - iii. Зробіть крупним планом фотографії будь-яких важливих об'єктів, які мають передати контекст скоєного злочину сексуального насильства (наприклад, одяг, плями крові або інструменти, за допомогою яких було скоєно сексуальне насильство).
 - » Щодо тілесних ушкоджень:
 - i. Використовуйте послідовний метод у фотографуванні: наприклад, робіть всі фотографії постраждалої особи зліва направо і зверху вниз для послідовності.
 - ii. Підтримуйте конфіденційність і гідність постраждалої особи під час фотографування.
 - iii. Зробіть першу фотографію обличчя постраждалої особи для цілей ідентифікації. Це не обов'язково, якщо її особистість чітко ідентифікується на кожній фотографії.
 - iv. Зробіть як мінімум два знімки кожного ушкодження з різних кутів. Фотографія ушкодження під кутом 90 градусів повинна робитися завжди.
 - v. Зробіть фотографії кожного ушкодження або травми крупним планом та використовуйте масштабування, щоб забезпечити належне вимірювання отриманих ушкоджень.
 - vi. Зробіть фотографію середнього діапазону кожного окремого ушкодження, щоб чітко показати, яка частина тіла була ушкоджена.
 - vii. Коли ви робите повномасштабні фотографії постраждалої особи, щоб показати обсяг ушкоджень, подбайте про належне вбрання або прикриття постраждалої особи.

Не рекомендується робити фотографії на смартфон, окрім випадків, коли немає іншої альтернативи.

7. Пам'ятайте, що чіткі та точні фотографії, швидше за все, будуть прийнятними у подальших судових провадженнях та (або) процедурах відшкодування.

- » Якщо це можливо, фотографії слід робити при денному освітленні або за наявності фонового освітлення, щоб уникнути перетримки.
- » Фон фотографії має бути якомога нейтральнішим: слід уникати кольорових або багатолюдних фонів, адже вони можуть вплинути на точність фотографій.
- » Цифрова фотокамера повинна мати мінімум 4-піксельний або більше формат зображення. Не рекомендується робити фотографії на смартфон, окрім випадків, коли немає іншої альтернативи.

8. Проставляйте дату на фотографіях.

- » Використовуйте функцію дати та часу в камері або, якщо це неможливо, зробіть фотографію газети того дня на початку фотоплівки або карти пам'яті. Якщо ви працюєте в кількох часових поясах, потрібно встановити камеру в часі за Гринвічем (GMT) (див. пункт 1 вище).
- » Таким чином ви зможете підвищити доказову силу фотографій та підтвердити справжність доказу.

9. Під час записування відео:

- » Спробуйте уникати коментарів, якщо це можливо; краще доповніть відеозапис свідченнями постраждалої особи / свідка. Іншими словами, під час запису в прямому ефірі, подій, що тривають, робіть це мовчки і так, ніби все відбувається без звукового супроводу. Потім проведіть інтерв'ю очевидців, які знають про те, що сталося, на місці, яке показано у відеозаписі, і переконайтеся, що існує спосіб пов'язати заяву(-и) / запис(-и) інтерв'ю постраждалої особи / свідка з цим відеозаписом. Відеозапис і заяви / записи інтерв'ю постраждалої особи / свідка разом складають доказ.
- » Переконайтеся, що ви записуєте всю інформацію про те, хто знімає відео, хто ще був присутній, дату, час і місце запису, а також фіксуйте всіх тих, хто зберігав у

подальшому відеозапис з моменту зйомок (див. пункт Г: «Ланцюг зберігання та передачі речових доказів »). Також зафіксуйте будь-які копії, зроблені з відеозапису, та інформацію про того, хто робив або зберігав копію.

- » Наскільки це можливо, спробуйте не ставити відео на паузу занадто часто, знімаючи одну й ту саму подію або місце розташування. Це допоможе уникнути звинувачень у вирізанні частини відео.
- » Чим більше зміст відео показує місцеположення, час доби, дату, оточення на макрорівні та деталізацію на мікрорівні,³ тим більша ймовірність того, що запис буде служити цінним доказом. Підкріплювальні докази постраждалої особи / свідка можуть слугувати підтримкою відеодоказу.
- » Уникайте драматизації: знімайте так, ніби ви не там, ніби ви — камера, а не хтось, хто намагається відправити певне повідомлення.
- » Під час зйомок насильницького акту надавайте пріоритет власній безпеці, а не доказам. Якщо ви визначили, що це достатньо безпечно для зйомок, спробуйте якомога більше знімати велику площу, а потім зосередитись на детальної області, не роблячи паузи у зйомці.
- » Під час зйомок померлої жертви або місця правопорушення знімайте 360 градусів навколо, з далекої і близької відстані, обходьте тіло навколо під час безперервної зйомки, якщо це можливо, поступово наближаючись до тіла, і наприкінці сфокусуйте камеру близько на будь-яких виявлених доказах і ушкодженнях.
- » Завжди краще знімати з датою та часом, показаними на екрані; але переконайтеся, що дата і час встановлені точно.

3. Відеоматеріали мають набагато нижчу роздільну здатність, ніж фотографії, і менш корисні для запису на мікрорівні.

...занотуйте всю інформацію, що стосується фотографії/відеозапису: хто зробив її/його, коли, де, чому та як, хто надав інформацію... та хто ще був присутній.

Вставка 5

Приклад: СВІДОК «Відеозапис як доказ: довідник»

СВІДОК «Відеозапис як доказ: довідник» встановлює керівні принципи, методи, практики та ідеї, які допоможуть спеціалістам-практикам збирати та документувати відео відповідно до максимально можливого стандарту, який також називається стандартом «готовий до судового розгляду». Це гарантує, що слідчі, аналітики, адвокати та судді можуть покладатися на відео, приймаючи рішення про невинуватість або винність людини у кримінальному розслідуванні або про засоби захисту у цивільній справі. Довідник містить:

- » Основні юридичні принципи та процеси, які можуть застосовуватись щодо відеозапису як доказу.
- » Поради щодо отримання відеозапису з підвищеною доказовою силою.
- » Інструкцію щодо зйомок, організації та керування відеозаписами для доказових цілей.
- » Методи перевірки відеоматеріалів та етичні правила використання відеозапису очевидців.

<https://vae.witness.org/video-as-evidence-field-guide/>

СВІДОК— це неурядова організація, яка займається навчанням та підтримкою активістів та громадян по всьому світу, щоб відеозаписи використовувались безпечно, із дотриманням етичних принципів та ефективно для виявлення порушень прав людини та боротьби за дотримання прав людини. Ви можете знайти їх за посиланням <https://vae.witness.org>

10. Підтримуйте ланцюг зберігання та передачі речових доказів

- » Див. пункт Г «Ланцюг зберігання та передачі речових доказів»
- » Ви повинні мати можливість автентифікувати фотографії як незмінні оригінали. Якщо вони змінені (наприклад, обрізані), задокументуйте це та будьте готові пояснити, чому.
- » Усі фотографії повинні бути чітко позначені, а при їх передачі повинен застосовуватися ланцюг передачі та зберігання речових доказів.
- » Усі фотографії та відеозаписи повинні бути оформлені в каталоги в межах встановленої системи нумерації, і ця система нумерації має бути пов'язана з іншими підтверджуючими доказами стосовно цієї конкретної фотографії/відеозапису (наприклад, свідченнями постраждалої особи / свідка).
- » Переконайтеся, що ви записали всю інформацію стосовно фотографії/відеозапису: хто її/його зробив, коли, де, чому і як, хто надавав інформацію, яка спонукала фотографа/оператора зафіксувати це, та хто ще був присутній. Будь ласка, зверніть увагу на приклад журналу фотографій нижче:

Журнал фотографій місця порушення

Назва території		Код місця		
Фотограф				
Інші присутні особи				
Коментарі				
Дата	Диск №	Фотографія №	Об'єкт №	Опис

Щодо знімків, зроблених на плівку, зверніть увагу на серійний номер виробництва рулону плівки та оригінальний номер кожної позиції в рулоні по кожній зробленій фотографії.

- » Для цифрових фотоапаратів використовуйте технічне рішення, яке робить позначки або «наносить водяні знаки» (ідентифікаційний код або логотип) на фотографії/відеоролики під час зйомки, і які можна використати для перевірки автентичності фотографій/відеозаписів у подальшому, але будьте обережні, щоб це не спотворило або не вплинуло на важливу частину фотографії. Кожна цифрова фотографія/відеофайл зазвичай включатиме метадані, які містять велику кількість інформації (наприклад, дату та час, коли було зроблено фото/ відео, дату та час внесення змін, тип камери, експозицію та фокусну відстань). Нижче наведено приклад частин таблиці метаданих.⁴
- » Для того щоб фотографія використовувалась як доказ, вона має бути оригінальною. Нічого не потрібно видаляти з зображення справжньої фотографії і нічого не потрібно додавати до оригінального зображення. Якщо у вас є лише копія фотографії, ви повинні зуміти показати, що це справжня, незмінена копія оригіналу.

11. Зберігайте та підтримуйте фотографії/відеозаписи належним чином (див. Розділ 13: «Зберігання та передача інформації», зокрема, Вставка 3: «Зберігання фотографій та аудіо-/відеозаписів»).

№	Назва файлу	Розмір	Марка/ Модель камери	Дата оригіналу	Час оригіналу	Дата змін	Час змін	ISO
1	8.jpg	287 Кбіт	SONY CYBER-SHOT	14/02/2003	21:29	17/02/2003	23:16	100
2	Класна кімната — 30.jpg	2037 Кбіт	SONY DSC-W115	13/05/2009	15:25	13/05/2009	15:25	320
3	DSC_0250	1721 Кбіт	NIKON D90	15/05/2010	10:23	15/05/2010	10:23	640

4. Зверніть увагу, що це витяг, і деякі стовпці оригінальної таблиці метаданих були видалені.

3. Зарисовка схематичного зображення

Схематичне зображення може забезпечити корисну альтернативу або резервну копію фотографії, оскільки воно також є постійною реєстрацією розміру та відносної відстані місця порушення та речових доказів в його межах. Хоча таке схематичне зображення зрештою не може бути використано як основна форма доказів, це допоможе вам відновити вашу пам'ять.

Ви можете обрати створення схематичного зображення, щоб уточнити інформацію, наявну на будь-яких фотографіях, які ви зробили (включно з позицією камери та фотографа тощо).

1. Створіть своє схематичне зображення після того, як були зроблені фотографії, і перш ніж щось переставлено.
2. Замалюйте все місце, об'єкти та інформацію, яка там міститься (в тому числі й залучених осіб).
3. Ви можете створити «попередній ескіз» (наприклад, окреслити обстановку місця правопорушення та записати результати вимірювання об'єктів і структур, а також відстані між об'єктами) або «остаточний/закінчений ескіз» (наприклад, закінчене виконання попереднього ескізу, яке зазвичай створюється під час подальших стадій забезпечення правосуддя).
4. Якщо ви створюєте схематичне зображення місця правопорушення, ви можете замалювати вид з висоти пташиного польоту (який є найбільш поширеною формою схематичного зображення) або додати інші перспективи (наприклад, вид збоку).
5. Не забудьте включити:
 - » заголовок, який пояснює, що зображено на ескізі
 - » опис, у якому пояснюються будь-які символи, використані при створенні ескізу
 - » дату, час та місце створення ескізу (і будь-яку іншу інформацію, яка містить важливі відомості)
 - » ім'я особи, яка намалювала ескіз
 - » вказівку напряму (наприклад, північ)
 - » масштаб ескізу (наприклад, 1:1)
 - » таблицю вимірювань (пояснює відстані та виміри,

пов'язані з ескізом — хоча слід зауважити, що всі виміри є приблизними).

6. Якщо у вас є можливість, спробуйте «створити карту» місця правопорушення, яка може включати:
 - » основне картографування (із використанням орієнтирів, наприклад, огорожі для точного вимірювання місця)
 - » прямокутне картографічне зображення координат (із використанням двох орієнтирів)
 - » тригонометричне картографування (із використанням двох фіксованих точок)
 - » полярне/сітчасте картографічне зображення координат (із використанням фіксованої або відомої точки, щоб показати кут або відстань) для фіксації місця події.

Також розгляньте можливість використання GPS та електронних тахеометрів, які являють собою картографічні системи, здатні робити вимірювання у полярних координатах та потім конвертувати ці вимірювання у координатну сітку. Найкраще довірити таку роботу професіоналам. Якщо ви користуєтесь GPS, перевірте його на ступінь точності (для цього передбачається тлумачення — низька точність буде відображена під показником ступеня точності). Краще за все визначати за допомогою GPS координати нерухомих об'єктів, а потім звідти відміряти фізичну відстань інших об'єктів.

Спеціалісти-практики також повинні звертати увагу на юридичні вимоги у відповідній юрисдикції стосовно системи зберігання та передачі речових доказів.

Г. Ланцюг зберігання та передачі речових доказів

1. Вступ

«Ланцюг зберігання та передачі речових доказів» - це процес підтримки хронологічних документів, що документують збір, зберігання та передачу доказів, щоб показати їх цілісність від моменту, коли вони були зібрані, до моменту, коли вони будуть представлені в суді або для іншого механізму притягнення до відповідальності.

Ланцюг зберігання та передачі — це спосіб показати, звідки походить документ або об'єкт. Це також є способом демонстрації того, що документ чи об'єкт не було змінено впродовж періоду між його отриманням спеціалістом-практиком та використанням в якості доказу злочину сексуального насильства. Ланцюг зберігання та передачі є дуже важливим, оскільки без неї суд або інший механізм притягнення до відповідальності може відмовитися розглядати документ або об'єкт як доказ у судовому переслідуванні злочину сексуального насильства чи під час іншої процедури або може вирішити, що документ або об'єкт — не дуже надійний доказ злочину. Це питання надійності — особа, яка визначила факт, повинна бути переконана в тому, що вірогідність доказів не викликає сумніву, що їх не було підроблено чи ненавмисно зіпсовано. Процедури ланцюга зберігання речових доказів повинні давати можливість спеціалістам-практикам перевіряти надійність — таким чином доказ може отримати належне значення.

Принципи Ланцюг зберігання та передачі, викладені нижче, загалом застосовуються як до документальних, так і до речових доказів, включно з цифровими доказами у фізичному або документальному форматі. (Наприклад, паперові фотографії, відеозаписи на флешкартах.) У Вставці 7 надані певні особливості, що стосуються лише фізичних доказів: «Ланцюг зберігання та передачі доказів — специфіка фізичних доказів». Ведення Ланцюга зберігання та передачі доказів для цифрових доказів у цифровому форматі описується у пункті про цифрові докази у Розділі 10: Типи доказів сексуального насильства.

2. Принципи

Для ведення ланцюга зберігання та передачі речових

доказів щодо документа або об'єкта спеціалісти-практики повинні фіксувати:

- » як було отримано документ або об'єкт
- » чи передавалося право власності на документ або об'єкт між різними особами та (або) організаціями (і яким чином).

Спеціалісти-практики також повинні звертати увагу на юридичні вимоги у відповідній юрисдикції стосовно системи охорони речових доказів при їх передачі.

Вставка 6

Ланцюг зберігання та передачі речових доказів: головні кроки

Щоб підтримувати систему охорони речових доказів, спеціалісти-практики, які вирішили збирати документи або, за дуже малої ймовірності обставин, фізичні докази, повинні виконати такі кроки:

- » Зробити помітку на документі або об'єкті належним чином.
- » Зробити вичерпні записи, в ідеалі на одному аркуші паперу.
- » Помістити документ або об'єкт у сумку для доказів, конверт або, за необхідності, у коробку.
- » Опломбувати сумку для доказів і поставити підпис на пломбі.
- » Додати примітки до сумки для доказів або конверту, куди було покладено документ/об'єкт.
- » Вести журнал реєстрації переміщення документа або об'єкта між особами або організаціями.

Детальніше про ці кроки дивіться нижче.

i. Як було отримано документ або об'єкт?

За загальним принципом кожний документ або об'єкт (хоча методи збору та оформлення будуть різними для фізичних об'єктів) повинен мати позначення щонайменше з такою інформацією:

- » ідентифікатор події — номер, присвоєний конкретній події, який може з'єднати всю інформацію, що стосується цієї події
- » дата отримання

- » ім'я спеціаліста-практика, який отримав документ чи об'єкт, а також імена будь-яких інших осіб, присутніх при його отриманні
- » точне місце розташування документа або об'єкта під час його отримання, та від кого або звідки його було отримано
- » тип документа/доказу, який було отримано.

Спеціалісти-практики також повинні включити примітки з такою інформацією:

- » заходи, яких було вжито для зберігання документа чи об'єкта в безпеці протягом часу, який він перебував у практика (наприклад, у закритій шафі, доступ до якої мала лише команда спеціаліста-практика)
- » умови збереження, якщо це необхідно; наприклад, щодо крові чи іншого біологічного зразка — зазначте, що він був збережений, охолоджений в певному температурному режимі, щоб забезпечити можливість виявити ДНК
- » якщо спеціалісти-практики не отримали документ або об'єкт самостійно — інформацію про будь-яку угоду, умови або обговорення щодо використання документа чи об'єкта між спеціалістами-практиками та особою, яка передає документ або фізичні докази.

Будь-який документ або об'єкт, який отримують спеціалісти-практики, слід обережно помістити в сумку для доказів (для цього підійде поліетиленовий пакет, який легко герметизується, якщо на документі немає води/вологи; якщо вода/волога є, слід віддати перевагу конверту з антикорозійного паперу). Спеціалісти-практики повинні переконатися, що:

- » сумка для доказів / конверт опломбовані
- » пломба підписана особою, яка отримала документ або об'єкт
- » сумка для доказів / конверт не відкриваються постійно.

В ідеалі всі примітки повинні міститися на одному аркуші паперу, який прикріплюється до сумки для доказів / конверта, у які було покладено документ або об'єкт.

Цю інформацію не потрібно вказувати для кожного окремого документа або об'єкта, якщо джерело,

дата, місце розташування та ім'я особи, яка його отримала, є однаковими. Наприклад, для великих обсягів доказів, отриманих з одного джерела та однією і тією ж особою, інформація може бути зазначена щодо всього обсягу та, у разі необхідності, складена в коробку.

Однак процес слід повторити, якщо одна з цих змінних відрізняється, зокрема джерело отримання документа або об'єкта.

Додатково:

- » При роботі з документами переконайтеся, що зібрано повний комплект документів та, наскільки це можливо, вони зберігаються в оригінальній послідовності.
- » Не переміщуйте жодних сторінок, обкладинок або інших частин документації, адже це може значно нашкідити її цілісності.

Вставка 7

Ланцюг зберігання та передачі — специфіка речових доказів

На додаток до загальних принципів ланцюга зберігання та передачі доказів, згаданих у цьому пункті, спеціалісти-практики, які працюють із об'єктами речових доказів, повинні:

1. Мати на увазі, що для конкретних об'єктів слід використовувати відповідні методи збирання і пакування (наприклад, фізіологічні рідини збираються і упаковуються інакше, ніж елементи одягу або документи).
2. Включити до приміток, окрім інформації відповідно до пункту «1. Як було отримано документ або об'єкт?», запис про те:
 - » як швидко після інциденту сексуального насильства було виявлено фізичні докази
 - » наскільки близько до місця інциденту було виявлено фізичний доказ
 - » звідки стало відомо про ці факти.
3. Перед збором будь-яких об'єктів речових доказів провести інтерв'ю будь-яких свідків поруч із місцем правопорушення та послідувати підказкам щодо інших свідків злочину

ii. Чи передавалося колись володіння документом або об'єктом між особами або організаціями?

Якщо документ або об'єкт колись передавався між особами або організаціями, важливо зберегти записи подробиць такої передачі. Це може бути легко визначено в «журналі реєстрації передач».

Цей журнал реєстрації передач повинен фіксувати кожну передачу кожного документа або об'єкта:

- » ідентифікатор події — номер, присвоєний конкретній події, який може з'єднати всю інформацію, що стосується цієї події
- » тип отриманого документа або об'єкта
- » дата передачі
- » причина передачі
- » підписи особи, яка передала, так і тієї, що отримала
- » за можливості, створені безпекові умови під час обробки або зберігання документа чи об'єкта.

Взагалі, краще за все намагатися передавати право володіння якомога рідше.

Будь ласка, зверніться до Додатка 9 за прикладом Ланцюга зберігання та передачі речових доказів.

Розділ 13 Зміст

РОЗДІЛ 13: Зберігання та обробка інформації.....	203
А. Вступ	203
Б. Ключові принципи.....	203
<i>Вставка 1</i>	
Ключові принципи щодо зберігання.....	203
<i>Вставка 2</i>	
Зберігання судово-медичних/судових доказів	204
В. Ручна система зберігання даних.....	205
<i>Вставка 3</i>	
Зберігання фотографій та аудіо-/відео-записів	205
Г. Цифрова система зберігання даних.....	206
<i>Вставка 4</i>	
Переваги та недоліки цифрового зберігання.....	206
<i>Вставка 5</i>	
Додаткові інструменти та інструкції.....	208

РОЗДІЛ 13: Зберігання та обробка інформації

А. Вступ

Безпечний процес обробки і зберігання доказів та іншої інформації є дуже важливим та повинен братися до уваги ще з самого початку будь-якого документування. Перед тим, як спеціалісти-практики приймуть рішення провести бесіду з потерпілим або іншим свідком, зробити фотографію місця скоєння злочину або займатися будь-якою іншою діяльністю зі збору інформації, вони повинні обміркувати та скласти план, де та яким чином вони будуть зберігати таку інформацію (див. Розділ 9: Планування).

Інформація щодо сексуального насильства, яку можуть збирати спеціалісти-практики (наприклад, фотографії місць скоєння злочину або ушкоджень, твердження постраждалих та інших свідків, медична документація або записи поліції) є особливо секретною та конфіденційною, надзвичайно приватною і може завдати шкоди, якщо буде використовуватись неналежним чином або буде піддана розголошенню. Спеціалісти-практики, які вирішили збирати таку інформацію, зобов'язані забезпечити захист та конфіденційність доказів або інформації, яку вони зібрали, та зберігати їх таким чином, щоб гарантувати безпеку постраждалих та інших свідків, їх сімей/громади та тих, хто збирає інформацію (див. Розділ 7: Не завдавати шкоди / Конфіденційність).

Чим більш секретною є інформація (тобто особисті або ідентифікаційні відомості, фотографії чи відеозаписи, інформація щодо загроз безпеці або засобів захисту), тим більший обов'язок забезпечувати її безпеку та конфіденційність.

Спеціалісти-практики можуть використовувати ручну або цифрову системи зберігання даних, або поєднання обох систем.

Визначаючи, яка з систем є найбільш придатною, спеціалісти-практики повинні, зокрема, враховувати, чи мають вони відповідний фізичний простір, належні можливості, необхідні ресурси та відповідні заходи безпеки для безпечного і конфіденційного зберігання кожного типу інформації (документальної, цифрової або фізичної — включно з медично-правовою та судово-медичною інформацією). Вони також повинні брати до уваги кінцеве вико-

ристання доказів або інформації, оскільки це може вплинути на те, як довго доведеться зберігати інформацію/докази та за яких умов. Якщо вони не можуть гарантувати конфіденційність та цілісність інформації або доказів під час їх перевезення, передачі або зберігання, вони повинні утриматись від збору такої інформації/доказів.

Б. Ключові принципи

Вставка 1

Ключові принципи щодо зберігання

- ✓ Перед тим як збирати будь-який тип інформації або доказів, ви повинні скласти план, де і яким чином ви будете їх зберігати. Занадто пізно вирішувати питання зберігання та підтримання після того, як інформація вже була зібрана.
- ✓ Якщо ви збираєте інформацію про сексуальне насильство, ви зобов'язані забезпечити її безпеку та конфіденційність таким чином, щоб зберегти її цілісність та не піддавати нікого ризику.
- ✓ Вимоги щодо зберігання можуть бути різними залежно від типу інформації (документальна, цифрова або фізична), її секретності та кінцевого використання.
- ✓ Якщо ви не можете гарантувати або підтримувати необхідні умови та системи для безпечного зберігання інформації чи доказів, не слід збирати їх.

Для безпечної обробки та зберігання інформації, ручним або цифровим способом, спеціалісти-практики повинні:

1. Продумати, де буде зберігатись інформація, хто матиме контроль над нею, і оцінити відповідні ризики. Спеціалісти-практики можуть розглянути варіант використання централізованого місця зберігання, яке контролюється зберігачем інформації / адміністратором даних. Однак, хоча централізоване місце зберігання може бути відмінним та ефективним варіантом, важливим ризиком є те, що це створює єдину точку нападу та розсекречення (якщо зберігача/адміністратора даних спробують підкупити, йому погрожують або він несвідомо встановлює шкідливе програмне забезпечення на головному комп'ютері чи сервері, інформація або люди можуть бути піддані серйозному ризику).

2. Розглянути можливість використання технології для зберігання, створення резервної копії та шифрування секретної/конфіденційної інформації.
3. Там, де це можливо, уникати зберігання публічної та секретної інформації разом, щоб забезпечити ефективніший захист останньої.
4. Зберігати інформацію, яка ідентифікує постраждалу особу / свідка, надійно та окремо від заяв і доказів, наданих цією постраждалою особою / свідком (наприклад, індекс для співставлення кодів, що позначають інформацію/імена постраждалих осіб / свідків, слід зберігати в інших місцях, ніж заяви та інші докази).

Важливі зауваження

Особливу увагу слід приділити тому, щоб забезпечити співставлення заяв та ідентифікаційної інформації, коли це необхідно. Неналежне зберігання та організація можуть призвести до проблем у визначенні джерела свідчення, яке містить важливий доказ, якщо загальний перелік імен свідків не може бути визначений.

5. Впорядкувати інформацію таким чином, щоб її можна було легко та логічно знайти, коли вона знадобиться в подальшому (немає значення, зберігається вона в цифровому форматі чи ні).
6. Навчити персонал відповідним процедурам: (i) переміщення збереженої інформації після того, як файли будуть закриті; (ii) убезпечення інформації під час надзвичайної евакуації; і (iii) що робити, коли у їх офісах або сховищах проводяться рейди з боку влади, зокрема, яка інформація захищена професійними привілеями (якщо це застосовується) і не може бути вилучена.
7. Не мати з собою документів, які ідентифікують постраждалих осіб та інших свідків за ім'ям та місцем розташування, особливо при перетині блокпостів. Мати з собою лише абсолютно необхідну інформацію в подорожах, які можуть включати перетин блокпостів, адже спеціалістів-практиків можуть попросити розкрити або передати інформацію, яку вони мають при собі або у своєму автомобілі. Розглянути можливість подо-

рожувати лише з зашифрованою інформацією на USB-накопичувачах, якщо це доцільно, які спеціалісти-практики можуть знищити у разі потреби.

Вставка 2

Зберігання судово-медичних/судових доказів

Цим мають займатися лише ті, хто має спеціальну підготовку щодо збору та зберігання фізичних доказів, включно з судово-медичними доказами (наприклад, крові, сперми або забрудненого одягу). Якщо спеціалісти-практики не пройшли підготовку щодо належного збору, оформлення та зберігання такого типу доказів, вони можуть завдати більше шкоди, ніж користі (див. Розділ 10: Типи доказів сексуального насильства, Вставка 9: «Розуміння судово-медичних доказів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами»).

Судово-медична експертиза / збір судово-медичних доказів мають проводитися в той самий час, що й надання медичної допомоги — та в ідеалі тією ж особою (див. Додаток 4: Зразок медичної довідки про сексуальний напад).

Якщо докази біологічні (наприклад, кров, сперма або одяг), і спеціалісти-практики навчені їх збирати, оформлювати та зберігати, ця інформація має бути запечатана в окремі контейнери та доставлена до лабораторії відразу після збору, адже цілком імовірно, що її необхідно буде зберігати в холодильнику, або в замороженому стані.

Країни, що перебувають у розпалі конфлікту або тільки-но виходять із конфлікту, часто не мають або мають дуже мало лабораторій та інших подібних установ, належним чином оснащених та зі спеціальним персоналом для обробки, зберігання та аналізу біологічних та інших типів фізичних доказів. У такому випадку подібні типи доказів не повинні збиратися.

В. Ручна система зберігання даних

Якщо спеціалісти-практики застосовують ручну систему зберігання інформації про сексуальне насильство у формі документів та інших об'єктів (наприклад, повна копія матеріалів справи, надруковані фотографії ушкоджень або карта пам'яті, яка містить відеозапис місця вчинення злочину), вони повинні:

1. Тримати інформацію в замкненому сховищі (шафі, сейфі або в іншому місці з обмеженим доступом) у прохолодному сухому місці.
2. Обмежити доступ до сховища для конкретного персоналу. Має існувати чітка політика щодо того, хто може отримати доступ до інформації та чому (див. Розділ 9: Планування / Стандартні операційні процедури).
3. Розробити план, щоб в умовах надзвичайної ситуації забезпечити особисту безпеку тих співробітників, що мають доступ до сховищ або несуть відповідальність за їх охорону (див. Розділ 8: Захист та безпека / Управління ризиками для практиків).
4. Вести облік доступу, що надається до цього сховища (наприклад, ім'я особи, дату, час і мету доступу, а також до яких об'єктів надавався доступ).
5. Якщо інформація є частиною певного набору (наприклад, набір документів або роздрукованих фотографій, плівкових чи цифрових), переконаватися, що кожний об'єкт позначений та ідентифікований як частина набору, та докласти до нього нотатку з позначенням усього, що складе повний комплект. Це дозволить спеціалістам-практикам ідентифікувати, чи набір повний, чи його частину було втрачено.
6. Усі об'єкти (включно з фотографіями та аудіо-/відеозаписами) повинні бути зафіксовані згідно з впровадженою системою нумерації, і така система нумерації повинна визначати, чи вони пов'язані з будь-якими свідченнями свідків, документальними доказами або іншими частинами доказів чи інформації.

7. Якщо інформація може швидко зіпсуватися, потрібно переконаватися, що умови зберігання є належними, зокрема, що вона зберігається подалі від джерел тепла, світла та вологи, а також не-доступна для комах, мишей чи інших тварин, які можуть пошкодити її.

Вставка 3

Зберігання фотографій та аудіо-/відео-записів

Щоб безпечно підтримувати та зберігати фотографії та аудіо-/відеозаписи, ви повинні:

- ☑ Зберігати носій інформації, зокрема негативи на плівці та VHS-відео, у відповідних умовах зберігання (див. пункт 7 вище), щоб уникнути пошкоджень, розпаду та погіршення якості.
- ☑ Якщо інформація в цифровому вигляді, завантажити зміст флеш-карти на комп'ютер, записати її на CD у форматі WORM (один запис, багаторазове читання) або зберегти інформацію на карту пам'яті, захищену паролем. Треба зробити дві копії.
- ☑ Зберігати рулони плівки, роздруковані фотографії, CD та флеш-карти у зачиненій шафі з обмеженим доступом та зберігати записи про наданий доступ.
- ☑ Мати можливість виправдати довготривале зберігання та захистити конфіденційність та безпеку особистих даних тих осіб, які мають безпосереднє відношення до фотографій/записів, особливо якщо вони будуть зберігатися протягом певного часу.
- ☑ Бути уважними при перетині блокувань, адже вас можуть попросити показати будь-які фотографії (роздруковані або цифрові) або негативи, які можуть бути у вас з собою. Наприклад, ви можете заховати карту пам'яті десять окремо, а в камеру вставити «чисту» карту з нейтральними фотографіями.

Г. Цифрова система зберігання даних

Вставка 4

Деякі докази та інша інформація щодо сексуального насильства можуть існувати лише в електронному або цифровому форматі (наприклад, знімки, зроблені на цифрову камеру, записи, відскановані копії документів). Спеціалісти-практики також можуть мати електронну базу даних або цифровий архів для фіксації та управління або зберігання копій своїх документальних і фізичних доказів та іншої інформації, яка також повинна зберігатися належним чином.

Цифрове зберігання та підтримка інформації мають деякі переваги порівняно з ручною системою, але й декілька невід'ємних недоліків.

Щоб гарантувати безпеку та цілісність цифрової інформації, спеціалісти-практики повинні:

1. Оцінити ризики та впровадити протокол цифрової безпеки перед тим, як почати збір інформації, яка буде зберігатися в цифровому вигляді. В ідеальному варіанті варто проконсультуватися щодо цієї теми з фахівцями з управління інформацією та безпеки цифрових технологій на додаток до відкритих джерел керівництв, доступних онлайн.¹
2. Оцінити, які технології найбільш доречно використовувати для ваших цілей та контексту з точки зору збору та зберігання даних. Приклади деяких технологій, які можуть бути взяті до уваги, включно з їх відповідними перевагами та недоліками, наведеними у Вставці 5: «Додаткові інструменти та інструкції».

Переваги та недоліки цифрового зберігання

Переваги

- » займає менше фізичного простору
- » полегшує пошук та аналіз
- » з неї легше оновлювати та формувати звіти
- » легше зберігати численні копії у різних місцях
- » може бути захищена певною мірою від крадіжки, втрати, знищення та несанкціонованого доступу

Недоліки

- » залежить від електропостачання та іноді від доступу до Інтернету
- » вразлива до злому та вірусів
- » інші проблеми програмного та апаратного забезпечення
- » потребує більше часу для внесення даних
- » ризик того, що влада змусить операторів мобільного зв'язку або інтернет-провайдерів передати чутливу інформацію
- » може бути відхилена як доказ кримінальним судом, оскільки ланцюг зберігання та передачі доказів складніше підтримувати на цифрових носіях

1. Див., зокрема, Керівництво з цифрової безпеки «Безпека-в-коробці», розроблене організаціями Front Line Defenders та Tactical technology Collective на веб-сайті <https://securityinabox.org/en>. Воно містить Керівництва з тактики (охоплюючи основні принципи, зокрема, запобігання черв'якам, вірусам та троянам, шифрування даних та файлів, керування надійними паролями, резервне копіювання пристроїв та даних і надання покрокових інструкцій, які допоможуть вам встановити та використовувати найбільш необхідне програмне забезпечення щодо цифрової безпеки), а також Керівництва спільноти, що фокусуються на конкретних групах людей, іноді в певних регіонах, які стикаються з серйозними цифровими загрозами (наприклад, спільнота ЛГБТІ).

... у деяких країнах шифрування є незаконним, і в цьому випадку існування зашифрованих файлів саме по собі може бути причиною для звинувачення.

3. Захистити всю цифрову інформацію паролями² (а доступ до таких паролів повинен бути обмеженим) та зашифрувати її за допомогою надійного програмного забезпечення (і доступ до ключів шифрування та дешифрування повинен бути обмежений).³ Там, де це можливо, спеціалісти-практики повинні вжити додаткових заходів для захисту чутливої інформації за допомогою більш складних процедур і методів, таких як шифрування дисків і забезпечення безпечної передачі цифрової інформації.⁴
4. Вирішити, чи потрібно зберігати запис відповідних паролів десь у безпечному місці, за межами сайту, щоб можна було отримувати доступ до об'єктів протягом такого часу, скільки це буде необхідно після завершення етапу документування.
5. Дозволити доступ до захищених файлів лише спеціальному персоналу. Має існувати чітка політика щодо того, хто може отримати доступ до інформації та чому (див. Розділ 9: Планування / Стандарти операційні процедури).
6. Зробити та зберігати дві копії всіх цифрових файлів шляхом перенесення та зберігання їх на комп'ютері, карті пам'яті / USB-накопичувачі та (або) компакт-диску для зчитування, які будуть зберігатися окремо / поза межами офісу. Крім того, подумайте про віддалену систему резервного копіювання/зберігання, особливо якщо цифрові файли можуть бути зашифровані перед тим, як надіслати їх до цього типу сервісу. Це може зменшити ймовірність втрати резервної копії, що є ризиком при резервному копіюванні, використовуючи лише USB-ключ або компакт-диск.
7. В умовах надзвичайної ситуації мати план, відповідно до якого можна забезпечити особисту безпеку тих співробітників, які мають доступ до відповідних паролів та захищених файлів. Крім того, розгляньте питання про підготовку плану швидкого знищення локально збережених цифрових доказів, випереджаючи майбутній рейд чи іншу безпосередню загрозу. Це передбачає наявність раніше створених доступних резервних копій (див. пункт 6 вище) усіх локальних цифрових доказів для відновлення після видалення та після того, як загрози більше не існує.

2. Багато веб-сайтів містять інструкції, як створювати надійні та такі, що запам'ятовуються, паролі. Див., зокрема, Керівництво «Безпека-в-коробці»: «Як створювати та зберігати надійні паролі» на <https://securityinabox.org/en/guide/passwords/>. Основні поради: 1. Виберіть довгий та складний пароль, який містить як мінімум 14 символів та складається як з літер, так і з інших символів. 2. Не підбирайте слова або власні імена зі словника, навіть якщо ви замінюєте деякі літери цифрами. 3. Не використовуйте один і той же пароль два рази, використовуйте унікальний пароль для кожного акаунту/файлу. 3. Змінійте свої паролі один раз на рік або частіше. 4. Не повідомляйте паролі іншим особам або лише суворо відповідно до принципу дійсної необхідності. 5. Зберігайте свої паролі надійно. Крім того, ви можете використовувати генератори паролів, які знаходяться у відкритому доступі, та звертатися до менеджерів за допомогою створювати надійні паролі та надійно зберігати їх.

3. «Надійне» програмне забезпечення — це програмне забезпечення, яке було розроблено давно, має доведену репутацію успіху та безпеки, є у відкритому доступі, щодо якого було проведено загальнодоступні перевірки, зазвичай рекомендовано фахівцями з безпеки та інструкціями, було нещодавно оновлено і активно підтримується. Зверніть увагу, що в деяких країнах шифрування є незаконним, і в цьому випадку існування зашифрованих файлів саме по собі може бути причиною для звинувачення. Зважаючи на це, спеціалісти-практики можуть захотіти сховати зашифровані файли, наприклад, перейменувати їх і зробити їх такими, щоб вони виглядали як музичні або графічні файли) або розглянути альтернативи. Див. Керівництво «Безпека-в-коробці»: «Як захистити важливі дані на вашому комп'ютері» на <https://securityinabox.org/en/guide/secure-file-storage>.

4. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (2013) «Професійні стандарти з охорони праці». Женева: МКЧХ

8. Застосовувати відповідні запобіжні заходи, такі як антивірусне програмне забезпечення та створення резервних копій файлів із бази даних.⁵
9. Автоматично фіксувати будь-який доступ до цифрових файлів і мати в базі даних програму для відстеження правок, щоб будь-які доповнення/видалення чи зміни в примітках або записах реєструвалися на конкретного користувача.
10. У випадках, коли система охорони речових доказів при їх передачі повинна суворо підтримуватися для того, щоб застосовуватися як докази у кримінальних справах, системи цифрового зберігання повинні бути явно недоступними та не наражатися на зловживання, а також містити пакет доказів / письмових свідчень для кожної окремої частини доказів у базі даних, щоб підтримувати свої претензії на автентичність.

Вставка 5**Додаткові інструменти та інструкції**

Щоб отримати додаткові інструкції з таких тем, зверніться до:

Цифрової безпеки та захисту даних

- » Front Line Defenders та Tactical Technology Collective, «Безпека-в-коробці», інструменти та тактика для забезпечення цифрової безпеки в онлайн-доступі на <https://securityinabox.org/en>.
- » МКЧХ, «Професійні стандарти з охорони праці», 2013 р., переглянуте видання, зокрема у розділі 6 про управління конфіденційною інформацією.

Збирання медичних судових доказів

- » Всесвітня організація охорони здоров'я, Керівництво з клінічного ведення жертв зґвалтування: Керівництво з розробки протоколів для використання в роботі з біженцями та внутрішньо переміщеними особами, 2004 р.
- » Лікарі за права людини РНР, Управління Верховного комісара ООН з прав людини, Стамбульський протокол: Керівництво із ефективного розслідування та документування катувань та інших видів жорстокого, нелюдського та принизливого ставлення, а також притягнення до відповідальності, 1999 р.

5. Див. Керівництво «Безпека-в-коробці»: «Як захистити свій пристрій від вірусів та хакерів», <https://securityinabox.org/en/guide/malware> та «Як уникнути втрати даних» на <https://securityinabox.org/en/guide/recovery>

Частина VI: Аналіз доказів та інформації

Розділ 14 Зміст

РОЗДІЛ 14: Аналіз доказів та інформації	213
A. Вступ	213
Вставка 1	
Перелік дій для аналізу інформації про сексуальне насильство	214
B. Оцінка інформації.....	215
1. Загальні принципи оцінки інформації	215
2. Оцінка свідчень про сексуальне насильство.....	216
а. Надійність джерел.....	216
Вставка 2	
Категоризація джерел показань.....	216
б. Вірогідність інформації	217
в. Оцінка суперечностей.....	217
Вставка 3	
Референтний досвід — оцінка суперечностей	217
г. Пояснення суперечностей.....	217
Вставка 4.....	218
Досвід постраждалої особи — пояснення суперечностей.....	218
Вставка 5	
Суперечності в свідченнях дітей.....	219
3. Оцінка документальних, фізичних та цифрових доказів.....	219
а. Автентичність.	219
б. Вірогідність.....	219
Вставка 6	
Цифрові докази та автентичність.....	220
B. Встановлення елементів	221
Вставка 7	
Референтний досвід — аналіз інформації.....	221
Вставка 8	
Приклад системи доказів	222

Г. Посилення доказів224

1. Підтвердження додатковими фактами224

2. Контекстна інформація224

Г. Паттерни ідентифікації224

1. Типології224

Вставка 9

Референтний досвід — визначення паттернів225

Вставка 10

Корисні запитання щодо створення паттернів226

2. Додаткові методи для виявлення паттернів228

а. Пошукові бази даних228

б. Статистичний аналіз228

Вставка 11

Референтний досвід — використання програмних даних для створення паттернів228

в. Картування злочину229

Вставка 12.....229

Приклад інструменту — Проект геопросторових технологій229

РОЗДІЛ 14: Аналіз доказів та інформації

А. Вступ

Проведення розширеного аналізу доказів — це робота фахівця за межами інструкцій, що містяться у цьому Протоколі.¹ Проте спеціалісти-практики, які збирають інформацію про сексуальне насильство згідно з цією методологією, повинні розуміти та вміти використовувати на практиці **базові навички аналізу доказів**: вміння організовувати, оцінювати і посилювати інформацію, яку вони зібрали, щоб повідомити про стратегію документування, виявляти прогалини в доказах та визначити, чи може зібрана сукупність доказів свідчити про наявність злочину сексуального насильства або правопорушення відповідно до міжнародного права.

Слід зазначити, що процес збору та аналізу часто не є суто послідовним, а відбувається паралельно: поточний аналіз надає інформацію про додатковий збір інформації, що знову потребує подальшого аналізу.

Важливі зауваження

Як було підкреслено у Протоколі, для встановлення злочину або правопорушення відповідно до міжнародного права прав людини, міжнародного гуманітарного права або міжнародного кримінального права, кожен елемент складу злочину або правопорушення має бути задоволений. Проте це повинно, перш за все, передбачати вивчення загальних ситуацій і подій та виявлення того, чи є потенційно в їх основі акт(-и) сексуального насильства і який з цих актів може бути доведений за необхідності. Рішення щодо того, як класифікувати злочин або правопорушення, має бути прийнято об'єктивно, коли всі відповідні докази будуть зібрані, щоб уникнути залучення у вузько-направлений процес документування, який фокусується на встановленні конкретних злочинів або правопорушень.

Вставка 1

Перелік дій для аналізу інформації про сексуальне насильство

1. Оцінити інформацію	» Перевірте інформацію та розслідування щодо такого: » Надійність: чи достовірне джерело? » Вірогідність: чи є інформація точною?
2. Визначити елементи	» Використовуйте Робочий журнал доказів (Додаток 1), щоб скласти «карту» зі всіх частин зібраної інформації » Ідентифікуйте інформацію, яка за своєю сутністю є відповідною » Переконайтеся, що не існує прогалин, і жодних елементів не було пропущено » Знайдіть зв'язок між окремими частинами інформації та їх потенціалом щодо підтримки інших напрямів дослідження
3. Посилити інформацію	» Шукайте додаткові докази, які зможуть підкріпити зібраний матеріал » Шукайте додаткові докази, які можуть посилити справу, над якою ви працюєте, додати деталі, контекст та додаткову інформацію.
4. Створити паттерни	» Знаходьте загальні риси між постраждалими особами, правопорушеннями та злочинцями та класифікуйте правопорушення » Додаткові методи для визначення паттернів:

Б. Оцінка інформації

1. Загальні принципи оцінки інформації

Уся інформація, зібрана спеціалістами-практиками, повинна бути оцінена щодо надійності та дійсності.

Надійність стосується джерела інформації і чи є це джерело по суті вірогідним. Дійсність, у свою чергу, стосується того, чи сама інформація точна та відбиває правду. Спеціалісти-практики, які документують сексуальне насильство, перш за все будуть залучені до оцінки свідчень— перевірки їх на надійність та суперечності, а також намагання пояснити ці суперечності, якщо це можливо. Визначення надійності та вірогідності інших типів інформації, з іншого боку, може вимагати залучення більшої кількості судових експертів.

Краще проводити оцінку надійності джерела і вірогідності інформації окремо, щоб уникнути автоматичного пов'язування надійного джерела з вірогідною інформацією та навпаки.

Після проведення оцінювання всі свідчення, фізичні, документальні та цифрові докази потенційно можуть бути класифіковані відповідно до критеріїв, встановлених у системі аналізу доказів нижче:

Система аналізу доказів				
Невизначені	Усереднені	Важливі	Ненадійні	Підкріплювальні

Спеціалісти-практики також можуть визначити, чи є зібрані докази потенційно:

- » обвинувальними чи виправдувальними
- » такими, що підтримують або суперечать іншій зібраній інформації.

2. Оцінка свідчень про сексуальне насильство

а. Надійність джерел

Під час оцінки надійності свого джерела зверніть увагу на наступне:

- » Хто надав свідчення: якими є їх політичні, соціальні, сімейні або інші групові об'єднання?
- » Як вони надають свідчення? У якій ролі вони виступають: чи вони, власне, самі постраждали, чи вони дають свідчення щодо чогось, що побачили чи почули безпосередньо?
- » Чому було надано докази? Чи є мотивація виправданою?

Вставка 2

Категоризація джерел показань

Наступні критерії можуть допомогти спеціалістам-практикам у класифікації та оцінці надійності:
Проміжний документ з Case Matrix Network - додатка для роботи з базою даних I-DOC

Тип свідчення:	» очевидець нападу на постраждалу особу » свідчення наслідків злочинів » отримав інформацію від первинного свідка » отримав інформацію через специфічну компетенцію » отримав інформацію як посадова особа » надає свідчення щодо загальної інформації » був свідком підготовки до інциденту » прямі докази » свідчення з чужих слів (зокрема юристів, що представляють жертву) » висновок експерта
Роль та приналежність:	» громадськість » мігрант / особа, постраждала від торгівлі людьми » лідер громади (зокрема вчителі, юристи, лікарі, священики тощо) » представник місцевих політичних сил та (або) органів безпеки » персонал збройних сил » представник воєнізованих сил » представник кримінального картелю » представник місцевого самоврядування » представник державної влади » представник федерального уряду » представник національних політичних сил та (або) органів безпеки » представник групи захисту

б. Вірогідність інформації

Спеціалісти-практики повинні оцінювати інформацію, що міститься у показанні, та перевіряти максимально можливу кількість фактів, що є в цьому показанні. Чим більш детальною і точною є інформація, що міститься в заяві в цілому, тим більш імовірно, що вона вважатиметься вірогідною та надійною як доказ.

в. Оцінка суперечностей

Під час проведення оцінки індивідуальних свідчень спеціалісти-практики повинні оцінювати таке:

- i. **Суперечності у свідченнях.** Чи існують розбіжності в індивідуальних звітах про те, що сталося? Зокрема, з точки зору місця розташування, методів, хто був залучений, скільки людей були присутні?

Вставка 3

Референтний досвід — оцінка суперечностей

Жозефіна, слідчий:

«Ви повинні бути дуже критичними, коли повторно читаете заяви, через суперечності, на які ви, можливо, не звернули увагу під час інтерв'ю. (Щодо одного випадку), описуючи, як його було доставлено до певної будівлі за межами міста, (постраждалий) зауважив, що було дивно, що на вулиці поза межами будинку не було нікого, коли він заходив, тобто було «на диво тихо» (з його слів). Проте, описуючи, як його з бавовняним мішком на голові за тридцять хвилин пізніше перевозили з дому на інше місце, він описав «було чути звуки ринку, курей поруч і як грають діти». Ці два описи ситуації разом не були неможливими, але не мали сенсу. Як пустельна вулиця перетворилася на таку жваву, як ринок, лише за півгодини?»

- ii. **Прогалини в хронології.** Чи має сенс послідовність і час, коли відбуваються події? Чи існують великі невраховані у звіті періоди часу?

- iii. **Суперечності між свідченнями та (або) між показанням та іншими доказами.** Чи співпадає свідчення з іншим свідченням, зібраним щодо тих самих фактів та обставин? Чи відповідає свідчення іншим частинам інформації, що містять потенційні докази про акт, обставини чи контекст, у якому він відбувався?

iv. Типи суперечностей можуть включати:

- » незначні відмінності в деталях чи перспективах, які можуть конфліктувати прямо чи опосередковано
- » нечіткі деталі, які можуть змінюватися залежно від обставин або навколо викладення фактів
- » явна помилка у факті
- » конфлікт прямих свідчень свідка, чутки та вторинна інформація (отримана від інших осіб)
- » опускання інформації або частини викладення фактів
- » випадкові, протилежні або конфліктуючі свідчення
- » очевидне перебільшення
- » потенційна неправда, брехня або напівправда.

г. Пояснення суперечностей

Суперечності та протиріччя не є рідкістю, і не обов'язково свідчать про ненадійність свідків, їх нечесність або навіть недобросовісність.

- » Деякі суперечності є прийнятними, але вони мають бути належним чином ідентифіковані, розглянуті та пояснені.
- » Спеціалісти-практики не завжди можуть негайно виявляти суперечність під час самого інтерв'ю, коли можна негайно отримати пояснення. Проте спеціалісти-практики все ще повинні залучати свідків до з'ясування найбільш суттєвих суперечностей. Вони можуть надати обґрунтовані пояснення або визначити додаткові джерела інформації, які здатні об'єктивно підтвердити їх заяви у разі потреби.

Зокрема, щодо випадків сексуального насильства суперечності можуть бути результатом багатьох різних чинників:

- i. **Мовчання.** Постраждалі, які не розказали про те, що трапилося з ними, членам своєї сім'ї чи громади, можуть виявити, що інші свідки суперечать їх свідченням, особливо якщо вони раніше надали альтернативні факти для пояснення зникнення, фізичних та психологічних симптомів або вагітностей.

Вставка 4

Досвід постраждалої особи — пояснення суперечностей

Хана:

«Я нікому не розказувала про зґвалтування. Спочатку я думала, що зі мною все буде гаразд. Але я почала відчувати себе дуже тривожно і дезорієнтовано, і почала постійно плакати. Одного разу моя своячка побачила мене в такому стані. Я не знала, що їй сказати, тому розказала, що дізналася про те, що мій чоловік бачився з іншою жінкою. Вона розказала про це моєму братові, він розлютився і пішов на роботу мого чоловіка і почав кричати на нього. Тоді, коли всі заспокоїлися, вони накинулись на мене і почали називати мене брехухою та скандалісткою. Я відчувала, що тепер не можна сказати правду. Ніхто мені не повірить, і всі досі називають мене брехухою».

- ii. **Культура.** Суперечності та упущення часто можуть бути результатом непорозумінь між опитуваною особою та інтерв'юером. Те, як людина згадує про події та виражає певні почуття, спостереження, дії та конкретні слова, обумовлено культурними особливостями. У багатьох випадках окремі слова для опису дій можуть навіть не існувати. Центральна конструкція викладення фактів, чи вона тимчасова, чи базується на зовнішніх подіях або емоціях, також є культурно обумовленою.
- iii. **Політика.** Політичні цілі опитуваних осіб здатні спричинити те, що свідчення можуть бути перебільшеними, сфальсифікованими або суперечливими. Заперечення сексуального насильства та звинуватити постраждалих у підробці звітів через політичну приналежність до обвинуваченого.

- iv. **Доступ до допомоги.** У ситуаціях, коли широко відомо, що розкриття сексуального насильства сприяє покращенню доступу до допомоги, захисту, переселення та, в деяких випадках, фінансової підтримки, можуть бути зроблені хибні заяви.

- v. **Травма.** Травмовані особи не завжди можуть точно і повною мірою згадати, що з ними сталося. Вони можуть мати прогалини у пам'яті, або частини їх пам'яті можуть бути заблоковані протягом певного часу, або просто на них занадто вплинули події, і вони не можуть повністю розкрити інформацію про те, що сталося (більш детально див. у Розділі 15: Травма).

- vi. **Страх відплати.** Суперечності у свідченнях також можуть виникнути, якщо свідки бояться відплати з боку злочинців, якщо стає відомо про їх особистість та (або) сексуальну орієнтацію та про факт того, що вони здійснювали чи були свідками елементів сексуального насильства. Вони можуть надавати інформацію лише частково; спробувати неправильно спрямувати розслідування; уникати згадки про присутність інших постраждалих, свідків або нападників.

- vii. **Помилка та неточне відтворення.** Постраждалі особи та інші свідки можуть просто плутати факти: дати, час, місцезнаходження, або у них є проблеми з запам'ятовуванням цих багатьох деталей.

- viii. **Сором, збентеження.** Зокрема, щодо розповіді про питання особистого характеру публічно, викриваючи важливі деталі, які вони вважають занадто ганебними.

- ix. **Вплив.** Включаючи обговорення між свідками, які можуть впливати на розповіді один одного, або вплив попередньої заяви, написаної іншою особою, яка чує або може інтерпретувати те, що говориться, інакше, ніж свідок має на увазі, якщо свідок читає цю заяву.

- x. **Вплив інших осіб та залякування.** Свідки можуть піддаватися впливу щодо надання додаткових деталей або підтримки тверджень на користь громади, наприклад.

- xi. **Неправильна інтерпретація.**

Вставка 5

Суперечності в свідченнях дітей

Суперечності у свідченнях дітей можуть виникати з будь-яких причин, зазначених вище. Існують також фактори, які безпосередньо пов'язані з віком і розвитком дитини, що може призвести до суперечності в свідченнях. Важливо пам'ятати, що **діти більш чутливі до прямих запитань і можуть дати відповідь, навіть якщо вони її не знають**, щоб задовольнити інтерв'юера та знайти «правильну» відповідь. Особливо молодшим дітям може бути складно зрозуміти певні поняття (такі як час, дата, вік, інформація про частоту, розмір, висоту, вагу), що може призвести до надання ними інформації, яка не відповідає тому, що сказав дорослий. Інструкцію щодо того, як мінімізувати цей ризик, див. у Розділі 16: Діти та сексуальне насильство, пункт Г, «Основні керівні положення щодо залучення дітей до процесу документування».

3. Оцінка документальних, фізичних та цифрових доказів

Для спеціалістів-практиків, які мають доступ до додаткових форм доказів, окрім показань, оцінка надійності та дійсності документальних, фізичних та цифрових доказів передбачає визначення як їх автентичності, так і вірогідності.

а. Автентичність.

Автентифікація доказів — перший крок у оцінці їх дійсності. Визначення фактів фальсифікації доказів може бути складним процесом, керованим експертами; проте спеціалісти-практики можуть щонайменше:

- » **Бути впевненими в засобах**, за допомогою яких були отримані докази — від надійного джерела, дотримуючись відповідних вимог щодо системи охорони речових доказів при їх передачі.
- » **Визначати аналогічну або подібну інформацію**, наприклад, отримувати документи аналогічного типу та безпосередньо порівнювати їх.
- » **Використовувати експертний аналіз**. Судово-медичні та інші експерти з необхідними навичками, такими як балістика, автентифікація документів, антропология, а також навичками історичної культури, можуть аналізувати окремі докази для визначення їх автентичності та походження.

б. Вірогідність.

Частина доказу може бути автентичною, але невірогідною, тобто надійність джерела доказів може піддаватися сумніву. Наприклад, державна клініка може передати автентичний судово-медичний звіт, який включатиме неправдиві відомості про виявлення ушкоджень або негативну психологічну оцінку постраждалих, зокрема як засіб негативного впливу на довіру постраждалої особи. Такий звіт могли скласти, використовуючи неправильну методологію, або недоброякісну медичну практику, або складений непідготовленим/недосвідченим практикуючим лікарем, і тому вважатиметься невірогідною (див. розділ 2, а. Надійність джерела).

І знову, спеціалісти-практики повинні оцінити надійність джерела доказів:

- » **Хто** надав свідчення — до яких політичних, соціальних, сімейних або інших групових об'єднань вони належать?
- » **Чому** було надано докази? Чи є мотивація виправданою?

А також визначити:

- » **Де** був розташований доказ?
- » **Як** доказ вписується в решту зібраної інформації?

Вставка 6

Цифрові докази та автентичність

Глобальне розповсюдження смартфонів та соціальних мереж привело до значного збільшення доступності фото- та відеоматеріалів, що зображують інкриміновані злочини та порушення прав людини. Деякі з цих матеріалів можуть бути надзвичайно корисними для спеціалістів-практиків, які проводять розслідування сексуального насильства, зокрема, щоб встановити контекстні складові злочинів.

Різні правозахисні організації розробили програми та керівні принципи, щоб допомогти спеціалістам-практикам оцінювати фотографії та відеозаписи та перевіряти, чи є вони автентичними.

Див., наприклад:

- » «Відеозапис як доказ: Перевірка відеозапису очевидця» WITNESS
- » <https://library.witness.org/product/video-as-evidence-verifying-eyewitness-video/>
- » Amnesty International's Citizen Evidence Lab <https://citizenevidence.org> включає найкращі практики, методи та засоби для автентифікації матеріалів користувача для захисту прав людини.
- » Довідник щодо методів контролю: детальне керівництво з перевірки цифрового матеріалу в надзвичайних ситуаціях та довідник щодо методів контролю матеріалів розслідування <http://verificationhandbook.com/>
- » Навігація даних: Нове керівництво по навігації цифрових даних під час розслідувань у сфері прав людини, Amnesty International, Benetech, The Engine Room
- » https://benetech.org/wp-content/uploads/2017/08/en-datnav-report_high-quality_web_1-31-2017.pdf

П'ЯТЬ КРОКІВ ПЕРЕВІРКИ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ

Від: Навігація даних: Нове керівництво по навігації цифрових даних під час розслідувань у сфері прав людини

1. Як ви отримали матеріал?

Подумайте про те, якими інформаційними каналами він подорожував перед тим, як потрапити на ваш робочий стіл. Через яку кількість рук він пройшов?

2. Хто створив матеріал?

Чи людина, яка поділилася матеріалом або завантажила його в Інтернет, також і створила його, чи це був хтось інший? Спитайте, якщо ви не знаєте.

3. Звідки цей матеріал?

Опис та метадані легко підробити. Чи є у них видимі орієнтири або звуки (наприклад, сигнал поліції чи діалекти), які допоможуть вам підтвердити місце розташування?

4. Коли було створено матеріал?

Ви не можете довіряти штампі з датою, проставленому на лабораторному обладнанні. Чи існують візуальні підказки, такі як погода? Зворотний пошук зображення може показати, чи з'являється фотографія в іншому місці.

5. Для чого було створено матеріал?

Чи можете ви визначити мотив поширення матеріалу? Які інтереси мала особа, що його поширювала?

В. Встановлення елементів

Вставка 7

Референтний досвід — аналіз інформації

Афуа, директор неурядової організації:

«Упродовж 7 місяців наша команда перебувала в цьому районі, ми зібрали понад 300 індивідуальних свідчень (від постраждалих та інших свідків) і близько 140 документальних та цифрових доказів, включно з медичними історіями, що підтверджують зґвалтування, та деякими відеозаписами, зробленими вчителем у місцевій школі під час одного з багатьох насильницьких нападів. Ми думали, що у нас є все необхідне (...) Наше фінансування на місцях закінчувалося, і нам довелося поїхати в кінці тижня, тому ми спакували наші файли і поїхали, думаючи, що будемо організовувати та аналізувати те, що ми привезли з собою (у столицю). То була помилка. Коли ми нарешті «організували» кожну частину інформації, ми зрозуміли, що в нас не було належних доказів, щоб задовольнити всі необхідні складові правопорушень, які ми вважали такими, що можуть бути доведені. Але вже було надто пізно, щоб повернутись і поставити запитання чи отримати докази, які нам насправді потрібні. Нам довелося продовжувати працювати з тією інформацією, і не як з другорядною».

Після того як інформація буде зібрана та оцінено, спеціалісти-практики зможуть визначити, для встановлення якого злочину сексуального насильства чи правопорушення вони мають достатньо доказів і яких, якщо такі є, додаткових доказів вони можуть вимагати.

Картування елементів, їх вимог та частин інформації, зібраної відповідно до цього формату, також дадуть змогу спеціалістам-практикам визначати, які джерела та одиниці інформації вони повинні виокремити **як пріоритетні для проведення оцінки**.

Наприклад: спеціалісти-практики можуть оцінювати зібрані ними докази та визначати, що вони здатні констатувати зґвалтування як потенційний **злочин проти людяності**. Якщо так, то вони повинні запитати себе:

Зґвалтування + злочин проти людяності

1. Особливості злочину зґвалтування:

- » Які докази було зібрано, щоб довести, що «правопорушник напав на особу, у результаті чого відбулося проникнення, хоча і неглибоке, у будь-яку частину тіла постраждалої особи або злочинця статевим органом, або будь-яким предметом чи частиною тіла в анальний чи генітальний отвір постраждалої особи»?
- » Які докази було зібрано, щоб показати застосування сили або примусові обставини?

2. Категорія злочину проти людяності:

- » Яка інформація була зібрана, щоб підтвердити висновок, що така поведінка є частиною широкомасштабного або систематичного нападу?
- » Яка інформація підтверджує висновок про те, що напад був спрямований проти цивільного населення?
- » Яка інформація підтверджує висновок про те, що правопорушник знав, що його поведінка є частиною або може бути частиною нападу на цивільне населення?
- » Яка інформація підтверджує висновок про те, що напад здійснювався відповідно до, або на виконання, державної або організаційної політики щодо здійснення такого нападу? (якщо застосовується в юрисдикції)

Приклад системи доказів

Потенційна мета: Правопорушення у формі зґвалтування як злочин проти людяності	Приклади ДОКАЗІВ за ТИПАМИ			
	Свідчення	Документальні	Фізичні	Електронні докази
Складові зґвалтування				
1. Правопорушник напав на особу, у результаті чого відбулося проникнення, хоча і неглибоке, в будь-яку частину тіла постраждалої особи або злочинця статевим органом, або будь-яким предметом чи частиною тіла в анальний чи генітальний отвір постраждалої особи.	Свідчення постраждалої особи X: «(Більший з них) нагнув мою голову та зв'язав мені руки, а потім менший (...) всунув свій пеніс в мене. (...) але він сказав «у цієї сучки є діти, вона занадто розтягнута» і тому він дістав та всунув свій пеніс мені анус».	Судово-медичний звіт та форма медичної історії були заповнені незалежною медичною організацією та надані свідком У.	Синя сукня, яка виглядає так само, як і та, яка була на жінці на знімках зі смартфона, отриманих свідком 2.	Немає
2. Проникнення було здійснене силою, або погрозою сили чи примусу, такими як страх насильства, примусу, затримання, психологічного пригнічення чи зловживання владою стосовно такої особи іншою особою, або зловживанням примусовими обставинами, або проникнення було здійснене щодо особи, нездатної надати справжню згоду. Напад здійснений силою, або погрозою сили чи примусу, такими як страх або насильство, примус, утримання, психологічне пригнічення чи зловживання владою стосовно такої особи іншою особою, або зловживанням примусовими обставинами, або напад здійснений щодо особи, нездатної дати справжню згоду.	Свідчення постраждалої особи X: «Озброєні чоловіки прийшли до нашого села дві ночі тому, я відразу їх впізнала. Минулого разу, коли вони були тут, я почула крики та виглянула зі свого вікна і побачила, як вони витягли молодого хлопця з його будинку та розстріляли на місці. Коли вони увірвалися до мене в будинок і наставили зброю на моїх дітей та веліли мені йти з ними, я знала, що в мене немає вибору». Свідчення свідка 2, який свідчить щодо змісту знімків у смартфоні, які він зробив, та щодо обставин, за яких він їх зробив.	Немає	Немає	Знімки на смартфоні з зображенням двох солдат, які примушують жінку в синій сукні зайти до будинку, геопозиція вказує на село У, передана слідчим свідком 2.
Складові злочинів проти людяності				
1. Злочини були вчинені як частина широкомасштабного або систематичного нападу.	Свідок 2 описує, як протягом восьми місяців, переїжджаючи з місця на місце, він бачив багато поселень, на які здійснювались напади, і був очевидцем багатьох випадків вбивства та побиття, затримання та переміщення під загрозою зброї. Свідок каже, що в кількох поселеннях, які він бачив спочатку, здійснювались удари з повітря; потім сухопутні війська увірвалися в поселення і наказали всім мешканцям негайно піти; а потім, наприкінці, озброєні люди пішки зайшли ввечері і розстріляли молодих людей, які залишилися. (Свідок надає детальну інформацію про ті події, які він сам бачив, завдяки чому спеціалісти-практики змогли встановити, хто, що, коли, де, чому, як, а також як він про це дізнався.)	Щоденна доповідь про хід виконання завдання військового спостерігача ООН описує збройні напади, що відбуваються в численних житлових районах, розташованих далеко від території бойових дій, які здійснюються одночасно і, як видно, узгоджуються.	Гільзи, знайдені в місцях, описаних свідком 2	Супутникові знімки протягом певного періоду часу показують поселення до нападу і потім, після нападу. На кожному знімку після нападу є подібні деталі, зокрема видно колони жінок і дівчат, які йдуть від поселення.

Потенційна мета: Правопорушення у формі зґвалтування як злочин проти людяності	Приклади ДОКАЗІВ за ТИПАМИ			
	Свідчення	Документальні	Фізичні	Електронні докази
2. Напад було здійснено проти цивільного населення	Свідок У описує постраждалих у своєму поселенні як таких, що носили цивільний одяг. У них не було жодної зброї, а під час нападу не було військової або озброєної групи:	Немає	Немає	Немає
3. Кривдник знав, що його поведінка є частиною або може бути частиною нападу на цивільне населення.	«У дні та тижні перед тим, як нас захопили і тримали, до мешканців нашого поселення та всіх поселень у нашій провінції вторглися озброєні люди. Місцеві бійці покинули територію задовго до цього, але озброєні люди поводитися так, ніби ми всі були частиною оборони поселення. Вони їздили на своїх танках по нашому поселенню, вбиваючи всю худобу і знищуючи наші поля. Потім вони почали руйнувати бульдозерами будинки, і це змусило більшість із нас покинути наші домівки і вийти у відкриті зони, де відбувався напад. Вони забирали жінок та дівчат, а також молодих хлопців, кидали нас грубо у вантажівки.			
4. Напад здійснювався відповідно до, або на виконання, державної або організаційної політики щодо здійснення такого нападу (юрисдикційний елемент, який може вимагатися або ні у юрисдикції, у якій ви здійснюєте документування).	Свідчення постраждалої особи X: «Чоловіки були одягнені однаково і говорили однією мовою, і вони були серед тих, хто захопив наше поселення — деякі чоловіки, які вдерлися в поселення групою і почали розміщувати нас по вантажівках. Потім вони тримали нас у будівлі, у якій, як виявилось, знаходилась їх база».	Військовий порядок, який вказує на загальну військову стратегію випаленої землі.		

Підтвердження... не є юридичною вимогою для доказування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, відповідно до міжнародного права.

Г. Посилення доказів

Як тільки спеціалісти-практики зібрали достатню інформацію для встановлення мінімальних складових, необхідних для будь-якого конкретного злочину або правопорушення, вони можуть вирішити підвищити надійність їх розслідування шляхом збору додаткової, супровідної інформації.

Збір додаткової інформації може посилити розслідування як підкріплюючи свідчення, так і надаючи додаткову інформацію для опису контексту або надання авторитетних пояснень.

1. Підтвердження додатковими фактами

Як зазначено у Розділі 4: Індивідуальна кримінальна відповідальність / Правила доказів та процедури, підтвердження додатковими фактами— необхідність додаткових доказів для підтвердження свідчень свідків — не є юридичною вимогою для доведення злочинів сексуального насильства відповідно до міжнародного права. Однак на практиці підтвердження фактами може посилити справу, а внутрішні правила доказів та процедури можуть не відхиляти цю вимогу навіть у випадках, коли сексуальне насильство розслідується як міжнародний злочин.

Підтвердження додатковими фактами може робитися як у формі свідчень свідків, так і в інших формах доказів, таких як документальні, цифрові та фізичні (див. Розділ 10: Типи доказів сексуального насильства).

Пошук підтверджуючих фактів у будь-якій формі може бути особливо складним для тверджень про сексуальне насильство. Проте спеціалісти-практики можуть шукати додаткові докази, такі як доповіді або свідчення сторонніх спостерігачів, для підтвердження додатковими фактами **послідовності** подій зі слів постраждалої особи, а також їх **рухів та поведінки** до та після нападу. Це може певним чином сприяти встановленню загальної довіри до свідка.

Наприклад, якщо постраждала розказує про те, як вона вийшла з дому вранці, йшла до своєї школи і, до того як прийти туди, її викрали, то можна отримати додаткові свідчення свідків, щоб підтвердити, що вони бачили постраждалу, яка вийшла зі свого

будинку у той час і пішла у тому напрямку, а також свідчення інших очевидців, які можуть довести, що вони так і не бачили, щоб вона прийшла до школи / випустили її з поля зору в точці X.

У правових системах, що дозволяють такі свідчення, підтвердженням додатковими фактами також можуть користуватися замість свідчень постраждалої особи / свідка, де це доречно, наприклад, коли постраждалі померли або до них немає доступу.

2. Контекстна інформація

Додаткова інформація може бути зібрана, щоб забезпечити:

Пояснення. Свідчення експертів можуть надати авторитетні пояснення з різних питань, які можуть врешті-решт вплинути на остаточне розуміння деяких важливих факторів справи, наприклад, щодо певних звичаїв та традицій, що впливають на контекст і поведінку; використання мови та конкретних слів для опису сексуального насильства; культурно обумовлене переживання травми, яке може вплинути на обґрунтованість показань; вплив стереотипу в певній громаді як пояснення замовчування або заперечення постраждалої особи; і пояснення, що стосуються, наприклад, військових операцій, лінії поведінки та маскування.

Довідкова інформація. Свідчення експертів, доповіді та інші форми надійної документальної та цифрової інформації можуть бути джерелом політичних, соціальних, расових, етнічних та культурних історій та описів, які допоможуть зрозуміти конкретний контекст, країну та населення.

Г. Паттерни ідентифікації

1. Типології

Разом із збиранням достатньої кількості інформації для задоволення всіх відповідних складових окремих злочинів, докази сексуального насильства як кримінального правопорушення або міжнародного злочину посилюються, якщо вони можуть **продемонструвати, що окремі інциденти є складовою частиною паттерну злочину або правопорушень, а це означає, що існують численні пов'язані інциденти зі спільними рисами.**

Відповідно, при оцінці доказів спеціалісти-практики повинні встановити, чи були злочини або правопорушення окремими інцидентами, чи вони мали схожості, пов'язані з:

(а) характеристикою **постраждалих**; (б) характеристикою **злочинців**; (в) **методом**, яким скоєно злочин; і (г) **географічним**(-ми) регіоном(-ами) та **періодом часу**, коли вони були скоєні.

Визначення подібності між інцидентами таким чином може сприяти розробці корисних типологій злочинів як основи для класифікації правопорушень та визначення паттернів.² Наприклад, у Доповіді Комісії з розслідування насильства після виборів в Кенії 2008 р. визначено три основних типи сексуального насильства: (а) як «засіб, який використовується для того, щоб здійснювати тиск на людей, щоб вони покинули свої будинки, мстити їм за те, що вони проголосували за неправильного кандидата, плем'я чи партію, і разом із цим домінувати, ображати та принижувати їх та їх громади, засаджуючи їх в «яму безправ'я»; (б) «в інших сферах сексуальне насильство є ситуативно-обумовленим актом, який розігрується на тлі беззаконня та вакууму влади, що створили розлад, який межує з анархією»; і (в) насильницька проституція, що використовується стосовно переміщених жінок.

Вставка 9

Референтний досвід — визначення паттернів

Анджа, регіональний директор:

«Ми зібрали свідчення і деякі інші типи доказів стосовно 34 випадків зґвалтування на кінець 2012 року. Докази були зібрані п'ятьма різними групами, деякі з них працювали зовсім окремо, у трьох мобільних юридичних клініках та двох підрозділах допомоги у випадках ґендерно-зумовленого насильства. Спочатку ми не могли відразу побачити схожість між справами, окрім того, що всі постраждалі були одного віку та аналогічного достатку — цілком середній клас. Але коли ми почали оцінювати характеристики постраждалих більш детально, ми почали дещо помічати. Усі дівчата були неодружені, але в усіх були хлопці, що було насправді досить незвичним, оскільки ми працювали в консервативному, релігійному регіоні. Багато хто з них не носили хустинку, а ті, хто носили, не робили це постійно. Усі вони ходили до школи, багато хто до університету. І паралельно з оцінкою їх характеристик ми консультувалися з іншими колегами у сфері захисту прав людини, які збирали звіти про загрози щодо деяких членів більш світського суспільства, середнього класу однієї з радикальних релігійних груп на острові. Небагато повідомлень містили відомості про злочинців: на більшість дівчат нападали в темряві групи чоловіків, що носили маски, але загальною особливістю було згадування «Бога» у загрозах щодо дівчат: «Ти богопротивна шлюха»; «Це Боже покарання» тощо. У нас почав формуватися паттерн: дівчата, на яких нападали, були дочки, сестри, або двоюрідні сестри помірних та світських громадських діячів. Їх самих сприймали як таких, що «не поважають» релігійний порядок, оскільки у них були хлопці, вони отримували освіту та ходили з непокритою головою. Їх покарали, їх родини покарали, і їм надіслали повідомлення». »

2. Аранбурю Х. А. (2010) «Сексуальне насильство поза розумних сумнівів: Використання паттернів доказів та аналізу для міжнародних справ», Leiden Journal of International Law, 23, 4: 609-627.

Вставка 10

Корисні запитання щодо створення паттернів

ТИПИ ПАТТЕРНІВ	Запитання	Можливі критерії для оцінки (з проміжного документа СММ):
а. Постраждалі Один і той самий тип постраждалої особи стає мішенню	Чи багато хто з постраждалих: ✓ Є членами або афілійованими чи пов'язаними з членами однієї і тієї ж політичної партії або етнічної групи? ✓ Є членами, або афілійованими чи пов'язаними з членами конкретної групи громадянського суспільства, такими як захисники прав жінок та людини? ✓ Із конкретних житлових районів, сіл, переміщених поселень? ✓ Є особами однакового віку або однакової статі? Чи є доказ того, що: ✓ Публічні заяви, зроблені лідерами, засобами масової інформації, політичними чи релігійними групами, орієнтовані на конкретних осіб або групи осіб? ✓ Законодавство та заходи державної безпеки спрямовані на конкретні групи або окремих осіб? ✓ Попередні напади та (або) вбивства окремих осіб?	» Роль та приналежність постраждалих » Особлива вразливість » Місце народження » Адреса на момент правопорушення » Вікова категорія » Стать » Визначення фізичних характеристик постраждалої особи » Національність/громадянство » Етнічна приналежність » Релігія: » Освіта » Рід діяльності » Сімейний стан » Статус ICHL
б. Правопорушення Той самий «порядок дій» видно у кількох інцидентах.	✓ Чи є численні випадки одного й того ж типу дій (наприклад, зґвалтування, групове зґвалтування, обрізання, примусове оголення)? ✓ Чи були постраждалі захоплені або зазнали нападу в один і той самий час доби? ✓ Чи є подібність між іншими деталями нападу (викрадення людей, вживання наркотиків, збивання волосся, довготривалий допит)? ✓ Чи використовувалися раніше певні методи відомими групами чи силами? <i>Наприклад:</i> <i>Озброєні формування регулярно «карають» жінок, які ведуть себе очевидно неприйнятним чином, гвалтуючи їх і збиваючи їм волосся.</i> <i>Вночі сили повстанців викрадають десятки молодих хлопців з їх будинків і відправляють їх у віддалені місця, де їх змушують приймати суміш кокаїну та віагри та займатися сексом з жінками-членкинями групи.</i>	» Права та свободи порушені інкримінованим злочином » Тип правопорушення » Час та місце інциденту » Фактори, що слугують приводом нападу на постраждалу особу » Обставини нападу на постраждалу особу » Обтяжуючі обставини » Пом'якшувальні обставини

Корисні запитання щодо створення паттернів

ТИПИ ПАТТЕРНІВ	Запитання	Можливі критерії для оцінки (з проміжного документа СММ):
в. Правопорушник Той самий тип злочинця несе відповідальність.	✓ Чи знаходилися конкретні війська в безпосередній близькості до місця (місць) нападів? ✓ Чи мають злочинці у різних справах однакові характеристики (мова, зброя, транспорт, одяг, етнічна приналежність, національність)?	• Роль та приналежність злочинця • Ранг чи посада в межах організації або підрозділу • Визначення фізичних характеристик злочинця • Стать
г. Географія та час	✓ Чи відбуваються напади в місцях, які пов'язані з районами, що під контрольні конкретним силам/групам? ✓ Чи відбуваються напади в районах, де проживають члени певних груп? ✓ Чи є конкретні акти насильства, що відбуваються під час скоєння інших злочинів (наприклад, під час нападу на будь-яке цивільне населення або в період розгортання конфлікту)	• Національність/громадянство • Етнічна приналежність • Релігія

2. Додаткові методи для виявлення паттернів

Окрім оцінки доказів, зібраних з урахуванням вищевказаних запитань, можна використати більшу кількість спеціалізованих методологій для аналізу паттерну злочину та підтвердження додатковими фактами доказів сексуального насильства:

а. Пошукові бази даних

База даних, яка використовується для організації та зберігання зібраної інформації, є сама по собі надзвичайно корисним аналітичним інструментом. Навіть найпростіші бази даних можуть бути структуровані, щоб забезпечити можливості для пошуку за різними критеріями, а більш просунуті бази даних можуть включати функцію виведення вихідних електронних файлів зі свого посилання в базі даних. Обидва додатки баз даних, виділені в протоколі, Open Evsys та I-Do, передбачають цю функцію (див. Розділ 9: Планування).

б. Статистичний аналіз

Статистичний аналіз масових правопорушень може успішно застосовуватися як потенційний доказ для розслідування сексуального насильства, якщо використана методологія є ретельною, піддається рецензуванню та береться з адекватного джерела.³ Найпростіша роль статистичного аналізу — це описовий інструмент, здатний визначати кількість постраждалих та правопорушень, коли і де на постраждалих було здійснено напад, завдану шкоду цими нападами та визначати характеристики постраждалих. Статистичний аналіз також може надати непрямі докази відносних показників віктимізації між групами, за статтю, етнічною приналежністю, політичною приналежністю та географією, наприклад, якщо достатні набори даних використовуються для забезпечення надійного порівняння.

З цією метою можуть використовуватися різні джерела даних, включно з інтерв'ю про напади на постраждалих, медичними записами, записами з місць позбавлення волі, потоками переміщень, реєстраціями біженців та даними перепису. Аналіз з цих джерел може частково співпадати зі свідченнями свідків та картуванням злочинів (див. нижче), щоб надати корисні оцінки, які будуть використані для встановлення бази злочинів будь-якого правопорушення.

Вставка 11

Референтний досвід — використання програмних даних для створення паттернів

Роксана, захисниця прав людини:

«Записи, що зберігаються фахівцем у сфері охорони здоров'я, такі як статистичні дані про конкретні втручання чи появу певних проблем зі здоров'ям (наприклад, зміни кількості операцій фістули, що проводилися протягом певного періоду, різке збільшення кількості тестувань хвороб, що передаються статевим шляхом або небажані вагітності), можуть надавати важливі ключі або обґрунтовані докази, що встановлюють специфічні паттерни актів насильства. Наприклад, я пам'ятаю, що в одній із західно-африканських країн наша організація змогла встановити специфічний паттерн сексуального насильства проти чоловіків, які були тимчасово затримані конкретною групою повстанців, не шляхом розслідування сексуального насильства, а через виявлення кола людей, які звертались до медичної клініки зі скаргами на труднощі у їх сексуальних стосунках. Це є свідченням того, як якась банальна інформація може стати надзвичайно цінним доказом, якщо вона розглядається в комплексі».

3. Аранбуру Х. А. (2010) «Сексуальне насильство поза розумних сумнівів: Використання паттернів доказів та аналізу для міжна-родних справ», Leiden Journal of International Law, 23, 4: 623, примітка 3.

в. Картування злочину

Картування злочинів — це одна форма аналізу, яка може використовуватися для ідентифікації паттернів, а також стосується використання географічної інформаційної системи (ГІС) та інших наукових інструментів для візуалізації та організації просторових даних, насамперед для встановлення співвідношення між різними складовими правопорушення.

Це включає, наприклад, нанесення ліній переміщень військ на мапу щодо областей, де відбувались акти зґвалтування, або висвітлення місця розташування окремих етнічних груп до та після повідомлень про сексуальне насильство, яке призвело до масового переміщення.

Картування злочинів може здійснюватися у багатьох формах. Деякі розвинені версії програмного забезпечення з картування дозволяють користувачам в електронному режимі відслідковувати та візуалізувати напади, переміщення та популяції впродовж певного періоду та навіть підключатися до супутникових зображень. Водночас, первинне картування у вигляді ескізу з використанням приблизного місця розташування також може використовуватися як корисний аналітичний інструмент для визначення співвідношень, часової шкали та паттернів.

Вставка 12

Приклад інструменту — Проект геопросторових технологій

Проект геопросторових технологій, ініціатива Програми наукової відповідальності, прав людини та права Американської асоціації сприяння розвитку науки (AAPN), використовує такі географічні технології, як дистанційне зондування, географічні інформаційні системи (ГІС), системи глобального позиціонування (СР5) та добровільно надані географічні відомості (ДГВ), спрямовані на покращення можливостей науково-дослідної роботи та документування у сферах дотримання прав людини, гуманітарної допомоги, культурної спадщини, екологічного правосуддя та безпеки людей.

Така науково-дослідна робота проводиться у співпраці з іншими суб'єктами, включно з організаціями з питань прав людини та іншими неурядовими організаціями, а також міжнародними судами та комісіями.

Геопросторові технології включають ряд сучасних інструментів, таких як дистанційне зондування, ГІС та СР5, що дозволяють виконувати картування та аналіз багаторівневих географічних даних.

Аналіз таких даних може забезпечити важливою інформацією щодо:

- » впливу віддалених, ізольованих конфліктів на цивільне населення
- » великої кількості порушень прав людини
- » нанесення шкоди об'єктам культурної спадщини
- » питань екологічного та соціального правосуддя
- » транскордонних конфліктів
- » прав корінного населення.

Використання нових технологій може розширити можливості неурядових організацій щодо швидкого збирання, аналізу та розповсюдження інформації з авторитетних джерел, особливо під час кризи. Вони також можуть забезпечити переконливі візуальні докази для підтвердження додатковими фактами звітів на місцях про конфлікти та стихійні лиха, що зачіпають права людини.

<https://www.aaas.org/geotech/humanrights>

ЧАСТИНА VII: Наскрізнi питання

Розділ 15. Зміст

РОЗДІЛ 15: Травма	231
А. Розуміння травми	231
<i>Вставка 1</i>	
Досвід травми у постраждалої особи	231
1. Травма та травматичні переживання	231
<i>Вставка 2</i>	
Фактори, що впливають на індивідуальну стійкість до травми	232
Б. Травма, пов'язана з сексуальним насильством	233
1. Реакції на травму від сексуального насильства	233
<i>Вставка 3</i>	
Посттравматичний стресовий розлад	235
В. Травма від «зґвалтування під час війни»	236
<i>Вставка 4</i>	237
Наслідки зґвалтування, колективного зґвалтування та інших форм сексуального насильства для психічного здоров'я	237
Г. Взаємодія з постраждалими від травми	239
1. Ретравматизація протягом інтерв'ю	239
2. Вплив травми на пам'ять постраждалих та їх свідчення	240
<i>Вставка 5</i>	
Індивідуалістські та колективістські культури	241
3. Залучення свідків із порушеннями пам'яті	241
<i>Вставка 6</i>	
Надійність та вірогідність	241
<i>Вставка 7</i>	242
Приклад із прецедентного права: справа Анто Фурунджия	242

РОЗДІЛ 15: Травма

А. Розуміння травми

«Люди по-різному реагують на стрес та загрози, однак такі події, як зґвалтування, катування та насильство, пов'язане з війною, сприймаються як травматичні практично кожним, незалежно від культури чи інших факторів, таких як вік та ґендер. Таким чином, після проживання подібного досвіду нормально мати кілька або багато симптомів травми»¹

Коли обговорюється вплив, який може мати сексуальне насильство на постраждалих та свідків, спеціалісти-практики часто виділяють «травму», «травматизацію» чи «посттравматичний стресовий розлад» як психологічні збитки, які вірогідно спостерігатимуться у потерпілих від сексуального насильства, а також у їх сімей та спільнот.

Але що саме означає «бути травмованим»? Як це впливає на постраждалих осіб, сім'ї та спільноти, а також на пам'ять та особу як свідка?

Вставка 1

Досвід травми у постраждалої особи

Селія, 36:

«Я не можу описати травму з відкритими очима, я відчуваю її тільки коли вони заплющені. Це постійний біль. Мені доводиться вчитися жити з ним. Це відчуття, яке ніколи не зникає, що б я не робила».

Документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, відповідно до підходу інформування про травму означає, що спеціалісти-практики повинні:

- » Розуміти природу та вплив травми на постраждалих від сексуального насильства
- » Адекватно відповідати на будь-які потреби, пов'язані з травмою перед, протягом та після інтерв'ю потерпілих та інших свідків
- » Впровадити стратегії для зменшення можливості ретравматизації
- » Розуміти, як травма може впливати на пам'ять свідків та самі свідчення.

1. Травма та травматичні переживання

Американська асоціація психологів (ААП) визначає травму як «емоційну відповідь на жахливі події». Інформація про здоров'я та права людини² розкриває її як «значне фізичне чи ментальне ураження, зокрема (від) загрози життю чи фізичній цілісності». Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), зі свого боку, описує травматичну подію як стресову ситуацію винятково загрозливої чи катастрофічної природи, яка може викликати всеохопні страждання майже у будь-кого,³ наприклад, це природна чи антропогенна катастрофа, бій, серйозна аварія, бути свідком насильницької смерті інших або постраждати від катувань, тероризму, зґвалтування чи інших злочинів. Вона також включає реакції на хронічний досвід, або той, що повторюється, зокрема досвід жорстокого поводження з дітьми, зневаги, воєнних дій, насильства в міському середовищі, в концентраційних таборах, побиття та тривалої втрати. Якщо коротко, той, хто є «психологічно травмованим», страждає від значної ментальної шкоди в результаті насильницької, стресової чи дестабілізуючої події — травматичного досвіду.

1. Інформація про здоров'я та права людини 2014) Психічне здоров'я та ґендерно-зумовлене насильство: допомога потерпілим від сексуального насильства під час конфлікту — навчальний посібник. Осло: Інформація про здоров'я та права людини.
 2. Інформація про здоров'я та права людини 2014) Психічне здоров'я та ґендерно-зумовлене насильство: допомога потерпілим від сексуального насильства під час конфлікту — навчальний посібник. Осло: Інформація про здоров'я та права людини.
 3. Всесвітня організація охорони здоров'я 1992) ICD-10 Класифікація психічних та поведінкових розладів: клінічні описи та діагностичні рекомендації. Женева: ВООЗ

Критично важливо розуміти, що травма — це суб'єктивний досвід, що виникає у відповідь на об'єктивну подію. Це означає, що одні особи можуть переживати однакові насильницькі події, що погрожують життю без проявлення травматичних реакцій, тоді як інші здатні серйозно постраждати від такого досвіду. Психологічні наслідки, чи залишкові явища, які переживають травмовані особи, можуть також відрізнятися у різних людей.

Серйозність та тип травми, якої зазнають окремі особи, відрізняються залежно як від ризику, так і захисних факторів, що стосуються:

- » їх ситуації та умов до травмування (претравматичних)
- » ступеня тяжкості стресора та сприйняття досвіду під час травмування (пері-травматичних)
- » стратегій негайного подолання та рівнів підтримки, доступних їм після досвіду (пост-травматичних).

У таблиці внизу наводиться ряд факторів, які пов'язані з психічною стійкістю після травми. Здатність пристосовуватись до нових умов — багатогранна і охоплює здатність протистояти травмі та підтримувати функціонування, швидкість та легкість відновлення, а також здатність до позитивної адаптації в умовах травми.⁴ Документувачі повинні бути обізнаними з захисними та ризиковими факторами, які впливають на здатність пристосовуватися до нових умов, щоб мати можливість оцінити потенційні ризики ретравматизації протягом інтерв'ю.

Вставка 2

Фактори, що впливають на індивідуальну стійкість до травми

1a: Захисні фактори

- » Бути частиною люблячих стосунків
- » Мати прийняття та підтримку від сім'ї та спільноти
- » Мати доступ до ефективних медичних послуг, де до пацієнта ставляться з повагою — включно з психіатричною допомогою
- » Мати доступ до психологічної підтримки — включно з консультуванням та іншими формами терапії
- » Мати доступ до основних ресурсів: доходів, житла, зайнятості
- » Мати освіту
- » Мати впевненість у собі та почуття гідності
- » Бути релігійною чи духовною людиною
- » Бути здатним знайти позитивне значення у травмі (наприклад, «мені пощастило у цьому вижити»; «щонайменше в результаті цього Бог дав мені здорову, красиву дитину, яку я люблю»; «цей випадок дозволив мені зрозуміти, наскільки мене любить та цінує сім'я»).

1b: Фактори ризику

- » Потерпіла особа вже переживала насильство у певній формі, наприклад, насильство інтимного партнера чи інші типи насильства, пов'язані з конфліктом
- » Напад був надзвичайно жорстоким і насильницьким та (або) призвів до серйозних чи хронічних фізичних травм
- » Було кілька нападів та (або) вони розтягнулися на тривалий період часу (наприклад, повторні зґвалтування, тривалий період полону)
- » Постраждалі живуть у постійному стані незахищеності, небезпеки та страху
- » Послуги з медичної, психосоціальної підтримки та захисту обмежені чи неадекватні
- » Відсутня соціальна підтримка, а спільноти стигматизують чи виганяють потерпілих
- » Потерпілі змушені стикатися з додатковими стресовими факторами, такими як втрата коханих людей, засобів до існування або зміна місця проживання.

4. Джон Молтбі, Л. Дей, Х. Флове та ін. «Екологічні системи моделювання здатності пристосовуватися до нових умов: крос-культурний та клінічний зв'язок», Особистість та індивідуальні відмінності [періодичне інтернет-видання], 98 (серпень 2016 р.), 96-101.

Б. Травма, пов'язана з сексуальним насильством

Зґвалтування та інші серйозні акти сексуального насильства вважаються екстремальними стресовими факторами і можуть викликати значні травматичні реакції.⁵ Зґвалтування описується як «особливо травматичний досвід»⁶, що має багато динамічних складових:

- » Страх бути пораненим, убитим, «страх знищення»
- » Дегуманізація, надзвичайна об'єктивізація
- » Втрата контролю над тілом і подіями, безпомічність, безсилля
- » Знищення ідентичності
- » Насильницьке проникнення злочинця в тіло, фізичне вторгнення
- » Трансгресія інтимного фізичного та психічного простору
- » Припинення
- » Біль, катування.⁷

Важливі зауваження

Фізичне проникнення не є передумовою важких травматичних наслідків, які можуть спостерігатися у постраждалих від сексуального насильства: травматичний досвід зґвалтування — це результат дії кількох факторів, які не обмежуються самим актом проникнення.

1. Реакції на травму від сексуального насильства

Що відбувається з постраждалими від сексуального насильства, які зазнають травми?

Психічні наслідки травми можуть проявлятися по-різному. Однак деякі реакції частіші та більш характерні. Вони включають:

- а. гостру стресову реакцію
- б. тривогу
- в. депресію
- г. дисоціацію
- ґ. симптоми посттравматичного стресового розладу
- е. зловживання речовинами.

5. Виноска 1.

6. Виноска 1.

7. Різні джерела. Дивіться, наприклад, виноску 1; Medica Mondiale and Medica Zenica, Дослідження довготермінових наслідків зґвалтування під час війни та стратегії постраждалих щодо подолання у Боснії та Герцеговині: «Ми ще живі. Нам завдали шкоди, але ми хоробрі та сильні», (Кельн, 2014); Хаген К. Т «Природа та психологічні наслідки зґвалтування під час війни для окремих осіб та спільнот», Міжнародний журнал психологічних досліджень, 2/2 (2010).

«Травматичний синдром зґвалтування»

Спеціалісти-практики можуть часто посилатися на комплекс негайних та довгострокових реакцій, які трапляються після зґвалтування під загальним терміном «травматичний синдром зґвалтування» (ТСЗ). ТСЗ проявляється набором соматичних, когнітивних, психологічних та (або) поведінкових симптомів, зібраних у двоступеневу модель реакції: 1) дезорганізація та 2) реорганізація.

Окрім умов, описаних у вставці нижче, ТСЗ включає проживання різних посилених емоційних реакцій протягом гострої/дезорганізаційної фази, такі як плач/ридання, сміх або відсутність афектів чи «відключення» відразу після проживання досвіду. Після послаблення початкових емоцій постраждалі можуть також відчувати гнів, приниження, бажання помсти і свою вину.

У фазі реорганізації/довгостроковій постраждалі можуть відчувати складнощі у функціонуванні на роботі, дома чи в школі. У них можуть розвиватися фобії, страх перебування на самоті, складнощі з релаксацією чи засинанням. Можуть також розвинути сексуальні дисфункції.

На відміну від посттравматичного стресового розладу (ПТСР) ТСЗ — це опис симптомів та стадій відновлення, а не діагноз із певними критеріями. Однак свідчення експертних свідків як щодо ПТСР, так і щодо ТСЗ приймалися як докази у різних національних та міжнародних юрисдикціях для повідомлення присяжним та суддям про вплив зґвалтування та складний комплекс реакцій, які переживали постраждалі — хоча і з різним рівнем успіху.⁸

8. Дивіться, наприклад, Луїс Еллісон, «Подолання розриву довіри: використання свідчень експертних свідків прокурорами у справах про сексуальні напади», Міжнародний журнал доказів та доведення, 9/4 (2005), 239-268; Чарльз Блейл, «Докази синдромів: немає потреби у кращій «мишоловці»; Огляд законодавства Південного Техасу, 32 (1990) 37, 38; Ніна Гупта, «Позбавлення ілюзій обвинувачення: невиконання обіцянок щодо доказів синдромів», Законодавство і сучасні проблеми, 76/3-4 (2013), с. 234; Берон Сердж Браммертц та Мішель Джарвіс (ред.), Судове переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та МКТЮ (Оксфорд, 2016).

Вставка 3

Посттравматичний стресовий розлад

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) — це стан, який може розвиватися як «відкладена чи розтягнута реакція» на подію, що завдала травму. Не в усіх, хто переживає травму, розвивається ПТСР; однак ПТСР набагато частіше розвивається у постраждалих від травм за участі іншої людини, таких як сексуальне насильство у конфлікті, ніж у постраждалих від травм, не пов'язаних із нападом (таких як ДТП). Індивідуальна здатність пристосовуватись до нових умов (дивіться Вставку 2: «Фактори, що впливають на індивідуальну здатність протистояти травмі») також впливає на те, чи проявляють постраждалі від сексуального насильства ознаки ПТСР у довготривалій перспективі. ПТСР також може розпочатися як «гостра стресова реакція», за якою розвивається повний синдром ПТСР; однак потерпілі інколи можуть впродовж кількох тижнів та місяців проявляти мало симптомів або їх відсутність. У них може бути гострий стрес, потім стабільний стан майже без переживань, а тоді — розвинути ПТСР.

У «Діагностичному та статистичному посібнику психічних розладів» викладено дуже чіткі критерії, яким повинні відповідати окремі особи, щоб поставити діагноз «ПТСР»: (а) Вони пережили чи були свідками травматичної події, яка включала реальну смерть або її загрозу, серйозні пошкодження чи загрозу фізичній цілісності, та реагували на таку подію значним почуттям страху, безпомічності чи жаху; (б) вони повідомили про визначений ряд симптомів, що включають повторне переживання події, уникання та підвищене збудження; а також (в) симптоми повинні тривати щонайменше один місяць та викликати клінічно значущі стресові переживання чи порушення функціонування.

Типові прояви включають:

- » епізодичні проживання травми, чи такі що повторюються у нав'язливих спогадах («флешбеках»)
- » сні чи нічні жахи
- » відособлення від інших людей, відсутність реакції на оточення
- » ангедонія (неможливість відчувати задоволення)
- » уникнення діяльності та ситуацій, що нагадують про травму
- » мимовільне перезбудження з гіпернастороженістю
- » посилена реакція переляку
- » безсоння
- » тривожність та депресія
- » думки про самогубство.

У більшості випадків ті, хто постраждав від ПТСР, видужують, але цей стан може також стати хронічним. У найгірших випадках він може спричинити стійкі зміни особистості.

...війна та зґвалтування — найбільш деструктивні з усіх травматичних досвідів.

В. Травма від «зґвалтування під час війни»

Багато з характеристик травми від зґвалтування, описаних вище, загострюються, коли сексуальне насильство є частиною неперервного досвіду травм та насильства у ситуаціях конфлікту.

Конфлікт, незалежно від того, пережитий він комбатантом чи цивільним, вважається однією з найбільш потенційно травматичних подій у житті. Численні руйнівні враження від проживання насильства у крайньому ступені та смертей, втрати коханих людей, домівки та засобів до існування, втечі та переїзди означають, що люди, які зазнали впливу конфлікту, більше схильні до розвитку психічних розладів як прямого наслідку травматичного досвіду. ВООЗ оцінила, що в ситуаціях збройного конфлікту по всьому світі «10 % людей, які переживають травматичні події, матимуть серйозні проблеми із психічним здоров'ям, а ще у 10 % розвинеться поведінка, що перешкоджатиме їх здатності ефективно функціонувати».⁹

У конфліктних ситуаціях потерпілі, крім досвіду сексуального насильства, також можуть постраждати від фізичного насильства не сексуального характеру, бути переміщеними, жити у небезпечних умовах, співіснувати зі злочинцями, а також пережити домашнє насильство — види досвіду, поширені в конфлікті, що призводять до нашарування травматичних переживань, або кумулятивної травми. Крім того, специфічний спосіб, у який часто здійснюється сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами — що стосується їх жорстокості, публічності та обставин — посилює і без того руйнівні для психіки наслідки сексуального насильства.

«Показники поширеності різних травматичних подій, як встановило міжнародне дослідження травми, показують, що війна та зґвалтування — найбільш деструктивні з усіх травматичних досвідів. Комбінація — зґвалтування під час війни — має призводити до неймовірних психічних страждань у потерпілих, які впливають на психічне та фізичне здоров'я і стосунки з іншими».¹⁰

9. Всесвітня організація охорони здоров'я (2001) Всесвітній звіт про здоров'я 2001 р. — Психічне здоров'я: Нове розуміння, нова надія. Женева: ВООЗ.

10. Medica Mondiale та Medica Zenica, Дослідження довготермінових наслідків зґвалтування під час війни та стратегії постраждалих щодо подолання у Боснії та Герцеговині: «Ми ще живі. Нам завдали шкоди, але ми хоробрі та сильні». Кельн та Зеніка: Medica Mondiale та Medica Zenica

Вставка 4

Наслідки зґвалтування, колективного зґвалтування та інших форм сексуального насильства для психічного здоров'я Інститут медицини Стенфордського університету

Короткий виклад, представлений на етапі винесення вироку МКС у справі «Прокурор проти Жан-П'єра Бемба Гомбо»

Лабораторія психічного здоров'я та захисту прав травмованої людини, Стенфордський університет, надала короткий огляд експертів у фазі вироку справи Бемби у МКС (у справі «Прокурор проти Жан-П'єра Бемба Гомбо», справа № ICC-01/05-01/08), що базується на огляді доказів та протоколі судових засідань. Доповідь, надана лабораторією, яка включає групу спеціалістів-практиків зі значним досвідом роботи з психічним здоров'ям та травмою, описує індивідуальний, сімейний, суспільний та міжпоколінний вплив масштабного та систематичного сексуального насильства, вчиненого у Центральноафриканській Республіці між 2002 та 2003 рр.

У доповіді, у якій прослідковуються зв'язки між емпіричним дослідженням психосоціальних впливів сексуального насильства, експертними свідченнями, наданими протягом суду та подій у ЦАР, описуються різноманітні психічні наслідки масового сексуального насильства для популяції, на індивідуальному та колективному рівні. Серед інших, у ній описано наслідки сексуального насильства як такого, що включає ПТСР, тривожні розлади, депресивні розлади та розлади настрою, а також дисоціацію — коли свідомість «відходить» з тіла. У ньому пишуть:

«Психіатрична література передбачає дуже погані функціональні наслідки для таких постраждалих від сексуального нападу. Безліч наслідків для особистості включає психіатричні розлади, такі як посттравматичний стресовий розлад, депресія та тривожність. Окрім цих названих розладів психічного здоров'я, окремі особи страждають від крайніх почуттів безнадії, духовної деградації, підвищеної підозрілості, постійної втрати орієнтації та страху. Постраждалі від травми сприймають себе вразливими, світ для них не має сенсу, а себе вони вважають такими, що не мають гідності».

https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2016_06768.PDF

Поряд із травматичним характером сексуального насильства та конфлікту як окремих досвідів сексуального насильства, пов'язане з конфліктом та звірствами, може вплинути на потерпілих особливим чином:

1. Сексуальне насильство трапляється у контексті такого, що **повторюється та у часи небезпеки**
2. Існує загальний **брак формальних та неформальних механізмів підтримки**
3. Сексуальне насильство є **публічним за своєю природою**
4. Сексуальне насильство **особливо жорстоке**.

(Для більш повних описів цих факторів дивіться Розділ 2: Розуміння сексуального насильства.)

1. Тривале насильство та загальна небезпека

Постійні бої та акти насильства, на тлі яких проходить життя постраждалих, можуть призвести до проживання багаторазового та кумулятивного травматичного досвіду, що збільшує вірогідність виявлення проблем із психічним здоров'ям.¹¹ У результаті дій багатьох потенційних тригерів у повсякденному житті потерпілі можуть переживати постійні вторгнення у формі нав'язливих спогадів чи нічних жахів. Вони можуть страждати від хронічного стресу через неможливість послабити постійний стан тривожної готовності. Для них може бути просто небезпечно говорити про те, що трапилося, отже у них нема доступу до підтримки та допомоги, яка є критично важливою для захисту від більш серйозних психічних розладів у довготерміновій перспективі. Крім того, у ситуаціях поширеності насильства спільноти можуть бути надто зайняті відбудовою та не спроможними надати адекватну підтримку окремій особистості. Колективна травма, пережита громадою, — як результат масового насильства, включно з сексуальним насильством, націленим на фізичне здоров'я, згуртованість, сімейні зв'язки, структури та звички спільнот як цілого, означає, що наслідки сексуального насильства у таких контекстах «набагато масштабніші, поширеніші та більш руйнівні, ніж можна виміряти оцінюванням для окремого потерпілого».¹² Коли кожний у громаді певною мірою зазнав жорстокості та страждає від колективної втрати, «унікальний» досвід окремого постраждалого може бути втраченим, упущеним. Почуття несправедливості, коли злочинців не притягують до відповідальності, може особливо знесилювати.

«Індивідуальні та колективні наслідки зґвалтування під час війни часто поєднуються з широкими наслідками воєнних дій, що включають цикли бідності, насильства і травми».¹³

2. Недостатність адекватного реагування

Конфлікти, що характеризуються обмеженістю інфраструктури та послуг підтримки, становлять додаткове випробування для відновлення психічного здоров'я потерпілих від сексуального насильства. Відсутність належної медичної та психосоціальної підтримки означає, що симптоми травми часто залишаються непоміченими та не лікуються.

Відсутність освітніх та економічних можливостей для населення в цілому може вплинути на індивідуальну стійкість до травми та обмежити доступ травмованих осіб до соціальних та фінансових ресурсів, які можуть допомогти зціленню.

Некомпетентні чи байдужі органи юстиції можуть загострювати психічні наслідки травми, особливо коли не розуміють, як травма може вплинути на свідчення потерпілих, чи використовуючи невмілі техніки інтерв'ювання, які можуть повторно травмувати потерпілих.

3. Жорстокість дій

Екстремальна об'єктивація та дегуманізація постраждалих від таких жорстоких форм сексуального насильства¹⁴ часто веде до більш серйозних форм травматизації.

11. Р. Ф. Молліка, К. Макіннес, С. Тор (1998) «Зв'язок між дозою та ефектом травми і симптомів депресії та посттравматичного стресового розладу серед учасників у масовому насильстві в Камбоджі», *Британський журнал психіатрії*, 173, 6: 482-489.

12. Інститут медицини Стенфордського університету, «Наслідки зґвалтування, колективного зґвалтування та інших форм сексуального насильства для психічного здоров'я», короткий виклад, представлений на етапі винесення вироку МКС у справі «Прокурор проти Жан-П'єра Бемба Гомбо».

13. Дивіться Хаген, виноска 6.

14. К. А. Макіннон (1994) «Зґвалтування, геноцид та права жінок людини» у «Чи є людиною жінка? Та інші міжнародні діалоги», Кембридж, Мас-сачусетс: Видавництво «Белкнап Прес» при «Гарвард Юніверсіті Прес», 2006, С. 180-191.

Г. Взаємодія з постраждалими від травми

1. Ретравматизація протягом інтерв'ю

Ретравматизація означає ситуацію, ставлення, взаємодію чи оточення, які **спричинюють повторне проживання подій чи динаміки першої травми** та стають причиною непереборних почуттів та реакцій, пов'язаних із ними.

Коли травматичні реакції розвиваються у значні стресові розлади, постраждалі можуть зазнати повторної травми, впадаючи у стан, подібний до травми, у результаті певних тригерів — слів, запахів, звуків, які негайно примушують тіло реагувати так, наче вони повторно проживають попередній досвід. Потерпілі та інші свідки можуть страждати від флешбеків чи нав'язливих думок, внаслідок чого вони повторно проживають події або не можуть припинити про них думати. Вони можуть проявляти такі фізичні симптоми, як швидке серцебиття, пітливість, запаморочення чи нудота.

Спеціалісти-практики не завжди можуть уникнути потенційної ретравматизації постраждалих під час взаємодії з ними чи інтерв'ю. Проте, щоб мінімізувати ризик повторної травматизації, можна запровадити деякі стратегії, що стосуються травми, поряд із униканням конкретних дій чи поведінки: наприклад, відмовитися від сильних парфумів чи одеколону, якщо від постраждалого чи інших свідків було отримано інформацію, де згадувалося про запахи, пов'язані з обвинуваченими злочинцями, які викликали нудоту.

Зменшення ризику ретравматизації: стратегії роботи згідно з чутливим до травми підходом

а. Забезпечення фізичної та емоційної безпеки ДО, ПРОТЯГОМ ТА ПІСЛЯ інтерв'ю

- ☑ Переконатися, що фізичне місце безпечне, доступне та зручне
- ☑ Переконатися, що місце знаходження збережено у таємниці
- ☑ Бути обізнаними щодо базових технік подолання на випадок, якщо людина почне виявляти ознаки ретравматизації, включаючи повторне переживання травматичних подій, підвищене збудження тощо.
- ☑ Переконатися, що всі члени команди досвідчені, спеціально навчені та уважні
- ☑ Переконатися, що ви провели ретельну «перевірку безпеки» після інтерв'ю:
 - Обговорити з людиною факт, що болючі спогади можуть частіше з'являтися після інтерв'ю
 - Перевірити, чи є в них вдома підтримка, чи вони комусь розповіли
 - Спитати, як вони почуваються зараз, після розкриття пережитого
 - Направити їх до отримання відповідних послуг, якщо потрібно та доречно
 - Провести базову оцінку ризику самоушкодження.

б. Сприяння надійності

- ☑ Переконатися, що ролі, процедури та цілі були чітко пояснені та зрозумілі
- ☑ Переконатися, що очікування зрозумілі та посильні

- ☑ Переконатися, що стосунки між потерпілими/свідками та членами команди є ввічливими та професійними
- ☑ Переконатися, що опитувані та всі члени команди розуміють критерії конфіденційності та її обмеження.

в. Вибір

- ☑ Переконатися, що підхід орієнтований на потерпілого
- ☑ Переконатися, що потерпілі дають повну та інформовану згоду
- ☑ Переконатися, що опитувані розуміють, що мають повний контроль над інтерв'ю.

г. Співпраця та участь

- ☑ Переконатися, що постраждалих проконсультовано та що вони відчувають себе частиною розслідування
- ☑ Переконатися, що у потерпілих є система, за допомогою якої вони можуть спілкуватися зі спеціалістами-практиками та подавати скарги, у разі потреби
- ☑ Переконатися, що потерпілі регулярно отримують нову інформацію та можуть сказати «стоп» у будь-який момент.

ґ. Повноваження

- ☑ Переконатися, що потерпілі знають про власні права та привілеї
- ☑ Переконатися, що потерпілі повністю розуміють процес документування та усі можливі способи відшкодування.

2. Вплив травми на пам'ять постраждалих та їх свідчення

Недавнє дослідження показує, що травмовані особи стикаються з особливими труднощами щодо можливості точно та повно пригадати травму, яку вони пережили. Такий тип розладів пам'яті, зокрема, пов'язаний із тими, хто страждає від ПТСР, та охоплює різноманітні прояви, від гнітючих «нав'язливих спогадів» (коли спогади про травму продовжують з'являтися у свідомості як частина симптому «повторного проживання») до дисоціативної амнезії (тобто прогалинах у спогадах або блокуванні частини пам'яті на обмежені проміжки часу).

Деякі дослідження зазначають, що чим більше проявів симптомів ПТСР, тим більше буде невідповідностей у спогадах.

У цілому, спогадам травмованих осіб може бракувати подробиць, послідовності та узгодженості¹⁵, які у судочинстві часто розглядаються як фактори, що визначають вірогідність свідчень.

а. Уникання

як засіб подолання травмована потерпіла особа/свідок може просто уникати обговорення певних аспектів події, або навіть усієї події в цілому. Як зазначалося вище, обставини проведення інтерв'ю можуть спровокувати ряд гострих стресових реакцій та нав'язливих спогадів у потерпілих/свідків, які спочатку думали, що можуть впоратися із наданням повного свідчення. Однак після початку інтерв'ю вони можуть бути неспроможними надати певні подробиці, не хотіти думати про те, що відбулося чи обговорювати ці події, заперечувати, що вони сталися, чи надавати лише часткові деталі (наприклад, казати опитувачу, що їх зґвалтували, але їх дитина не зазнала шкоди, коли насправді дитину неодноразово ґвалтували у них на очах).

Травма впливає на пам'ять та спогади з різних причин:

- i. У ситуаціях надзвичайного стресу можливість бути присутнім та сприймати оточення може бути обмеженою. Фокус уваги має тенденцію обмежуватися джерелом стресу. Як наслідок, у пам'яті швидше за все закарбуються основні аспекти події, а не периферійні. Постраждалі найчастіше подумки програють та згадують основні, або центральні, аспекти травматичної події (наприклад, аспекти стосовно злочинця) та фокусуються на собі та своїх почуттях, а не на більш сторонніх аспектах (наприклад, того, що стосується спостерігачів та навколишнього фізичного середовища). Деякі дослідження вказують, що люди, включаючи осіб, які страждають від ПТСР, легше відтворюють центральні проблеми та можуть навіть виявляти підвищену точність термінів та деталей, пов'язаних із травмою. Однак такі деталі, як розташування, тип кімнати та вигляд інших присутніх протягом травматичних подій, можуть бути набагато тьмянішими, їх може бути важко згадати.
- ii. Травматичний досвід може змінювати пам'ять як захисну реакцію на травму для того, щоб відновити відчуття ідентичності та самості.¹⁶
- iii. Травматичні спогади мають властивості, що відрізняються від нормальної пам'яті. Нормальна реконструкція спогадів добровільна та переживається як наратив, із початком, серединою та кінцем. Травматичні спогади не є добровільними, але можуть переживатися як вторгнення чи повторне проживання подій, викликане певними стимулами. У них менше зв'язності, на момент пригадування їм бракує наративної структури.¹⁷
- iv. Суперечності у свідченнях потерпілих/свідків із травмою можуть бути викликані тимчасовою втратою пам'яті, за якою йде покращення пам'яті, а не добровільним упущенням.¹⁸

Слід зазначити, що риси травмованої пам'яті, зазначені вище, можуть спостерігатися у тих, хто страждає від ряду психічних розладів (наприклад, ПТСР, депресії).

15. Л. Ф. Спарр, Дж. Д. Бремнер (2005) «Посттравматичний стресовий розлад та пам'ять: Пророчи медично-правові свідчення на трибуналах щодо міжнародних воєнних злочинів?», Журнал Американської академії психіатрії та права 33, 1: 71-78.

16. Дж. Херліхі та С. Тернер (2013) «Що на цей момент відомо про емоції та закон про біженців?», Щоквартальний юридичний журнал Північної Ірландії, 64, 1: 47-62, с. 52.

17. М. Бертольд та Г. Грей (2011) «Посттравматичні стресові реакції та вторинні наслідки травми на трибуналах: на прикладі Надзвичайних палат у судах Камбоджі», у Б. Ван Шаак, Д. Райхертер та І. Чханг (ред.) Приховані шрами Камбоджі: Психологія травми в контексті підйому червоних кхмерів. Пномпень: Документаційний центр Камбоджі

18. Виноска 16.

Вставка 5

Індивідуалістські та колективістські культури

Дослідження показують, що травмовані особи схильні зосереджуватися на центральних, а не другорядних подіях, однак досліджувалося і те, як спогади створюються та описуються у різних культурах:

«Було виявлено, що мова та культура впливають на автобіографічну пам'ять. Носії індивідуалістських культур схильні до автономних, довгих, конкретних, емоційно точних та фокусованих на собі спогадів, які підкреслюють роль, досвід та емоції окремої особи. І навпаки, члени колективістських культур схильні надавати більше спогадів про соціальну взаємодію та значні інші події, більше зосереджуючись на ролях інших людей, колективній діяльності, загальних усталених практиках та емоційно нейтральних подіях».

Л. Маршнер «Вплив травми на свідчення свідків у міжнародних кримінальних судах» за П. Алстон, С. Наккі (ред.) «Пошук фактів щодо трансформації прав людини»

3. Залучення свідків із порушеннями пам'яті

Причини, викладені у частині 2, пояснюють, чому деякі постраждалі можуть надавати незв'язні історії та не мати достатньо детальних знань про напад. Оцінюючи надійність потерпілих/свідків, спеціалісти-практики повинні пам'ятати, що **суперечності у свідченнях є нормальними для травматизованих потерпілих, і не обов'язково роблять їх менш надійними як свідків.**

Вставка 6

Надійність та вірогідність

Спеціалісти-практики також повинні вміти розрізняти надійність (точність свідчень) та вірогідність (правдивість свідчень), коли оцінюють свідчення свідків та аналізують зібрану інформацію.

Надійність стосується точності свідчень свідка, тоді як вірогідність указує, чи каже свідок, судячи з усього, правду або чи проходить він як чесний.

Свідок може проходити як надійний, але бути абсолютно невірогідним чи навпаки — мати вірогідні спогади, але виявитися ненадійним.¹⁹

Травматизовані особи можуть бути як надійними, так і вірогідними свідками. Необхідним є підхід, що базується на розгляді кожного окремого випадку, щоб визначити масштаб впливу травми на пам'ять та яким чином вона вплинула. Більшість спеціалістів-практиків, які проводять інтерв'ю постраждалих, не мають необхідних знань, щоб клінічно оцінити вплив травми, проте слід шукати медичну оцінку та передавати її як доказ у випадках, коли травмовані особи хочуть надати свідчення як доказ сексуального насильства. (Перехресне посилання на Розділ 10: Типи доказів сексуального насильства, Вставка 10: «Розуміння медично-правових доказів».)

19. Мемон А. (2012) «Вірогідність запитів щодо захисту: зв'язність та точність автобіографічних записів спогадів після травми: Прикладна когнітивна психологія, 26, 5: 677-679.

Вставка 7

Приклад із прецедентного права: справа Анто Фурунджия

Анто Фурунджия був місцевим командиром спеціального поліцейського підрозділу («Джокери») НУО (Хорватської ради оборони) у долині річки Лашва, Центральна Боснія. Протягом хорватсько-боснійської війни у травні 1993 р. «Джокери» утримували жінку, свідка А, у місці біля м. Вітез, яке називалося «бунгало», де її допитував Фурунджия. Протягом допитів свідок А постраждала від сексуальних нападів, зґвалтування та інших фізичних та психічних страждань.

Протягом суду адвокати Фурунджия наводили аргументи, що спогади свідка А неточні через пережиту травму. Під питання ставилися спогади А про її травматичний досвід, а не сам досвід, а також її конкретні спогади про підсудного та чи він був присутнім під час нападів на неї. Захист вказав на суперечності в свідченнях свідка А та протягом суду надав докази, що спогади травматичного досвіду — тобто можливість пригадати травматичні події — у потерпілих із ПТСР нестійкі.

Обвинувачення, зі свого боку, вказало, що неузгодженість означає неточність, тому що суперечність могла бути результатом тимчасової втрати пам'яті, після якої відбулося її покращення. Вони також навели аргумент, що діагноз ПТСР необов'язково впливає на факти, про які розповідає свідок, та що травматичний досвід в осіб із ПТСР може фактично бути дуже легкодоступним. Обидві сторони представили свідчення експертних свідків для підтримки свого викладення аргументів.

«Судова палата вважає, що, незважаючи на суперечності щодо більш точних деталей у її свідченнях, на які правомірно вказав захист, свідок А є надійним свідком. (...) Судова палата вважає, що від потерпілих від таких травматичних подій не можна обґрунтовано очікувати, що вони пригадають чіткі деталі подій, такі як точні дати та час. Також не можна обґрунтовано очікувати, що вони пригадають кожен окремий елемент складної та травматичної послідовності подій. Насправді, суперечності можуть за певних обставин указувати на правдивість та відсутність впливу на свідків». «Прокурор проти Анто Фурунджия», слухання Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії, справа № ІТ-96-17/1 -Т. абз. 113.

Судова палата II визнала Фурунджия винним у катуваннях та посяганні на особисту гідність, включаючи зґвалтування (як порушення законів та правил воєнного часу). Його було засуджено до 10 років ув'язнення. Рішення суду містило обґрунтування, що первинних спогадів постраждалих із ПТСР достатньо, щоб встановити факт, що подія відбулася, а інші суперечності не послабили вірогідність свідка А.

Розділ 16. Зміст

РОЗДІЛ 16: Сексуальне насильство проти дітей	245
А. Вступ	245
Б. Сексуальне насильство проти дітей	245
1. Форми сексуального насильства	245
2. Масштаб та обсяг	245
Вставка 1	
Визначення обсягу сексуального насильства над дітьми	246
3. Досвід та його вплив	247
Вставка 2	
Сексуальне насильство та вербування дітей	248
В. Законодавча та процедурна база	249
1. Нормативно-правова база, що стосується конкретно дітей	249
2. Процедурні правила стосовно дітей	249
Вставка 3	
Постраждалі діти та міжнародні трибунали	250
Г. Етичні міркування.....	251
Вставка 4	
Підхід до правосуддя, що враховує інтереси дітей.....	251
1. Не завдавати шкоди.....	252
Вставка 5.....	254
Інформована згода та дозвіл дітей.....	254
2. Право на участь.....	256
Е. Основні рекомендації щодо залучення дітей до процесу документування.....	257
1. Попереднє дослідження та планування розслідування	257
Вставка 6	
Загальні показники та симптоми сексуального насильства залежно від віку	258
Вставка 7.....	260
Залучення дітей, потерпілих та свідків.....	260
2. Інтерв'ювання	260
Вставка 8	
Створення сприятливої атмосфери для дітей	261
Вставка 9	
Визначення розуміння дитиною інструкцій щодо інтерв'ю.....	262
Вставка 10	
Ризик спотворення	262

РОЗДІЛ 16: Сексуальне насильство проти дітей

А. Вступ¹

Як і дорослі, діти можуть постраждати від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами. Доступні статистичні дані все більше висвітлюють вразливість дітей до сексуального насильства. Однак статистичні дані залишаються недооціненими (дивіться Розділ 2: Розуміння сексуального насильства / Форми сексуального насильства). Недостатнє сповіщення з боку дітей веде до незначного реагування на їх особливі потреби, а це, в свою чергу, призводить до помилкового кола недостатнього висвітлення в подальшому. Крім того, дані не завжди розподіляють за віком, тому неможливо розділити постраждалих віком молодше та старше 18 років. Громадське та медійне сприйняття часто не відрізняє постраждалих дорослих жінок та дівчат-підлітків.² Інформації щодо хлопчиків фактично не існує.

Дівчата та хлопчики вразливі до всіх форм сексуального насильства за будь-яких обставин, проте в зонах конфлікту діти наражаються на підвищений ризик. Їх вразливість збільшується, оскільки руйнуються структури громадського захисту, діти та сім'ї переміщуються, і діти стають безпосередніми цілями.

Документуючи сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами, спеціалісти-практики мають детально продумати, чи можуть бути постраждалими діти та де — тому що документування злочинів, пов'язаних із конфліктом і скоєних проти дітей, має враховувати потенційні злочини з використанням сексуального насильства.

Залучення дітей до документування сексуального насильства може бути корисним як для покращення дотримання їх прав, так і для забезпечення доступу до правосуддя. Однак документування слід проводити з належною турботою та увагою, щоб не завдати додаткової шкоди. У цьому розділі містяться конкретні поради щодо документування насильства над дітьми; слід також застосовувати загальні вказівки, що надаються в інших розділах цього Протоколу.

Б. Сексуальне насильство проти дітей

1. Форми сексуального насильства

Гендерно-зумовлене насильство часто стає результатом нерівності влади, що базується не лише на гендері, а й на віці (доросла людина /дитина). Діти можуть стати прямою мішенню внаслідок соціальних поглядів, а також статусу дітей у суспільстві.³ Наприклад, неможливість захистити дітей може сприйматися як поразка сімей чи суспільства в цілому, і плямування дитини зґвалтуванням — це символ знищення майбутнього. Зґвалтування дітей може використовуватися як форма помсти окремим особам, сім'ям чи спільнотам. Злочинці можуть також намагатися атакувати базові цінності та соціальну структуру громади шляхом максимального приниження та зневажання цінності дітей та свідків. Як і дорослі, діти переживають різноманітні форми сексуального насильства, включно з примусовою содомією та іншими формами зґвалтування, сексуальною експлуатацією, примусовою проституцією, сексуальним рабством, примусовим одруженням та примусовою вагітністю. Дітей також примушують дивитися на сексуальні напади на батьків та інших членів сім'ї. (Дивіться Розділ 2: Розуміння сексуального насильства для описів форм сексуального насильства і Розділ 17: Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків, Вставка 5: «Приклади частих форм сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків».)

2. Масштаб та обсяг

Дані щодо кількості дітей, постраждалих від сексуального насильства в обставинах конфлікту, важко знайти через ті ж причини, що і для дорослих: відсутність сповіщення (через пов'язану з конфліктом небезпеку або знищення механізмів заявляння, відсутність довіри до системи правосуддя, сором, ризик таврування чи удару у відповідь, відсутність безпечних та конфіденційних служб підтримки чи доступу до наявних послуг тощо) та відсутність

1. Конвенція про права дитини визначає дитину як «кожну людину віком молодше 18 років, якщо за чинним законодавством дорослість не досягається раніше». Визначення точного віку кожної окремої потерпілої особи / свідка є запорукою забезпечення інформованої згоди, а також залучення до участі у кримінальному провадженні. Там, де діти не мають документів про реєстрацію народження, для визначення віку дитини слід вживати інших заходів, зокрема з використанням записів про хрещення, протоколів народження та тимчасових або надзвичайних систем, створених гуманітарними організаціями. Для додаткових вказівок дивіться публікацію Дослідницького центру Інноценті при ЮНІСЕФ, Огляд Інноценті: «Реєстрація народження та збройний конфлікт», 2007 р.
2. Наприклад, засоби масової інформації та захисники у справі проти Жан-Поля Акайєсу в Міжнародному трибуналі щодо Руанди активно підтримували «трьох хоробрих жінок», які зробили заяви, щоб уможливити звинувачення у сексуальному насильстві. Це правда, однак однієї з них було лише 15, коли її зґвалтували, та 17 на момент суду.
3. ЗЦЛПІТ Африку (2012) Північне Ківу: сексуальне насильство, спрямоване на дітей, с. 10-11, <http://www.healafrika.org/wp-content/uploads/2012/09/sexual-violence-targets-children-2012.pdf>

координованого збору даних.

За деталями зверніться до Розділу 2: Розуміння сексуального насильства. Повідомлення від постраждалих дітей та підлітків (як дівчат, так і хлопчиків) ускладнюються ще більше через відсутність механізмів та послуг подання скарг, які відповідають віку. Часта відсутність розподілу даних за віком обмежує можливість отримати чітку повну картину сексуального насильства над дітьми.

Вставка 1

Визначення обсягу сексуального насильства над дітьми

Немає сумнівів, що сексуальне насильство проти дітей — це значна проблема; було оцінено, що 120 мільйонів дівчат та 73 мільйони хлопчиків пережили якусь із форм сексуального насильства.⁴ Навіть протягом конфлікту більшість сексуальних нападів на дітей було здійснено членами родини та знайомими. Руйнування законодавчих та захисних механізмів також робить їх вразливішими до насильства у громаді. Незважаючи на дуже малу статистику щодо потерпілих дітей, у деяких конфліктах саме проти дітей відбувається більше 50 % випадків насильства, про які було повідомлено:

- » Згідно з повідомленнями, в Афганістані зростає сексуальне насильство проти дітей, включно з практикою бача-базі («хлопчики-танцівники», що передбачає сексуальну експлуатацію хлопчиків чоловіками).⁵
- » Серед 16 000 випадків сексуального насильства, зареєстрованих Фондом народонаселення ООН у Демократичній Республіці Конго у 2008 році, 65 % потерпілих були дітьми.⁶ У лікарні організації «ЗЦІЛПІТЬ Африку» у Гомі більше 70 % осіб, які отримують медичну допомогу через сексуальне насильство, віком до 18 років.
- » У С'єрра-Леоне 73 % жінок, постраждалих від сексуального насильства, яких підтримав Міжнародний комітет спасіння (МКС), складають дівчата до 18 років,⁷ а 23 % з них — діти віком до 11 років.⁸
- » У 2009 р. у Колумбії більше половини постраждалих від сексуального насильства, яким допоміг Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), були дітьми.⁹
- » В опитуванні ЮНІСЕФ 2010 р. в Центральноафриканській Республіці більше 50 % дітей сповістили про сексуальну експлуатацію та жорстоке ставлення.¹⁰

4. ЮНІСЕФ, «Приховані на виду: статистичний аналіз насильства над дітьми» вересень (2014 р.), с. 206; Дослідження Генерального секретаря ООН щодо насильства над дітьми (2006), с. 12.

5. Дивіться, наприклад, «Щорічний звіт Генерального секретаря ООН щодо дітей у збройних конфліктах», документ ООН UN Doc A/70/836-S/2016/360, абз. 25.

6. World Vision (2014) Подорож потерпілого; Лондон: World Vision.

7. ЗЦІЛПІТЬ Африку (2012) Північне Ківу: сексуальне насильство, спрямоване на дітей, с. 10-11, доступне за посиланням: <http://www.healafrika.org/wp-content/uploads/2012/09/sexual-violence-targets-children-2012.pdf>

8. Міжнародний комітет спасіння та ЮНІСЕФ (2012) Допомога дітям, потерпілим від сексуального насильства: Рекомендації для надавачів послуг у сфері охорони здоров'я та психосоціальних послуг в умовах гуманітарної допомоги. Нью-Йорк: МКС, ЮНІСЕФ, с. 25.

9. Save the Children (2014) Огидні злочини стосовно дітей: Сексуальне насильство в конфлікті. Лондон: Організація Save the Children

10. ЮНІСЕФ (2012) Аналіз ситуації дітей та жінок у Центральноафриканській Республіці. Нью-Йорк: ЮНІСЕФ.

...Відсутність розподілу даних за віком обмежує можливість отримати чітку картину сексуального насильства над дітьми.

Вік, фізичні розміри та притаманна залежність від дорослих можуть робити дітей особливо вразливими до сексуального насильства. Незважаючи на відсутність даних, відомо, що особливо вразливими до сексуального насильства¹¹ є певні діти, серед яких біженці та внутрішньо переміщені особи (особливо розлучені з сім'ями); «діти-солдати»¹²; діти, що народилися від зґвалтування; члени сімей, головами яких є діти; діти-працівники та молоді матері.¹³

3. Досвід та його вплив

Діти, які переживають сексуальне насильство, зіштовхуються з фізичними, психічними та соціо-економічними наслідками, подібно до дорослих (дивіться Розділ 2: Розуміння сексуального насильства / Наслідки сексуального насильства), їх вік, фізичні розміри, стадія розвитку та соціальне оточення також призводять до значних наслідків, серед яких¹⁴:

» **Фізична шкода:** Через свій фізичний розмір потерпілі діти можуть зазнати більш серйозної шкоди, включно з внутрішніми розривами та кровотечами, які можуть призвести до довготривалого ушкодження репродуктивних та інших внутрішніх органів, свищів та інфекцій. Через те, що їх тіла не повністю розвинені, дівчата-підлітки, які народжують, а також їх діти опиняються під більшою загрозою складнощів зі здоров'ям та смерті. На найбільший ризик наражаються дівчата віком до 16 років.¹⁵

» **Психічна шкода:** Діти часто відчувають вину та ніяковіють через те, що з ними сталося. Діти починають краще розуміти свої тіла та сексуальність, коли дорослішають. Сексуальне насильство має негативний вплив на здатність дитини довіряти іншим (особливо дорослим, якщо правопорушник був дорослим) та розвивати здорове відношення до сексуальності. Молодшим дітям може бути дуже складно зрозуміти та описати, що з ними сталося. Як і дорослі, постраждалі

діти можуть відчувати посттравматичний стрес, який може включати будь-що з перерахованого: нав'язливі спогади про насильство, флешбеки, емоційне заціпеніння, посилена збуджуваність та нічні жахи.

У постраждалих дітей та дітей, які народилися від зґвалтування, також можуть відмічатися завдання собі шкоди, суїцидальні думки та самогубство.

» **Соціально-економічна шкода:** У результаті фізичної та психічної шкоди, пов'язаної з сексуальним насильством, діти можуть відмовитися від соціального оточення у спільноті (особливо школі). Почуття сорому та провини може ініціювати сама дитина (і зменшувати повагу до себе), але частіше вони приходять від однолітків та суспільства (коли потерпілих дітей вважають «брудними», такими, що приносять зневагу родині, мають «поганий вплив» тощо). У деяких випадках зґвалтованих дівчат та жінок вбивали свої ж сім'ї у межах так званих «убивств честі». Дівчину, яка завагітніла, можуть примусити піти зі школи. Наслідки виключення зі школи є негайними, дитина втрачає друзів та можливість залучатися до звичайних видів діяльності. Недостатність освітніх можливостей також має довготривалі економічні наслідки. Сексуальне насильство проти дітей сприяє розвитку циклів бідності, насильства та безпритульності; діти лишаються з фізичними та емоційними труднощами, які перешкоджають їм розвивати свій потенціал.

11. Міжнародний комітет спасіння та ЮНІСЕФ (2012) Допомога дітям, потерпілим від сексуального насильства: Рекомендації для надавачів послуг у сфері охорони здоров'я та психосоціальних послуг в умовах гуманітарної допомоги. Нью-Йорк: МКС, ЮНІСЕФ, с. 25.

12. Термін «діти-солдати» стосується усіх дітей, які пов'язані зі збройними силами та озброєними групами, включно з дітьми, яких використовують як підсобних працівників, шпигунів, кухарів, секс-рабів тощо. Для додаткової інформації щодо сексуального насильства та вербування дітей дивіться Вставку 2.

13. World Vision (2015) Нема сорому у правосудді. Лондон: World Vision, с. 19.

14. Міжнародний комітет спасіння та ЮНІСЕФ (2012) Допомога дітям, потерпілим від сексуального насильства: Рекомендації для надавачів послуг у сфері охорони здоров'я та психосоціальних послуг в умовах гуманітарної допомоги. Нью-Йорк: МКС, ЮНІСЕФ.

15. Всесвітня організація охорони здоров'я, «Підліткова вагітність», Записи організації «Зробимо вагітність безпечнішою», 1/1 (жовтень 2008 р.).

Існують вагомі докази, що там, де задокументоване вербування дітей, також відбувається сексуальне насильство проти дітей та дорослих...

Вставка 2

Сексуальне насильство та вербування дітей

Чисельність дітей-солдат (більш точний термін — «діти, пов'язані зі збройними силами та озброєними групами») більша, ніж осіб, молодших 18 років, які беруть пряму участь у бойових діях. Відповідно до «Паризьких принципів» «дитина, пов'язана зі збройними силами чи озброєною групою» означає будь-яку особу молодше 18 років, яку було залучено чи використано збройними силами або озброєною групою у будь-якій ролі, включно з, але не обмежуючись цим, використанням хлопчиків та дівчат для сексуальних потреб. Цей термін стосується не тільки дітей, які брали або беруть пряму участь у бойових діях.¹⁶ За оцінками, сьогодні зі збройними силами чи озброєними групами пов'язано приблизно 200 000 - 300 000 дітей, багато з яких (як дівчата, так і хлопчики) зазнають сексуального насильства до, протягом та (чи) після їх вербування — однак їх часто класифікують як постраждалих лише від одного зі злочинів. У процесі роззброєння, демобілізації та реінтеграції часто пропускають сексуальне насильство.

Згідно з доповідями Генерального секретаря ООН у 2016 р. щодо сексуального насильства під час конфлікту та дітей і збройних конфліктів, незаконне рекрутування та використання дітей у воєнних діях відбувається в усіх країнах, що зазнали конфлікту, де документується сексуальне насильство¹⁷. Існують переконливі докази, що там, де документується вербування дітей, також відбувається сексуальне насильство над дітьми та дорослими (і навпаки). Сексуальне насильство може бути пов'язаним з рекрутуванням, але воно також відбувається і незалежно. Важливі зауваження

- » Під час документування чи розслідування сексуального насильства слід обов'язково звернути увагу на випадки, пов'язані з вербуванням та ув'язненням дітей.
- » Якщо вже задокументовано вербування дитини, слід сприймати його як знак того, що швидше за все відбувається і сексуальне насильство.

¹⁶ Дитячий фонд ООН (2007) Паризькі принципи. Принципи та настанови щодо дітей, пов'язаних із збройними силами та озброєними групами. Нью-Йорк: ЮНІСЕФ, пункт 2.1.

¹⁷ «Щорічний звіт Генерального секретаря ООН щодо дітей у збройних конфліктах», документ ООН Д/70/836-3/2016/360, 20 30 квітня 2016 р.; Звіт генерального секретаря ООН щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, документ ООН 3/2016/361/Rev 1, 22 червня 2016 р.

В. Законодавча та процедурна база

1. Нормативно-правова база, що стосується конкретно дітей

Конвенція про права дитини чітко вимагає від держав вживати усіх необхідних заходів для захисту дітей від усіх форм насильства, експлуатації та жорстокого поводження, включно з сексуальним насильством та збройним конфліктом.¹⁸ Сторони збройного конфлікту повинні дотримуватися міжнародних стандартів та норм захисту дітей, включно з положеннями Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них 1977 року, де особливо підкреслюються захист та допомога дітям протягом збройних конфліктів.¹⁹

Згвалтування та інші форми сексуального насильства проти дітей вважаються серйозним правопорушенням щодо дітей під час збройного конфлікту, а список збройних сил²⁰ та озброєних груп, які чинять такі порушення, публікується у Щорічній доповіді генерального секретаря ООН щодо дітей та збройних конфліктів.²¹ Публікація у доповіді ініціює створення на рівні держави Механізму моніторингу та сповіщення (ММС) для документування та звітування щодо правопорушень. Повноваження щодо ММС надаються Радою Безпеки ООН, проте його робота засновується на міжнародній нормативно-правовій базі, тому він може бути гарним джерелом інформації про співпрацю під час документування чи розслідування сексуального насильства.

2. Процедурні правила стосовно дітей²²

Можливість дітей мати доступ до правосуддя за сексуальне насильство, вчинене проти них, частково залежить від національних нормативно-правових баз та місцевих процедур.²³ Правосуддя, що є чутливим до дітей та орієнтованим на дітей, вимагає підходу, у якому збалансовано право дитини на захист із повагою до всіх інших прав (включно з правом на участь). Тобто воно має бути:

- » доступним та ефективним (швидким)
- » відповідним віку
- » спрямованим на забезпечення можливості дитини розуміти провадження
- » поважати їх конфіденційність та гідність.

Однак національні та місцеві закони і практики часто ускладнюють дітям доступ до правосуддя. Правові системи за своєю природою складні, і дітям особливо важко розуміти та брати в них участь.

18. Конвенція про права дитини, статті 19, 34 та 38(4).

19. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 12 серпня 1949 р. та пов'язаний із захистом постраждалих у міжнародних збройних конфліктах (Протокол I), 8 липня 1977 р., Стаття 77 (1) («діти повинні бути об'єктом особливої поваги та бути захищені від будь-якої форми посягання на статеву свободу»); Додатковий протокол до Женевських конвенцій 12 серпня 1949 р. та пов'язаний з захистом постраждалих у внутрішніх збройних конфліктах (Протокол II), 8 липня 1977 р., Стаття 4(3) («дітям слід надавати всі необхідні піклування та допомогу...»).

20. Резолюція Ради Безпеки ООН 1261, 3/ПЕЗ/1261 (1999), 30 серпня 1999 р.

21. Резолюція Ради Безпеки ООН 1882, 3/ПЕЗ/1882 (2009), пункт 3.

22. Дивіться Доповідь Верховного комісара ООН з прав людини, «Доступ до правосуддя для дітей», документ ООН А/НПС/25/35 16 грудня (2013 р.).

23. Однак міжнародні трибунали можуть надати юрисдикцію для правосуддя.

Вставка 3

Постраждалі діти та міжнародні трибунали

Лише у кількох справах, які розглядалися у міжнародних судах та трибуналах, чітко вказано на дітей, постраждалих від сексуального насильства, і ще менше справ містять свідчення таких дітей. До них входять:

- » У справі *Чарльза Тейлора* Спеціальний суд щодо С'єрра-Леоне включив до розгляду конкретні звинувачення у сексуальному насильстві над дівчатами.
- » У справі *Акайєсу* у Міжнародному трибуналі щодо Руанди, свідку ОО було лише 15, коли її зґвалтували, і 17 на момент суду.
- » Справа *Куранац* та інших (судовий процес Фока) у Міжнародному трибуналі щодо колишньої Югославії містила свідчення двох постраждалих, яким на момент масових зґвалтувань не було 18. У цьому суді свідки також зізналися у злочинах проти іншої постраждалої дитини, яка була недоступною для отримання свідчень.
- » Свідки у справі *Бемби* у МКС також давали свідчення про зґвалтування дітей. Однією зі свідків, які надали свідчення, була дівчина, якій на момент зґвалтування було 12. Однак на час суду їй було більше 18 років.

Політика МКС щодо дітей визнає тяжкість злочинів, що зачіпають дітей, а також наявні сучасні проблеми щодо реагування на такі злочини, і вимагає приділення особливої уваги таким злочинам (дивіться деталі у пункті Г: Етичні міркування). Злочини проти дітей можуть бути визнані рядом способів, наприклад, через прямі свідчення у суді постраждалого чи свідків, або надання інших свідчень, таких як судово-медична експертиза чи вагітність. Подання клопотання про статус постраждалої особи — це ще один спосіб, за допомогою якого суд може визнати у кримінальному провадженні постраждалих дітей та скоєні проти них злочини. Дивіться Розділ 3: Можливості притягнення до відповідальності та засоби правового захисту і Розділ 6: Відшкодування у контексті статусу постраждалої особи.

Самих непрямих доказів може бути достатньо для визнання злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, і обвинувачення можна довести іншими методами, не залучаючи дітей до свідчення. Однак важливо зберігати баланс імперативу «не завдавати шкоди» та право дитина на участь (дивіться нижче пункт Г: Етичні міркування).

24. Зазвичай вважається, що переважна більшість справ стосується постраждалих дорослих, однак свідчення та записи не завжди розділяються за віком, тобто їх число може бути більшим, ніж здається.
25. К. Аптел (2010) Діти та відповідальність за міжнародні злочини: внесок міжнародних кримінальних судів у справи дітей та правосуддя перехідного періоду: правдиві свідчення, відповідальність та врегулювання. Нью-Йорк: ЮНІСЕФ, Дослідницький центр Інноченті, с. 17.
26. «Прокурор проти Жан-Поля Акайєсу», справа № ICTP-96-4-T.
27. «Прокурор проти Драголюбa Кунараца, Радомира Ковача та Зорана Вуковича», справи № IT-96-23-T та IT-96-23/1. Цей суд також був прецедентним, оскільки це була перша справа, у якій звинувачених визнали винними у зґвалтуванні як міжнародному злочині.
28. Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду (2016) Політика стосовно дітей. Гаага: МКС Доступна за посиланням: https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/20161115_OTP_ICC_Policy-on-Children_Eng.PDF
29. Для детальної інформації про статус постраждалої особи та участь потерпілих у МКС дивіться документ Міжнародного кримінального суду, Керівництво для участі потерпілих у провадженнях Суду, <https://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/8FF91A2C-5274-4DCB-9CCE-37273C5E9AB4/282477/160910VPRSBookletEnglish.pdf>

...діти можуть бути надійними свідками...

Г. Етичні міркування

Вставка 4

Дослідники та документувачі часто вагаються щодо інтерв'ювання дітей чи їх підтримки як свідків злочинів,³⁰ боячись нашкодити дитині та ставлячи під сумнів точність інформації, яку можна від них отримати. Побоювання щодо добробуту дитини обґрунтовані. Однак діти можуть бути надійними свідками, і якщо інтерв'ю проведено коректно, воно може надати важливу перспективу щодо сексуального насильства під час конфлікту, відмінну від дорослих, а також може сприяти їх праву на участь та доступ до правосуддя.

Підхід до правосуддя, що враховує інтереси дітей

Підхід, який враховує інтереси дітей, описаний у Рекомендаціях ООН щодо правосуддя у справах, пов'язаних із дітьми — постраждалими та свідками злочинів³¹, та Політиці МКС щодо дітей, надає чіткі вказівки для тих, хто документує чи розслідує сексуальне насильство проти дітей. Ключові принципи такого підходу:

- » визнання як вразливості дитини, так і її здібностей, враховуючи її вік та зрілість
- » дотримання принципів Конвенції ООН про права дитини, включно з відсутністю дискримінації, найкращими діями в інтересах дитини та правом дитини виражати власні погляди на будь-які питання, що її стосуються (і право на те, щоб такі погляди були почутими та взятими до уваги)³²
- » забезпечити, щоб будь-які взаємодії з дітьми проходили з належною обережністю та плануванням, включно з проведенням психосоціальних оцінювань,³³ отриманням інформованої згоди/ дозволу та оцінюванням зв'язку потенційного доказу і визначенням шляхів направлення до того, як приймати рішення щодо інтерв'ювання дитини, а також переконатися, що опитувачі мають належні спеціальні знання, та обмежити кількість осіб, які працюють із дітьми.

30. Може існувати велика кількість перепон до розслідування та переслідування злочинів, де постраждалими є діти, включаючи не лише етичні міркування, наведені тут, але й міркування про те, яким чином і чи може дитина давати свідчення в суді та чи функціонують зали суду та процедури засідань з урахуванням особливостей дитини.

31. Документ ООН E/HE3/2005/20, 22 червня 2005 р., https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Guidelines_on_Justice_in_Matters_involving_Child_Victims_and_Witnesses_of_Crime.pdf

32. Дивіться Політику МКС щодо дітей, виноска 28, пункти 6-8.

33. Існують різні уявлення про те, який тип психосоціальної оцінки (та коли) забезпечить максимальне піклування про дітей та їх захист без ризику псування їх доказів. Важливо мати певну форму оцінювання можливостей дитини приймати рішення щодо участі та інтерв'ю без непередбачених негативних наслідків. Дивіться Політику МКС щодо дітей, виноска 28

Лише спеціалісти-практики, які мають значний досвід в проведенні інтерв'ю чи експертні знання стосовно роботи з дітьми, повинні залучатися до інтерв'ювання дітей.

Коли приймається рішення про інтерв'ювання дітей щодо їх досвіду сексуального насильства, важливо дотриматись балансу між обов'язком не завдавати шкоди (викладений у Розділі 7: Не завдавати шкоди) та необхідністю отримання інформації і право дитини на участь (якщо вона її обирає). Коли ризик завдати шкоду перевищує потребу в інформації чи вигоду, яку самі діти можуть отримати від участі, слід шукати альтернативні джерела інформації про правопорушення. Проте неправильно автоматично припускати, що інтерв'ювання дітей небезпечне та не відповідає їх найкращим інтересам; слід оцінювати кожний окремий випадок.

1. Не завдавати шкоди

Чотири принципи зменшення шкоди, визначені у Розділі 7, однаково застосовуються і коли постраждалим чи свідком є дитина. Крім того, при роботі з постраждалими дітьми та іншими свідками слід вжити особливих запобіжних заходів, щоб запобігти подальшій шкоді.

До дітей — потерпілих та свідків — слід підходити з великою обережністю: якщо спеціалісти-практики не отримали необхідної спеціальної підготовки та не впевнені, що можуть правильним чином взаємодіяти з дітьми, не можуть отримати інформовану згоду, не можуть гарантувати дітям надання належного направлення до послуг інших спеціалістів, або якщо не знають, як отримати доступ до ресурсів для підтримки дітей на випадок їх повторної травматизації через інтерв'ю, вони не повинні звертатися до дітей у цілях документування.

Лише спеціалісти-практики, які мають значний досвід в інтерв'юванні чи експертні знання стосов-

но роботи з дітьми, повинні залучатися до інтерв'ю дітей.

Оцінка ризиків

Під час оцінювання загроз для дітей потерпілих/свідків важливо звернути увагу на:

- » особисті характеристики дитини (вік, стадія розвитку, зрілість, освіта, інвалідність, ґендер, приналежність до меншин тощо)
- » соціальний та культурний контекст (безпека та ситуація в оточенні, у якому живе дитина, відповідальний опікун, відносини дитини з сім'єю/опікунами тощо)
- » особливі вразливі місця (такі як переселення, захворювання, що передаються статевим шляхом, батьківство або перебування головою сім'ї).

Координація

Враховуючи підвищений ризик повторної травматизації у дітей, застосовуються ті ж самі принципи координації. Необхідно дбати про забезпечення належного протоколу реагування та здійснення координації з урахуванням механізмів захисту дітей, включно з механізмом моніторингу та звітності щодо грубих порушень прав дітей в умовах збройного конфлікту, встановленими Резолюцією Ради Безпеки ООН 1612 (де вони існують)³⁴, та Областю відповідальності щодо захисту дітей у межах Кластера ООН з питань захисту (якщо є).

34. З/ВЕЗ/1612, 26 липня 2005 р. Механізми моніторингу та звітності створюються у країнах, де сторони конфлікту було зазначено в Додатку до «Щорічної доповіді Генерального секретаря ООН щодо дітей та збройних конфліктів».

Забезпечити інформовану згоду/дозвіл

Частина про отримання інформованої згоди у Додатку 7: Контрольний список інтерв'ю рівною мірою застосовується до інтерв'ю дітей, проте із додатковими застереженнями:

- » Розуміти, що забезпечення інформованої згоди повинне враховувати особливий вік, потреби та рівень розуміння дитини. Залежно від національного законодавства щодо віку згоди, слід отримувати інформовану згоду на участь у документуванні від батьків або захисників дитини та (або) інформовану згоду чи дозвіл від самої дитини. (Для додаткової інформації дивіться Вставку 5 нижче.)
- » Майте на увазі, що діти могли розповісти або не розповідати раніше подробиці про сексуальне насильство своїм батькам або опікунам; деякі діти могли навіть не зрозуміти, що те, що відбулося, складало сексуальне насильство. Якщо дитина не розповідала своїм батькам або опікунам, слід проявляти обережність до того, як приймати рішення це зробити, перш за все враховуючи найкращі інтереси дитини, її вік та зрілість.
- » Дітей слід повідомити про ризики, пов'язані з участю у процесі документування, обережно, враховуючи їх вік для того щоб не лякати їх без необхідності
- » Дітям мають надати усі можливі варіанти та наслідки таких варіантів навчені спеціалісти, які можуть реагувати на індивідуальні здібності дитини. Діти ма-

ють право почути про доступні права відповідно до Конвенції ООН про права дитини та Декларації щодо базових принципів правосуддя для постраждалих від злочинів та зловживання владою.

- » Спеціалісти-практики мають обережно пояснити дітям, що відбуватиметься на кожному етапі процесу документування та що може від них очікуватися.
- » Дітям слід сказати, що вони мають право у будь-який момент припинити інтерв'ю, вийти з процесу, чи не відповідати на запитання, якщо вони так вирішать.
- » Якщо діти не розуміють запитання, вони часто кажуть «так». Щоб отримати інформовану згоду/дозвіл, може бути необхідно попросити дитину розповісти опитувачу, на що вона погоджується, щоб можна було перевірити її справжнє розуміння.

Вставка 5

Інформована згода та дозвіл дітей

Маючи справу з дитиною, важливо отримати інформовану згоду від одного з батьків або особи, яка має опікунські обов'язки (якщо це потрібно та доречно), а також згоду/дозвіл від самої дитини. Коли дитина має правоздатність надавати згоду на участь у процесі, лише така згода має бути надана, за винятком випадків, коли рівень зрілості дитини чи її розвитку ускладнює «інформовану» згоду. Якщо вік дитини менший за вік згоди на участь, необхідно отримати згоду від одного з батьків чи дорослого з обов'язками опіки та інформований дозвіл від дитини.

Зазвичай за надання згоди відповідають батьки чи опікуни, однак старші підлітки можуть мати юридичне право давати згоду замість своїх батьків. Для дітей молодшого віку, які за визначенням занадто малі, щоб давати інформовану згоду, але достатньо дорослі, щоб розуміти та погоджуватися на участь, слід шукати «інформованого дозволу» (вираженого бажання брати участь в інтерв'ю) дитини.³⁵

За відсутності чітких законодавчих норм слід застосовувати такі загальні правила (однак слід також враховувати зрілість):³⁶

- » **у віці 16-18 років:** дитина надає інформовану згоду, а згоду у одного з батьків чи дорослого з обов'язками опікуна просять надати лише якщо у разі необхідності за наявних обставинах
- » **у віці 12-15 років:** один із батьків чи дорослий з обов'язками опікуна, за винятком випадків, коли це не вважається доречним, має надати інформовану згоду, а дитина має надати інформований дозвіл
- » **молодше 12 років:** один з батьків чи дорослий з обов'язками опікуна має надати інформовану згоду, а дитина має надати дозвіл.

У всіх випадках бажання дітей мають вищий пріоритет, і їх не слід опитувати, якщо вони не погодилися на участь.

35. Міжнародний комітет спасіння та ЮНІСЕФ (2012) Допомога дітям, потерпілим від сексуального насильства: Рекомендації для надавачів послуг у сфері охорони здоров'я та психосоціальних послуг в умовах гуманітарної допомоги. Нью-Йорк: МКС, ЮНІСЕФ.

36. Інститут освіти при Лондонському університеті, Етичний довідник дослідника, Дослідження з дітьми. Доступний лише он-лайн за посиланням <http://www.ethicsguidebook.ac.uk/research-with-children-105>

...критично важливо, щоб документувачі знали, чи зобов'язані вони розкривати інформацію та кому слід надавати розкрити інформацію.

Поважати конфіденційність

Хоча діють принципи конфіденційності, викладені у Розділі 7: Не завдавати шкоди, однак можуть бути додаткові обмеження, коли дитина розголошує факт вчинення над нею сексуального насильства. Залежно від національних законів певні категорії фахівців (включаючи соціальних робітників, лікарів, учителів та інших надавачів послуг) можуть мати обов'язок повідомляти про правопорушення з участю дитини як постраждалої особи чи свідка.³⁷ Отже критично важливо, щоб документувачі не обіцяли повної конфіденційності та знали, чи мають вони обов'язок розкриття інформації та кому слід надавати таку інформацію. Так само важливо, щоб дитина розуміла це обмеження стосовно конфіденційності.

Перенаправлення/координування через механізм виконання

На доступ потерпілого/свідка до послуг перенаправлення та надання допомоги може впливати її чи його вік (а також ґендер). За обставин збройного конфлікту та постконфліктної обстановки такі послуги можуть бути погано організованими чи відсутніми. Коли мають справу з дітьми, потерпілими чи свідками, документувачі повинні переконатися, що протокол запроваджено до початку проведення будь-яких опитувань, і що вони будуть направлені до належних послуг чи підтримки, які у певній формі відповідатимуть їх терміновим та довгостроковим потребам, включно з:

- » **Фізичними:** Після направлення до термінового медичного лікування діти можуть мати довгострокові проблеми зі здоров'ям і потребуватимуть ефективного лікування.
- » **Психологічними:** Дітям може знадобитися підтримка для подолання посттравматичного стресу та з формуванням довірливих стосунків і розумінням їх почуттів.
- » **Соціальними:** Дітям може знадобитися підтримка для реінтеграції до шкільних умов (де вони існують у певному форматі) та допомога у розвитку позитивних стосунків.

- » **Заходи допомоги:** Дітям необхідне безпечне місце для відновлення, якщо жорстоке поводження відбулося вдома чи якщо вони зіштовхнуться з тривалою шкодою чи зневагою, перебуваючи у їх нинішньому нинішньому домі.

Наявність та доступність послуг слід включити до оцінювання щодо принципу не завдавати шкоди. Важливо зауважити, що спеціалісти-практики можуть не знати про насильство чи жорстоке поводження, які відбуваються вдома, але про нього можуть дізнатися протягом інтерв'ю. Крім того, принцип не завдавати шкоди також стосується довготривалої безпеки дітей, чие оточення може наражати їх на ризик (наприклад, коли повімдолення про сексуальне насильство стає відомим). Як Розділ 7: Не завдавати шкоди визначає реакції у подробицях та процеси перенаправлення, так само важливо визначити послуги для дітей, які:

- » відповідають віку та ґендеру постраждалої дитини та підходять до її спроможності, культури тощо
- » надають доступ до місць, обладнаних для дітей та юнаків
- » надають доступ до систем захисту дитини на базі громади, включно з комітетами із захисту дітей та групами, що очолюються дітьми.

Спеціалісти-практики, які мають справу з дітьми постраждалими/свідками, повинні забезпечити:

- » можливість необхідного перенаправлення, коли діти знаходяться під ризиком недостатньої або відсутньої соціальної підтримки, включно з ризиком того, що діти будуть ізольовані від сімей та переживатимуть соціальну стигматизацію
- » встановлення прозорих практик щодо зберігання, доступу та надання конфіденційних даних, щоб забезпечити дотримання інтересів дітей як найважливішого пріоритету
- » підтримку батьків та опікунів, надання їм інформації про доступні послуги допомоги як дітям, так і сім'ям.

³⁷ Дивіться, наприклад, «Моделі законодавства та правосуддя у питаннях, пов'язаних із дітьми, над якими вчинили насильство або які стали свідками злочинів», Стаття 3.

Залучайте лише перекладачів, які пройшли спеціальне навчання та мають попередній досвід роботи з дітьми.

2. Право на участь

Домінік, 14-річна дівчина у м. Гома, Демократична Республіка Конго:

«Він зробив зі мною страшні речі. Мені досі сняться жахи. Я хотіла, щоб поліція щось зробила. Я хотіла розповісти свою історію, але мене ніхто не слухав. Ніби те, що зі мною сталося, не мало ніякого значення. Але ці люди, які допомогли мені повернутися до школи, прийшли та хотіли почути. Вони взяли мою історію та історії інших, віднесли до поліції, і зараз цей чоловік під арештом. Сподіваюся, він піде до в'язниці, і я зможу розпочати жити».

Діти мають право висловлювати свої погляди на усі питання, що їх стосуються, і стосовно того, щоб їх взяли до уваги. Конвенція ООН про права дитини чітко визначає, що «дітям, зокрема, повинна бути надана можливість бути почутими у будь-яких судових та адміністративних процесах, що стосуються дитини, безпосередньо або через представника, або відповідний орган».³⁸ Документування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, яке не може розглянути можливість постраждалих дітей або почути їх думку, не сумісне з такими правами.

Як і дорослі потерпілі/свідки, деякі діти вважатимуть, що участь у документуванні злочинів може бути досвідом, який надає сил, і навіть частиною свого зцілення. Зібрана інформація може, наприклад, покращити визнання дітей як постраждалих від сексуального насильства (якщо у суспільстві це ставиться під сумнів), надати основу для клопотання про статус постраждалої особи у МКС або дати дитині змогу отримати доступ до правосуддя іншим чином. Роль спеціалістів-практиків — дізнатися, чи

це стосується дитини, на яку зараз звернули увагу, та знайти найкращий та найбезпечніший шлях це зробити.

Однак право на участь є особистим і також означає право не брати участь. Мета спеціалістів-практиків — зрозуміти, чи дитина, на яку зараз звернули увагу, хоче брати участь, та знайти для неї найкращий та найбезпечніший шлях це зробити. Усі діти різні, тому рішення про інтерв'ю слід приймати за участі дитини, і слід оцінювати потенційну шкоду та бажання дитини і будь-які конфлікти інтересів, пов'язані з документуванням.

38. Конвенція ООН про права дитини, Стаття 12.

Е. Основні рекомендації щодо залучення дітей до процесу документування³⁹

Коли від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, страждають як діти, так і дорослі, принципи доцільності та не завдавати шкоди часто означають, що потрібно надавати пріоритет дорослим постраждалим та свідкам в отриманні інформації від них. Однак, як зазначено вище, інколи участь у документуванні є в інтересах дитини, і якщо його провести правильно, воно може мати дуже хороші наслідки.

Викладені нижче міркування стосуються саме документування злочинів та правопорушень проти дітей і мають використовуватися із загальними вказівками, наданими в інших розділах цього Протоколу, починаючи з попереднього дослідження та планування процесу документування і продовжуючи інтерв'юванням постраждалих та свідків. Під час документування злочинів та правопорушень проти хлопчиків слід також враховувати поради щодо постраждалих чоловіків, надані у Розділі 17. У всіх випадках участі дітей інтерв'ю мають проводити особи з належними спеціальними знаннями.

1. Попереднє дослідження та планування розслідування

При документуванні сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, слід прийняти рішення: проводити в процесі чи ні інтерв'ю з дітьми. Попереднє рішення щодо того, чи є безпечним та можливим опитувати дітей, має прийматися протягом процесу планування, базуючись на оцінці ризиків та визначенні шляхів перенаправлення. В першу чергу варто взяти до уваги наявність інтерв'юерів та їх здібність (компетентність, досвід та ресурси) проводити інтерв'ювання дітей. Це рішення слід постійно переглядати протягом процесу документування.

Протягом фази попереднього аналізу спеціалісти-практики повинні:

- » **Розглянути усіх можливих потерпілих:** Беріть до уваги можливість, що дівчата та хлопчики могли постраждати від сексуального насильства, навіть у контекстах, де відсутні звинувачення в сексуальному насильстві чи звинувачення стосуються лише дорослих. Відсутність послуг, які відповідають віку (та ґендеру), та презумпції, які базуються на повноваженнях чи упередженнях, можуть призводити до більш звичних звинувачень у сексуальному насильстві над жінками.
- » **Індикатори:** Звертайте увагу на червоні індикатори тривоги, які можуть вказувати, що проти дітей можуть здійснювати сексуальне насильство, зокрема докази рекрутингу дітей збройними силами та озброєними групами (дивіться Вставку 2 вище) та наявність дітей з вираженими загальними знаками та симптомами сексуального насильства (дивіться Вставку 6 вище).
- » **Ризики:** Дослідіть специфічні для контексту ставлення до дітей та сексуального насильства (наприклад, у багатьох випадках дівчину-підлітку, яка вже втратила незайманість, автоматично вважають «розпусною» та роблять винною у зґвалтуванні), а також стигматизації, із яким можуть зіштовхнутися хлопчик чи дівчинка вдома або в школі, якщо їх виявлять.
- » **Перенаправлення:** Як зазначено вище, важливо визначити та підготувати потенційно прийнятні формальні та неформальні послуги, до яких можна направити дітей для надання захисту та (або) підтримки. За відсутності напрацьовань із урахуванням особливостей дітей, слід обдумати, що доступно наразі чи можна організувати, щоб відповісти на потреби дітей різних вікових груп.

³⁹ Інформацію в цьому розділі значною мірою взято з пілотного курсу «Моніторинг та розслідування порушень щодо дітей, пов'язаних із конфліктом», спільно розробленого організацією «Справедливість: швидке реагування», Ініціативою щодо дітей-солдатів Ромео Деллейра та Інститутом міжнародних кримінальних розслідувань, і запущеного в пробному режимі у серпні 2016 р. в Аммані, Йорданія.

Вставка 6

Загальні показники та симптоми сексуального насильства залежно від віку⁴⁰

Нижче викладено деякі реакції дітей, які зазнали сексуального насильства. При взаємодії з дітьми під час планування документування чи збору самої інформації спеціалісти-практики мають пам'ятати про можливі знаки та продовжувати поводитися чуйно і з належною увагою. Цей список не є вичерпним, і деякі симптоми, описані тут, можуть бути знаками травми не з причин сексуального насильства.

Спільне для всіх вікових груп	» нічні жахи чи порушення сну, або постійне бажання спати » виявлення проблем із їжею, таких як постійні прийоми їжі чи відмова від неї » демонстрація замкненості, зокрема відмова від сім'ї та друзів » демонстрація знань чи інтересу до статевих актів, що не відповідає віку
Немовлята та діти ясельного віку (0-5)	» чіпляння або незвичне приставання до опікунів » відмова покидати «безпечні» місця » регресія розвитку (така як втрата мовлення, випадки накладання у штани)
Діти молодшого віку (6-9)	» реакції, схожі на дітей віком 0-5 років » відчуття страху до певних людей, місць чи видів діяльності або нападу » різка відмова ходити до школи » надмірне торкання інтимних місць
Підлітки (10-19 років)	» проявляють ознаки депресії (хронічний сум), плачу або емоційної безчутності » суїцидальні думки або тенденції » проблеми зі школою, зміни успішності чи уникання школи » прояви гніву або виявлення труднощів у стосунках з однолітками, сварки з людьми, відмова слухатися або поважати авторитет » саморуйнівна поведінка (наркотики, алкоголь, самопошкодження) » вагітність » розвиток інфекцій, що передаються статевим шляхом; виразки в роті, анальні та вагінальні кровотечі, біль

40. Міжнародний комітет спасіння та ЮНІСЕФ (2012) Допомога дітям, потерпілим від сексуального насильства: Рекомендації для надавачів послуг у сфері охорони здоров'я та психосоціальних послуг в умовах гуманітарної допомоги. Нью-Йорк: Міжнародний комітет спасіння, ЮНІСЕФ, с. 34.

Протягом стадії планування документування:

- » **Команда документувачів:** Обережно відбирайте та навчайте членів команди з документування (дослідників, усних та письмових перекладачів, посередників, аналітиків та інших працівників підтримки) та переконайтеся, що:
 - » у них є необхідні можливості (досвід, знання та ставлення), щоб розуміти і чутливо працювати з актами сексуального насильства над дітьми (наприклад, створити правильну атмосферу, щоб отримати інформацію про сексуальне насильство проти дітей; знають про ознаки переживань та як уникнути повторної травматизації постраждалих дітей) (дивіться Вставку 6 вище)
 - » команда достатньо різноманітна щодо ґендеру, віку, національності, етнічної приналежності, релігії, мовних навичок тощо, щоб надати дітям можливість вибору, із ким вони хочуть взаємодіяти. Діти, які постраждали від сексуального насильства, не обов'язково віддаватимуть перевагу інтерв'юєру/ перекладачу того ж ґендеру, проте можливість задовольнити їх побажання може допомогти у побудові необхідних довірливих стосунків, щоб діти могли бути відвертими. Те саме стосується таких факторів, як вік, етнічна чи релігійна приналежність.
- » **План документування:** Відкрито включити сексуальне насильство проти дітей та пов'язані правові та судові практики, а також термінологію у план документування (дивіться Розділ 9: Планування / Складові плану документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами).
- » **Час:** Пам'ятати, що налагодження взаєморозуміння між інтерв'юєром та дитиною може потребувати часу, але важливо обмежити тривалість інтерв'ю дитини, виходячи з її віку, розвитку та інших факторів, щоб не викликати в неї надмірну втому та стрес. Може знадобитися, а в деяких випадках буде корисним, провести повторне інтерв'ю з тим самим інтерв'юєром. Це особливо стосується випадків, коли перше інтерв'ю допомагає побудувати довірливі стосунки та обмінятися інформацією, що потрібно дитині для прийняття рішення щодо участі у більш глибокому інтерв'ю, а також дозволяє інтерв'юєру належним чином оцінити рівень зрілості дитини.
- » **Кількість людей:** Також важливо обмежити кількість людей, які взаємодіють із дитиною, виходячи з її віку,

розвитку та інших факторів. Частину планування слід приділити визначенню, чи опитували дитину інші спеціалісти (слідчі, документувачі, журналісти тощо, щоб мінімізувати кількість розмов, у яких різні люди ставлять одні й ті самі запитання).

- » **Ресурси та витрати:** Подумайте, чи можуть знадобитися інші/додаткові ресурси у порівнянні з тими, що потрібні для документування сексуального насильства над постраждалими дорослими, зокрема для визначення та доступу до джерел інформації (що потенційно підвищує загальні витрати). Наприклад, на створення оточення з урахуванням потреб дитини потрібні час та зусилля, і це слід враховувати.
- » **Конфіденційність:** Як зазначено вище, конфіденційність, пов'язана з дітьми, постраждалими або свідками, ускладнюється як вимогами інформованої згоди від опікунів, так і з потенційним обов'язком повідомляти про підозри щодо злочинів проти дітей. Слід враховувати обидва фактори, але конфіденційність потрібно зберігати, наскільки це можливо.

Залучати лише перекладачів, які пройшли спеціальне навчання та мають попередній досвід роботи з дітьми.

Вставка 7

Залучення дітей, потерпілих та свідків⁴¹

При залученні дітей, потерпілих та свідків, спеціалісти-практики повинні, зокрема:

- » пройти спеціальне навчання щодо підходу, проведення інтерв'ю та перенаправлення дітей, щоб спеціалісти-практики могли реагувати на специфічні вразливі місця та можливості дитини
- » розуміти, як застосовувати принципи не завдавати шкоди, конфіденційності та інформованої згоди конкретно до дітей, включно з використанням при спілкуванні з постраждалими та іншими свідками технік, які відповідають віку
- » мати навички щодо інтерв'ю дітей, врахування віку, а також розуміння, що взаємодія з дуже малими дітьми вимагає знань, відмінних від тих, що потрібні для роботи з підлітками
- » бути обізнаним щодо технік запобігання повторній травматизації дітей, таких як дозволити їм слідувати за відчуттями у тілі та емоціями (тремтіння, плач)
- » пройти навчання про місцеву культуру та ставлення до дітей у суспільстві
- » розуміти проблеми, з якими можуть стикатися різні групи вразливих дітей, такі як ризик неприйняття спільнотами молодих дівчат та хлопчиків, що пов'язані зі бройними групами та силами, яке можуть переживати ці діти
- » створити глосарій термінів та фраз, уживаних дітьми в оточенні дітей.

2. Інтерв'ювання

Мета інтерв'ювання дитини така ж, як і для дорослих: отримати точну та достовірну інформацію. Інтерв'ювання дітей не слід сприймати як останню надію, до якої слід вдаватися лише коли неможливо отримати потрібну інформацію від дорослих; розповідь своєї історії може бути в інтересах самої дитини. Що відрізняється у проведенні інтерв'ю – це спосіб, у який здійснюється інтерв'ю: використання додаткових запобіжних заходів для переконання у тому, що немає шкоди та для взяття до уваги, як розвиваються спогади, розуміння понять та когнітивне обґрунтування дитини. Важливо пам'ятати, що:

- » Найважливішими є вік та розвиток дитини, а також її права.
- » Підлітки не мають зрілості розвитку, щоб можна було їх опитувати як дорослих, незважаючи на те, що підлітки у своєму розвитку не досягли зрілості, щоб бути опитаними як дорослі, до них не слід ставитися так само як до дітей молодшого віку під час інтерв'ю.
- » Навіть професіонали, які працюють із дітьми, можуть недооцінити можливість дитини обговорювати стресові події та переоцінити їх страхи.
- » Діти молодшого віку можуть не до кінця розуміти сексуальну природу деяких видів поведінки, і, можливо, знадобиться адаптувати підхід до обговорення.
- » На відповідь дитини може вплинути присутність когось із батьків чи особи, яка її підтримує, тому може бути краще, щоб така особа була поряд, але не у тій самій кімнаті.

Під час інтерв'ювання дітей спеціалісти-практики мають:

- » Залучати лише перекладачів, які пройшли спеціальне навчання та мають попередній досвід роботи з дітьми. Усі перекладачі повинні бути обізнаними у справі захисту дітей.

41. Міжнародний комітет спасіння та ЮНІСЕФ (2012) Допомога дітям, потерпілим від сексуального насильства: Рекомендації для надавачів послуг у сфері охорони здоров'я та психосоціальних послуг в умовах гуманітарної допомоги. Нью-Йорк: МКС, ЮНІСЕФ.

Подумайте щодо використання малюнків, розмітки чи ляльок, щоб допомогти дитині пояснити, що з нею (ним) відбулося.

- » Використовувати зрозумілу для дитини мову, яка відповідає її віку та рівня розвитку, частіше вживаючи ті ж слова, які обирає опитувана особа. Прості, не ускладнені запитання викликають більш повні відповіді. Наскільки можливо, використовувати мову, якою користується дитина. Не вводити нових слів до її словникового запасу. Наприклад, замість того, щоб кваліфікувати певний вчинок як зґвалтування чи напад, дотримуйтеся чисто описових слів для опису частин тіла та дій, які відбулися (після того, як дитина підніме тему).
- » Попросити дитину розповісти якомога детальніше, що відбулося, використовуючи запитання відкритого типу: «Що сталося? Коли? Як?», а не запитання, які передбачають однослівну відповідь, наприклад: «Він робив тобі боляче в інтимних місцях?» Це попередить ризик передачі мовою тіла відчуття, що запитувати чи відповідати на певне запитання страшно.
- » Забезпечити для дитини дружню атмосферу, яка створить безпечний простір, у якому дитина зможе говорити. Подумайте щодо використання малюнків, картування чи ляльок, щоб допомогти дитині пояснити, що з нею (ним) відбулося.⁴² (Якщо використовуватимете такі інструменти, обов'язково зберіть малюнки чи картування, або ретельно задокументуйте дії, які дитина виконувала з лялькою тощо, особливо якщо не ведеться запис інтерв'ю).
- » Звернути увагу на знаки та підказки щодо спричинених стресових переживань та захистити дитину від додаткової фізичної шкоди (використовуючи принципи психологічної першої допомоги⁴³ та припиняючи інтерв'ю, якщо вони з'являться).
- » Переконатися, що мова вашого тіла не передає відчуття жаху чи не показує шоківу реакцію на слова дитини: те, що документувачі можуть вважати шокуєчим, може не відповідати емоційним відчуттям дітей потерпілих/свідків.
- » Сидіть так, щоб бути на одному рівні з дитиною; три-

майте очі на рівні її очей, не нахилийтеся та не дивіться на дитину згори вниз, таким чином передаючи відчуття поваги та мінімізуючи залякування. Уникайте будь-чого (наприклад, положення тіла, манери розмовляти), що передасть відчуття авторитету чи старшості та викличе страх чи відчуття загрози.

Вставка 8

Створення сприятливої атмосфери для дітей

Під час інтерв'ю дітей важливо створити атмосферу, яка дозволяє дитині почуватися настільки розслаблено та комфортно, наскільки це можливо. Пропозиції щодо цього включають таке:

- » вдягатися відповідним чином, але не занадто формально (поліцейські опитувачі мають бути в цивільному одязі)
- » сидіти на рівні очей дитини (для дітей молодшого віку це може значити сидіння на підлозі)
- » якщо у дитини є фізичне, сенсорне, навчальне, соціальне чи комунікативне порушення, проконсультуйтеся зі спеціалістом, який допоможе адаптувати інтерв'ю до особливих потреб дитини
- » подумайте про використання малюнків (картування тіла, малювання місця тощо) та інших технік, які допоможуть дитині почувати менше страху від процесу.

За моделлю PEACE (дивіться Розділ 11 для опису моделі) інтерв'ю дитини потерпілої особи/свідка має проводитися у такому форматі:

- » Вступ: Відрекомендуйте себе та перекладача, якщо користуєтеся його послугами, та поясніть мету і перебіг інтерв'ю мовою, що підходить для дитини. Вступна частина також має включати «інструкції» щодо опитування (пояснення, що дитина повинна казати правду, відмічати, якщо не розуміє, або не знає відповіді на запитання, виправляти опитувача, якщо щось не так). Для дітей молодшого віку чи тих, хто може відставати у розвитку, важливо використовувати приклади та перевіряти, що дитина розуміє інструкції.

42. Б. Макдональд, П. Роджерс (2014) «Інтерв'ю» у Методологічних замітках: оцінювання впливу 12, Дослідницький офіс ЮНІСЕФ, Флоренція, с. 4.

43. www.nctsn.org.content/psychological-first-aid

(як) форма... налагодження взаєморозуміння: визначити позитивну подію, яку дитина пережила в минулому та поставити запитання про неї.

- » **Налагодження взаєморозуміння та довіри:** Приділити особливу увагу та виділити стільки часу, скільки потрібно, на налагодження взаєморозуміння з опитуваним протягом першої фази інтерв'ю і вибудувати необхідну довіру, щоб він/вона міг/-могла бути відвертим/-ою. Використання позитивної активності чи досвіду з життя дитини має допомогти обом дізнатися більше про дитину та розвинути ритм і модель взаємодії для інтерв'ю через вільну наративну дискусію. Вона надає можливість практикувати використання відкритих підказок і дає інтерв'юєру зразок використання мови дитини та можливості продукувати інформацію.
- » **Практика відтворення епізодичних спогадів:** Вона використовується для отримання зі спогадів деталей про подію в минулому, особливо для дітей молодшого віку. Це може бути частиною або додатковою деталлю до налагодження взаєморозуміння: визначити позитивну подію, яку дитина пережила в минулому та поставити запитання про неї. Тема не має бути пов'язаною з сексуальним насильством. Мета такої практики згадування — допомогти дитині зрозуміти рівень деталізації, яка потрібна інтерв'юєру від подальших розповідей про минулий досвід.
- » **Перехід до основних питань:** Відштовхуючись від цієї події, інтерв'юєр може представити тему інтерв'ю, пояснюючи дитині, про що йтиме мова, без визначення конкретного змісту. Фрази, за допомогою яких буде представлено тему, слід обмірковувати заздалегідь. Діти повинні розуміти, чому їх опитують, але мати лише загальне уявлення про те, що документує інтерв'юєр («погані» випадки / порушення, які відбуваються у спільноті тощо), без посилання на конкретні проблеми щодо сексуального насильства; це може допомогти зосередитися на інтерв'ю.
- » **Вільне пригадування:** В ідеалі дитина має надати розповідь у вільній формі, настільки детальну, наскільки він (вона) може пригадати, а інтерв'юєр має використовувати відкриті підказки без направлення чи навідних запитань.
- » **Роз'яснювальні запитання та завершення:**

Дивіться рекомендації у Розділі 11: Інтерв'ю / Межі інтерв'ю.

Вставка 9

Визначення розуміння дитиною інструкцій щодо інтерв'ю

Дуже важливо встановити, чи дитина насправді розуміє різницю між правдою та брехнею, комфортно почувається, коли не погоджується з інтерв'юєром або коли каже, що не розуміє або не знає відповіді на запитання. Це можна зробити з використанням практичних прикладів, наприклад, запитуючи: «Якби я сказав, що іде дощ, це було би правдою чи брехнею?»

Вставка 10

Ризик спотворення

Важливо мінімізувати ризик впливу сторонніх діючих осіб на розповідь дитини. Наприклад, справа в Міжнародному кримінальному суді проти Томаса Любанга показала значні висновки, оскільки не враховувала свідчення тих, хто, як вважалося, у минулому були дітьми-солдатами, через спотворення інформації посередниками, послугами яких користувалися для пошуку свідків серед дітей.⁴⁴ Політика Міжнародного кримінального суду щодо дітей та Керівництво щодо відносин між судом та посередниками допоможуть у вирішенні таких проблем.

44. К. Буїзман (2013) «Доручення розслідування: які висновки слід зробити з судового процесу Любанга», Північно-західний журнал міжнародних прав людини, 11,3: 3.

Розділ 17. Зміст

РОЗДІЛ 17: Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків	265
А. Вступ	265
Б. Міфи та стереотипи.....	265
Вставка 1	
Розповсюджені міфи та припущення про сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків	266
В. Масштаб та форми.....	267
Вставка 2	
Статистичні дані про сексуальне насильство, спрямоване на чоловіків	267
Вставка 3	
Досвід постраждалого	268
Вставка 4	
Приклад прецедентного права — Справа Мартіни Джонсон	269
Вставка 5	
Приклади частих форм ¹⁴ сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків	270
Г. Досвід та наслідки.....	271
Вставка 6	
Ненавмисні ерекції та еякуляції.....	272
Вставка 7	
Реагування на сексуальне насильство над чоловіками.....	272
Ґ. Нормативно-правова база.....	273
Вставка 8	
Дослідження законів про зґвалтування	273
Вставка 9	
Приклади міжнародних рішень, пов'язаних із сексуальним насильством проти чоловіків та хлопчиків	275
Вставка 10	
Приклад із прецедентного права: справа Бемба	276
Е. Особливі міркування у процесі документування	277
Вставка 11	
Ключові риси процесу документування, враховуючи особливості чоловіків, постраждалих від насильства	277
1. Попереднє дослідження та аналіз	278
2. Планування.....	279
Вставка 12	
Подолання спротиву щодо реагування на сексуальне насильство над чоловіками	280
3. Інтерв'ю	280
Вставка 13.....	281
Показники сексуального насильства проти чоловіків	281

РОЗДІЛ 17: Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків

А. Вступ

Сексуальне та ґендерно-зумовлене насильство проти чоловіків та хлопчиків скоюється у великій кількості конфліктних ситуацій по всьому світу.¹ Незважаючи на розповсюдженість цього типу насильства, чоловіків і досі мало визнають як постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами. Існує загальний брак доповідей та документування сексуального та ґендерно-зумовленого насильства проти жертв чоловіків. Його випадки залишаються табуованою і часто суперечливою темою у багатьох контекстах, і проблему зазвичай недооцінюють та маргіналізують.

Рішення міжнародних трибуналів, які стосувалися сексуального насильства проти чоловіків, були прийняті ще у 1997 р.,² проте Рада Безпеки ООН вперше відкрито визнала чоловіків та хлопчиків як постраждалих від насильства в конфлікті у Резолюції РБ ООН 2106 у червні 2013 р.³ Законодавчі, інституційні, політичні, процедурні та фінансові рамки, що стосуються документування злочинів відповідно до міжнародного законодавства, зазвичай фокусуються, наскільки це відомо постраждалим, на жінках та дівчатах, і не можуть належним чином визнати чоловіків та хлопчиків потенційними постраждалими. Окрім «Керівних принципів розслідування сексуального та ґендерно-зумовленого насильства проти чоловіків та хлопчиків», опублікованих у 2016 р. Інститутом міжнародних кримінальних розслідувань,⁴ більшість наявних алгоритмів, керівництв та ресурсів не застосовують ґендерний аналіз, який чітко визначає чоловіків та хлопчиків як можливу ціль нарівні з жінками та дівчатами. Як наслідок, специфічні психологічні, соціальні, медичні та судові потреби чоловіків, постраждалих від насильства, є недостатньо зрозумілими та, як правило, не фінансуються. Отже, чоловіки, які постраждали від насильства, рідко отримують допомогу,

якої потребують та часто стикаються з суттєвими законодавчими та практичними перешкодами для доступу до правосуддя.

Б. Міфи та стереотипи

Культурні норми маскуліності та глибоко вкорінені уявлення щодо ґендерних ролей і досі переважають у багатьох суспільствах, що ускладнює багатьом — починаючи з членів суспільства до адвокатів, дослідників, прокурорів та суддів — сприйняття чоловіків як постраждалих від сексуального насильства як з боку самих чоловіків, так і жінок. Неправильне уявлення, що чоловіки мають імунітет до такого типу насильства, зокрема, базується на таких ґендерних стереотипах:

1. *Чоловіки від природи агресивні, сексуально вимогливі та невразливі, у той час як жінки від природи мирні, сексуально пасивні та слабкі.* Із таким уявленням легко припустити, що злочинцями обов'язково є чоловіки, а жертвами — обов'язково жінки, та знецінювати ймовірність того, що чоловік може бути постраждалим, а жінка — насильником.⁵
2. *Чоловіки сильні, невразливі та все контролюють.* Ставлення до маскуліності та до ролі чоловіків у суспільстві часто несумісне з ідеєю, що чоловіки можуть бути постраждалими від сексуального насильства, і може призводити до недовіри постраждалим.
3. *Асоціація між сексуальною віктимізацією чоловіків та гомосексуальністю.* Наслідком такої точки зору є припущення, що чоловік, якого примусово залучили до одностатевих актів, є гомосексуальним та що «він, мабуть, сам цього хотів»⁶, і це є одним з варіантів обвинувачення жертви.

1. Сівакумаран С. (2007) «Сексуальне насильство проти чоловіків у збройному конфлікті», Європейський журнал міжнародного права, 18, 2: 253-276.

2. Прокурор проти Тадича, слухання Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії, справа № IT-94-1-T, 7 травня 1997 р., пар. 726, 730.

3. «... сексуальне насильство у ситуаціях збройного конфлікту та після нього непропорційно зачіпає жінок та дівчат, а також групи, які є особливо вразливими чи можуть бути особливою мішенню, а також впливають на чоловіків та хлопчиків та тих, кого було повторно травмовано як вимушених свідків сексуального насильства проти членів родини» (виділено додатково), Резолюція РБ ООН 2106, 24 червня 2013 р., <http://women-peacesecurity.org/media/pdf-scr2106.pdf>.

4. Інститут міжнародних кримінальних розслідувань (2016) «Керівні принципи розслідування сексуального та ґендерно-зумовленого насильства проти чоловіків та хлопчиків». § 1.4, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/546569/PSVI_training_-_violence_against_men_and_boys.pdf.

5. Управління Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства в конфлікті (2013) Звіт з семінару щодо сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях. с. 8.

6. Інститут розвитку зарубіжних країн (2014) Основний напрям: Запобігання сексуальному насильству проти чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях: матеріали брифінгу. Підготовані для семінару, проведеного в Лондоні 14 травня 2014 р. Лондон: ІРЗК. с. 2.

...сексуальне насильство — це злочин сили, а не сексуального бажання

4. Сексуальне насильство перш за все мотивоване задоволенням сексуального бажання. Таке припущення веде до міфу, що сексуальне насильство зазвичай має бути гетеросексуальним, та ігнорує той факт, що сексуальне насильство — це злочин сили, а не сексу. Для тих, хто вірить у це, гетеросексуальний чоловік, який вчиняє сексуальне насильство проти іншого чоловіка, діє незрозуміло, що призводить до висновку, що насильство не було, і постраждалий бреше.

Такі упереджені ідеї та занепокоєння проблемами сексуальності і гомосексуальної поведінки зазвичай ведуть до ігнорування або пропускання доказів сексуального насильства проти чоловіків, і це явище залишається недостатньо задокументованим.

Вставка 1

Розповсюджені міфи та припущення про сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків⁷

«Чоловіків неможливо зґвалтувати»

«Анальне зґвалтування — це єдина форма сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків»

«Чоловіка не може зґвалтувати жінка, чи він не може бути постраждалим від сексуального насильства з її боку»

«Чоловік, у якого спостерігається ерекція або інша фізична реакція (наприклад, еякуляція) під час сексуального насильства, повинен отримувати від нього задоволення»

«Гетеросексуальний чоловік ніколи не зґвалтує іншого чоловіка»

«Справжній» чоловік може захиститися, щоб не стати жертвою зґвалтування»

«Лише гомосексуальні чоловіки можуть бути правопорушниками/постраждалими під час сексуального насильства над чоловіками»

«Чоловіки не так сильно страждають від сексуального насильства, як жінки»

«Гомосексуального чоловіка не може зґвалтувати інший чоловік»

«Гомосексуальні чоловіки винні в тому, що постраждали від сексуального насильства, тому що вони девіантні та (або) тому що вони його спровокували»

«Чоловік, який скоїв сексуальне насильство проти жінки, не може сам бути постраждалим»

«Чоловік-біженець, який стверджує, що постраждав від сексуального насильства, прагне лише переселення»

«Сексуальне насильство проти чоловіків відбувається тільки в умовах ув'язнення»

7. Турчик Дж. А., Едвардс К. М. (2012) «Міфи про зґвалтування чоловіків: огляд літератури», Психологія чоловіків та маскуліності, 13, 2: 211-226

В. Масштаб та форми

Випадки сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків було задокументовано у щонайменше 25 конфліктних ситуаціях по всьому світу, від Латинської та Центральної Америки, до Африки, Близького Сходу та Азії.⁸ Однак точні статистичні дані про сексуальне насильство проти дорослих чоловіків в обставинах конфлікту наявні рідко та майже відсутні для хлопчиків.⁹ Ця статистична тиша є результатом кількох перехресних факторів, зокрема таких як:

- » серйозна нестача повідомлень про сексуальне насильство над чоловіками-постраждалими, які бояться
 - » бути повторно віктимізованими у результаті знущань чи недовіри зі сторони надавачів послуг та органів влади
 - » бути визначені як гомосексуали з обумовленими цим стигматизацією та дискримінацією, а також ризиком криміналізації
- » криміналізація одностатевих актів у певних країнах незалежно від добровільності такої поведінки ускладнює, якщо не неможливе для чоловіків, постраждалих від насильства, заявити про те, що відбулося (дивіться нижче розділ Д, Нормативно-правова база)
- » системний дефіцит служб підтримки та безпечних місць для чоловіків, постраждалих від насильства, що є також стримувальним фактором для повідомлення
- » нездатність задокументувати випадки, про які повідомили органи влади, міжнародні суб'єкти чи організації громадянського суспільства через нестачу підготовки та фінансування юристів, лікарів, консультантів та гуманітарних працівників, які могли б розпізнати та належним чином відреагувати на такі випадки
- » сексуальну природу насильства проти постраждалих чоловіків часто не бачать за прикриттям терміну «катування» і, таким чином, документувачі, інтерв'юери, трибунали та суди (включаючи міжнародний рівень), а також самі постраждалі зображують насильство як не сексуальне за природою.

Враховуючи нестачу комплексних статистичних даних стосовно фактичної поширеності цього явища стосовно чоловіків та хлопчиків, існує думка, що ствердження, що жінки та дівчата «непропорційно страждають» від сексуального насильства, є необґрунтованим припущенням.

Вставка 2

Статистичні дані про сексуальне насильство, спрямоване на чоловіків

- » Дослідження біженців чоловічої статі зі сходу Демократичної Республіки Конго (ДРК), проведене базованим у Кампалі Проектом про Права Біженців спільно зі Школою громадського здоров'я Джона Гопкінса, припускає, що у деяких спільнотах біженців більше ніж кожний третій чоловік зазнав сексуального насильства протягом життя.¹⁰
- » За результатами інтерв'ювання населення, проведеного у березні 2010 р. у східній ДРК, показники кількості випадків сексуального насильства серед чоловіків, про які було повідомлено, становлять 23,6 % порівняно з 39,7 % серед жінок.¹¹
- » Ще одне дослідження, проведене у 2008 році в Ліберії, показало, що 42,3 % жінок-комбатантів та 9,2 % цивільних жінок зазнали сексуального насильства протягом конфлікту, порівняно з 32,6 % чоловіків-комбатантів та 7,4 % цивільних чоловіків.¹²

8. Управління Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства в конфлікті (2013) Звіт з семінару щодо сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях. с. 5.

9. Інститут розвитку зарубіжних країн (2014) Основний напрям: Запобігання сексуальному насильству стосовно чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях: матеріали брифінгу. Лондон: ІРЗК.

10. Віртц А. Л., Долан К., Онгвех О. Д., Фам А. В. К., Гласс Н., Рубінштейн Л. (2013) «Сексуальне насильство, ризик ВІЛ та запобіжні заходи серед чоловіків-біженців у поселеннях Уганди» Ініціатива щодо дослідження сексуального насильства.

11. Кірстен Джонсон, Ешер Дж., Розбороу С. та ін., «Зв'язок сексуального насильства та порушення прав людини з фізичним та ментальним здоров'ям на територіях східної Демократичної Республіки Конго», ЗАМА, 304/5 (2010) 553-562, <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=186342>.

12. Кірстен Джонсон, Ешер Дж., Розбороу С. та ін., «Зв'язок сексуального насильства та порушення прав людини з фізичним та ментальним здоров'ям на територіях східної Демократичної Республіки Конго», ЗАМА, 300/6 (2008) 676-690, <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=182379>.

...розбіжність між кількістю постраждалих серед чоловіків та жінок насправді не настільки велика, як вважалося раніше.

Важливі зауваження

Поширення: Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків є поширеним і може мати місце у більшості, якщо не у всіх конфліктних ситуаціях, коли відбувається сексуальне насильство.

- » **Масштаб:** Картина, яка вимальовується з тих небагатьох випадків, коли було серйозно досліджено та проаналізовано справжні рівні сексуального насильства стосовно постраждалих чоловіків, показує, що справжній його масштаб набагато більший, ніж зазвичай припускають чи публічно визнають, і що розбіжність між кількістю постраждалих серед чоловіків та жінок насправді не настільки велика, як вважалося раніше.
- » **Постраждалі:** Постраждалими є не тільки цивільне населення, також спостерігається велика кількість чоловіків, постраждалих від насильства в умовах армії (наприклад, членів озброєних угруповань та збройних сил). Чоловіків, постраждалих від насильства, в основному можна знайти серед груп затриманих, комбатантів та біженців.
- » **Злочинці:** Більшість злочинців належить до озброєних груп та сил, включно з персоналом тюрем, поліцією та миротворцями. Тоді як чоловіки вважаються, здебільшого, правопорушниками, що скоїли сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків, відомі випадки насильства з боку жінок, особливо коли злочинці діють у групах (як змішаних, так і групах одної статі).
- » **Форми:** Сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків може мати багато різних форм. І хоча найбільш поширеною формою є анальне зґвалтування, прояви сексуального насильства набагато ширші (дивіться Вставку 5: «Приклади частих форм сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків»). Чоловіків-постраждалих часто примушують брати активну участь у статевих актах проти інших (наприклад, зґвалтування інших затриманих, членів родини) чи бути свідком сексуальних нападів на членів родини та насильства, яке часто свідомо скоюється привселюдно. Примусове роздягання також може використовуватися (наприклад, під час допиту) для посилення приниження та відчуття вразливості постраждалого.
- » **Обставини:** Такий тип насильства спостерігається в широкому ряді обставин: у місцях позбавлення волі (наприклад, під вартою у поліції, у тюрмах, камерах для допиту/катування); центрах і таборах для біженців та утримання під вартою; військових таборах та тренувальних центрах; власних помешканнях, районах чи селах. Червоні індикатори тривоги включають місця позбавлення волі та інші ситуації, у яких акти влади можуть здійснюватися безкарно.

Вставка 3

Досвід постраждалого

Тамільський чоловік, Шрі-Ланка:

«Мене роздягли до спідньої білизни та прив'язали до стільця. Допитувачі почали бити мене долонями та кулаками. Я продовжував заперечувати їх звинувачення, що я був членом «Тигрів визволення Таміл-Іламу». Мене поклали на лаву і почали бити кийком. Катування ставали жорстокішими, потім мене палили цигарками. Мене ґвалтували три дні підряд ті, хто допитував. Зґвалтування відбувалися вночі; вони приходили п'яними до моєї камери. Врешті-решт, на четвертий день я більше не зміг витримувати катування і підписав зізнання. Допитувачі мацали і тягнули мене за геніталії протягом допитів, але зґвалтування відбувалися вночі».

«Ми дамо тобі урок» — Сексуальне насильство стосовно тамільців з боку Сил безпеки Шрі-Ланки, Human Rights Watch, 26 лютого 2013 р.

Червоні індикатори тривоги включають місця позбавлення волі та інші ситуації, у яких акти сили можуть здійснюватися безкарно.

Вставка 4

Приклад прецедентного права — Справа Мартіни Джонсон

Приклад прецедентного права — Справа Мартіни Джонсон

Адвокат цивільних осіб, Бельгія, жовтень 2014 р.:

«Я представляю постраждалих та їх сім'ї у справі проти Мартіни Джонсон, громадянки Ліберії та колишньої командувачки групою повстанців Національного патріотичного фронту Ліберії Чарльза Тейлора¹³.

Мартіна Джонсон була заарештована у Генті 17 вересня 2014 р. Бельгійський суддя виніс їй вирок за пряму участь у воєнних злочинах та злочинах проти людяності, скоєних протягом першої громадянської війни у Ліберії (1989-1996 рр.), у яких її звинувачували, включно з масовими вбивствами, залученням дітей-солдатів та сексуальним насильством. У справі містяться заяви про особливо жорстокі злочини сексуального характеру, такі як скалічення статевих членів кількох чоловіків.

Ця справа є прецедентною, тому що в ній вперше висувуються звинувачення у міжнародних злочинах, скоєних протягом ліберійської війни. Враховуючи те, що було зібрано достатньо доказів, це може стати першим у історії випадком, коли високопоставлену жінку-злочинницю було прямо визнано відповідальною за сексуальне насильство, скоєне проти чоловіків, постраждалих у ситуації конфлікту.

13. Чарльз Тейлор, лідер повстанського руху, був врешті-решт обраний президентом Ліберії у 1997 р. 30 травня 2012 р. його було засуджено до 50 років ув'язнення на Спеціальному суді щодо С'єрра-Леоне за планування нападів на різні міста та за допомогу повстанській групі «Революційний об'єднаний фронт» (РОФ) і співучасть у воєнних злочинах, злочинах проти людяності та інших серйозних правопорушеннях міжнародного гуманітарного права у С'єрра-Леоне між 1996 та 2002 рр.

Вставка 5

Приклади частих форм¹⁴ сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків

Індивідуальне та групове зґвалтування (чоловіками, але також і жінками), включаючи: » Анальне зґвалтування пенісом » Анальне зґвалтування іншими частинами тіла (наприклад, пальцями) » Анальне зґвалтування об'єктами (наприклад, зброєю, палицями, пляшками) » Оральне зґвалтування / примусова феліяція » Зґвалтування через примусовий статевий акт / оральний секс » із членами сім'ї (наприклад, матір'ю, батьком, сестрою, братом, двоюрідними братами та сестрами, тіткою) » не з членами сім'ї (наприклад, друзями, іншими затриманими) » із тваринами » На додаток до анального та (або) орального зґвалтування, злочинці еякують у вуха, очі тощо	Катування та калічення геніталій, включаючи: » Удари по геніталіях (наприклад, електричним кабелем) » Опіки геніталій (наприклад, сигаретами, плавленим пластиком, гарячою водою) » Примусове обрізання » Прив'язування важких об'єктів до геніталій » Зв'язування двох осіб за геніталії » Удари електрострумом
Сексуальне приниження, включаючи: » Примусове оголення (наприклад, перед сім'єю, друзями, затриманими, правопорушниками, спільноту) » Використання як підстилки, поки когось іншого (наприклад, дружину) гвалтують на тілі чоловіка, постраждалого від насильства » Зґвалтування у присутності сім'ї » Примушення робити фрикції пенісом у заглибленні (наприклад, у землі, у банановому дереві) до моменту еякуляції » Примушення до прилюдної мастурбації	Примусова стерилізація: » Кастрація (наприклад, відрізання пеніса, примушення затриманих кусати статеві органи інших затриманих, прив'язування геніталій до транспортного засобу) » Снайпери, що націлюються на чоловічі статеві органи Катування через примус спостерігати сексуальне насильство проти інших, особливо дружини, дітей, братів чи сестер, друзів, сусідів, інших затриманих
Примусові шлюби	Сексуальне рабство (наприклад, діти-солдати)

14 Сівакумаран С. (2007) «Сексуальне насильство проти чоловіків у збройному конфлікті», Європейський журнал міжнародного права, 18, 2: 253-276.

Г. Досвід та наслідки

Досвід чоловіків, постраждалих від насилля, та вплив сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, багато в чому схожі на подібний досвід постраждалих жінок. Дивіться, будь ласка, Розділ 2: Розуміння сексуального насильства, Вставка 6: «Вплив сексуального насильства», де наведено перелік можливого фізичного, психологічного, соціального та економічного впливу сексуального насильства на постраждалих, що включає окрему колонку, у якій викладено конкретні наслідки для чоловіків-постраждалих. Нижче викладено деякі з конкретних проблем, які стосуються лише чоловіків, постраждалих від насильства:

» **Гендерна ідентичність:** Сексуальне насильство над постраждалими чоловіками та жінками базується на схожих гендерних нормах та логіці: в обох випадках вони «фемінізуються» насильством та внаслідок нього вважаються підлеглими та нижчими. Такий тип насильства кидає виклик як жіночій, так і чоловічій гендерній ідентичності, із додатковим наслідком для чоловіків, постраждалих від насильства: такий напад переживається не лише як фемінізація, але й як втрата маскулінності та гомосексуалізація. Слід додати, що чоловіки, постраждалі від насильства, внаслідок важких випробувань часто не можуть залучатися до жодної форми фізичної праці, що ставить під загрозу їх можливість отримувати дохід та забезпечувати власні сім'ї, додатково піддаючи сумнівності їх маскулінність та заважаючи їм виконувати свою традиційну роль годувальників та захисників для жінок і дітей.

» **Сексуальна ідентичність:** Чоловіки-постраждалі можуть повідомляти про плутанину щодо своєї сексуальної ідентичності в результаті статевих актів, до яких їх примусили, через те, що більшість правопорушників щодо сексуального насильства (як проти чоловіків, так і проти жінок) є чоловіками, а участь в одностатевих актах (особливо таких, де відбувається проникнення у тіло чоловіка) у багатьох культурах вважається доказом гомосексуальності чоловіка. Збентеження постраждалого може ще більше посилити недостатнє розуміння нормальних фізіологічних реакцій, таких як рефлекторна ерекція та еякуляція (дивіться Вставку 6: «Ненавмисні ерекції та еякуляції»). Плутанина може поглибитися через реакцію друзів, сім'ї, суспільства та надавачів послуг.

» **Нестача служб підтримки:** У більшості контекстів чоловіків, постраждалих від насильства, ігнорують гуманітарні програми, про них неадекватно піклуються надавачі послуг, яким бракує обізнаності щодо реагування у випадках постраждалих чоловіків, які і без того мають обмежені ресурси і вибиваються з сил, маючи справу з сексуальним насильством проти жінок та дівчат. Крім того, працівники професій, спрямованих на допомогу, лікарі та консультанти, нерідко розділяють гомофобські погляди, що чоловіки, постраждалі від насильства, є гомосексуальними, з усіма ризиками юридичної та соціальної ревіктимізації, які це тягне за собою. Така проблема у поєднанні з відсутністю у більшості середовищ груп взаємопідтримки посилює відчуття відторгнення та ізоляції чоловіків, постраждалих від насильства. Юридичні, медичні, психологічні та фізіологічні виклики, пов'язані з неправильним реагуванням, ведуть до того, що більшість чоловіків, постраждалих від насильства, мовчать і не заявляють про насильство. Звертаючись по допомогу, чоловіки, постраждалі від насильства, також, вірогідніше, повідомлять про інші проблеми (наприклад, біль у спині, розлад сну, складності з сексуальними стосунками), а не сповістять про сексуальне насильство саме по собі.

...для чоловіків, постраждалих від насильства, такий напад переживається не лише як фемінізація, але й як втрата маскуліності та гомосексуалізація.

Вставка 6

Ненавмисні ерекції та еякуляції

Чоловіки, постраждалі від сексуального насильства, можуть переживати різноманітні психологічні чи інші реакції, які — незалежно від сексуальної орієнтації чи ґендерної ідентичності — можуть включати ненавмисні чи рефлексаторні ерекції та еякуляції. Оскільки це явище не завжди добре відоме та зрозуміле, такі типи реакцій можуть бути помилково інтерпретовані як постраждалими, так і відповідачами, як доказ того, що постраждалий отримувач задоволення чи був згодним на означений акт. Це може спричинити плутанину у самих постраждалих та стати причиною сумнівів у власній сексуальній орієнтації, викликати страхи щодо своєї сексуальної ідентичності. Щоб цього уникнути, важливо:

- » - переконатися, що спеціалісти-практики та інші члени команди адекватно дослідили та зрозуміли всі психологічні та інші реакції протягом попередньої дослідницької фази процесу документування.
- » - проінформувати та запевнити чоловіків, постраждалих від насильства, та, якщо це доречно, членів їх сімей, що такі реакції рефлексаторні та повністю нормальні, щоб не допустити почуття провини чи неприйняття родичами. Відокремлення таких фізіологічних реакцій від понять сексуального збудження є особливо важливим там, де вони можуть викликати непорозуміння щодо сексуальної орієнтації/ідентичності. У цьому відношенні може бути корисним нагадати людям, що у жінок може відбуватися любрикація, а також зачаття внаслідок зґвалтування, і що у жодному з випадків стосовно як чоловіків, так і жінок такі реакції не повинні сприйматися як ознаки бажання чи згоди.

Вставка 7

Реагування на сексуальне насильство над чоловіками

Сексуальне насильство проти постраждалих чоловіків, імовірно, впливає не тільки на окрему особистість, а й на формування домашніх та соціальних дисфункцій. Зокрема, сім'я постраждалого часто теж переживає стигматизацію від громади, як і постраждалий.

Реагування, орієнтоване на постраждалого у випадку насильства над чоловіками повинне, таким чином, враховувати не тільки роботу з окремою постраждалою особою, але й, коли це можливо, з його батьками, родиною та спільнотою. Крім цього, постраждалих слід заохочувати до вступу до спільнот самодопомоги чи створення власних, щоб мати підтримку від членів групи та побороти ізоляцію.¹⁵

¹⁵ Для прикладів роботи з групами підтримки дивіться Едстром Дж., Долан К. та Шакрок Т із Девідом О., «Терапевтичний активізм», березень 2016 р., та «П'ять подорожей до активізму» за посиланням: www.refugeelawproject.org

Г. Нормативно-правова база

Вставка 8

Дослідження законів про зґвалтування

Нещодавнє опитування¹⁷ щодо положень та національних законів стосовно зґвалтування у 189 країнах встановило, що:

- » 90 % чоловіків у країнах, що постраждали від конфліктів, перебувають у ситуаціях, коли закон не забезпечує їм захист, якщо вони стають жертвами сексуального насильства
- » 62 країни, що складають майже 2/3 світового населення, визнають лише жінок потенційними постраждалими при зґвалтуванні¹⁸
- » 67 країн криміналізують одностатеві акти, та, як результат, чоловіки, що заявляють про сексуальне насильство, самі можуть бути притягнуті до відповідальності
- » у 28 країнах як потенційні злочинці при сексуальному насильстві визнаються лише чоловіки, але не жінки.

У багатьох країнах національна правова база — кримінальні кодекси та (або) спеціальні закони про сексуальне насильство — перешкоджають чоловікам постраждалим від насильства отримати доступ до правосуддя, унеможливаючи або збільшуючи ризик для постраждалих подавати заяви про насильство. Чоловіки-постраждалі часто стикаються з двома основними проблемами:

1. Безґендерні визначення зґвалтування або сексуального насильства, які не визнають чоловіків потенційними постраждалими від таких злочинів (та (або) жінок — потенційними злочинцями); тобто визначення, за якими лише жінки та дівчата можуть вважатися постраждалими, а не чоловіки та хлопчики (та (або) злочинцями можуть бути лише чоловіки, що унеможливує висування обвинувачень постраждалим чоловіком проти жінки-правопорушниці)
2. Нормативна база, що криміналізує гомосексуальну активність,¹⁶ незалежно від того, була така взаємодія добровільною чи ні. Якщо нормативні акти не містять такого розрізнення, чоловік, постраждалий від насильства, який заявляє про подібний злочин, може сам бути криміналізованим за одностатевий акт, незважаючи на те, що він відбувся проти волі чоловіка

¹⁶ Національні закони, які криміналізують шлюбну зраду, таким чином утруднюючи доступ до правосуддя для жінок та дівчат у багатьох ситуаціях.

¹⁷ Інститут розвитку зарубіжних країн (2014) Основний напрямок: Запобігання сексуальному насильству стосовно чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях: матеріали брифінгу. Лондон: ОЦІ. с. 6

¹⁸ У деяких із цих країн чоловіки-постраждалі можуть звернутися за відшкодуванням «сексуального насильства» чи «непристойного нападу», але такі положення зазвичай передбачають менше покарання для правопорушників, ніж за зґвалтування жінок.

... сексуальне насильство, спрямоване на чоловіків, як і раніше, часто переслідуєть як катування чи інше нелюдське поводження, а не як зґвалтування...

Важливі зауваження

- » Римський статут Міжнародного кримінального суду містить ґендерно-нейтральні визначення зґвалтування та інших форм сексуального насильства. Це означає, що на міжнародному рівні та на державному рівні у країнах, де було прийнято Римський статут чи схожі положення, чоловіки та хлопчики визнаються як потенційні постраждалі, а жінки та дівчата — як потенційні правопорушниці, щонайменше у контексті міжнародних злочинів. Навіть якщо відповідні визначення міжнародних злочинів було прийнято в національному законодавстві, визначення «звичайних» злочинів все ще можуть бути проблематичними та не відповідати міжнародним стандартам.
- » У Римському статуті визначення ґендеру стосується двох статей, чоловічої та жіночої, як це розуміється у суспільному контексті. Це означає, наприклад, що систематична кастрація чоловіків та хлопчиків із певної групи може — додатково до інших злочинів — розслідуватися як злочин проти людяності, ґендерні переслідування (Стаття 7 (1) (I) Римського статуту).
- » У країнах, де визначення зґвалтування та інших форм сексуального насильства включають чоловіків як потенційних постраждалих (та (або) жінок як правопорушниць), спеціалісти-практики мають докладати зусиль, щоб задокументувати акти, які підпадають під ці категорії, як зґвалтування чи інші сексуальні правопорушення (потенційно на додаток до інших пов'язаних правопорушень), аби відобразити сексуальну природу насильства.
- » У країнах, де визначення зґвалтування та інших форм сексуального насильства не включають чоловіків як потенційних постраждалих (та (або) жінок як правопорушниць), спеціалісти-практики, тим не менше, можуть документувати відповідні акти як серйозні правопорушення несексуальної природи, такі як катування, описи яких включають та захищають чоловіків та хлопчиків як постраждалих.
- » Проте навіть на міжнародному рівні сексуальний аспект злочинів проти постраждалих чоловіків не завжди враховувався, незважаючи на правові рамки, які дозволяють це зробити. У міжнародних кримінальних судах та трибуналах сексуальне насильство, спрямоване проти чоловіків, як і раніше, часто переслідується як катування чи інше нелюдське поводження, а не як зґвалтування навіть тоді, коли факти могли б привести до такої юридичної кваліфікації, або взагалі не переслідуються. Юридичну кваліфікацію зґвалтування щодо постраждалих чоловіків можна знайти лише у декількох вироках (дивіться Вставку 9: «Приклади міжнародних рішень, пов'язаних із сексуальним насильством проти чоловіків та хлопчиків»).

Вставка 9

Приклади міжнародних рішень, пов'язаних із сексуальним насильством проти чоловіків та хлопчиків¹⁹

Цей перелік не є вичерпним

Суд/трибунал	Справа	Відповідні факти	Юридична кваліфікація
МКТЮ	Прокурор проти Тадича (1997)	Двоє чоловіків, яких утримували під вартою, А та Б, були примушені скоїти сексуальний напад на іншого затриманого, В, у присутності інших (А назвали лизати сідниці В, а Б — смоктати статевий член В, бити його по статевих органах та відкусити одне з яєчок) ²⁰	Переслідування та нелюдське ставлення як злочини проти людяності. Каткування та жорстоке поводження як воєнний злочин
МКТЮ	Прокурор проти Тодоровича (2001)	Після повторюваних побоїв Тодорович наказав щонайменше чотирьом чоловікам займатися оральним сексом один із одним у відділку поліції ²¹	Переслідування на політичному, расовому та релігійному підґрунті як злочин проти людяності
МКТЮ	Прокурор проти Чесича (2004)	Двох затриманих братів під дулом пістолета примусили привселюдно виконувати феліацію один одному ²²	Зґвалтування як злочин проти людяності. Знуцання та поводження, що принижує гідність, як воєнний злочин
СССЛ	Прокурор проти Сесей, Каллон і Гбао (2009)	Повстанці наказали парі вдатися до статевого акту в присутності інших затриманих цивільних; після цього дочку чоловіка примусили вимити батьку статевий член ²³	Посягання на особисту гідність як воєнний злочин
МКС	Прокурор проти Бемба (2016)	Зґвалтування та групове зґвалтування щонайменше 28 постраждалих, як чоловіків, так і жінок, інколи у присутності родини чи членів спільноти ²⁴	Зґвалтування як злочин проти людяності та воєнний злочин
НАП	Прокурор проти Габре (2016)	Сексуальне насильство проти затриманих чоловіків протягом допитів у тюрмах Директорату з документування та безпеки (секретної поліції), включно з: побиттям / ударами електричним струмом геніталій, содомією та вставлянням об'єктів до статевих членів ²⁵	Каткування як злочин проти людяності

19 Сівакумаран С. (2010) «Загублені у переказі: Реагування ООН на сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків у ситуаціях збройного конфлікту», Міжнародний огляд Червоного Хреста, 92, 259: 272-275.

20 Прокурор проти Душко Тадича, Мотивування та слухання, Судова палата Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії, IT-94-1-T, 7 травня 1997 р., § 206 за посиланням <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-ts70507JT2-e.pdf>; винесення вироку, 11 листопада 1999 р. за посиланням <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-ts791111e.pdf>. Це була перша справа про сексуальне насильство проти чоловіків із Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії. Після цього було проаналізовано випадки сексуального насильства проти чоловіків, які було вивчено Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії; серед інших — Мілошевич, Чесич, Мучич, Тодорович та Шимич. У справі Тадича, незважаючи на акт звинувачення, у якому згадувалося, що в таборах гвалтували як чоловіків, так і жінок, факти порушень проти постраждалих чоловіків, яких примушували виконувати феліацію один одному, були кваліфіковані як тортури, жорсткі та нелюдські дії, а не зґвалтування чи інші форми сексуального насильства, водночас акти сексуального насильства, що стосувалися жінок, були кваліфіковані як зґвалтування.

21 Прокурор проти Стефана Тодоровича, Винесення вироку, Судова палата, IT-95-9/1-3, 31 липня 2001 р., § 38-40 за посиланням <http://www.icty.org/x/cases/todorovic/tjug/en/tod-tj010731e.pdf>

22 Прокурор проти Ранко Чесича, Винесення вироку, Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії, Судова палата I, IT-95-10/1-3, 11 березня 2004 р., § 13-14 за посиланням <http://www.icty.org/x/cases/cesic/tjug/en/ces-tj040311e.pdf>. Це єдиний випадок, коли сексуальне насильство над постраждалими чоловіками було кваліфіковано та засуджено Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії як зґвалтування.

23 Прокурор проти Ісса Хассан Сесай, Морріса Каллона, Аугустін Гбао, Винесення вироку, Судова палата I, Спеціальний суд щодо Сьєрра-Леоне 14-15-T, 2 березня 2009 р., § 1205 за посиланням <http://www.rscsl.org/Documents/Decisions/RUF/1234/SCSL-04-15-T-1234-searchable.pdf>. Ці факти переслідувалися в судовому порядку як посягання на людську гідність, незважаючи на те, що суд визнав застосовне визначення зґвалтування як ґендерно нейтральне, а також те, що як чоловіки, так і жінки можуть бути жертвами зґвалтування (§ 146).

24 Ситуація у Центральноафриканській Республіці, прокурор проти Жен-П'єра Бемба Гомбо, рішення відповідно до Статті 74 Статуту, Судова палата III, ICC-01/05-01/08, 21 березня 2016 р., § 494, 498 та 637 за посиланням https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2016_02238.PDF.

25 Прокурор проти Хіссена Габре, винесення вироку 30 травня 2016 р., §610-624, §1564-1570 за посиланням http://www.chambresafraicaines.org/pdf/Juge-ment_complet.pdf

Вставка 10

Приклад із прецедентного права: справа Бемба

Засудження Жан-П'єра Бемба Гомбо (Бемби) за його відповідальність як головнокомандувача щодо злочинів вбивства, мародерства та зґвалтування²⁶, скоєних солдатами під його керівництвом та контролем у Центральноафриканській Республіці у 2002-2003 рр., є історичним у багатьох аспектах. Бемба є не тільки першою особою, засудженою Міжнародним кримінальним судом за злочини, скоєні солдатами під його командуванням, він також є першою особою, засудженою Міжнародним кримінальним судом за сексуальне насильство. Крім того, звинувачення у зґвалтуванні в цьому випадку були засновані на доказах від щонайменше 28 постраждалих від зґвалтування, як чоловіків, так і жінок. Нижче наведено витяг із досвіду одного з чоловіків, постраждалих від насильства:

Того ж дня, коли було здійснено напад на його дружину, дочку та онуку, троє озброєних солдатів силою проникли до ануса P23 власними статевими членами на його ділянці на очах у членів родини та його сусіда. У світлі вищезазначеного Суд вважає, що на початку листопада 2002 року на ділянці P23 у РК 12 троє злочинців силою проникли до тіла P23 шляхом введення власних статевих органів до його ануса. Після цих подій P23 не міг ходити через набряк ануса і його лікували лише традиційним листям. Люди з його спільноти зневажали його. Він вважав себе «мертвою людиною» (абз. 494).

26 Убивство та зґвалтування як злочини проти людяності та убивство, зґвалтування і мародерство як воєнні злочини.

Сексуальне насильство над постраждалими чоловіками повинне... бути систематично інтегровано до всіх аспектів та стадій будь-якого процесу, що передбачає притягнення до відповідальності...

Е. Особливі міркування у процесі документування

Вставка 11

Спеціалісти-практики навряд чи отримають докази існування, природи та масштабу сексуального насильства над постраждалими чоловіками, якщо не будуть їх активно шукати. Сексуальне насильство над постраждалими чоловіками слід, таким чином, систематично інтегрувати до всіх аспектів та стадій будь-якого процесу, орієнтованого на притягнення до відповідальності, щоб його ідентифікувати, адекватно задокументувати та розглянути.

Наведені нижче міркування є специфічними для документування правопорушень проти чоловіків, постраждалих від насильства, та мають розглядатися як частина загальних рекомендацій, що надаються в цьому Протоколі, від попередніх досліджень та планування процесу документування до інтерв'ю постраждалих та свідків. Для випадку документування злочинів та порушень проти хлопчиків інформація, викладена у Розділі 16: «Сексуальне насильство проти дітей», призначена для загально-го керівництва, яке слід враховувати.

Ключові риси процесу документування, враховуючи особливості чоловіків, постраждалих від насильства

Інтегрування сексуального насильства над постраждалими чоловіками у процес документування повинно бути тісно пов'язано з плануванням документування таким чином:

1. Час, проведений у «полі»: може знадобитися більше часу та кілька інтерв'ю для встановлення необхідної довіри та взаємопорозуміння з такими постраждалими.
2. Команди мають складатися з чоловіків та жінок – інтерв'юерів та перекладачів, щоб постраждалі могли обирати, хто проводитиме інтерв'ю.
3. Питання конфіденційності та захисту повинні включати усі специфічні ризики, що пов'язані з документуванням сексуального насильства проти чоловіків (наприклад, гомофобські закони).
4. Відповідне планування для визначення шляхів перенаправлення для чоловіків, постраждалих від насильства.
5. У разі необхідності, скласти бюджет для компетентного виконання плану документування. Інколи може знадобитися участь у програмах підвищення обізнаності та розбудови спроможності. Може також існувати потреба у забезпеченні експертної підтримки та висновку щодо судового провадження.
6. Терпіння та здатність пристосовуватися до нових умов, щоб оскаржувати неадекватну інформацію чи долати інші перешкоди від свідків, спільнот та органів влади.

1. Попереднє дослідження та аналіз

Протягом фази попереднього аналізу спеціалісти-практики повинні:

- » **Теоретично допускати:** Прямо беріть до уваги можливість, що чоловіки та хлопчики могли постраждати від сексуального насильства, навіть у контекстах, де відсутні такі звинувачення, звинувачення стосуються лише постраждалих жінок або взагалі відсутні звинувачення в сексуальному насильстві. Це точно вплине на всю подальшу діяльність щодо документування. Слід пам'ятати, що відсутність згадок про сексуальне насильство над чоловіками у звітах, обговореннях чи іншій зібраній інформації не означає, що такий тип насильства не відбувся. Таке замовчування може просто вказувати на особисті упередження осіб, з якими конультувалися, або самих авторів. Воно також може відображати політику або повноваження певних організацій чи недостовірну класифікацію (наприклад, класифікація актів сексуального насильства як актів катувань без вказання сексуального характеру насильства).
- » **Індикатори:** Звертайте увагу на червоні індикатори тривоги щодо ймовірності такого типу сексуального насильства, наприклад, у ситуації тримання під вартою, інших обставинах особливої вразливості чи нерівності сил, або на інші індикатори, які з'являються на стадії дослідження (наприклад, різкий ріст скарг чоловіків щодо болю у спині чи статевої дисфункції) (дивіться Вставку 13: «Показники сексуального насильства проти чоловіків»).
- » **Оцінка ризиків:** Дослідіть пов'язані з контекстом ризики щодо документування сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків, зокрема ставлення спільноти до постраждалих чоловіків та застосовну місцеву нормативно-правову базу (дивіться вище пункт Д: Нормативно-правова база), навіть якщо інформацію зібрано згідно з іншою нормативно-правовою базою (наприклад, регіональною чи міжнародною) або щоб зберегти докази для подальшого притягнення до відповідальності. У деяких гомофобських оточеннях підозра в гомосексуальності може призвести до смерті, ув'язнення чи інших важких наслідків, які значно вплинуть, серед іншого, на бажання постраждалих від насильства чоловіків говорити про це та на конфіденційність. Залежно від нормативно-правової бази скоєння зґвалтування може бути криміналізованим, і примус/загроза не можуть використовуватися як захисні фактори. Спеціалістів-практиків, які працюють

із постраждалими від насильства чоловіками, можуть також сприймати як тих, хто «пропагує гомосексуальність», і чинити їм додаткові перешкоди з боку громад, установ та інших, тому для таких випадків слід розробити стратегії зменшення ризиків.

- » **Перенаправлення:** зробіть картування та перевірте потенційно відповідні формальні та неформальні послуги, до яких можна направити потерпілих чоловіків для захисту, надання психологічної та психосоціальної, медичної і юридичної підтримки, зокрема оцінюючи їх бажання та можливість допомогти постраждалим конфіденційно. За відсутності напрацювань із урахуванням особливих потреб чоловіків слід обдумати, чи можна навчити медичний персонал та інших фахівців, які надають підтримку постраждалим жінкам, надання адекватної допомоги та підтримки постраждалим чоловікам; або чи існують неформальні альтернативи (наприклад, безпечні місця, де можна обмінюватися досвідом, чи мережі самопомоги), або чи можна їх створити, враховуючи чутливість питання та майже загальну потребу у конфіденційності чоловіків, постраждалих від насильства (дивіться Розділ 7: Не завдавати шкоди, Вставка 10: «Поширений брак послуг підтримки для чоловіків та хлопчиків»). За відсутності адекватних шляхів перенаправлення для постраждалих від насильства чоловіків, може знадобитися відмовитися від взаємодії з такими постраждалими та свідками доти, поки не з'являться належні механізми перенаправлення.

У 2002 р. лише 3 % неурядових організацій, які займаються проблемами зґвалтування під час війни та іншими формами сексуального насильства, співпрацювали з постраждалими чоловіками.²⁷ На сьогодні ситуація покращилася лише незначною мірою.

27 Управління Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань гендерного насильства в конфлікті (2013) Звіт з семінару щодо сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях. с. 15.

За відсутності адекватних шляхів перенаправлення для чоловіків, ... вам може знадобитися відмовитися від взаємодії з такими постраждалими... доти, поки не з'являться належні механізми перенаправлення.

2. Планування

Протягом стадії планування документування спеціалісти-практики мають:

- » **План документування:** Відкрито включити сексуальне насильство проти чоловіків у план документування (дивіться Розділ 9: Планування/елементи Плану документування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами).
- » **Команда документувачів:** Обережно відібрати та навчити членів команди з документування (дослідників, усних та письмових перекладачів, посередників, аналітиків та інших працівників підтримки) та переконатися, що:
 - » вони пройшли належну підготовку щодо сексуального насильства проти чоловіків
 - » у них є необхідні можливості (досвід, знання та ставлення) для розуміння та чутливої взаємодії щодо актів сексуального насильства над чоловіками (наприклад, створити відповідну атмосферу, що допоможе отримати інформацію про сексуальне насильство над чоловіками, визначити в процесі інтерв'ю потенційні сигнали та червоні індикатори тривоги (дивіться Вставку 13: «Індикатори сексуального насильства проти чоловіків»), мати справу з громадами та установами, які виступають проти документування та реагування на сексуальне насильство над чоловіками тощо (дивіться Вставку 12: «Подолання спротиву щодо реагування на сексуальне насильство над чоловіками»)
 - » команду належним чином укомплектовано з урахуванням ґендеру, віку, національності, етнічної приналежності, релігії, мовних навичок тощо. Чоловіки, постраждалі від сексуального насильства, не обов'язково надаватимуть перевагу інтерв'юеру/перекладачу чоловічої чи жіночої статі, але важливо, щоб їх погляди щодо цього були враховані. Ті, хто має переважності,²⁸ зазвичай налаштовані рішучо щодо них, тому важливо, щоб команда могла врахувати та відповісти на таку переважність, оскільки це може допомогти вибудувати необхідну довіру, щоб постраждалий міг відверто говорити. Те саме стосується таких факторів, як вік, етнічна чи релігійна приналежність.
- » **Час:** Дозвольте потенційно збільшити час, потрібний для документування актів сексуального насильства над чоловіками. Зокрема, можна передбачити можливість

довших, ніж зазвичай очікується, та неодноразових опитувань, тому що інтерв'юери зможуть отримати докази про такі правопорушення проти постраждалих чоловіків лише після забезпечення високого рівня довіри до себе, а на це може знадобитися багато часу.

- » **Ресурси та витрати:** Подумайте, чи можуть знадобитися інші/додаткові ресурси у порівнянні з тими, що потрібні для документування сексуального насильства над постраждалими жінками, зокрема для визначення та доступу до джерел інформації (що потенційно може підвищити загальні витрати).
- » **Конфіденційність:** Майте на увазі, що через специфічні ризики, пов'язані з підозрою щодо гомосексуальності у певних обставинах (дивіться вище), майже всі постраждалі від насильства чоловіки зазвичай турбуються про приватність та конфіденційність. Це слід особливо враховувати, коли обирається/планується:
 - » де проводити інтерв'ю
 - » як взаємодіяти з чоловіками, постраждалими від насильства
 - » як та у якому форматі записувати свідчення постраждалих
 - » як передавати/зберігати інформацію.
- » **Постраждалий-правопорушник:** Обдумайте, як реагувати, якщо виявиться, що чоловік, постраждалий від насильства, також за власним бажанням сам скоїв сексуальне насильство, наприклад, навмисне приєднавшись до озброєної групи чи військ, щоб мати змогу, в свою чергу, здійснити таке насильство у формі помсти. Залежно від повноважень та професії спеціалістів-практиків можуть знадобитися необхідні застережні заходи щодо інкримінування розкриття інформації.

Цей сценарій слід відрізнити від випадку, коли окрема особа брала участь у сексуальному акті, що включав сексуальне проникнення до тіла іншої людини під значним тиском (наприклад, батькові наказали зґвалтувати доньку або ув'язнених примусили займатися оральним сексом один з одним). В останньому сценарії людина не є «злочинцем» відповідно до міжнародної кримінальної практики, і навпаки, має вважатися постраждалою, що можна продемонструвати шляхом ретельного документування примусових обставин. У таких випадках спеціалісти-практики повинні бути готовими працювати з крайніми проявами емоцій.

²⁸ Чоловіки, постраждалі від насильства, доволі часто надають перевагу інтерв'юеру та (або) перекладачу іншої статі, ніж правопорушник, але так відбувається не завжди.

Вставка 12

Подолання спротиву щодо реагування на сексуальне насильство над чоловіками

Нерідко зустрічається спротив документуванню та реагуванню на сексуальне насильство над чоловіками, чи то на рівні особистості, чи то на рівні громади, і навіть на рівні установ. В таких ситуаціях можна надати нормативні та практичні аргументи, які, включатимуть таке:

- » Будь-хто, кому завдали шкоди, має право на підтримку без дискримінації, чи то жінка, чоловік, чи інша особа.
- » Сексуальне насильство є порушенням прав людини, незалежно від того, постраждали жінки, чоловіки чи інші особи.
- » Замовчування про сексуальне насильство проти чоловіків допомагає злочинцям досягати власних цілей: зробити чоловіків непродуктивними, знищити сім'ї та розділити спільноти.
- » Сексуальне насильство над чоловіками часто тісно пов'язане з сексуальним насильством над жінками.
- » Коли один чи обоє партнерів у парі постраждали від насильства і не розповідають про нього, значно підвищуються ризики, що пошкодження та (або) інфекції без належного лікування призведуть до тривалих проблем з фізичним здоров'ям (наприклад, ВІЛ, безпліддя).
- » Адекватна відповідь на насильство, скоєне проти чоловіка, є корисною не лише для нього, але і для його жінки/партнера, дітей, сім'ї та спільноти.²⁹

3. Інтерв'ю

Протягом фази інтерв'ю спеціалісти-практики мають:

- » **Взаєморозуміння та довіра:** Слід приділити особливу увагу та виділити стільки часу, скільки потрібно, на встановлення взаєморозуміння з опитуваним протягом першої фази інтерв'ю (дивіться Розділ 11: Інтерв'ю/Залучення та пояснення), для створення необхідного рівня довіри, щоб він міг віверто говорити.
- » **Індикатори:** Звертайте увагу на будь-які ознаки та підказки (фізичні, вербальні, невербальні

чи інші), що опитувані могли постраждати від сексуального насильства (дивіться Вставку 13: «Індикатори сексуального насильства проти чоловіків»).

- » **Питання:** Ставте чоловікам та хлопчикам, які провели час у центрах утримання під вартою та інших обставинах особливої вразливості, конкретні запитання про будь-яке сексуальне насильство, яке вони могли пережити чи спостерігати, сповіщаючи постраждалих, що з інтерв'юером безпечно про це говорити.
- » **Зауваження, пов'язані з ґендером:** Переконайтеся, що поставлені запитання та зроблені твердження стосуються конкретно сексуального насильства проти чоловіків.
- » **Упередження:** Будьте обережними, щоб не сформувані та (або) передати впереджені думки про те, що могло відбутися з постраждалим та (або) як слід категоризувати такі дії. Будьте особливо обережними щодо будь-яких тверджень або ставлення, які можуть сприйматися як осуджуючі.
- » **Фізіологічні реакції:** Звертайте особливу увагу на те, як ви реагуєте на свідчення про рефлексорні ерекції та еякуляції (дивіться Вставку 6: «Ненавмисні ерекції та еякуляції»). Такі докази жодною мірою не припускають, що постраждалому «сподобалося», чи він відкрито або неявно дав згоду на акт. З точки зору права, такі докази не мають значення та не повинні використовуватися, наприклад, як захист для уникнення кримінальної відповідальності правопорушника. Постраждалим від насильства чоловікам, чиє відчуття ідентичності могло похитнутися від такої реакції, може знадобитися ґрунтовне запевнення про нормальність такого типу фізіологічних реакцій.
- » **Запевнення:** Запевніть постраждалого, що це не його вина, особливо якщо його примусили до сексуального акту з іншими, і він сприймає себе чи боїться, що його сприймуть інші люди або законодавство як злочинця; наприклад, якщо А примушує Б зґвалтувати власну дочку В, то А — правопорушник, а і Б, і В — постраждалі

29 К. Долан (2015) «Позбутися ґендерної бінарності: Створення нових шляхів гуманітарного втручання у ґендерно-зумовлене насильство», Міжнародний огляд Червоного Хреста, 96, 894: 1-17.

...проводьте достатньо часу із постраждалими для створення емоційного зв'язку...

Наприклад, якщо А примушує В зґвалтувати його доньку С, А є злочинцем, а В та С є жертвами.

Вставка 13

Показники сексуального насильства щодо чоловіків³⁰

³⁰ Інститут міжнародних кримінальних розслідувань (2016) Керівні принципи розслідування сексуального та ґендерно-зумовленого насильства проти чоловіків та хлопчиків. § 2.11.5 та 2.11.6.

ЧАСТИНА VIII: Висновки

РОЗДІЛ 18: Висновки

Розділ 18. Зміст

РОЗДІЛ 18: Висновки	282
А. Використання даних	282
Б. Майбутнє використання Міжнародного протоколу	283

А. Використання даних

Після документування та аналізу інформації щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та звірствами, те, як спеціалісти-практики обериуть її оформлювати та презентувати, кому чи куди вони її передадуть та на які проблеми слід звертати увагу, залежить в основному від:

- » Мети документування та форми відповідальності, якої слід досягти;
- » Аудиторії, яка отримає таку інформацію;
- » Повноважень спеціаліста-практика та повноважень і ролі його організації;
- » Політичного, правового та безпекового контексту, в якому відбувалося документування, а також обмеження та параметри, які стосувалися спеціалістів-практиків в межах контексту.

Спеціалісти-практики повинні об'єднати та представити результати своєї роботи відповідно до міркувань, зазначених вище. Наприклад, спеціалісти-практики, які документують правопорушення, пов'язані з сексуальним насильством, в основному з метою адвокації через не судові інстанції, повинні публікувати результати інакше, ніж якщо вони документують сексуальне насильство на підтримку конкретних стратегій судового захисту, або якщо вони планують подати інформацію, зібрану для конкретного трибуналу відносно справи, що знаходиться у процесі розгляду.

Спеціалісти-практики, наприклад, можуть:

- а. Використовувати зібрану інформацію як спосіб відстоювання інтересів та ілюстрації широкомасштабного характеру правопорушень у судовому засіданні;
- б. Використовувати зібрану інформацію для судового розгляду окремих справ та забезпечення особистого відшкодування за допомогою судових

або квазі-судових механізмів;

- в. Передати зібрану інформацію до певного суду, слідчого, чи правоохоронного органу;
- г. Зберігати інформацію у безпеці для використання у майбутньому притягненні до відповідальності та в інших механізмах правосуддя перехідного періоду;
- г. Використати інформацію для допомоги постраждалим у поданні спеціальних несудових заяв, таких як клопотання щодо статусу постраждалої особи.

Форми використання та подання документації є такими ж різноманітними, як і наявні численні форми притягнення до відповідальності. Тим не менш, наступні питання повинні бути в центрі уваги при розробці стратегії для притягнення до відповідальності через документування:

Розширення прав постраждалих та свідків

Незалежно від того, чи правосуддя здійснюється шляхом індивідуального судового розгляду чи через подання анонімної інформації стосовно масових злочинів та звинувачень, на першому місці у стратегії притягнення до відповідальності мають бути автономія, розширення прав і захист постраждалих та інших свідків. Для цього спеціалістам-практикам необхідно неухильно поважати право постраждалих та інших свідків робити власний вибір, бути повністю поінформованими щодо ризиків та переваг участі та давати — чи ні — згоду на кожний аспект документування. Це також передбачає постійну інформованість про допомогу, послуги та захист потреб тих, хто бере участь у документуванні, як у самому процесі документування, так і після нього.

Конфіденційність та анонімність джерел

Питання конфіденційності та анонімності не обмежуються етичними обов'язками, які діють протягом самого процесу документування. Заходи для зберігання в таємниці особи постраждалих та факту їх участі застосовуються і після документування та включають інформування постраждалих та інших свідків про обмеження щодо конфіденційності та можливого зобов'язання у розкритті інформації, яке виникає при передачі або наданні результатів документування третім особам. Спеціалісти-практики зобов'язані повною мірою розуміти та повідомляти про такі обмеження й особливості постраждалим та іншим свідкам. Вони повинні надавати їм оперативну інформацію, а також узгоджувати будь-які зміни в заходах захисту їх анонімності — таких як стадія, на якій їх особисті дані мають бути розголошені у звітах або повідомленнях - у випадку повідомлення до механізму подання скарг, або у випадку наданні їх інформації для захисту, під час кримінального провадження.

Б. Майбутнє використання Міжнародного протоколу

Ми сподіваємося, що в майбутньому цей Протокол слугуватиме практичним інструментом для подолання деяких проблем, із якими стикаються документувачі сексуального насильства як злочину чи правопорушення відповідно до чинного міжнародного законодавства. Цей документ буде розвиватися та оновлюватися з появою нових практичних напрацювань.

Зокрема, ми сподіваємося, що: Держави будуть підтримувати, полегшувати та розширювати можливості документування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством відповідно до базових принципів та методів, визначених у цьому Протоколі; держави-донори при фінансуванні закордонних ініціатив щодо притягнення до відповідальності за міжнародні злочини, пов'язані з сексуальним насильством, заохочуватимуть ці ініціативи включити до своїх проєктів базові принципи та методи цього Протоколу; держави, що постраждали від конфліктів, розроблять національні плани дій із використанням цього Протоколу, щоб підвищити рівень інформування та нарощувати потенціал урядів, громадянського суспільства, медичних і правових

фахівців та інших пов'язаних партнерів; донори нададуть фінансову підтримку урядам та неурядовим організаціям (НУО), використовуючи цей Протокол, та (або) розроблять програми навчання для підвищення обізнаності та розбудови потенціалу; а провідні НУО, які працюють у цій галузі, використовуватимуть цей Протокол як основну та базову методологію для навчання працівників документуванню сексуального насильства як злочину або порушення відповідно до чинного міжнародного законодавства у зонах конфліктів.

ДОДАТОК 1: Книга доказів для документування злочинів сексуального насильства

Інструмент на допомогу слідчим у заповненні прогалин у доказах

Вступ до робочого журналу доказів

Після того як інформація буде зібрана та оцінена, спеціалісти-практики зможуть визначити, для встановлення якого злочину сексуального насильства чи правопорушення вони мають достатньо доказів і яких, якщо такі є, додаткових доказів вони можуть вимагати. Відображення складових, їх вимог та інформації, зібраної відповідно до формату, наведеного нижче у прикладі робочого журналу (Додаток 1б), надасть змогу спеціалістам-практикам максимізувати ефективність процесу збору доказів, захистити свідків від повторних опитувань, полегшити оцінювання кроків, а також зменшити необхідність повернення для роботи в полі для збору додаткових доказів і заповнення прогалин.

Спеціалісти-практики, які збирають інформацію про сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом та звірствами, можуть спробувати організувати докази згідно за такою структурою:

I. СКЛАДОВІ ЗЛОЧИНІВ: II. Складові основних злочинів	II. КОМПОНЕНТИ ЕЛЕМЕНТІВ:	III. ЗАСОБИ ДОКАЗУ:	IV. Приклади потенційних ДОКАЗІВ за ДЖЕРЕЛОМ
Загальні складові категорії злочину Види відповідальності / пов'язуючі елементи (дивіться повний список елементів злочинів у Додатку 1а)	Кожен елемент складається з кількох компонентів	Конкретні фактичні результати, які можуть використовуватися для встановлення різних складових та елементів	

Приклад, наданий у цьому робочому журналі — Зґвалтування як злочин проти людяності, скоєний за відповідальності командира/начальника — базується на визначеннях злочинів та складових злочинів, як вони вказуються у Римському статуті та Елементах злочинів Міжнародного кримінального суду (МКС). Тобто ця структура стосується всіх видів доказів і може бути адаптованою до відповідного контексту. Структуру робочого журналу доказів можна переглянути та змінити для відображення визначень та складових будь-яких правопорушень, незалежно від юрисдикції, у якій розслідуються такі злочини. Документувачі дотримання прав людини можуть використовувати робочий журнал доказів як інструмент для організації зібраної інформації, адаптуючи його за необхідністю та збираючи докази відповідальності держави, а не окремих осіб. Працюючи за структурою цього журналу та заповнюючи його якомога більш детальними доказами, то ці докази, зібрані документувачами щодо дотримання прав людини докази, матимуть більш широке застосування, якщо в перспективі існуватиме механізм правосуддя чи перехідного правосуддя, національного або міжнародного.

Способи доведення та приклади справ, що включені до цієї частини, взято з основного проекту Case Matrix Network's (CMN), програми на основі бази даних I-ООС, доступної за посиланням: <http://blog.casematrix-network.org/toolkits/databases/i-doc/>

ДОДАТОК 1а. Перелік елементів злочинів

1. Конкретні елементи основного злочину. Що сталося (яку дію було вчинено)?

Катування¹ — Елементи

1. Правопорушник завдав тяжкого фізичного або психічного болю чи страждань одній або більше осіб.²
2. Така особа або особи були під вартою або під контролем злочинця.
3. Такий біль або страждання не виникли лише в результаті законних санкцій та не були пов'язані з такими санкціями чи характерні для них.
4. Правопорушник спричинив біль чи страждання з такими цілями: отримання інформації або зізнання, покарання, залякування чи примусу із будь-яких причин на основі будь-якої дискримінації (застосовано лише до катувань як воєнного злочину).

Зґвалтування — Елементи

1. Правопорушник вторгся³ в тіло людини вчинком, що призвів до проникнення⁴, хоча б і неглибокого, будь-якої частини тіла постраждалої особи або злочинця статевим органом, або анального чи генітального отвору постраждалої особи будь-яким предметом або будь-якою частиною тіла.
2. Проникнення було здійснене силою, або погрозою сили чи примусу, такими як страх насильства, примусу, затримання, психологічного пригнічення чи зловживання владою стосовно такої особи іншою особою, або зловживанням примусовими обставинами, або проникнення було здійснене щодо особи, нездатної надати справжню згоду.⁵

1 У деяких національних юрисдикціях катування можуть переслідуватися як окремий злочин (тобто не лише як частина воєнних злочинів, злочинів проти людяності чи геноциду). Спеціалісти-практики у таких юрисдикціях мають адаптувати складові, які вони намагаються задовольнити, відповідно до застосовних національних положень.

2 Було встановлено, що примус до спостереження за гвалтуванням чи здійсненням сексуального нападу на іншу людину, викликає душевний біль чи страждання, щоб може саме по собі скласти акт катування. Крім того, примус до прилюдного здійснення статевого акту (наприклад, коли двох ув'язнених примушують виконувати феліацію один одному у присутності охоронців) чи публічне зґвалтування або сексуальний напад у присутності членів родини також може становити акт катування.

3 У Складових злочину за Римським статутом визначено, що «поняття «вторгнення» є достатньо широким, щоб бути ґендерно-нейтральним».

4 МКС чітко визначає, що елемент проникнення не обов'язково має здійснюватися самим злочинцем. Воно також охоплює ситуації, коли правопорушник — це особа, щодо якої здійснюється проникнення, або коли інших осіб примушують виконувати проникнення до тіла потерпілих.

5 У справі Катанга МКС постановив, що доведення будь-якого одного із цих елементів достатньо для того, щоб довести, що акт проникнення складав злочин зґвалтування. Не обов'язково доводити відсутність згоди постраждалих, крім обставин, коли правопорушник скоїв акт проти особи, яка «не здатна надати справжню згоду» через вік, невідповідність чи інші обставини.

Додаток 1

Книга доказів для документації злочинів сексуального насильства

Сексуальне рабство⁶ — Елементи

1. Правопорушник застосував будь-яку або усі можливості, які надають право власності⁷ над однією чи більше осіб, такі як купівля, продаж, позичання або обмін такої особи або осіб, або застосовуючи до них подібне позбавлення свободи.
2. Правопорушник примусив таку особу або осіб взяти участь у одному чи більше актів сексуального характеру.

Примусове об'єднання чи примусовий шлюб — Елементи

1. Нав'язування злочинцем примусового подружнього об'єднання постраждалій особі.
2. За допомогою погроз чи фізичної сили, спричинених словами чи іншою поведінкою злочинця.⁸

6. Злочин сексуального рабства стосується торгівлі людьми.

7. МКС надав більш детальне визначення цього елементу злочину сексуального рабства в рішенні суду щодо справи Катанга. Суд визначив, що при аналізі типів дій, які підпадали б під цю складову, важливо вдатися до індивідуального розгляду кожної справи. Стосовно позбавлення волі Суд відзначив, що факти, які стосуються утримання під вартою чи полону (включно з їх тривалістю), матимуть відношення до справи, як і інформація щодо зусиль, спрямованих на обмеження свободи пересування або свободи вибору, та інформації щодо заходів запобігання чи перешкоджання спробам втекти. Факти, що вказують на використання погроз, сили чи інших форм фізичного чи психологічного примусу, пов'язані з доведенням цієї складової, як і факти, що вказують на здійснення психологічного тиску, вразливості постраждалого чи зобов'язання бути залученим до примусової праці. Суд також наголосив, що право власності щодо інших не прирівнюється автоматично до комерційної транзакції: соціально-економічні умови, у яких здійснюється право власності, є пов'язаним фактором, але фундаментальна природа рабства зводиться до неможливості постраждалих виправити або змінити свою ситуацію.

8. Римський статут не включає злочин примусового шлюбу чи примусового об'єднання. Однак примусове одруження було визнано нелюдською дією та злочином проти людяності у контексті Спеціального суду щодо С'єрра-Леоне. Цей злочин було визнано у Частково особливому думкою судді Догерті в судовому рішенні щодо справи Революційної ради збройних сил (ДРНС), абзац 53. Суддя Догерті в абзаці 36 своєї Частково особливої думки зазначила: «викрадення дівчат та їх примус до шлюбних союзів, як це було описано експертом від обвинувачення та свідками, не є таким самим чи порівняним із організованими або традиційними шлюбами». У абзацах 46-51 вона зазначає: «Докази вказують, що «примусовий шлюб» у контексті збройного конфлікту С'єрра-Леоне включав викрадення дівчат та жінок силою з їх домівок чи інших місць притулку та утримання під вартою Революційної ради збройних сил, коли вони пересувалися різними районами. Дівчат та жінок без їх згоди брали «в дружини» окремі повстанці. Дівчата та жінки, яких примушували до шлюбу, мали від такого «одруження» лише ту перевагу, що перебування у власності певного повстанця могло надавати їм певний захист від зґвалтування та інших форм жорстокого поводження з боку інших повстанців. Однак, враховуючи всеохопну атмосферу примусу, я вважаю це відносною перевагою або засобом виживання, що не можна розуміти як ознаку згоди чи автономну поведінку постраждалих у стосунках, і це жодним чином не зменшує жорстокість таких дій. Жінки та дівчата, яких схилили до «примусового одруження», часто дуже молоді, і тому особливо вразливі. Їх беззахисність посилюється через те, що їх забирають із сімей та поміщають в середовище фізичного та сексуального насильства. «Примусове одруження» викликає серйозну психічну та моральну шкоду. Жінок та дівчат примушують об'єднуватися та у деяких випадках жити разом із чоловіками, яких вони можуть боятися чи зневажати. Більше того, помітка «дружина» може стигматизувати постраждалих та призводити до відмови від них з боку сімей та громади, негативно впливаючи на їх можливість повторної інтеграції до громади і, таким чином, продовжуючи їх психологічні страждання. Серед доказів я знаходжу, що наміром «чоловіка» було зобов'язати потерпілу працювати та піклуватися про нього і його власність, задовольняти його сексуальні потреби, залишатися вірною та лояльною йому та мати дітей, якщо «дружина» вагітна. Натомість він захищав таку «дружину» від зґвалтування іншими чоловіками, надавав їй їжу, коли був доступ до їжі, а також, залежно від свого статусу, надавав відповідний статус дружині. На практиці це права та обов'язки такого типу, на який вказував експерт захисту як на участь у традиційних шлюбах, але в цьому випадку відсутня згода сім'ї або рідних «дружини», і статус було отримано насильством або примусом щодо партнерки. Тому я б відокремлювала це явище від сексуального рабства. Докази свідків вказують, що постраждалі не мали захисту від зґвалтування та були доступними для будь-якого повстанця, але не були стигматизовані як «дружини повстанців» чи «кущові дружини». Крім того, я впевнена, виходячи зі свідчень експертного свідка обвинувачення, що використання терміна «дружина» вказує на примусовий сімейний статус, який був тривалим та серйозно вплинув на постраждалих. Я вважаю, що помітка «дружина» у зв'язку з повстанцем викликала душевну травму, стигматизувала постраждалих та негативно вплинула на їх можливість повторної інтеграції до своїх громад. Отже, я би виявила, що склад злочину та злочинні наміри, які відповідають іншим нелюдським діям, примусовому шлюбу, задовольняються відповідно до вищезгаданих доказів».

Примус до проституції — Елементи

1. Правопорушник примусив одну або більше осіб до участі в одному чи більше актів сексуального характеру силою або за допомогою погроз застосування сили або примусу, наприклад, викликаним страхом насильства, фізичним примусом, утриманням під вартою, психологічним тиском чи зловживанням владою проти такої особи чи осіб або іншої особи, або скориставшись примусовим середовищем чи неможливістю такої особи або осіб надати справжню згоду.
2. Правопорушник або інша особа отримала або передбачала отримання грошової чи іншої вигоди в обмін на акти сексуального характеру або у зв'язку з ними.

Примусова вагітність — Елементи

1. Правопорушник ізолював одну або більше жінок та примусив завагітніти з метою впливу на етнічний склад будь-якого населення або здійснення інших серйозних порушень міжнародного законодавства.

Примусова стерилізація — Елементи

1. Правопорушник позбавив одну або більше осіб здатності біологічного відтворення.
2. Ці дії не було виправдано медичним або госпітальним лікуванням такої особи чи осіб і не було здійснено з їх справжньої згоди.

Сексуальне насильство — Елементи

1. Правопорушник здійснив акт сексуального характеру проти однієї чи більше осіб, або примусив одну або більше осіб до участі в одному або більше актів сексуального характеру силою або за допомогою погроз застосування сили або примусу, наприклад, викликаним страхом насильства, фізичним примусом, утриманням під вартою, психологічним тиском чи зловживанням владою проти такої особи чи осіб або іншої особи, або скориставшись примусовим середовищем чи неможливістю такої особи або осіб надати справжню згоду.
2. Така поведінка мала тяжкість, порівняну з іншими злочинами проти людяності.
3. Правопорушник усвідомлював фактичні обставини, якими визначається тяжкість дій.

Переслідування⁹ — Елементи

1. На порушення міжнародного законодавства, правопорушник значною мірою позбавив одну або більше осіб їх фундаментальних прав.
2. Правопорушник цілюся на особу чи осіб через їх ідентичність або групу чи колектив, або переслідував групу чи колектив як такі.
3. Таке переслідування відбувалося через політичні, расові, національні, етнічні, культурні, релігійні, ґендерні (як це визначено у пункті 3 статті 7 Статуту) або інші підстави, які загально визнаються як неприпустимі відповідно до міжнародного права.
4. Поведінка здійснювалася у зв'язку з будь-якою дією, зазначеною у пункті 1 статті 7 Статуту, або будь-яким іншим злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду.

⁹ Примітка: будь-який із зазначених вище злочинів, коли він здійснюється шляхом переслідування через політичні, расові, національні, етнічні, культурні, релігійні чи ґендерні ознаки, також може становити переслідування як злочин проти людяності. Критично важливо ставити свідку запитання про слова, які були сказані, щоб визначити, чи були якісь наміри переслідування. Акти переслідування не повинні бути сексуальними за природою, але якщо певних осіб переслідують через політичні погляди, або на підставі раси, національності, етносу, культури, релігійної приналежності або ґендеру, та якщо такі акти були злочинами насильства сексуального характеру, злочин переслідування також може бути актуальним

Додаток 1

Книга доказів для документації злочинів сексуального насильства

2. Загальні складові категорії злочину

Яким був контекст скоєння основного злочину, наприклад, чи був такий злочин вчинений як воєнний, злочин проти людяності, акт геноциду або більше одного з вищезазначеного?

Злочини проти людяності — Елементи

1. Злочини були вчинені як частина широкомасштабного або систематичного нападу.
2. Напад було здійснено проти цивільного населення.
3. Безпосередній правопорушник знав або мав намір, щоб вчинок становив частину нападу на цивільне населення.
4. Напад здійснювався відповідно до, або на виконання, державної або організаційної політики щодо здійснення такого нападу (юрисдикційний елемент, який може або вимагатися, або ні у юрисдикції, у якій ви здійснюєте документування).

Воєнні злочини — Елементи

1. Злочин було скоєно під час (міжнародного або внутрішнього) збройного конфлікту.
2. Злочин був пов'язаний із збройним конфліктом.
3. Постраждала особа була під захистом (не є складовою злочинів сексуального та ґендерно-зумовленого насильства (СГЗН)).¹⁰
4. Правопорушник знав, що постраждалу особу захищали.
ТА
5. Правопорушник усвідомлював фактичні обставини, якими ситуація визначається як обставини збройного конфлікту.

Геноцид¹¹ — Елементи¹²

1. Здійснення будь-якого з таких основних злочинів
 - Вбивство членів групи.
 - Заподіяння членам групи тяжкої фізичної або психічної шкоди.
 - Навмисне заподіяння шкоди умовам життя групи з розрахунком викликати її фізичне знищення, цілковите або часткове.
 - Здійснення заходів із наміром не допустити народження у групі.
 - Примусова передача дітей із групи в іншу групу.
2. Будь-які дії, зазначені у пункті 1 вище, вчинені з наміром знищення¹³, цілковитого або часткового, національної, етнічної, расової або релігійної групи як такої.
3. національної, етнічної, расової або релігійної групи як такої.

¹⁰ Особами під захистом є цивільні особи або такі, хто не бере активної участі у бойових діях.

¹¹ Робочий журнал доказів фокусується на злочинах, пов'язаних із сексуальним насильством; тому сюди не включено певні дії, такі як убивство чи примусове переміщення.

¹² Геноцид може вимагати наявності двох кроків: 1. Доказів, які вказують, що акт сексуального насильства складає один з п'яти перелічених актів геноциду, та 2. Доказів, які вказують, що обвинувачений правопорушник здійснив такі акти з наміром знищити, цілком або частково, групу на перерахованих незаконних підставах.

¹³ Цей елемент є специфічним елементом геноциду, який має бути задоволений, щоб засудити будь-кого за будь-які основні злочини геноциду. Конкретні наміри знищити групу повинні бути продемонстровані конкретними доказами. Ця вимога є додатковою до виду відповідальності, зазначеному у пункті «3. Пов'язуючі елементи / види відповідальності». Не вимагається, щоб особа, яка за звинуваченням відповідальна за дії, що складають геноцид, була посадовцем високого рівня.

3. Пов'язуючі елементи / види відповідальності¹⁴

Хто (за звинуваченням) відповідальний за злочин і який вид відповідальності, наприклад, відповідальність прямого командира/начальника¹⁵?

Пряма відповідальність — Елементи

Обвинувачений вчинив (безпосередньо, опосередковано або як співучасник), наказав, вимагав, спонукав, допомагав та підтримував, або іншим чином сприяв вчиненню злочину (через дію або бездіяльність) — або спробував вчинити (через дію або бездіяльність) — шляхом групових дій зі спільною метою¹⁶.

Відповідальність командира/начальника

Військові командири

1. Військовий командир де-юре або де-факто мав чинне військове командування та контроль над підлеглими.
2. Така особа знала або мала знати, що підлеглі вчиняли злочини.
3. Така особа не змогла вжити адекватних заходів, щоб запобігти злочинам, щоб покарати злочинців або щоб заявити до компетентних органів для розслідування.
4. У результаті чого було скоєно злочин.

Цивільні командири

1. Стосунки «командир-підлеглий» характеризувалися дійсним авторитетом та контролем над підлеглими.
2. Така особа знала або свідомо ігнорувала інформацію, яка чітко вказувала, що підлеглі скоювали злочини.
3. Такі злочини були діяльністю, яка входила до чинної відповідальності та контролю начальника.
4. Така особа не вжила всіх необхідних та розумних заходів, щоб запобігти злочинам або надати заяву про розслідування до органів.
5. У результаті такої нездатності належним чином контролювати підлеглих було скоєно злочин.

¹⁴ Ця категорія доказів є традиційно найслабшим елементом у судових процесах щодо сексуального насильства та причиною переважної більшості виправдувальних вироків або звільнення від відповідальності за сексуальне насильство. Варто витратити час на вид відповідальності та обережне інтерв'ювання, тому що без нього решта доказів не зможе бути використаною. Існує багато ситуацій, у яких судді сказали: «У нас є підстави вважати, що сексуальне насильство точно відбулося, але недостатньо доказів для доведення особистої кримінальної відповідальності підзахисного за ці дії». Ця частина процесу документування є цілком критично важливою.

¹⁵ Часто вважається, що лише певний «вид» або «категорія» свідків (наприклад, інсайдерський свідок високого рівня) матимуть інформацію про обвинувачених злочинців, особливо якщо правопорушник, щодо якого ведеться розслідування, віддалений від місць злочинів, та зв'язок між діями та злочинцем непрямою. Рекомендується, щоб документувачі та дослідники намагалися уникати припущень щодо будь-якого конкретного свідка. Постраждалі свідки, які ніколи не бачили (обвинуваченого) правопорушника на високій посаді, часто дають найбільш важливі опосередковані докази щодо офіційних осіб вищого рівня, яких звинувачують у скоєнні злочинів на місцях. Кожного свідка слід опитати щодо цього; непроведене інтерв'ю — це ризик упустити критично важливі докази зв'язку.

¹⁶ Здійснення (Стаття 25(3)(а) Статуту Міжнародного кримінального суду) може бути як індивідуальним/прямим фізичним виконанням, так і скоєнням злочину спільно з іншими; співучасть базується на спільному контролі за злочинном або скоєнні злочину через іншу особу; замовлення — це надання вказівок щодо скоєння злочину іншій особі; підбурення/спонукування — це схиляння іншої особи до скоєння злочину; допомога та співучасть — це надання практичної допомоги (наприклад, надання засобів для скоєння злочину) або підбавдорування чи надання моральної підтримки кривдникам.

ДОДАТОК 16: Приклад Робочого журналу доказівв

Основний злочин: Зґвалтування			
Елементи злочину:	Компоненти елементів:	Засоби доказу:	
Елементи основних злочинів, загальні елементи категорії злочину та види	Кожен елемент складається з кількох компонентів	Конкретні фактичні результати, які можуть використовуватися для встановлення різних складових та елементів	
Елементи	Компоненти	Засоби доказу (із наданням прикладів)	
		Типи доказів	Приклади прецедентів
Конкретні елементи: Здійснення проникнення			
Правопорушник вторгся в тіло людини вчинком, що призвів до проникнення, хоча б і неглибокого, будь-якої частини тіла постраждалої особи або злочинця статевим органом, або анального чи генітального отвору постраждалої особи будь-яким предметом або будь-якою частиною тіла.	Проникнення до будь-якої частини тіла постраждалої особи або злочинця статевим органом [АБО]	Докази проникнення до будь-якої частини тіла постраждалого або злочинця статевим органом:	<i>Докази проникнення пенісом до вагіни постраждалої (Бемба РС, Катанга РС)</i> <i>Докази проникнення пенісом до ануса постраждалого (Бемба РС).</i> <i>Проникнення пенісом до рота постраждалого (Бемба РС)</i> <i>Докази витікання сперми з вагіни чи ануса постраждалих (Бемба РС).</i> <i>Докази травмування вагіни або ануса постраждалих (Мухімана РС).</i>
	Проникнення до анального або генітального отвору постраждалих будь-яким об'єктом чи будь-якою іншою частиною тіла	Докази проникнення до анального чи генітального отвору постраждалих будь-яким об'єктом або будь-якою іншою частиною тіла:	<i>Докази введення списів до жіночих статевих органів (справа Мбарушімана)</i> <i>Докази проникнення до вагіни за допомогою шматка деревини (Акайєсу РС)</i>
Приклади потенційних ДОКАЗІВ за ДЖЕРЕЛОМ			
Свідчення	Свідчення постраждалої Х: «(Більший з них) нагнув мою голову та зв'язав мені руки, а потім менший (...) всунув свій пеніс в мене (...) але він сказав «у цієї сучки є діти, вона занадто розтягнута» і тому він дістав та всунув свій пеніс мені в анус». Для ІНСТРУМЕНТУ АНАЛІЗУ дивіться Частину Б Журналу		
Документальні	Судово-медичний звіт та форма медичної історії були заповнені незалежною медичною організацією та надані свідком Х.		

Конкретні елементи: Характер проникнення			
Проникнення було здійснене силою, або погрозою сили чи примусу, такими як страх насильства, примусу, затримання чи зловживання владою стосовно такої особи іншою особою, або зловживанням примусовими обставинами, або проникнення було здійснене щодо особи, нездатної надати справжню згоду	Проникнення силою [АБО]	Докази проникнення до будь-якої частини тіла постраждалої особи або злочинця статевим органом	Докази вчинення насильства протягом проникнення (Бемба РС; Мусема РС) Докази травмування постраждалих від проникнення (Мусема РС) Докази психологічних та медичних наслідків проникнення (Бемба РС)
		Докази застосування фізичної сили	Докази фізичного обмеження постраждалих протягом проникнення (Бемба РС) Докази, що постраждалі кричали від страху (Бемба РС, Мусема РС)
		Докази утримання під вартою / полону	
	Проникнення загрозою сили або примусу	Докази страху насильства (чи примусу)	Докази погроз зброєю (Бемба РС)
		Докази психологічного пригнічення	Докази погроз зброєю (Бемба РС)
		Докази зловживання владою	Докази погроз зброєю (Бемба РС)
		Докази відсутності згоди чи добровільної участі	
		Докази правоздатності для надання справжньої згоди	
		Ознаки утримання під вартою	

Приклади потенційних ДОКАЗІВ за ДЖЕРЕЛОМ	
Цифрові	Зйомка на смартфон, як двоє солдатів примушують жінку в синій сукні зайти до будинку, географічна позначка: Село У

Додаток 1

Книга доказів для документації злочинів сексуального насильства

Загальні елементи: Злочин проти людяності			
Елементи злочину:	Компоненти елементів:	Засоби доказу:	
Елементи основних злочинів, загальні елементи категорії злочину та види відповідальності / пов'язуючі елементи	Кожен елемент складається з кількох компонентів	Конкретні фактичні результати, які можуть використовуватися для встановлення різних складових та елементів	
Елементи	Компоненти	Засоби доказу (із наданням прикладів)	
		Типи доказів	Приклади прецедентів
Контекст			
Злочини були вчинені як частина широкомасштабного або систематичного нападу	Напад	Докази ведення бойових дій	Докази ведення бойових дій, що включають багаторазове вчинення дій, описаних у Статті 7(1) (Кунарац та ін. РС, Толімір РС; Бемба РС)
		Докази неналежного поводження з цивільним населенням	Докази поганого поводження з цивільним населенням, які включають багаторазове вчинення дій, описаних у Статті 7(1) (Лукіч та ін. РС; Г'бар'бо ДМО)
	Широкомасштабна або систематична природа нападу	Докази масштабу нападу	Докази багаторазовості актів (Брданін РС; Нтакірутімана РС; Бемба РС), Докази, що існувало кілька постраждалих (Бісенгі-мана РС; Бемба РС), Докази географічного масштабу нападів (Бемба РС), Докази значного використання фінансових, військових, логістичних та інших ресурсів (Акайєсу РС; Єлісіч РС), Докази значних результатів чи наслідків нападу (Кунарац та ін. РС)
		Докази щодо моделі нападу	Докази повторного та тривалого здійснення кримінальних дій (Єлісіч РС), Докази моделей, пов'язаних із засобами та методами нападу (Бласкіч РС; Нтаганда ДМО), Докази моделей, пов'язаних із національною/етнічною/расовою/релігійною ідентичністю постраждалих (Бласкіч РС), Докази моделей, пов'язаних із цивільним статусом постраждалих (Кайшема та Рузіндана РС)
			Докази, що напади здійснено згідно з попередньо узгодженою політикою чи планом (Кайшема та Рузіндана РС), Докази, що напади збігаються між собою географічно або за часовими межами (Лукіч та ін. РС; Катанґа РС), Докази, що напад мав кілька різних організаційних етапів (Бласкіч РС), Докази організованого використання методів та засобів нападу (Бласкіч РС; Катанґа РС), Докази встановлення паралельних інституцій, спрямованих на впровадження політики (Єлісіч РС)
	Зв'язок між діями правопорушника та нападом: «у складі»	Доказ вчинення дій, які за своєю природою та наслідками об'єктивно є частиною нападу (ТА)	Не вимагається: Докази, що дії було здійснено у процесі нападу (Кунарац та ін. РС), Докази, що дії мали загальні риси, такі як природа, наслідки, характеристики, цілі (Каєлієлі РС; Кунарац та ін. РС; Г'бар'бо ДМО), Докази, що акти відповідали загальним мотивам та засобу дій (Бемба РС),
		Докази, що звинувачений знав про здійснення нападу на цивільне населення та що його дії були частиною цього нападу	Докази, що впливають із доказу документа або дій (Попович та ін. РС), Докази географічного місця нападів (Нзабонімана РС)

Контекст, продовження			
Напад було здійснено проти цивільного населення	Спрямований на будь-яке цивільне населення	Докази, що цивільне населення було першочерговим об'єктом нападу (не тільки випадкові жертви нападу)	Докази щодо обставин та природи нападу (Мркшич та ін. РС; Мухімана РС; Катанга РС); Докази щодо масштабу злочинів, вчинених у процесі нападу (Стакіч РС; Кунарац РАП); Докази щодо засобів та методів, використаних у процесі нападу (Бласкіч РС; Кунарац та ін. РС); Докази нападу на територію під охороною ООН (справа Перішича); Докази, що постраждали були здебільшого цивільними (справа Перішича; справа Бемби); Докази щодо кількості постраждалих (Мркшич та інші РС)
	[відповідно до або на виконання державної або організаційної політики, яка впливає з сукупності обставин: Складові злочину, Ст. 7, пункт 3]	Докази існування держави чи організаційної політики	Докази організації у межах значення Статті 7(2)(а) (справа Бемби) Докази щодо рівня обізнаності та участі посадовців (Перішич РС; Бемба РС), Докази щодо діяльності посадовців, спрямованої на підготовку нападу (Катанга РС), Докази, що суб'єкт господарювання дозволив або виправдав злочини, які розглядаються (Блашкіч РАП; Бемба РС), Докази письмових публікацій та промов посадовців (Руто і Санг ДМО; Катанга РС), Докази про характерні особливості нападів (Бемба РС), Докази часової та географічної повторюваності моделі насильства (Бемба РС), Докази щодо масштабу та рівня організації (Блашкіч РАП; Бемба РС)
Злочинні наміри			
Правопорушник знав про напад	Правопорушник знав, що це було частиною широкомасштабного або систематичного нападу проти цивільного населення	Докази, що правопорушник знав про напад	Докази щодо масштабу, серйозності та систематичної природи нападу (Лукіч та ін. РС; Бемба РС), Докази щодо ролі, рангу чи позиції обвинуваченого (Крноєлац РС; Нізеїмана РС), Докази членства обвинуваченого в силах, які брали участь у нападі (Руто та Санг ДМО), Докази багаторазових контактів обвинуваченого із силами, які здійснили напад (Бле Гоуде ДМО), Докази участі обвинуваченого в нападі (Єлісіч РС), Докази участі обвинуваченого у підготовці до нападу (Бле Гоуде ДМО), Докази присутності обвинуваченого на місці нападу (Крноєлац РС; Мусема РС; Бемба РС) Докази, що обвинуваченому було відомо про напад (Васильєвіч РС), Докази щодо рівня загальної обізнаності про напад у той час у відповідному регіоні (Крноєлац РС), Докази, що напади широко висвітлювали у ЗМІ (Бемба РС)
		Докази, що правопорушник знав, що його (її) дії були частиною нападу	Докази надання наказів обвинуваченим (Гатете РС), Докази відвідування обвинуваченим зустрічей щодо планування та організації нападу (Ніїтеґека РС), Докази добровільного переслідування цілей нападу (Бле Гоуде ДМО), Докази вираження обвинуваченим підтримки нападу (Ніїтеґека РС), Докази характеризування обвинуваченим постраждалих як членів окремої категорії населення (Ніїтеґека РС), Докази щодо природи та обставин нападу (Готовіна та ін. РС; Ндахімана РС)
	Правопорушник хотів, щоб це було частиною широкомасштабного або систематичного нападу проти цивільного населення	Дані відсутні.	Докази про активну участь обвинуваченого у нападі (Єлісіч РС)

Додаток 1

Книга доказів для документації злочинів сексуального насильства

Загальні елементи: Злочин проти людяності			
Елементи злочину:	Компоненти елементів:	Засоби доказу:	
Елементи основних злочинів, загальні елементи категорії злочину та види відповідальності / пов'язуючі елементи	Кожен елемент складається з кількох компонентів	Конкретні фактичні результати, які можуть використовуватися для встановлення різних складових та елементів	
Елементи	Компоненти	Засоби доказу (із наданням прикладів)	
		Типи доказів	Приклади прецедентів
Військовий командир де-юре або де-факто мав чинне військове командування та контроль над підлеглими	Правопорушник мав чинне командування та контроль (військові командири)	Докази щодо вищої влади	Докази щодо формальної військової посади (Джорджевіч PC) Докази щодо вертикалі управління (Оріч PC) Докази здатності підозрюваного давати накази та слідування інших таким наказам (Ніірамасухуко та ін. PC; Хаджіхасановіч та Кубура PC; Бемба PC) Докази високої суспільної уваги (Ндінділімана та ін. PC) Докази про визнання здійснення повноважень фактичними підлеглими та рівними за посадою (Ндінділімана та ін. PC)
		Докази фактичної можливості підозрюваного запобігти здійсненню злочину	Докази щодо повноважень підозрюваного надавати прямі бойові накази (Ндінділімана та ін. PC) Докази повноважень підозрюваного представляти силу в переговорах (Баґосора PC) Докази здатності підозрюваного давати накази та слідування інших таким наказам (Стругар PC)
		Докази фактичної можливості підозрюваного покарати тих, хто вчинив злочин	Докази повноважень підозрюваного розпочинати розслідування чи вдаватися до адміністративних чи дисциплінарних дій (Хаджіхасановіч та Кубура PC), Докази повноважень підозрюваного щодо підвищення чи усунення офіцерів (Стругар PC)
	Правопорушник мав чинні владу та контроль (цивільні командири)	Докази щодо вищої влади	Докази про внутрішнє законодавство, яке забезпечує ієрархічну владу підозрюваного над підлеглими (Ндахімана PC) Докази здатності підозрюваного давати накази та слідування інших таким наказам (Нізеїмана PC; Ндахімана PC)
		Докази фактичної можливості підозрюваного запобігти здійсненню злочину	Докази про внутрішнє законодавство, яке забезпечує владу підозрюваного усувати підлеглих із їх офіційних посад (Каремера та Нг'румпатсе PC) Докази про внутрішнє законодавство, яке забезпечує владу підозрюваного вживати дисциплінарних санкцій до підлеглих (Каїшема та Рузіндана)
		Докази фактичної можливості підозрюваного покарати тих, хто вчинив злочин	Докази про внутрішнє законодавство, яке забезпечує владу підозрюваного усувати підлеглих із їх офіційних посад (Каремера та Нг'румпатсе PC) Докази про внутрішнє законодавство, яке забезпечує владу підозрюваного вживати дисциплінарних санкцій до підлеглих (Каїшема та Рузіндана)

Така особа знала або мала знати, що підлеглі вчиняли злочини.	Правопорушник знав, що сили скоювали або збиралися скоїти злочин	Докази, що така особа насправді знала про ці злочини	Докази, що підозрюваному повідомили про злочини (Нізеїмана РС) Докази, що підозрюваний знав злочинців (Брданін РС) Докази, що підозрюваний знав про постраждалих (Алексовські РС)
	Правопорушник мав, враховуючи обставини та час, знати, що сили здійснювали або збиралися його скоїти	Докази, що особа мала знати, що сили скоювали або збиралися скоїти злочин	Докази того, що підозрюваний не покарав попередні правопорушення (Караджич РС) Докази, що підозрюваний отримав інформацію, що деякі солдати під його командуванням мають насильницький або нестабільний характер (Крноєлац РАП)
Така особа не змогла вжити розумних заходів, щоб запобігти злочинам, щоб покарати злочинців або щоб заявити до компетентних органів для розслідування.	Правопорушник не вжив необхідних та розумних заходів у межах своєї влади, щоб запобігти вчиненню такого злочину [або]		Доказ, що підозрюваний не видав усіх необхідних та розумних розпоряджень, щоб покласти край скоєнню злочинів (Баґосора та ін. РС) Доказ, що підозрюваний не нагадав підлеглим про чинні обмеження (Стругар РС) Доказ, що підозрюваний не зміг поговорити з підлеглими про злочини (Крноєлац РС) Доказ, що підозрюваний заперечує скоєння злочинів (Стругар РС)
	Правопорушник не вжив необхідних та розумних заходів у межах своєї влади, щоб припинити скоєння такого злочину [або]		Доказ, що підозрюваний не видав усіх необхідних та розумних розпоряджень, щоб покласти край скоєнню злочинів (Нтавукуліяйо РС) Доказ, що підозрюваний не зміг дисциплінувати підлеглих (Делалік та ін. РС) Докази, що підлеглий отримав підвищення по службі, а не дисциплінарне покарання (Стругар РС) Доказ, що підозрюваний не зміг поговорити з підлеглими про злочини (Крноєлац РС) Докази, що особа створює атмосферу беззаконня (Бласкіч РС) Доказ участі підозрюваного у злочинах (Баґосора та ін. РС) Докази, що підозрюваний не ініціював розслідування (Хаджіхасановіч та Кубура РС)
	Правопорушник не вжив необхідних та розумних заходів у межах своєї влади, щоб заявити про справу до компетентних органів для розслідування та кримінального провадження		<i>Доказ, що підозрюваний не повідомляв про злочини (Баґосора та ін. РАП)</i>
У результаті чого було скоєно злочин.	Відсутні докази, визначені міжнародними кримінальними трибуналами		

ДОДАТОК 2: Оцінювання загроз та ризиків

1	Крок перший: Складіть список загроз	2	Крок другий: Оцініть ризики	3	Зменшення або управління ризиком
---	--	---	--------------------------------	---	-------------------------------------

1	Крок перший: Складіть список загроз
---	-------------------------------------

Визначте джерело загроз та вразливих місць, і подумайте про загрози у зв'язку зі шкодою, яку вони можуть завдати не тільки постраждалим та свідкам, але і працівникам, діяльності та інформації. Використовуйте зазначену нижче сітку прикладів, щоб визначити загрози у зв'язку з їх джерелом та на кого (що) буде спрямована така загроза.

Приклади джерел загроз

- » Від сексуального насильства: відкладені чи постійні фізичні, психологічні та соціоекономічні ефекти сексуального насильства
- » Від конфлікту: насильство, міни, зруйнована інфраструктура
- » Від озброєних груп, налаштованих проти вас/свідків: помста, напади
- » Від фізичного середовища: географія, клімат, затоплені місця, погода, ізольовані шляхи, поганий при-тулок та безпека у таборах біженців / внутрішньо переміщених осіб
- » Від сім'ї/суспільства: насильство, неприйняття, стигматизація
- » Від установ: політична система, корумповані чиновники, непрацюючі державні служби

Форма 1

Потенційні загрози за їх походженням та ризиками для потерпілих

Ризик/загроза	Від конфлікту	Від озброєних груп	Від громади	Від навколишнього середовища	Від установ	Від розслідування
Для потерпілих	Наприклад: Поїздка на інтерв'ю небезпечною територією	Наприклад: Каральний напад на постраждалих, що призводить до смерті / фізичних пошкоджень / подальшого сексуального насильства	Наприклад: Постраждала живе з родиною чоловіка, яка від неї відмовиться, якщо стане відомо про зґвалтування		Наприклад: Місцевий медичний працівник, відомий власними ультраконсервативними поглядами та корупцією	Наприклад: Повторна травматизація
Для сім'ї та ширшої спільноти		Наприклад: Каральний напад на спільноту	Наприклад: Сім'ю піддадуть остракізму, якщо дізнається громада			
Для працівників	Наприклад: Шлях до табору У оточений ділянками з мінами, що не вибухнули			Наприклад: Постраждала особа надала інформацію про додаткового свідка, який мешкає в регіоні з високим ризиком зсувів		Наприклад: вікарна травма
Для доказів/інформації		Наприклад: На блокпостах знаходяться афілійовані збройні групи зі спеціальним завданням щодо пошуку документів, які забрали зі зруйнованої будівлі уряду неподалік				

Додаток 2

Оцінювання загроз та ризиків

2 Крок другий: Оцініть ризики

Складіть схему визначених загроз у термінах ризику: вірогідності, що це станеться, а також розмір шкоди, якої б вони завдали у разі справдження. Обдумуючи ризики, враховуйте історичні моделі, поточні рівні насильства, а також будь-які умови, які могли б посилити вразливість особи/цілі.

Наприклад, обдумуючи ризик карального нападу на постраждалих та свідків, враховуйте такі фактори впливу:

- » Чи були повідомлення про напади на деяких постраждалих/свідків після розкриття факту сексуального насильства?
- » Чи діють поряд підозрювані / озброєні групи? Яка вірогідність того, що вони дізнаються про розкриття?
- » Постраждалі/свідки живуть ізольовано чи поряд із сім'ями/спільнотами? Чи набув факт, що вони постраждали від сексуального насильства, розголошення у громаді? Чи захистила б громада/сім'я окрему особу?

Форма 2

Оцінювання рівнів ризику

Вірогідність та вплив	Незначні	Малі	Середні	Значні	Критичні
Дуже ймовірно / неминуче					
Ймовірно					
Помірно					
Малоймовірно					
Дуже малоймовірно					

Ключ

- Дуже низький ризик
- Низький ризик
- Середній ризик
- Високий ризик
- Дуже високий ризик
- Неприйнятний

3

Зменшення або управління ризиком

Форма 3

Рівень	Визначений ризик	Примітки щодо конкретних контекстних факторів / вразливих місць	Дії
Дуже високий	Помста з боку озброєних груп свідку за розкриття інформації	☒ Постраждала особа живе одна	а. Проконсультуватися з постраждалими і, можливо, направити їх до міжнародної організації, яка організувала поблизу табір із безпечнішим притулком, та програми допомоги у випадках ґендерно-зумовленого насильства.
		☒ Чутки про окремі озброєні групи, пов'язані з підозрюваними правопорушниками, які діють на території	б. Домовитися про таємне місце для проведення інтерв'ю, яке знаходиться за межами села
		☒ Озброєні групи перевіряють на блокпостах всі документи, які мають при собі іноземці	

ДОДАТОК 3: Підстави не збирати фізичні докази

1.	Чи місцеві правила процедур та доказів для запланованого типу позову (наприклад, кримінального, цивільного, конституційного та ін.) вимагають судово-медичних або інших фізичних доказів на підтвердження додатковими фактами іншої інформації про сексуальне насильство?	☐
2.	Чи для мети процесу документування (наприклад, судової, не судової, адвокації) потрібні судово-медичні або інші фізичні докази на підтвердження додатковими фактами іншої інформації про сексуальне насильство?	☐
3.	Чи є у вас повноваження, можливості та ресурси, щоб безпечно збирати, перевозити та зберігати відповідні фізичні докази, зокрема: Чи є у вас необхідна спеціалізована підготовка детектива, професіонала у сфері охорони здоров'я тощо, щоб зібрати та зберегти відповідні фізичні докази? Чи є у вас потрібні законні повноваження? Чи можете ви належним чином зібрати та зберегти відповідні фізичні докази?	☐
4.	Якщо ви натрапили на фізичний доказ на місці правопорушень чи у полі, перед прийняттям рішення щодо його підбирання, чи вже спробували ви записати чи задокументувати доказ іншими способами, наприклад: зробити нотатки про об'єкт(-и), який(-и) ви знайшли; зробити замальовки місця порушень; зробити фотографії предмета та місця порушень; якщо можливо, зробити відеозаписи предмета та місця порушень; а також якщо це можливо та безпечно, провести інтерв'ю будь-яких постраждалих/свідків поблизу місця порушення та дотримуватися інформації щодо інших свідків злочину.	☐

! Якщо на будь-яке з цих питань відповідь — «ні»:

ВИ НЕ ПОВИННІ ЗБИРАТИ ФІЗИЧНІ ДОКАЗИ

Ви можете змінити фізичний доказ, і не матимете змоги використати його, а збір таких доказів може навіть бути протизаконним у вашій діяльності. Замість цього слід задокументувати/записати фізичні докази найкращим можливим чином (дивіться пункт 4 вище) та подумати про звернення до когось із належними повноваженнями, знаннями та обладнанням для збору фізичних доказів.

ДОДАТОК 4 Зразок медичної довідки про сексуальний напад

МЕДИЧНА ДОВІДКА ПРО СЕКСУАЛЬНИЙ НАПАД

Конфіденційний документ

Поточна дата	/	/	Час: ____: ____	Місце медичного огляду
А. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПАЦІЄНТА				
1. Прізвище	2. По батькові, друге ім'я		3. Ім'я	
4. Адреса			5. Стать ☐ Жіноча ☐ Чоловіча	
6. Вік ☐ Невідомо	7. Дата народження / / ☐ Невідомо		8. Місце народження ☐ Невідомо	
9. Сімейний стан Не ☐ Одружений(-на) ☐ Одружений(-на) ☐ Вдівець (вдова) ☐ Розлучений(-на) ☐ Розійшлися ☐ Не застосовно				
Примітка: Якщо пацієнт — чоловік, пропустіть до питання 14.				
10. Дата останнього менструального циклу / / ☐ Пременопауза ☐ Постменопауза ☐ Невідомо				
11. Кількість вагітностей	12. Кількість живонароджень		13. Вагітність на цей момент ☐ Так ☐ Ні ☐ Невідомо	
14. У пацієнта був добровільний статевий акт в період 7 днів до огляду ☐ Так ☐ Ні				
15. У пацієнта були діагностичні процедури чи медичне лікування анальних/вагінальних поранень, ушкоджень протягом 60 днів до нападу, які можуть вплинути на інтерпретацію поточного медичного огляду ☐ Так ☐ Ні Якщо «Так», поясніть: _____				
16. Дата та час нападу / / ____: ____ ☐ Невідомо		17. Місце нападу ☐ Невідомо		
18. Використання сили, погроз чи зброї (відмітьте все, що підходить) ☐ Фізична сила ☐ Використання зброї ☐ Погрози пацієнту ☐ Погрози іншим ☐ Відсутність сили ☐ Невідомо				
19. Види сили/зброї (позначте все, що підходить) ☐ Палиці/ ☐ Ножі ☐ Пов'язка на очі ☐ Руки ☐ Невідомо ☐ Інші: (наприклад, примусове оголення, обмеження свободи, катування електрострумом, присутність або участь у катуваннях інших тощо): _____ ☐ Вогнепальна зброя ☐ Обмеження ☐ Кляп ☐ Ноги				
20. Примусова інтоксикація пацієнта хімічними речовинами (відмітьте все, що підходить) ☐ Ні ☐ Наркотики ☐ Алкоголь ☐ Невідомо ☐ Інше: _____				
Б. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПІДОЗРЮВАНОГО				
1. Кількість підозрюваних ☐ Один (1) ☐ Два (2) ☐ Три (3) ☐ Більше трьох Якщо «Більше трьох», вкажіть кількість: _____ ☐ Невідомо				
Перший підозрюваний: дайте відповідь на запитання 2-6.				
2. Стосунки підозрюваного та пацієнта (відмітьте все, що підходить) ☐ Знайомі ☐ Член родини ☐ Незнайома людина ☐ Інтимний партнер / попередній партнер ☐ Невідомо ☐ Інше: _____				
3. Гендер підозрюваного ☐ Чоловік ☐ Жінка ☐ Невідомо				
4. Приблизний вік підозрюваного ☐ Невідомо				
5. Підозрюваний належить до ☐ Цивільних ☐ Поліції ☐ Військових ☐ Народної міліції ☐ Невідомо				
6. Мова (и), якою (ими) володіє підозрюваний ☐ Невідомо				
7. Стосунки підозрюваного та пацієнта (відмітьте все, що підходить) ☐ Знайомі ☐ Член родини ☐ Незнайома людина ☐ Інтимний партнер / попередній партнер ☐ Невідомо ☐ Інше: _____				
8. Гендер підозрюваного ☐ Чоловік ☐ Жінка ☐ Невідомо				
9. Приблизний вік підозрюваного ☐ Невідомо				
10. Підозрюваний належить до ☐ Цивільних ☐ Поліції ☐ Військових ☐ Народної міліції ☐ Невідомо				
11. Мова (и), якою (ими) володіє підозрюваний ☐ Невідомо				
Якщо підозрюваних три і більше, дайте відповідь на запитання 12.				
12. Детально опишіть підозрюваних (включно зі стосунками з пацієнтом, гендерами, приблизним віком, чи вони є поліцією/військовими/повстанцями, мовами, якими вони розмовляли тощо): _____ _____ _____				
Ім'я медичного працівника _____		№С.Н.О.М. _____		
Підпис медичного працівника _____		Дата: ____/____/____		

Ця судово-медична довідка є прикладом того, що можуть використовувати спеціально навчені лікарі та медсестри, які проводять судово-медичні експертизи та документування фізичних та поведінкових спостережень у медичних клініках, де це можливо.

МЕДИЧНА ДОВІДКА ПРО СЕКСУАЛЬНИЙ НАПАД (продовження)

В. КОРОТКЕ ВИКЛАДЕННЯ ПОДІЙ, ПРО ЯКІ СПОВІСТИВ ПАЦІЄНТ

1. Проникнення до жіночих статевих органів за допомогою:	Так	Ні	Здійснено спробу	Невідомо	Коментарі:
а. пеніс	☐	☐	☐	☐	
б. палець (пальці)	☐	☐	☐	☐	
в. сторонній предмет	☐	☐	☐	☐	
2. Проникнення до ануса за допомогою:	Так	Ні	Здійснено спробу	Невідомо	Коментарі:
а. пеніс	☐	☐	☐	☐	
б. палець (пальці)	☐	☐	☐	☐	
в. сторонній предмет	☐	☐	☐	☐	
3. Оральний контакт із геніталіями:	Так	Ні	Здійснено спробу	Невідомо	Коментарі:
а. підозрюваний пацієнту	☐	☐	☐	☐	
б. треті особи пацієнту	☐	☐	☐	☐	
в. пацієнт підозрюваному	☐	☐	☐	☐	
г. пацієнт третім особам	☐	☐	☐	☐	
4. Оральний контакт із анусом:	Так	Ні	Здійснено спробу	Невідомо	Коментарі:
а. підозрюваний пацієнту	☐	☐	☐	☐	
б. треті особи пацієнту	☐	☐	☐	☐	
в. пацієнт підозрюваному	☐	☐	☐	☐	
г. пацієнт третім особам	☐	☐	☐	☐	
5. Торкання / контакт із геніталіями:	Так	Ні	Здійснено спробу	Невідомо	Коментарі:
а. підозрюваний пацієнту	☐	☐	☐	☐	
б. треті особи пацієнту	☐	☐	☐	☐	
в. пацієнт підозрюваному	☐	☐	☐	☐	
г. пацієнт третім особам	☐	☐	☐	☐	
г. пацієнт собі	☐	☐	☐	☐	
6. Еякуляція:	Так	Ні	Невідомо		Коментарі:
а. всередині отворів тіла пацієнта	☐	☐	☐		
б. зовні отворів тіла пацієнта	☐	☐	☐		
в. визначте місце еякуляції:					

Г. ПІСНІ ПАЦІЄНТА ПІСЛЯ НАПАДУ

1. Після нападу пацієнт (відмітьте все, що підходить)

☐ Їв ☐ Пив ☐ Чистив зуби ☐ Приймав душ ☐ Приймав ванну ☐ Випускав сечу ☐ Невідомо

Г. ВИКЛАДЕННЯ ПОДІЙ ПАЦІЄНТОМ

Надати короткий опис ключових елементів нападу, як їх описує пацієнт. (Якщо є додаткові факти чи спостереження, які не представлені у цій формі іншим чином, додайте набраний опис.)

Д. ЗАГАЛЬНИЙ ФІЗИЧНИЙ ОГЛЯД ПАЦІЄНТА

1. Кров'яний тиск /	2. Пульс	3. Дихання	4. Температура (градуси Цельсія)	5. Вага	6. Зріст
5. Поведінка та психічний стан (відмітьте все, що підходить)					
☐ страх	☐ замкнутість	☐ сум	☐ відчуття сором	☐ орушення психічного стану	
☐ мовчання	☐ шок	☐ плач	☐ мовчазність	☐ тривожність	

ПАМ'ЯТАЙТЕ: ЗІБРАТИ ДОКАЗИ (вологи та сухі виділення, плями, одяг та сторонні матеріали з тіла пацієнта);

Ім'я медичного працівника

№С.Н.О.М.

Підпис медичного працівника

сторінка 2 з 4

Дата:

/ /

МЕДИЧНА ДОВІДКА ПРО СЕКСУАЛЬНИЙ НАПАД (продовження)

Д. ЗАГАЛЬНИЙ ФІЗИЧНИЙ ОГЛЯД ПАЦІЄНТА (продовження)

Позначення: Результати								
П	УК	ОП	ФР	ДФ	СВ	ЕК	ЕР	СТ
Подряпини	Укуси	опіки	фрагменти	Деформація	сухі виділення	Екхімоз (синці)	Еритема	Подряпини
ВО Волокна (включаючи волосся)	СП Стріляне поранення	ПОР Поріз	Р Розрив	В Вологі виділення	ІП Інші пошкодження (описіть)	Ч Чутливість (включаючи біль)	Н Набряки	РОС Рослинність (включаючи ґрунт, бруд)
Пронумеруйте кожне визначене ураження/знахідку на діаграмах нижче. У таблиці нижче напишіть номер та абревіатури, які відповідають типу знайденого (дивіться таблицю результатів вище).								
				Місце на тілі	Результати	Коментарі:		

Е. ОГЛЯД ГЕНІТАЛІЙ (ЖІНКИ)

Використовуйте наведені вище умовні позначення для визначення та локалізації елементів огляду геніталій. Огляньте внутрішню частину стегон, зовнішні статеві органи, а також промежину та область ануса (відмітьте пункти, якщо є відповідні виявлення щодо сексуального нападу)

1. Ушкодження внутрішньої частини стегон

☐ Так ☐ Ні

2. Ушкодження довкола уретри / отвору уретри

☐ Так ☐ Ні

3. Ушкодження промежини

☐ Так ☐ Ні

4. Пошкодження великих статевих губ

☐ Так ☐ Ні

5. Пошкодження малих статевих губ

☐ Так ☐ Ні

6. Ушкодження дівочої плівки

☐ Так ☐ Ні

7. Ушкодження клітора / тканин довкола

☐ Так ☐ Ні

8. Ушкодження сідниць / краю ануса / складок

☐ Так ☐ Ні

9. Ураження вагіни

☐ Так ☐ Ні

10. Ураження шийки матки

☐ Так ☐ Ні

11. Позиція, яка використовувалася для огляду

☐ Горизонтально на спині

☐ На колінах та грудині

☐ Інше

Є. ОГЛЯД ГЕНІТАЛІЙ (ЧОЛОВІКИ)

Огляньте внутрішню частину стегон, зовнішні статеві органи, якщо є відповідні виявлення щодо сексуального нападу (а також промежину та область ануса (відмітьте пункти))

1. Ушкодження внутрішньої частини стегон а також промежину та область ануса

☐ Так ☐ Ні

2. Ушкодження головки чи тіла пеніса

☐ Так ☐ Ні

3. Ушкодження мошонки

☐ Так ☐ Ні

4. Ушкодження яєчок

☐ Так ☐ Ні

5. Пацієнт обрізаний

☐ Так ☐ Ні

6. Ушкодження сідниць / краю ануса / складок / зморшок

☐ Так ☐ Ні

7. Ректальна кровотеча

☐ Так ☐ Ні

Ім'я медичного працівника

Підпис медичного працівника

сторінка 3 з 4

№С.№О.М.

Дата:

МЕДИЧНА ДОВІДКА ПРО СЕКСУАЛЬНИЙ НАПАД (продовження)

3. ЛАБОРАТОРНІ ТА ІНШІ АНАЛІЗИ

ВИКОНАВ:	Так	Ні	РЕЗУЛЬТАТИ:	ВИКОНАВ:	Так	Ні	РЕЗУЛЬТАТИ:
1. ВІЛ-серологія	☐	☐	_____	6. Аналіз сечі	☐	☐	_____
2. Сифіліс	☐	☐	_____	7. Вологий препарат для визначення сперми/інфекцій	☐	☐	_____
3. Гепатит В	☐	☐	_____	8. Ультразвук	☐	☐	_____
4. Онкоцитологія	☐	☐	_____	9. Інші дослідження	☐	☐	_____
5. Тест на вагітність	☐	☐	_____				

Ж. ЛІКУВАННЯ І ПЛАН

1. Постконтактна профілактика (ПКП)	Так	Ні	Коментарі:
а. ПКП	☐	☐	_____
2. Лікарські препарати	Так	Ні	Коментарі:
а. Антибіотики	☐	☐	_____
б. Знеболювальне	☐	☐	_____
с. Екстрена контрацепція	☐	☐	_____
д. Інше	☐	☐	_____
3. Направлення	Так	Ні	Коментарі:
Сьогодні пацієнта буде направлено до спеціаліста	☐	☐	_____
4. Інтерв'ю поліцією	Так	Ні	Коментарі:
а. Інтерв'ю поліцією виконано	☐	☐	_____
б. Якщо на пункт 4а надано відповідь «Ні», чи хоче пацієнт повідомляти до поліції?	☐	☐	_____
с. Якщо на пункт 4б надано відповідь «Ні», чи проінформували пацієнта про важливість поліцейського розслідування?	☐	☐	_____

3. РЕЗУЛЬТАТИ ОБСТЕЖЕННЯ

- Історія події: _____
- Спостереження щодо поведінки: _____
- Фізичні результати: _____
- Лабораторні аналізи: _____
- Заповнені документи, що докладаються до цієї довідки:
☐ Результати лабораторних аналізів ☐ Письмовий опис (бажано друкований) ☐ Фотографії ☐ Не застосовно

І. ОЦІНОЧНІ ВИСНОВКИ

1.	Результати медичного обстеження: (оберіть лише один варіант)	☐ УЗГОДЖУЮТЬСЯ з ☐ ЗНАЧНОЮ МІРОЮ УЗГОДЖУЮТЬСЯ з ☐ ДІАГНОСТУЮТЬ ☐ НЕ УЗГОДЖУЮТЬСЯ з	сексуальним нападом
2.	Результати медичного обстеження: (оберіть лише один варіант)	☐ УЗГОДЖУЮТЬСЯ з ☐ ЗНАЧНОЮ МІРОЮ УЗГОДЖУЮТЬСЯ з ☐ ДІАГНОСТУЮТЬ ☐ НЕ УЗГОДЖУЮТЬСЯ з	фізичним нападом

К. КЛЯТВА ЛІКАРЯ

Я отримав інформовану згоду пацієнта на обстеження, фотографування та передачу аффідавіта до законодавчої системи або правоохоронних органів.

☐ Так ☐ Ні

Цим урочисто присягаю, що інформація, надана у цій формі, є правдивою і повною, наскільки я знаю та переконаний.

Ім'я медичного працівника _____

Підпис медичного працівника _____

Дата _____ / _____ / _____

Ім'я медичного працівника _____ №С.Н.О.М. _____
Підпис медичного працівника _____ сторінка 3 з 4 Дата: _____ / _____ / _____

ДОДАТОК 5: Контрольний перелік рекомендованих заходів з організації безпеки

Оцінювання рівнів ризику	
☒ Організація розробляє політику безпеки та захисту, а також визначає ролі та обов'язки стосовно безпеки. ☒ Старший персонал контролює та періодично обговорює робоче середовище та практики безпеки і захисту з усіма працівниками. ☒ Керівництво організації періодично оновлює політики та процедури безпеки. ☒ Кожен офіс створює позиції координаторів із питань безпеки, а посадові інструкції включають обов'язки щодо безпеки. ☒ Організація розвиває мережу контактів, пов'язаних із безпекою, з місцевими правоохоронними органами, зацікавленими сторонами, посольствами та партнерами. ☒ Ініціативна група для таких зусиль має складатися з керівництва організації та старших робітників.	Відповідність стандартам безпеки Існує багато вичерпних джерел, які дають рекомендації про організацію безпеки (дивіться додаток). Наведені нижче стандарти є вхідною точкою для започаткування надійних практик управління безпекою та захистом. Ці стандарти не мають за мету висвітлити всі підходи та контексти щодо безпеки та захисту, і можуть бути ситуації, у яких неможливо відповідати цим стандартам.
Особиста безпека	
☒ Працівники несуть відповідальність за особисту та професійну поведінку як за дії, що впливають на особисту безпеку, безпеку інших та репутацію організації. ☒ Працівники уникають поведінки, яка може наразити їх та інших на ризик, дискредитувати організацію чи підвищити її вразливість. ☒ Працівники дотримуються всіх відповідних національних законів та звертаються за порадою до керівників у випадках, коли національне чи місцеве загальне право суперечить міжнародним нормам. ☒ Працівники поважають релігійні переконання, звичаї та звички місцевих спільнот і влади. ☒ Працівники заповнюють форму, яка містить контактну інформацію на випадок екстрених ситуацій та інформацію про здоров'я, яка може знадобитися у надзвичайній ситуації. ☒ Персонал здійснює моніторинг ситуації та регулярно сповіщає менеджера або спеціально призначених працівників. ☒ Працівники звітують про інциденти, пов'язані з безпекою та захистом, менеджеру або працівникам відділів кадрів.	

Особиста безпека

- ☒ Кадрова політика чітко окреслює ролі та обов'язки щодо безпеки.
- ☒ Посадові інструкції чітко описують обов'язки щодо безпеки та захисту.
- ☒ Під час рекрутингу та ознайомлення з діяльністю організації, організація забезпечує працівників інформуванням та тренінгами у сфері безпеки, які відповідають рівням загрози, на які працівники можуть наражатися.
- ☒ Лекції для нових працівників містять інформацію про політику безпеки.
- ☒ В оглядах продуктивності оцінюється відповідність працівників вимогам щодо безпеки та захисту.
- ☒ До працівників, які порушили політики безпеки та захисту, застосовуються дисциплінарні заходи.

Охорона закладів та офісів

- ☒ Офісні приміщення допомагають стримувати та виявляти небажаних відвідувачів чи зловмисників. До них мають відноситися паркан навколо власності та надійна система контролю доступу.
- ☒ Усі працівники знають, з ким слід контактувати у випадку надзвичайної ситуації. Ця інформація розміщується в офісі.
- ☒ Офіси та обладнання комплексно застраховані на випадок пограбування чи стихійного лиха.
- ☒ Офісні приміщення забезпечені належними засобами безпеки та мають аварійні виходи.
- ☒ Один або більше співробітників навчені належним діям у випадку пожежі.

Планування

- Усі проекти включають базове оцінювання ризиків, яке періодично переглядається. Базове оцінювання ризиків має:
 - ☒ 1. Містити перелік загроз щодо безпеки, можливих загроз та конкретних вразливих місць
 - 2. Оцінювати ймовірність кожної загрози у списку та впливу, який вона може мати на організацію
 - 3. Розробити стратегії для зменшення та усунення вірогідних загроз та вразливих місць
- ☒ Працівники адаптують проектну діяльність до динамічних умов безпеки
- Пропозиції та бюджети включають елементи безпеки та захисту, такі як:
 - ☒ 1. Навчання персоналу (персональна безпека, перша допомога)
 - 2. Поліпшення охорони об'єкта (паркани, сейф, замки)
 - 3. Матеріали для безпеки та захисту (матеріали для першої допомоги, телефони)
 - 4. Людські ресурси (координаційні групи, охорона, страхування)
 - 5. За необхідності контрактні угоди з визнаними компаніями, які працюють у сфері особистої безпеки

Додаток 5

Контрольний перелік рекомендованих заходів з організації безпеки

Подорожі та перевезення

- ☑ Працівники вносять плани поїздок до центральної системи.
- ☑ Під час подорожі працівники мають при собі контактну інформацію на випадок надзвичайної ситуації (найближчий контакт, телефонний номер головного офіса, швидкі медичні послуги, адвокат тощо).
- ☑ Під час подорожі працівники контактують із визначеною особою, повідомляючи їй про свою безпеку. У випадку стихійного лиха чи інциденту, пов'язаного з порушенням безпеки, працівники, які подорожують, повинні негайно зв'язатися з менеджером або спеціально призначеним працівником.
- ☑ Працівники реєструють інформацію щодо міжнародних поїздок у відповідних посольствах.
- ☑ Перебуваючи за кермом, працівники мають при собі дійсні посвідчення водія, пристібають ремені безпеки та забезпечують відповідність транспортного засобу вимогам безпеки.
- ☑ У транспортних засобах знаходяться базові засоби безпеки, включно з вогнегасниками, чистою водою, ліхтарями, резервними засобами зв'язку, комплектами першої допомоги та відповідними ремонтними наборами.
- ☑ Водії завжди дотримуються місцевих правил дорожнього руху.

Комунікація та інформація

- ☑ Під час польових подорожей працівники мають доступ до надійних телекомунікацій, щоб підтримувати зв'язок із колегами, наприклад, маючи кілька SIM-карток.
- ☑ Якщо можливо, під час роботи у віддалених районах без покриття мережі мобільного зв'язку працівники повинні мати доступ до супутникового телефону та знати, як ним користуватися.
- ☑ Організація має оновлене противірусне програмне забезпечення.
- ☑ Працівники обізнані з кращими практиками в галузі безпеки інформаційних технологій, а також мають підтвердження відповідності до політики.
- ☑ Усі технологічні пристрої захищені з використанням надійних паролів, які періодично змінюються.
- ☑ Регулярно виконується резервне копіювання електронних файлів до хмарного сховища або зашифрованих флеш-накопичувачів. Конфіденційні дані не повинні фізично переміщуватися, за виключенням випадків, коли це абсолютно необхідно.
- ☑ Паперові копії документів організуються для зберігання із дотриманням правил безпеки або знищуються.

Здоров'я та добробут

- ☑ Працівники отримують повне страхування здоров'я, включно з міжнародним страхуванням, якщо вони подорожують до інших країн.
- ☑ У кожному офісі щонайменше одна людина належним чином навчена надавати першу допомогу.
- ☑ У кожному офісі та транспортному засобі доступна щонайменше одна аптечка, яка повністю укомплектована та постійно оновлюється.
- ☑ Описи дій при наданні першої медичної допомоги розміщено в місцях загального доступу.
- ☑ Визначено місця неподалік від офісів, куди працівники можуть звернутися по медичну допомогу у випадку травми або раптової хвороби.
- ☑ Визначається (заздалегідь) місцевий спеціаліст-консультант для підтримки працівників та (або) сімей на випадок кризи чи травматичної події.
- ☑ На випадок сексуального нападу працівники повинні мати доступ до психологічної, юридичної та медичної допомоги.
- ☑ Це може включати допомогу постраждалим працівникам у доступі до Комплекту для профілактики після розкриття.

Додаток

[Каталог публікацій та DVD для правозахисників](#)

Міжнародний захист, 2012 р.

Робочий журнал із безпеки Ініціативи з безпеки захисників

Ініціатива з безпеки захисників, Кампала, Уганда, 2013 р.

[Журнал з безпеки на передовій для правозахисників: який захист можуть надати дипломатичні місії ЄС та Норвегії?](#)

[Front Line. Міжнародна фундація захисту правозахисників, 2007 Insiste, Resiste, Persiste, Existe: Стратегії безпеки для жінок-правозахисниць](#)

[Insiste, Persiste, Resiste, Existe – Звіт про жінок-правозахисниць](#)

Джейн Беррі та Вахіда Наїнар. Фонд невідкладного реагування щодо прав жінок, Перша лінія — Міжнародна фундація захисників прав людини, а також Фундація Kvinna till Kvinna, 2008 р.

[Новий посібник для захисту правозахисників, третє видання](#)

Міжнародний захист, 2009 р.

Посібник з безпеки для захисників прав людини

Перша лінія, Міжнародна фундація захисників прав людини, 2005 р.

[Другий звіт щодо ситуації з правозахисниками в Америках](#)

Міжамериканська комісія з прав людини, 2011 р.

[Безпека в коробці: інструменти та тактики для вашої цифрової безпеки](#)

Проект Колективу з тактичної технології та Першої лінії — Міжнародна фундація захисників прав людини, 2013 р.

[Посібник з питань безпеки: Практичні кроки щодо правозахисників в зоні ризику](#)

Front Line, Міжнародна фундація захисників прав людини, 2011 р.

ДОДАТОК 6: Вміст тривожної сумки

Протягом польових поїздок спеціалістам-практикам рекомендується завжди мати при собі тривожну сумку. Щоб вашу сумку (в ідеалі — наплічну, не обов’язково водонепроникну) було легше знайти у темряві, прикріпіть до неї паличку, що світиться у темряві, світловідбивний ремінь чи стрічку. Запропонований перелік речей включає:

Необхідне	
Тримайте водостійку сумочку для документів	
Документи на посвідчення особи та інші важливі документи або їх копії (наприклад, наказ про місію, водійські права, лікарські рецепти тощо). Усі ці документи слід завантажити на сервер електронної пошти шляхом надсилання їх самому собі, а також довірєній особи. Ви також можете зберігати копію на картці Secure Digital (SD), яку матимете при собі в безпечному місці	☐
Готівка дрібною місцевою валютою або в доларах США на випадок екстреної ситуації	☐
Список контактів на випадок екстреної ситуації (наприклад, офіса, медичних служб, поліції / охоронної компанії, юриста тощо)	☐
У сумці	
Засоби зв'язку (наприклад, радіо, мобільний/супутниковий телефон, якщо можливо, а також заряджені батареї, зарядник та додаткові гроші на рахунку для телефонів за передплатою)	☐
Комплект першої допомоги / на випадок травм	☐
Ліки	☐
Вода / поживні батончики	☐
Багатофункціональний ніж (зверніть увагу, що у деяких випадках можуть застосовуватися обмеження; наприклад, під час проходження служби безпеки аеропорту)	☐
Ліхтарі (зокрема налобний ліхтар) та запасні батареї	☐
Одяг/пончо із фольги	☐

Інше	
2 додаткові фотокартки для документів на випадок отримання дозволу для екстреної поїздки тощо	
Мапи/компас/GPS (переконайтеся, що знаєте, як ними користуватися та зверніть увагу, що у певних країнах GPS може бути протизаконним)	☐
Захист від сонця / репелент від комах / бальзам для губ	☐
Москітна сітка	☐
<i>Нагрівальна/фольгова ковдра (товста, не тонка алюмінієва)</i>	
Водонепроникний плащ/пончо та штани	☐
Таблетки для очищення води або очищувач	☐
Записник, олівець, книжка	☐
Мило, зубна щітка/паста, рушник	☐
Вологі серветки для дітей / туалетний папір	☐
Запальничка/сигарети/презервативи	☐
Водонепроникна стрічка	☐
Гучний свисток	☐
Респіраторні маски	☐
Клейка стрічка	☐

ДОДАТОК 7: Контрольний список інтерв'ю

Після того, як інтерв'ю було заплановано та підготовлено¹, незалежно від теми, усі інтерв'ю повинні включати щонайменше такі дії:

Фаза залучення та роз'яснення

- ☑ Подякуйте опитуваним за їх час та переконайтеся, що вони почуваються безпечно та комфортно.
- ☑ Відрекомендуйте себе та свою команду, поясніть роль кожної присутньої особи
- ☑ Якщо ви користуєтеся послугами перекладача / особи, яка робить нотатки, відрекомендуйте їх особливо, поясніть їх роль та обов'язки щодо конфіденційності. Запитайте в опитуваних, чи їм зручно спілкуватися з інтерв'юером/ командою
- ☑ Детально поясніть мету та природу процесу документування, приналежність і повноваження команди.
- ☑ Поясніть формат та мету інтерв'ю, а також тип запитань, які можуть бути поставлені.
- ☑ Обговоріть тривалість інтерв'ю; дайте зрозуміти, що постраждала особа / свідок може перервати або закінчити інтерв'ю в будь-який час.
- ☑ Поясніть будь-який потенційний варіант використання інформації у майбутньому, зокрема можливе розкриття третім особам (наприклад, поліції, слідчим, судам), якщо постраждалі особи / свідки погодяться.
- ☑ Поясніть ризики щодо збереження секретності, можливі ризики участі у процесі документування для опитуваних, а також обмеження щодо послуг, куди відбувається перенаправлення.
- ☑ Запевніть опитуваних, зокрема дітей, що у них є вибір, розмовляти з вами чи ні.
- ☑ Оцініть та спрямовуйте очікування опитуваного щодо процесу інтерв'ю, використання інформації та доступного типу допомоги.
- ☑ Відреагуйте на будь-які хвилювання опитуваних щодо безпеки тощо.
- ☑ Запитайте, чи постраждала особа або свідок робили якісь попередні заяви або брали участь в інтерв'ю, та (або) запитайте, із ким ще обговорювалося це питання.

- ☑ Переконайтеся, що опитувані розуміють, що ви їм сказали. Гарним методом для спеціалістів-практиків є прохання до постраждалих/свідків пояснити спеціалісту, що вони зрозуміли про процес.

Отримання інформованої згоди

- ☑ Отримайте справжню згоду на участь у документуванні, включно з окремою згодою для кожного з таких елементів:
 - а. Бути опитаним.
 - б. На ведення записів та використання пристроїв, таких як диктофон чи відеокамера, протягом інтерв'ю. Переконайтеся, що постраждалі/свідки знають, що ведеться аудіо- чи відеозапис.
 - в. На фотографування, фізичні огляди, копіювання документів чи будь-якої іншої форми доказів, які можуть надати постраждалі.
 - г. На усі можливі варіанти використання наданої інформації, як описано вище (наприклад, збір даних, передача інформації).
 - г. На передачу особистої, контактної та пов'язаної з суттю справи інформації третім особам, якщо це передбачено, зокрема, національним чи міжнародним слідчим, або організаціям, судам та поліції.

¹ Цей список охоплює лише три середні фази схеми PEACE та стосується власне інтерв'ю: 1. Залучення та роз'яснення, 2. Пояснення та уточнення, та 3. Завершення. Фази планування, підготовки та оцінювання, які є важливими частинами загальної схеми PEACE, детально розглянуто у Розділі 11: Проведення інтерв'ю.

Отримано згоду на документування

- ☑ Якщо в інтерв'ю беруть участь діти, поясніть інструкції (що слід казати правду, що робити, якщо вони не розуміють або не знають відповідь на запитання тощо). Дивіться Розділ 16: «Сексуальне насильство проти дітей» для подальших інструкцій щодо залучення та пояснення у випадку інтерв'ювання дітей.
- ☑ Запишіть усі пов'язані зі справою дані щодо опитуваного (ім'я, дата народження, ґендер, етнічна приналежність / національність / релігія, якщо це має стосунок, контактні дані тощо; дивіться Додаток 8: Паттерн переліку персональних даних, які треба отримати від постраждалих/свідків). Якщо телекомунікації відсутні або ненадійні, а звичайні адреси не відповідають правилам, відомі під різними назвами або не існують, використовуйте альтернативні методи запису контактної інформації постраждалих/свідків, включно з назвою клану, племені чи спільноти, або організації чи групи, із якою постраждалий/свідки мають тісний контакт. Слід пам'ятати, що ця інформація є надчутливою, і вам потрібно мати запроваджені надійні процедури безпеки щодо безпечної обробки та зберігання такої інформації, щоб забезпечити її конфіденційність (дивіться Розділ 8: Безпека та захист, а також Розділ 13: Зберігання та обробка інформації).

Фаза пояснень та уточнень

Що слід робити

- ☑ Отримайте повну і безперервну першу розповідь, використовуючи запитання відкритого типу (часто їх називають «запитання РПО» («розкажіть мені», «поясніть мені», «опишіть мені»), які дозволяють постраждалим/свідкам розповідати історію власними словами. Спрямуйте інформацію на обговорення більш широких та менш чутливих питань перед тим, як переходити до більш складних тем.
- ☑ Прояснюйте хронологію розповіді, розділяючи її на теми, повторюючи слова, вжиті постраждалими/свідками. Отримайте додаткові деталі про

всі елементи передбачуваних злочинів, які охоплюють «хто», «що», «де», «коли» та «як» щодо злочинів, завжди запитуючи: «Звідки ви знаєте?» та «Як ви дійшли такого висновку?». Будьте обережні з питанням: «чому?» Коли опитуєте дітей, приділяйте особливу увагу словам, які використовуються, та складним поняттям. Дивіться Розділ 16: Сексуальне насильство проти дітей.

- Підлаштуйте запитання та тип і дрібність деталей до свого кола обов'язків та сфери повноважень. Для сексуального насильства як злочину відповідно до чинного міжнародного законодавства розкрийте зокрема таке:
- Конкретні елементи
Деталі нападу/злочину
Місце / дата / примусові обставини
Опис інших присутніх осіб
- Загальні елементи
Деталі конфлікту/нападу на цивільне населення
Політична та безпекова ситуація, масштаби, подібні інциденти або напади
Слова та дії злочинця(-ів) / можливі причини насильства
- Пов'язуючі елементи
Деталі щодо наміру/усвідомлення
Вертикаль управління / силова структура, сполучення, обладнання
Опис злочинця(-ів) та їх ролі / функції
- Вплив
Фізична шкода (безпосередня та довготривала)
Моральна шкода (безпосередня та довготривала)
Соціальна/економічна шкода

- ☑ Запитайте про будь-які злочини проти інших постраждалих/свідків, які вони могли бачити.
- ☑ Запитайте про будь-яких інших осіб, які могли стати свідками злочинів проти постраждалого/свідка, якого ви опитуєте.

Додаток 7

Контрольний список інтерв'ю

- ☑ Запитайте у постраждалих/свідків про будь-яку іншу інформацію чи докази, які можуть у них бути, особливо чи не зробили вони фото, відео, або чи писали вони комусь про інцидент.
- ☑ Дозвольте постраждалим/свідкам зробити будь-які мапи/плани/замальовки, якщо це доречно (наприклад, місцевості, де відбувся інцидент).
- ☑ Запитайте у постраждалих/свідків, чи є ще будь-яка інша інформація, яку вони хотіли б дати, або чи є запитання, які вони хочуть поставити перед переходом до завершальної фази.

Як слід поводитися

- ☑ Слідкуйте за своєю поведінкою (наприклад, завжди будьте чемними, шанобливими, терплячими та уважними; дивіться прямо та звертайтеся прямо до постраждалих/свідків; контролюйте голос/тон свій та перекладача). Сидіть так, щоб бути на рівні очей постраждалих/свідків (або нижче).
- ☑ Постійно надавайте постраждалим/свідкам можливість погоджуватися / не погоджуватися, відповідати / не відповідати, ставити запитання та просити, щоб інформацію повторили. Дайте постраждалим/свідкам достатньо інформації, щоб прийняти інформоване рішення.
- ☑ Проявляйте емпатію і повагу, не жалість. Уникайте будь-яких обіцянок (наприклад стосовно конфіденційності). Залишайтеся гнучким упродовж усього процесу.
- ☑ Ніколи не робіть припущень про почуття або думки постраждалих/свідків, про факти, про їх смаки або про те, наскільки на них вплинула травма.
- ☑ Нагадуйте собі, що коли постраждалі/свідки розповідатимуть свої історії, вони поводитимуться та реагуватимуть індивідуально та різним чином, тобто вони можуть стати:
 - Сумними / засмученими / заглибленими у себе
 - Розлюченими / такими, що обороняються / зневажливими
 - Спокійними/врівноваженими/чіткими.

Немає «єдиного» виду поведінки.

- ☑ Пам'ятайте: не слід припускати, що постраждалі/свідки будуть:

- Соромитися/боятися говорити
- Слабкими / травмованими / недовірливими / обережними з чоловіками (або людиною тієї ж статі, що і правопорушник)
- Найбільше переживати про сексуальне насильство (на протилежність до інших аспектів власного досвіду)
- Такими, що зазнали фізичної шкоди.

Фаза завершення

- ☑ Обговоріть та дайте відповіді на будь-які запитання та занепокоєння (наприклад, безпека, практичні питання).
- ☑ Обговоріть потреби опитуваних та поясніть наявні можливості перенаправлення.
- ☑ Встановіть поточні та довготермінові зв'язки, домовтеся сконтактувати повторно та узгодьте бажаний метод зв'язку. Включіть альтернативні засоби зв'язку (наприклад, сім'я, друзі, місцева церква чи група, яка може допомогти вам знайти постраждалу особу/свідка).
- ☑ Узгодьте засіб майбутнього контакту з вами для опитуваної особи на випадок, якщо це може знадобитися.
- ☑ Перечитайте записані твердження/нотатки опитуваним, попросіть підписати/підтвердити, у разі наявності повноважень і потреби.
- ☑ Закінчіть інтерв'ю нейтральними/позитивними темами та оцініть емоційний стан опитуваних. Дізнайтеся, куди вона/він піде далі та яку підтримку (наприклад, з боку друзів, родини) вона/він може мати відразу ж після інтерв'ю.
- ☑ Поясніть наступні кроки та обдумайте/обговоріть перевірки після інтерв'ю та повторні інтерв'ю, в ідеалі через декілька днів після інтерв'ю та через регулярні проміжки часу після цього.
- ☑ Знову запитайте постраждалих/свідків, чи вони дають інформовану згоду на використання чи розкриття інформації, щоб вони могли змінити своє рішення чи відмовитися від згоди, якщо захочуть.

- ☑ Подякуйте постраждалим/свідкам, що поговорили з вами та використовуйте культурно прийнятні жести (наприклад, потисніть руку), коли йтимете.
- ☑ Відразу після завершення кожного інтерв'ю ретельно оцініть інтерв'ю, визначаючи його вплив та значимість для документування (наприклад, які елементи задовольняє інформація, яку ви щойно зібрали, які залишаються прогалини та на чому тепер слід сфокусуватися). Навіть якщо час дуже обмежений, не відкладайте оцінювання до кінця місії взагалі, тому що це може призвести до непотрібних опитувань та прогалин у процесі збору інформації (дивіться Розділ 11: Інтерв'ю/Оцінювання).

ДОДАТОК 8: Паттерн переліку персональних даних, які треба отримати від постраждалих/свідків

Це перелік основної інформації, яку практикуючі повинні збирати від жертви / свідка під час проведення інтерв'ю:

1	Код (у кодовій системі, якою з міркувань безпеки користуються спеціаліст-практик та його/її команда, щоб визначити відповідність цього листка з персональними даними та реальних свідчень постраждалих/свідків).
2	Ім'я постраждалого/свідка (ім'я, прізвище та будь-які попередні або альтернативні імена, за якими знають постраждалого/свідка).
3	Стать постраждалого/свідка.
4	Дата народження постраждалого/свідка.
5	Місце народження постраждалого/свідка.
6	Ім'я батька постраждалого/свідка.
7	Ім'я матері постраждалого/свідка.
8	Мови, якими розмовляє постраждалий/свідок (зокрема бажані мови спілкування).
9	Мова інтерв'ю.
10	Поточне місце проживання / адреса постраждалого/свідка.
11	Постійне місце проживання / адреса постраждалого/свідка.
12	Номер телефона(-ів) / ел. пошта постраждалого/свідка.

Паттерн переліку персональних даних, які треба отримати від постраждалих/свідків

13	Професія/робота постраждалого/свідка — поточна або попередня.
14	Сімейний статус (імена, вік та місце знаходження, якщо відомо, будь-яких зазначених членів родини).
15	Національність постраждалого/свідка.
16	Релігія постраждалого/свідка (якщо стосується справи та контекстуально доцільно).
17	Етнічна/племінна приналежність постраждалого/свідка (якщо стосується справи та контекстуально доцільно).
18	Дата, місце та час інтерв'ю.
19	Особи, які були присутні під час інтерв'ю та їх посади/ролі.
20	Додаткові докази, надані постраждалою особою/свідком у контексті інтерв'ю (наприклад, фотографії, схеми, карти, відео, медичні звіти, інші документи тощо) та їх коди.
21	Інформація стосовно того, чи погоджується постраждала особа/свідок на повторне контактування.
22	Інформація стосовно того, чи потрібна постраждалій особі/свідку психологічна підтримка.
23	Інформація стосовно того, чи погоджується постраждала особа/свідок на передачу його/її доказів національним органам судочинства (зазначте, яким).
24	Інформація стосовно того, чи погоджується постраждала особа/свідок на передачу його/її доказів міжнародним органам судочинства (зазначте, яким).
25	Підпис постраждалої особи/свідка після прочитання (якщо спеціаліст-практик вирішив отримати підпис).

ДОДАТОК 9: Форма системи охорони речових доказів при їх передачі

ФОРМА СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗІБРАНИХ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ

Справа №

Речовий доказ №

Дата зібрання:

Час зібрання:

Інкримінований(-і) злочин(-и):

Опис:

Місце, де було знайдено/конфісковано/вироблено:

Особа, яка збрала:

(НАПИШІТЬ ПОВНЕ(-І) ІМ'Я(-ЕНА) ВЕЛИКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЛІТЕРАМИ)

(ЗВАННЯ, СЛУЖБА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ №)

(ПІДПИС)

Передано з:

(НАПИШІТЬ ПОВНЕ(-І) ІМ'Я(-ЕНА) ВЕЛИКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЛІТЕРАМИ)

(ЗВАННЯ, СЛУЖБА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ №)

(ПІДПИС)

Передано до:

(НАПИШІТЬ ПОВНЕ(-І) ІМ'Я(-ЕНА) ВЕЛИКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЛІТЕРАМИ)

(ЗВАННЯ, СЛУЖБА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ №)

(ПІДПИС)

Дата передачі:

Час:

Мета передачі: (наприклад, охорона, аналіз чи суд)

Метод зберігання:

ТРИВАЛІСТЬ

Передано з:

(НАПИШІТЬ ПОВНЕ(-І) ІМ'Я(-ЕНА) ВЕЛИКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЛІТЕРАМИ)

(ЗВАННЯ, СЛУЖБА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ №)

(ПІДПИС)

Передано до:

(НАПИШІТЬ ПОВНЕ(-І) ІМ'Я(-ЕНА) ВЕЛИКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЛІТЕРАМИ)

(ЗВАННЯ, СЛУЖБА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ №)

(ПІДПИС)

Дата передачі:

Час:

Мета передачі: (наприклад, охорона, аналіз чи суд)

Метод зберігання:

Передано з:

(НАПИШІТЬ ПОВНЕ(-І) ІМ'Я(-ЕНА) ВЕЛИКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЛІТЕРАМИ)

(ЗВАННЯ, СЛУЖБА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ №)

(ПІДПИС)

Передано до:

(НАПИШІТЬ ПОВНЕ(-І) ІМ'Я(-ЕНА) ВЕЛИКИМИ ДРУКОВАНИМИ ЛІТЕРАМИ)

(ЗВАННЯ, СЛУЖБА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ №)

(ПІДПИС)

Дата передачі:

Час:

Мета передачі: (наприклад, охорона, аналіз чи суд)

Метод зберігання:

Бібліографія

Обрані літературні джерела

К. Аптел (2010) Діти та відповідальність за міжнародні злочини: внесок міжнародних кримінальних судів у справи дітей та правосуддя перехідного періоду: Правдиві свідчення, відповідальність та врегулювання. ЮНІСЕФ, Дослідницький центр Інноценті.

Аранбуру Х. А. (2010) «Сексуальне насильство поза розумних сумнівів: Використання паттернів доказів та аналізу для міжнародних справ», *Leiden Journal of International Law*, 23, 4: 609-627.

Асоціація керівників служб поліції (2012) Довідник рекомендованих практик для електронних доказів. Лондон: АКСП.

М. Бастик, К. Грім, Р. Кунц (2007) Сексуальне насильство у збройному конфлікті: Глобальний огляд та висновки для сектора безпеки. Женева: Женевський центр контролю над збройними силами.

М. Бертольд та Г. Грей (2011) «Посттравматичні стресові реакції та вторинні наслідки травми на трибуналах: на прикладі Надзвичайних палат у судах Камбоджі», у Б. Ван Шаак, Д. Райхертер та І. Чханг (ред.) Приховані шрами Камбоджі: Психологія травми в контексті підйому червоних кхмерів. Пномпень: Документаційний центр Камбоджі

Б. С. Браммертц, М. Джарвіс, ред. (2016) Судове переслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом у МКТЮ. Оксфорд: Оксфорд Юніверсіті Прес.

А. де Броуве (2017) «Боротьба з сексуальною експлуатацією та зловживанням у миротворчих операціях», Т. Джилл, Д. Флек та Б. Бутбі (ред.) «Посібник міжнародного законодавства, застосованого в миротворчих операціях». Гаага (готується до публікації).

А. де Брауер і Л. Руїз (2017) «Сексуальне насильство проти чоловіків та жінки — винуватиці сексуального насильства в конфлікті»

С. Мутахан і О. Юрас (ред.) Сексуальне насильство у правосудді перехідного періоду. Антверпен: Intersentia (готується до публікації).

А. де Брауер та ін., ред. (2013) «Сексуальне насильство як міжнародний злочин: Міждисциплінарні підходи». Антверпен: Intersentia.

К. Буїзман (2013) «Доручення розслідування: які висновки слід зробити з судового процесу Любанга», *Північно-західний журнал міжнародних прав людини*, 11, 3: 3.

Д. К. Коен та Р. Нордас (2014) «Сексуальне насильство у збройному конфлікті: опис даних щодо СНЗК, 1989-2009», *Журнал мирних досліджень*, 51, 3: 418-428.

Секретаріат Співдружності (2011) Посібник із найкращих практик для захисту постраждалих/свідків у системі кримінального судочинства. Лондон: Секретаріат Співдружності.

К. Долан (2015) «Позбутися ґендерної бінарності: Створення нових шляхів гуманітарного втручання у ґендерно-зумовлене насильство», *Міжнародний огляд Червоного Хреста*, 96, 894: 1-17.

Дю Мон Джаніс та Вайт Д. (2007) «Використання та впливи медично-правових доказів у справах про сексуальні напади: Глобальний огляд», Ініціатива з дослідження сексуального насильства, (Женева).

Л. Еллісон (2005) «Подолання розриву довіри: використання свідчень експертних свідків прокурорами у справах про сексуальні напади», *Міжнародний журнал доказів та доведення*, 9, 4: 239-268.

Довідник щодо методів контролю Центру європейської журналістики: детальне керівництво по перевірки цифрового матеріалу у надзвичайних ситуаціях та довідник щодо методів контролю матеріалів розслідування. Доступний за посиланням: <http://verificationhandbook.com>

Гаджіолі Г. (2014) «Сексуальне насильство у збройних конфліктах: Порушення міжнародного гуманітарного права та права в області прав людини», *Огляд Червоного Хреста*, 96, 894: 511-313.

Гормлі Л. (2016) «Доступ жінок до правосуддя за ґендерно-зумовлене насильство, Керівництво для спеціалістів-практиків», *Міжнародна комісія юристів, Керівництво для спеціалістів-практиків № 12.*

Н. Гупта (2014) «Позбавлення ілюзій обвинувачення: Невиконання обіцянок щодо доказів синдромів»,

Законодавство і сучасні проблеми, 76, 3-4:413-431.

Хаген К. Т. «Природа та психологічні наслідки згвалтування під час війни для окремих осіб та спільнот», Міжнародний журнал психологічних досліджень, 2/2 (2010).

Гарвардська гуманітарна ініціатива та Оксфам Інтернешнл (Oxfam International) (2010) «Нині світ залишився без мене»: Розслідування сексуального насильства у східній Демократичній Республіці Конго. Кембридж, МА: Гарвардська гуманітарна ініціатива; Оксфорд: Оксфам Інтернешнл. Інформація щодо здоров'я та прав людини

Психологічне здоров'я та ґендерно-зумовлене насильство (2014): допомога потерпілим від сексуального насильства під час конфлікту — навчальний посібник. Осло: Інформація про здоров'я та права людини.

Дж. Херліхі та С. Тернер (2013) «Що на цей момент відомо про емоції та закон про біженців?», Щоквартальний юридичний журнал Північної Ірландії, 64, 1: 47-62. Хаятт К. (2016)

«Докази з відкритих джерел у судочинстві», Форум Йельського юридичного журналу 125, 2015-2016: 323-330.

«Нагляд за дотриманням прав людини» (2010) «Наче ми не були людьми»: Дискримінація та насильство проти жінок із обмеженими можливостями в північній Уганді. Нью-Йорк, штат Нью-Йорк: Human Rights Watch.

Інститут міжнародних кримінальних розслідувань (2015) Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті: Матеріали тренінгу. Гаага: Інститут міжнародних кримінальних розслідувань.

Інститут міжнародних кримінальних розслідувань (2016) Керівні принципи розслідування сексуального та ґендерно-зумовленого насильства проти чоловіків та хлопчиків. Гаага: Інститут міжнародних кримінальних розслідувань

Постійний міжвідомчий комітет (2015) Керівні вказівки щодо втручань у ґендерно-зумовлене на-

сильство в гуманітарних умовах: Зниження ризику, підвищення адаптації та сприяння відновленню. Женева: ПМК.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (2013) «Професійні стандарти з охорони праці». Женева: МКЧХ

Міжнародний комітет спасіння та ЮНІСЕФ (2012) Допомога дітям, потерпілим від сексуального насильства: Рекомендації для надавачів послуг у сфері охорони здоров'я та психосоціальних послуг в умовах гуманітарної допомоги. Нью-Йорк: МКС, ЮНІСЕФ.

К. Джонсон, Ешер Дж., Розбороу С. та ін. (2008) «Зв'язок сексуального насильства та порушення прав людини з фізичним та ментальним здоров'ям на територіях східної Демократичної Республіки Конго», JAMA, 300, 6: 676-690 Молтбі Дж., Дей Л., Флове Х. та інші (2016) «Екологічні системи моделювання здатності пристосовуватися до нових умов: Крос-культурний та клінічний зв'язок», Особистість та індивідуальні відмінності, 98 (серпень) 96-101.

Б. МакДональд, П. Роджерс (2014) «Інтерв'ю» у Методологічних замітках: Оцінювання впливу 12, Дослідницький офіс ЮНІСЕФ, Флоренція.

Medica Mondiale and Medica Zenica, Дослідження довготермінових наслідків згвалтування під час війни та стратегії постраждалих щодо подолання у Боснії та Герцеговині: «Ми ще живі. Нам завдали шкоди, але ми хоробрі та сильні». Кельн та Зеніка: Medica Mondiale and Medica Zenica.

Мемон А. (2012) «Вірогідність запитів щодо захисту: зв'язність та точність автобіографічних записів спогадів після травми», Прикладна когнітивна психологія, 26, 5: 677-679.

Р Ф. Молліка, К. Макіннес, С. Тор (1998) «Залежність доза-ефект щодо травми і симптомів депресії та посттравматичного стресового розладу серед учілих у масовому насильстві в Камбоджі», Британський журнал психіатрії, 173, 6: 482-489.

Наїнар В. (2012) Стратегії судового процесу щодо сексуального насильства в Африці. London:

Redress.

М. О'Браян «Сексуальна експлуатація та що за нею: Застосування Римського статуту Міжнародного кримінального суду для судового переслідування миротворців ООН за ґендерно-зумовлені злочини» Огляд Міжнародного кримінального права, 11 (2011), 11,4: 803-827.

Офіс прокурора, Міжнародний кримінальний суд (2014) Програмний документ щодо сексуальних та ґендерно-зумовлених злочинів. Гаага: МКС

Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду (2016) Політика стосовно дітей. Гаага: МКС

Офіс прокурора, Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди (2014) Переслідування сексуального насильства: Посібник з кращої практики для розслідування та судового переслідування злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, у постконфліктних регіонах: Досвід Канцелярії Прокурора Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди.

Управління Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань ґендерного насильства в конфлікті (2013) Звіт із семінару щодо сексуального насильства проти чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях.

Оостервельд В. (2012) Ґендер та справа Чарльза Тейлора у Спеціальному суді щодо С'єрра-Леоне, William and Mary Journal of Women and the Law, 19, 1: 6-33

Інститут розвитку зарубіжних країн (2014) Основний напрямок: Запобігання сексуальному насильству стосовно чоловіків та хлопчиків у конфліктних ситуаціях: матеріали брифінгу. Підготовані для семінару, проведеного в Лондоні 14 травня 2014 р. Лондон: ODI.

Redress (2013) Відшкодування за зґвалтування: Застосування міжнародної судової практики щодо зґвалтування як форми катувань або іншого жорстокого поводження. Лондон: Redress

Save the Children (2014) Огидні злочини стосовно дітей: Сексуальне насильство в конфлікті. Лондон:

Save the Children

Ініціатива з дослідження сексуального насильства (2015), Рекомендації щодо профілактики та лікування вікарної травми серед дослідників насильства в сексуальному та інтимному партнерстві. Pretoria: Sexual Violence Research Initiative

Сівакумаран С. (2007) «Сексуальне насильство проти чоловіків у збройному конфлікті», Європейський журнал міжнародного права, 18, 2: 253-276.

Сівакумаран С. (2010) «Загублені у перекладі: Реагування ООН на сексуальне насильство проти чоловіків та хлопчиків у ситуаціях збройного конфлікту», Міжнародний огляд Червоного Хреста, 92, 259: 272-275.

Л. Ф. Спарр, Дж. Д. Бремнер (2005) «Посттравматичний стресовий розлад та пам'ять: Пророчі медично-правові свідчення на трибуналах щодо міжнародних воєнних злочинів?», Журнал Американської академії психіатрії та права 33, 1: 71-78.

Інститут медицини Стенфордського університету, «Наслідки зґвалтування, колективного зґвалтування та інших форм сексуального насильства для психічного здоров'я», короткий виклад, представлений на етапі винесення вироку МКС у справі «Прокурор проти Жан-П'єра Бемба Ґомбо», «ICC-01/05-01/08-3417- Conf-AnxA».

TRIAL International (2016) Надання потерпілим відшкодування в кримінальному процесі: Перспективи на місцях. Боснія і Герцеговина: TRIAL

Програма дій ООН проти сексуального насильства в конфлікті (2001) Таблиця: Ранні попереджувальні ознаки пов'язаного з конфліктом сексуального насильства. Індикатори раннього попередження сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (2004) «Довідник із ефективного розслідування та документування катувань та інших видів жорстокого, нелюдського та принизливого ставлення, а також притягнення до відповідальності: «Стамбульський протокол». Женева: Управління Верховного комісара ООН з прав людини

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (2015) Слідча комісія та місія щодо встановлення фактів з міжнародних прав людини та міжнародне право: керівні вказівки та практика. Женева: Управління Верховного комісара ООН з прав людини

ООН Жінки (2015), «Запобігання конфлікту, трансформація правосуддя, безпеки та миру: глобальне дослідження щодо виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325. Нью-Йорк: ООН Жінки.

ООН Жінки (2016) Конфлікт не приніс нам квітів: Потреба у вичерпному відшкодуванні для потерпілих від пов'язаного з конфліктом сексуального насильства в Косово. Нью-Йорк: ООН Жінки.

УВКБ ООН та організація Save the Children (2002) «Сексуальне насильство та експлуатація: досвід дітей-біженців у Гвінеї, Ліберії та С'єрра-Леоне». Нью-Йорк та Лондон: УВКБ ООН та організація Save the Children

ЮНІСЕФ (2014), «Приховані на виду: Статистичний аналіз щодо насильства над дітьми. Нью-Йорк: ЮНІСЕФ.

ЮНІСЕФ (2007) Паризькі принципи. Принципи та настанови щодо дітей, пов'язаних із збройними силами та озброєними групами. Нью-Йорк: ЮНІСЕФ.

ЮНІСЕФ та УНЗ ООН (2005) Керівні принципи ООН щодо судочинства у питаннях дітей, постраждалих від насильства, та дітей-свідків злочину. Нью-Йорк та Відень: ЮНІСЕФ та УНЗ ООН.

Всесвітня організація охорони здоров'я (2004) Керівництво з клінічного ведення постраждалих від зґвалтування: Керівництво з розробки протоколів для використання в роботі з біженцями та внутрішньо переміщеними особами. Женева: ВООЗ.

Всесвітня організація охорони здоров'я (2014) Медична допомога жінкам, постраждалим від насильства з боку інтимного партнера та сексуального насильства, Клінічний довідник. Женева: ВООЗ.

World Vision (2015) «Нема сорому у правосудді». Лондон: World Vision

Краща практика документування сексуального насильства як злочину або порушення міжнародного права
ДРУГЕ ВИДАННЯ: БЕРЕЗЕНЬ 2017 р.

Міністерство закордонних справ та Співдружності
Кінг' Чарльз Стріт, Лондон
3М1А 2АН
Об'єднане Королівство